Ivan Efremov

Umbra dinosaurului

UMBRA DINOSAURULUI

— În sfîrşit! Ca întotdeauna ai întîrziat! exclamă bucuros profesorul, cînd Serghei Pavlovici Nikitin, un tînăr paleontolog care, însă, şi ajunsese binecunoscut datorită descoperirilor sale, intră în cabinetul lui. Azi am avut musafiri de la Expoziţia Agricolă. Doi păstori fruntaşi din stepele răsăritene. Iată şi omagiul pe care l-au adus oamenilor de ştiinţă: un pepene galben, cît toate zilele... Şi ce ispititor miroase! Hai să-l mîncăm împreună, în cinstea păstorilor fruntaşi.

— De asta m-aţi chemat, Vasili Petrovici?

— Nerăbdător mai eşti, tinere! Întoarce-te spre stînga, uite, aici, pe măsuţa asta...

Nikitin se apropie curios de măsuţa dintr-un colţ al cabinetului.

Pe un carton cenuşiu erau rînduite cu grijă frînturi de oase mari, de un brun închis - fosile. Paleontologul apucă osul din stînga, îl ciocăni cu unghia, îl întoarse pe o parte şi pe alta. Examină rînd pe rînd toate cele opt bucăţi, grele, masive, impregnate cu siliciu şi fier.

Practica multor ani de studiere a anatomiei sistemului osos îi dădea posibilitatea să întregească pe loc, mintal, frînturile, să reconstituie bucăţile de oase care lipseau şi, după forma lor caracteristică, întregul schelet al animalului demult dispărut.

— Acum am înţeles, Vasili Petrovici. Oasele au prins acea pojghiţă lucioasă de culoare închisă, pe care o numim „bronzul pustiului". Asta înseamnă că păstorii le-au găsit chiar la suprafaţă, în deşert... Dar bine, Vasili Petrovici, ăştia sînt dinozauri! Ce bine s-au păstrat! Pentru prima oară se găsesc fosile de ale acestor animale în Uniunea Sovietică. Păstorii ar trebui răsplătiţi!

— Dragul meu, crezi că au nevoie de premii? Sînt mai bogaţi decît noi. M-au şi întrebat dacă nu ne trebuie cîte ceva de la colhozul lor... Nu, aici e vorba de interes pentru ştiinţă - atît şi nimic mai mult. Vor veni din nou, mîine, ca să stea de vorbă cu dumneata şi, fireşte, ca să ne mai aducă un sileau [Sileau - dar de prietenie, în Asia Centrală, (n.t.)]. Pînă atunci, să tăiem pepenele şi să chibzuim în tihnă.

Cu o felie de pepene aromat în mînă, Nikitin se îndoi din genunchi în faţa hărţii uriaşe, care acoperea un perete al cabinetului, aţintindu-şi privirea spre colţul ei din stînga, jos, presărat cu puncte mărunte: acolo se întindea deşertul lipsit de viaţă. Bătrînul savant, din fotoliul său, se aplecă şi călăuzi mîna lui Nikitin.

— Uite, cam pe aici se află o zonă întinsă, presărată cu oase de dinozaur, spuse paleontologul, la vreo trei sute cincizeci de kilometri de izvoarele rîului Taldî-Sai. În apropiere este puţul Bissekta. Va trebui să străbatem nisipurile, pînă la colinele Laiilei. Mai departe, pustiu pietros şi, pe alocuri, stepă...

Lumina orbitoare a soarelui, reflectată de zidurile albe ale caselor scunde, punea la grea încercare ochii încă nedeprinşi ai lui Nikitin. Strîngînd cît mai mult pleoapele, acesta străbătu curtea spaţioasă a gării de mărfuri, afundîndu-şi picioarele în covorul moale, de praf galben.

Trei turisme nou-nouţe, rînduite la marginea drumului, aşteptau în faţa porţii pe şef. Deasupră-le, capotele albe din pînză de cort unduiau în falduri; vopseaua de lac cenuşiu-deschis, strălucitor, prinsese pe alocuri o pojghiţă roşiatică de praf. De-a lungul drumului, în acelaşi sens în care erau îndreptate maşinile, curgea năvalnic, printre pietre mari, şuşotind şi clipocind, apa cristalină a unui arîk [Arîk - canal de irigaţie, (n.t.)] lat, bătîndu-şi parcă joc de arşiţă şi colb. Vuietul apei se împletea cu huruitul molcom al motoarelor celor trei maşini, la turaţie redusă.

Tînărul paleontolog urcă în maşina din faţă, portiera fu trîntită, o trîmbă piezişă de praf auriu se ridică. Maşinile porniră, îndreptîndu-se spre oraşul vilelor albe şi al aleilor înverzite de la poalele versantului nordic al colinelor arse de soare.

Nikitin ieşi tîrziu de Ia o şedinţă şi porni agale de-a lungul arîkului şopotitor. Pe lîngă case, sub frunzarul des al arborilor se aşternea întunericul.

Deodată, înaintea lui ţîşni din umbra aleii o tînăra, într-o rochie albă, care sări sprintenă peste arîk şi o luă pe drum. Picioarele - goale, bronzate - se confundau cu solul, fata parcă plutea în aer. Cozile-i negre, ale căror vîrfuri stufoase coborau

pe spate pînă-n dreptul genunchilor, contrastau puternic cu rochia albă.

La început, Nikitin, surprins, se opri şi urmări cu privirile făptura care se mistuia în întuneric, apoi iuţi pasul şi ajunse curînd în faţa porţii mari de scînduri a casei unde era adăpostită expediţia.

În curtea spaţioasă, luminată de mai multe becuri electrice, Nikitin zări pe toţi membri expediţiei sale, strînşi în jurul maşinilor. Oamenii rîdeau cu hohote, atît de voioşi, încît pînă şi ursuzul şofer-şef zîmbea blajin.

De Nikitin se apropie îndată Marusia cea cu ochii negri, preparatoarea expediţiei, aleasă cu cîteva zile înainte secretară a organizaţiei de partid.

— Unde ai fost, Serghei Pavlovici? În lipsa dumitale hotărîsem să ţinem o adunare. Te-am aşteptat cît te-am aşteptat, apoi am început-o aşa, de la sine.

— Veselă adunare! zise surîzînd Nikitin.

— Numele maşinilor au stîrnit hazul, explică Marusia.

— Cum adică?

— Vrem să organizăm o întrecere între echipajele maşinilor. Şi ce crezi că a propus Martin Martînovici? Să dăm cîte un nume fiecărei maşini, ca să ne vină mai uşor.

— Ei, şi pe urmă?

Aici se amestecă în discuţie Martin Martînovici, specialistul în săpături al expediţiei, om mai în vîrstă, cu ochelari pe nas, de fel din Letonia:

— Pe a dumneavoastră am numit-o „Fulgerul", iar pe celelalte două - „Vulturul" şi „Dinozaurul".

Un claxon puternic, pe trei tonuri, răsună în stradă, iar îndărătul porţii sclipiră pentru o clipă farurile unui „ZIS" negru.

Nikitin ieşi în întîmpinarea secretarului comitetului regional, cu care mai vorbise şi înainte despre treburile expediţiei.

— V-aţi echipat bine, spuse secretarul, aruncînd o privire în jurul lui. Cînd porniţi la drum?

— Poimîine.

— Foarte bine, tovarăşe Nikitin! Am o rugăminte… secretarul făcu o pauză. Vin direct de la o şedinţă… S-a aflat că acolo, chiar lîngă Bissekta, există un zăcămînt de asfalt. Trebuie studiat. Mi-o cer geologii. Aşa că, te rog, să iei cu

dumneata pe cineva de la Direcţia geologică...
Nikitin se încruntă şi căzu pe gînduri. Secretarul îl luă de braţ şi amîndoi se îndreptară spre fundul curţii.

— Totul e gata?
— Gata, Serghei Pavlovici. Putem începe încărcarea.
— Dumneata şi cu Martin Martînovici încărcaţi în prima maşină, „Fulgerul", sculele şi o parte din carburant, în „Dinozaur", restul carburantului, scîndurile şi utilajele taberei, iar în „Vulturul" - apa, alimentele şi cauciucurile de rezervă.
Prin uşa scundă, deschisă, năvălea înăuntru dogoarea zilei. Nikitin strînse în servietă hîrtiile răvăşite de pe masă şi vru să dea fuga la telegraf.
— E voie? răsună deodată în curte o voce caldă de femeie.
În dreptunghiul orbitor al uşii se ivi o siluetă zveltă, în rochie albă, în jurul căreia lumina contura o aureolă. Noua sosită se înclină uşor, căutînd să pătrundă semiîntunericul din cameră - şi în faţa lui Nikitin luciră întunecat cozile stufoase din seara trecută.
Inima tînărului om de ştiinţă tresări ca într-o presimţire. Se ridică, ieşi în întîmpinarea musafirei, care ţinea în mînă o valiză mică, şi făcură cunoştinţă.
— Miriam... Şi mai cum? întrebă Nikitin.
— Nurgalieva. Dar puteţi să-mi spuneţi Miriam, răspunse zîmbind fata.
— Ei bine, Miriam, nu te sperie că expediţia noastră e grea şi pleacă atît de departe?
Ochii negri sclipiră ironic:
— Nu, de loc. Sînteţi atît de bine echipaţi... Ieri, dispecerul mi-a spus că o deplasare cu expediţia aceasta poate ţine prea bine locul unui bilet de băi.
— Atunci, e-n regulă, conchise Nikitin şi îi întinse mîna. Alege-ţi maşina, care-ţi place.
— Dacă se poate, aş merge pe „Vulturul" cu Marusia, se rugă fata.
— Ia te uită, femeile au şi apucat să facă cunoştinţă, rîse paleontologul, ieşind în curte împreună cu Miriam.
— În definitiv, reluă Nikitin pe neaşteptate, şi eu te-am cunoscut aseară, pe strada Engels...

Se înclină în faţa ei, în semn de salut, şi se îndreptă spre poartă în timp ce fata se uita după el nedumerită.

Legănîndu-se şi tresăltînd, maşinile străbăteau, înşiruite una după alta, drumurile pline de hîrtoape. În jurul lor se întindea ca-n palmă, cît vedeai cu ochii, stepa netedă, cenuşie, presărată cu tufe de pelin, pe care soarele amiezii o încingea ca pe un cuptor. Cerul spălăcit, monoton şi ameninţător, fără nici un nor, atîrna greu deasupra stepei. Patru zile motoarele au duduit fără-ncetare. Deşi înaintau anevoie, expediţia era acum la vreo 400 kilometri de oraş şi de calea ferată.

De-a lungul tuturor acestor patru sute de kilometri dunele înalte de nisip alternaseră cu colinele pietroase, cu stepa netedă plină cu tufe de pelin, cu solonceakurile [Solonceak - sol salin, sol sărăturos. (n.t.)] alb-gălbui.

PinioaneLe mecanismelor de transmisie scrîşneau cumplit, motoarele huruiau, volanele înnegrite lunecau din mîinile transpirate şi istovite ale şoferilor. Iar preţioasa benzină, din care aveau cu sutele de litri, se topea văzînd cu ochii, ca un fum albăstrui în stepa nemărginită.

O dată doar, în drumul lor, în faptul serii, zăriră ivindu-se de după o colină înaltă lumina ospitalieră a becurilor electrice: era o uzină de acid sulfuric. Mai încolo arareori aveau să întîlnească iurtele rotunde de pîslă - sălaş efemer al omului de pe aceste meleaguri, unde stăpîn veşnic este numai pustiul amorf, neschimbător...

Trecură pe lîngă uzină şi înaintară mult, la lumina lunii strălucitoare, pe ultima bucată de drum mai ca lumea. Takîrurile [Takîr - sector de stepă lipsit de vegetaţie, acoperit cu argilă uscată şi netedă - în limba uzbecă. (Nota red. ruse.)] netede ca oglinda luceau aidoma unei puzderii de lacuri mici; suprafaţa lor tare îngăduia maşinilor să-şi mărească viteza. Noaptea, stepa apărea tainică, ademenitoare.

Nikitin dădu ordin de oprire pentru popasul de noapte de abia cînd maşinile, stîrnind în urma lor nori groşi de praf, începură din nou să se afunde în colbul care acoperea suprafaţa zgrunţuroasă a argilelor înfoiate.

Bivuacul fu scăldat în lumina puternică a lămpilor electrice, atîrnate la spatele automobilelor. Dar locul unde poposiseră nu era atrăgător. Picioarele se afundau ca în zăpadă

în praful din care răsăreau ici, colo lujerele sfărîmicioase ale unor ierburi uscate.

Înaintea lor se întrezăreau prin pulberea de raze ale lunii colinele Laiilei, unde începea un alt pustiu, mai pietros, şi mai arid - pustiul care ascundea în inima lui un cimitir de monştri fosili.

Dincolo de lanţurile nesfîrşite ale colinelor, presărate cu pietriş fumuriu se simţiră şi mai izolaţi de restul lumii. Expediţia se pierdu, ca în neant, în labirintul drumeagurilor, cotind, ocolind, coborînd sau urcînd. Cele trei maşini, devenite cenuşii, trecură colinele şi răzbătură în deşertul mort, neţărmurit, acoperit cu un strat de nisip mărunt. În zare tremura o boare încinsă, ale cărei trîmbe jucăuşe ascundeau şi estompau peisajul dezolant.

În faţa membrilor expediţiei apăreau ispititoare lacuri albastre, crînguri minunate, piscuri înzăpezite, strălucind în depărtare. Uneori, aproape de tot, lîngă boturile teşite ale maşinilor, se năzăreau întinderile de necuprins ale mării, rotocoalele diafane de ceaţă închipuiau valuri înspumate... După cîteva minute, în locul mării apăreau şiruri de case albe, umbrite de arbori cu frunza deasă, aidoma celor din oraşul pe care îl lăsaseră departe în sud, dincolo de nisipuri. Pînă şi contururile maşinilor, atît de sobre şi absolut distincte, începeau să se piardă, fie alungindu-se neînchipuit de mult, fie crescînd şi înălţîndu-se asemenea unor elefanţi giganţi.

Se întuneca. Pentru ultima oară, în geana sîngerie a apusului se iviră, apoi dispărură, turnurile înalte, albastre şi verzi ale unui castel fantomatic.

„Fulgerul", stîrnind nori de praf şi sfîşiind pînă departe negurile cu farurile sale puternice, îşi continua drumul în capul coloanei; acum puteau merge şi ziua, şi noaptea. „Dinozaurul" şi „Vulturul", aşa cum e obiceiul pe drumurile colbuite, rămăseseră mai în urmă, ca valurile de praf să nu le ascundă drumul.

Motorul duduia uniform, îndemnînd la somn. Lîngă şofer, Nikitin aţipi, dar nu mult după aceea fu trezit de claxonul insistent al „Dinozaurului", care venea după ei. „Fulgerul" opri; celelalte maşini se apropiară încet.

— Ce s-a întîmplat? îl întrebă Nikitin pe şoferul

„Dinozaurului".

— Nu pot să conduc, tovarăşe şef, răspunse încurcat acesta. Mi se năzăresc tot felul de prostii.

— Cum se poate?

— Dar e adevărat, Serghei Pavlovici, întări Martin Martînovici. Ziua mirajele ni se par departe, dar acum apar chiar în faţa nasului, de te trec sudorile!

— Dar eu cum conduc? replică şoferul-şef de la volanul „Fulgerului".

— Tu mergi înaintea noastră, Vladimir, interveni şoferul „Vulturului", care se apropiase şi el de grup, iar noi în praful tău. La lumina farurilor apar tot felul de drăcovenii. Nu putem conduce.

— Prostii! se burzului şoferul-şef. Ştiu eu că uneori ai vedenii din pricina prafului, dar chiar să nu poţi conduce...

— Ia încearcă şi tu! Lasă-mă să merg în faţă! strigă şoferul „Dinozaurului", jignit.

— Bine, fie, primi ursuz şoferul-şef.

Oamenii se urcară în cabine şi maşinile demarară cu zgomot. „Dinozaurul", legănîndu-şi capota înaltă, depăşi încet „Fulgerul", acceleră şi se mistui într-un nor de praf. Şoferul „Fulgerului" aşteptă pînă ce colbul se.împrăştie, iar în razele farurilor prinseră să joace doar ici, colo firicele aurii, apoi porni şi el.

Nikitin urmărea cu interes drumul, prin parbrizul şters de praf. Străbătură în goană cîţiva kilometri, fără să se întîmple nimic; şoferul începu să surîdă ironic, mormăind ceva în barbă. Maşina mergea netulburată, atenţia începu să scadă. Deodată Nikitin simţi că şoferul virează şi că maşina se abate într-o parte. În faţă zări limpede o groapă enormă, rotundă, căptuşită cu dale albe de piatră. Nikitin, uimit, se frecă la ochi; la marginea fascicolelor de lumină ale farurilor, în vîrtejurile de firicele de praf se aliniau clădiri înalte. Iluzia era atît de desăvîrşită, încît paleontologul tresări, iar şoferul scuipă cu năduf.

Clădirile dispărură, stepa se mistui în fîşii negre şi galbene ca nişte broderii, iar în calea lor se căscă pe nepusă masă o crăpătură neagră. Strîngînd din dinţi, şoferul se încleştă de volan, străduindu-se să biruie iluzia optică. Nu trecură nici cîteva minute şi în faţă răsări un pod boltit, foarte înalt, atît de

vizibil, încît Nikitin se răsuci speriat spre şofer, dar acesta şi frînase. În urma lor răsunau semnalele insistente ale „Vulturului". Şoferul opri maşina, fumă o ţigară, se spălă pe ochi, ridică parbrizul şi porni îndîrjit mai departe. În faţa maşinii prinseră din nou să apară fantomele de praf, înşelătoare, ameninţătoare. Tensiunea nervoasă creştea. „Fulgerul" frîna şi cotea cînd la stînga, cînd la dreapta, căutînd să ocolească piedicile inexistente, pînă ce, într-un tîrziu, şoferul oftă amarnic, scuipă şi opri, începînd a vesti „Dinozaurului" prin semnale de claxon capitularea. Cînd praful se risipi, se apropie şi „Vulturul", care oprise mai de mult.

Cînd poposeau, lumea de coşmar a fantomelor dispărea. Noaptea mistuia orizontul în beznă. Stele mari licăreau molcom şi simţeai o adevărată uşurare la vederea constelaţiilor neschimbătoare. Ziua, însă, în huruitul motoarelor şi legănatul maşinilor prindeau din nou să se-nfiripe vedeniile şi totul începea să-ţi pară iluzoriu, amăgitor.

Nikitin se bucură nespus cînd, în sfîrşit, dindărătul nălucilor obişnuite răsăriră brusc contururile mohorîte ale munţilor Arkarlî. La început, culmile lor rămaseră mult timp la nivelul radiatorului „Fulgerului", apoi însă începuseră să crească repede, acoperind înspre nord-vest întregul orizont. Ghidul întinse mîna spre un masiv brăzdat de crăpături, al cărui versant anterior, abrupt, avea forma unui trapez regulat. „Fulgerul" porni îndată spre acel versant. Solul devenea din nou neregulat şi urca, urca mereu, în valuri de piatră.

În sfîrşit, „Fulgerul" ajunse pe culmea versantului, se aplecă, făcu un viraj, frînele scrîşniră şi maşina coborî încet pe o cîmpie vastă - fundul unei uriaşe şi străvechi depresiuni, prinsă în cleştele munţilor.

La vest se înălţau stînci mohorîte, la est un versant abrupt de gresie roşie. Sus de tot planau în cercuri largi doi vulturi.

După indicaţiile ghidului, expediţia porni de-a lungul stîncilor roşii, îndreptîndu-se spre nord. Acolo, unde rocile roşii se îngemănau cu cele plumburii, trebuia să se afle izvorul Bissekta şi puţul săpat în vremuri de demult.

Suprafaţa văii, lipsită de ridicături, era brăzdată pe alocuri de viroage nu prea adînci şi presărate din abundenţă cu

pietriş lucios, pe care-l acoperise de asemenea „bronzul pustiului". Acest prundiş dădea solului o culoare închisă, ireală, pe fondul căreia străluceau în soare puzderie de cristale transparente de gips.

— Stai, stai! strigă deodată Nikitin şi sări grăbit din maşină.

După el se repeziră tovarăşii săi, care observaseră şi ei fosilele.

În stînga drumului zăceau, alcătuind un unghi, două trunchiuri mari de arbori pietrificaţi. Lumina strălucitoare a soarelui scotea în relief structura lor lemnoasă, regulată, şi urme de cioturi. În jurul trunchiurilor şi mai departe, spre apus, zăceau risipite oase uriaşe, de culoare închisă, lucioase.

Cercetătorii, în culmea bucuriei, se împrăştiară pe cîmpie, căutînd cu înfrigurare noi şi noi comori.

Oasele giganticelor reptile, admirabil conservate, acopereau cea mai mare parte a văii. Scoţînd strigăte de bucurie, paleontologii se repezeau de colo, colo. Şoferii şi muncitorii, contaminaţi de entuziasmul lor, răscoleau şi ei solul, minunîndu-se de nemaipomenita privelişte.

Nu toate oasele zăceau la suprafaţă; multe se încrustaseră în gresia negricioasă şi în prundiş. Oase, oase, numai oase umpleau viroagele, acopereau roca dezgolită, îngrămădindu-se în mormane întregi.

Păstorii aceia avuseseră perfectă dreptate: descoperiseră un cimitir de proporţii nemaipomenite al giganticelor reptile de mult dispărute. Aci se păstraseră resturile a mii şi mii de diferite animale.

Această vale neînsufleţită, încinsă şi neagră, plină de oase gigantice, producea o impresie stranie. În minte-ţi reînviau, fără voie, străvechi legende despre luptele dragonilor, despre morminte de uriaşi, despre giganţii pieriţi în potop. Şi dintr-o dată înţelegeai cum s-au înfiripat aceste legende întemeiate, fără îndoială, pe descoperirea unor astfel de cimitire.

— Debitul n-a crescut?

— Nu, Serghei Pavlovici.

— Trebuie săpat mai adînc.

— Mai adînc nu se poate, începe stînca.

— Stînca!

Nikitin îşi aruncă însemnările, sări în picioare şi se repezi spre izvor. Convingîndu-se că letonul avusese dreptate, paleontologul simţi cum se frînge ceva în el. Ascunzîndu-şi spaima, se depărtă de tabără, pornind agale spre munţi, ca să se lase în tihnă pradă gîndurilor.

Înfricoşătoarea descoperire o făcuseră chiar după primele două zile petrecute în această depresiune: cantitatea de apă a izvorului Bissekta era neîndestulătoare pentru expediţie. Ajungea pentru doi-trei călători cu cămilele lor, dar nu şi pentru o expediţie atît de numeroasă şi, în plus, înzestrată cu maşini. Poate că izvorul fusese mai bogat cu un veac în urmă, acum însă secase. Fură nevoiţi să atace rezerva de apă pe care o păstrau pentru momente grele. Dar de unde să ia apă pentru întoarcere? Să lase totul baltă şi s-o ia cît mai repede spre răsărit, unde, la vreo 200 de kilometri de aici, sînt puţuri bune? Dar dacă ar aduce apă de acolo? În cazul ăsta, însă, nu le-ar mai rămîne carburant pentru întoarcere.

Năucit de neaşteptata lovitură a sorţii, savantul îşi simţi dintr-o dată neputinţa în faţa naturii înconjurătoare, nemiloase. Ce poate el, întreaga lui expediţie atît de minunat echipată, fără apă? De unde s-o iei aici, printre pietrele încinse, înviorate numai de minuscula vînă de apă a străvechiului puţ?

Încercările de a curăţi izvorul nu dăduseră un rezultat. Cum? E cu putinţă ca acest ghinion neaşteptat să zădărnicească o expediţie atît de minuţios organizată, s-o facă inutilă, să-i primejduiască oamenii?

Pradă acestor gînduri întunecate, Nikitin se afundă maşinal în munţi. Urca agale pe-o trecătoare îngustă, tăiată în peretele negru al unui munte în formă de şa. Pereţii întunecaţi şi încinşi dogorau. Nikitin se opri şi o zări pe Miriam.

Fata şedea pe o piatră, cu picioarele ghemuite sub ea, cu corpul suplu, arcuit. Ţinea pe genunchi un carnet deschis şi era atît de cufundată în gînduri, încît nu-l auzi pe Nikitin apropiindu-se. Cozile grele păreau că-i trag în jos capul înclinat; ochii îi erau aţintiţi spre zarea înceţoşată şi fierbinte. Paleontologul fu surprins de poziţia fetei, de întreaga ei înfăţişare, căci i se părură în desăvîrşită armonie cu natura înconjurătoare. Nikitin avea pentru prima oară senzaţia intensă că Miriam este o fiică a ţării sale, că masca nepăsării aparente

ascundea forţă şi dîrzenie. Savantul nu cuteză să mişte, ca să nu-i tulbure reculegerea.

Gîndurile îi zburară din nou la ţara pustiului mort, dogoritor, unde nimic nu se obţine cu una, cu două... Numai prin munca dîrză a multor generaţii natura nemiloasă poate fi învinsă. Nu poţi să faci nimic dacă încerci să răzbeşti de-a dreptul, avîntîndu-te cu tot elanul pasiunii. Trebuie să înaintezi încet, puţin cîte puţin, cu răbdare, să fii mereu gata să-nfrunţi noi şi noi greutăţi, să înăbuşi în tine năzuinţa, atît de omenească, spre o fericire miraculoasă, repede dobîndită...

Fata, simţindu-se privită, se întoarse, sări în picioare şi-i ieşi în întîmpinare; se uită iscoditoare în ochii tînărului savant.

— Ce-i cu dumneata, Serghei Pavlovici? rosti ea, domol, cum îi era obiceiul.

Nikitin surprinse în glasul ei o îngrijorare nedisimulată. Simţi brusc nevoia de a i se destăinui şi-i vorbi despre eşecul ce pîndea expediţia. Fata rămase tăcută; numai cînd făcură cale-ntoarsă, lîngă tabără, spuse stingherită, ca pentru sine:

— Am auzit că anul trecut, în timpul lucrărilor de pe Diurt-Kîra, s-a putut mări debitul izvoarelor... - aici făcu o pauză - cu ajutorul dinamitei. Dacă am avea dinamită...

— Ei, drăcie! exclamă Nikitin. Dar avem amonal! Dinamitarea gurii unui izvor nu dă întotdeauna rezultat, totuşi trebuie să încercăm! Uitasem cu totul... Trebuie să încercăm imediat! şi paleontologul, înviorat, grăbi pasul. Am să pun încărcătura maximă.

...Un bubuit ca de tunet sfîşie tăcerea seculară a piscurilor. O trombă înaltă de praf ţîşni deasupra izvorului şi, cîteva clipe mai tîrziu, ceva se nărui în munţi cu un huruit înfricoşător. Membrii expediţiei se năpustiră spre izvor şi se apucară în grabă, fără vorbă, să-l cureţe de fărîmele de rocă. Tăcerea se aşternu şi mai adîncă în momentul în care Nikitin şi Miriam, aplecaţi din şale, începură să măsoare debitul apei. Conducătorul expediţiei se îndreptă deodată şi strigă:

— Mulţumesc, Miriam. Apucă mîna fetei şi i-o strînse cu putere.

— Sus cu Miriam! strigară toţi în cor.

Fata ţîşni ca o săgeată, tupilîndu-se în spatele şoferului-şef. Acesta, îndreptîndu-şi umerii puternici, rosti ameninţător:

— Nu vă dau voie!

— Ei, ce e cu asfaltul dumitale, Miriam? întrebă voios Nikitin.

— Am găsit un zăcămînt foarte interesant, Serghei Pavlovici. Dar nu-i asfalt, ci un fel deosebit de bitum, foarte dur.

— Aş fi şi eu curios să-l văd. Vrei să mi-l arăţi mîine? Iar acum, te rog, să faci cunoştinţă şi cu succesele noastre.

Cîmpia era acum presărată peste tot cu muşuroaie de pămînt. O trîmbă de fum se înălţa din nişte vreascuri pe care fierbea clei subţire de tîmplărie. Martin Martînovici, numai în chiloţi, aproape negru de tare ce se bronzase, impregna de zor cu clei oasele sfărîmicioase. Mai spre mijlocul cîmpiei lucrau alţii. O bucată mare de pămînt, curăţată de roci, era înconjurată de şanţuri adînci. Doi muncitori, înarmaţi cu nişte cuţite cît toate zilele, scormoneau grijuliu gresia sfărîmicioasă, împărţind blocul săpat în trei părţi. Marusia curăţise un craniu, şi acum turna şellac [răşină a unui arbust din India, se dizolvă în alcool, obţinîndu-se un lac rezistent. (Nota red. ruse)] peste părţile vătămate.

Nikitin o călăuzi pe Miriam spre cei doi muncitori şi fata văzu, cu uimire, la suprafaţa blocului scheletul unei reptile enorme. Zăcea pe o coastă, cu coada lungă ghemuită, cu labele posterioare, masive, încrucişate. Vertebrele, coastele şi chiar micile copite boante purtau cifre însemnate cu grijă. Craniul colosului, lung de vreo doi metri, se transforma spre ceafă într-un enorm guler osos, plantat cu spini tociţi. Orbitele erau străjuite de două coarne lungi şi piezişe, un al treilea era înfipt dedesubtul orbitelor, iar botul se termina cu un cioc enorm.

— Asta-i un triceratops - un dinozaur ierbivor, cu trei coarne, bine înarmat împotriva animalelor de pradă, explică Nikitin. Scheletul s-a păstrat în întregime: îl împărţim în trei părţi, pe care le vom fixa cu cadre solide - paleontologul arătă spre nişte grinzi mari - le vom acoperi cu gips şi le vom transporta ca pe nişte monoliţi masivi pînă în laborator, unde o să le curăţăm definitiv de rocă.

— Cum trebuie să fi arătat animalele de pradă, dacă împotriva lor erau necesare astfel de arme de apărare?! exclamă Miriam.

— Animalele de pradă! Iată un exemplu, şi paleontologul

alese dintr-o cutie un dinte turtit, cu vîrful îndoit, crestat mărunt pe muchii, lung de vreo cincisprezece centimetri. Iată un tiranozaur, regele reptilelor, gigantul care umbla pe picioarele posterioare... În curînd vom muta săpăturile chiar la poalele munţilor, continuă savantul. Acolo, Martin Martînovici a găsit nu mai puţin de trei schelete de dinozauri testacei, cu cuirasă osoasă acoperită cu ţepi. Adevărate tancuri, atîta doar că nu au tunuri, spre deosebire de cele moderne, care sînt o armă de atac. Un ierbivor se poate numai apăra, se ascunde după cuirasă, sau îşi scoate coarnele, dar nu atacă.

Înainte de a ajunge la trecătoarea răsăriteană, Miriam coti spre stînga şi-l conduse pe Nikitin de-a lungul poalelor munţilor printre stînci.

În faţa paleontologului şi a tovarăşei lui de drum se înălţă, deodată, un perete de un negru-roşiatic, despicat în două de o trecătoare îngustă, ca urma loviturii unui paloş gigantic. De ambele părţi ale crăpăturii se înălţau două turnuri de piatră, cu stînci ce atîrnau sus de tot, ameninţător, deasupra trecătorii.

Aceste chei erau drepte ca ţeava unei puşti, cu pereţii netezi de parcă ar fi fost şlefuiţi înadins. Miriam şi Nikitin le străbătură (nu erau prea lungi, doar cîţiva zeci de paşi) şi se treziră într-o vîlcea spaţioasă, străjuită din toate părţile de stînci abrupte. Partea opusă cheilor descria un semicerc regulat, în mijlocul căruia trona un cub enorm de blocuri turtite, probabil nu de mult surpate; pe suprafaţa lui oblică strălucea o enormă oglindă neagră. Paleontologul căta de jur împrejur cu uimire.

— Aici e zăcămîntul de asfalt, spuse molcom Miriam, mai bine zis de bitume. Bitumele sînt localizate şi uniform stratificate în gresii dure, feruginoase, sedimentate probabil de vînturi, ceva în genul vechilor dune. Cînd am aruncat în aer izvorul, aici stîncile s-au surpat şi au dat la iveală un strat proaspăt de bitume fosilizate. Suprafaţa lor netedă încă nu a fost alterată de curenţii de aer şi luceşte ca oglinda.

— În ce perioadă crezi că s-au depus bitumele şi gresia? întrebă repede paleontologul.

— Cam o dată cu oasele dinozaurilor, răspunse Miriam. Toate acestea s-au acumulat, aici, în vîlcelele munţilor

preistorici, şi s-au păstrat aproape intacte.

Nikitin aprobă cu o mişcare a capului şi se lăsă pe nisipul scîrţîitor, cu bobul mare. Fata se aşeză în faţa lui, în atitudinea-i preferată, cu picioarele ghemuite.

Deşi valea era închisă din toate părţile, ca o căldare, nu era prea cald. Se aşternu o tăcere nefirească. După cîteva minute, urechea lor prinse clinchetul abia perceptibil, ca al unor clopoţei de cleştar, al ierburilor uscate ce creşteau ici, colo pe fundul acestei căldări naturale. Nikitin auzea pentru prima oară în viaţă chemarea lor tristă şi se uită mirat la Miriam. Fata plecă fruntea şi duse un deget la buze. Curînd, clinchetul slab, fantomatic, se împleti cu acorduri rare de harfă, nespus de îndepărtate şi grave - glasul tufişurilor care tiveau poalele stîncilor.

La auzul acestei muzici a pustiului, abia perceptibil, Nikitin căzu pe gînduri.

Ierburile psalmodiau, îmbiindu-te să scrutezi adîncurile firii, povestindu-ţi despre acel ceva tainic care, de obicei, scapă conştiinţei noastre, tocite de obiceiuri înrădăcinate, şi care numai rareori se dezvăluie în adevărata-i înfăţişare.

Nikitin se gîndea că natura este neasemuit mai bogată decît ne închipuim, dar că n-o poţi cunoaşte nepregătit. În strîns contact şi totodată în neîncetată luptă cu natura, omul îi pătrunde adînc tainele cele mai ascunse. Dar numai dacă sufletul îi rămîne limpede şi curat, ca un instrument muzical bine acordat, el vibrează la zvonurile firii.

Îşi ridică încet privirile şi văzu ochii fetei aţintiţi asupra lui. Paleontologul se ridică stingherit şi glasul său, ce i se păru prea aspru, acoperi chemarea dulce a ierburilor:

— E timpul să mergem, Miriam!

Fata se ridică fără o vorbă.

Porniră. Nikitin nu se mai sătura privind această vîlcea cufundată în tăcere.

— De ce nu mi-ai vorbit pînă acum de acest colţ de rai? o dojeni el.

— Eraţi absorbit de treburi, răspunse încet Miriam.

— Chiar mîine voi muta tabăra la poalele turnurilor de piatră, hotărî Nikitin. În definitiv, principalele săpături se vor face în apropiere.

Cu o lovitură puternică, Martin Martînovici înfipse ultimul cui într-o ladă lungă.

— Gata, Serghei Pavlovici! exclamă voios letonul, ştergîndu-şi sudoarea de pe faţă.

— Gata, repetă Nikitin. Mîine ne odihnim şi ne pregătim, iar seara pornim la drum, spre casă! Nu mai putem zăbovi.

— Serghei Pavlovici, interveni rugătoare Marusia, ne-ai promis de mult că ai să ne vorbeşti despre animalele astea... şi fata arăta spre lăzile răspîndite peste tot, dar n-ai avut timp. Ce ar fi să ne vorbeşti astăzi? E numai ora trei.

— Bine. După-masă vom merge în vîlceaua aceea şi vom sta de vorbă, consimţi Nikitin.

Cei paisprezece membri ai expediţiei îşi ascultau cu atenţie şeful. El le povestea cum s-a perfecţionat încet, încet, organismul animalelor de-a lungul epocilor preistorice de dezvoltare a vieţii pe pămînt, de-a lungul a milioane de generaţii, cum au apărut forme ciudate de patrupede amfibii şi de reptile. Cum în lupta pentru existenţă, sub influenţa mediului înconjurător, au dispărut treptat speciile mai puţin desăvîrşite, mai puţin viabile; de-a lungul erelor, asupra şirului de generaţii s-a exercitat o severă selecţie naturală, care înlătura tot ce era bicisnic, nepotrivit.

La începutul erei mezozoice [Era vieţii mijlocii - 60-170 milioane de ani î.e.n.], aproximativ acum 150 000 000 de ani, vechile continente erau populate de reptile, din care începuseră să se formeze mai de mult, în condiţiile aspre de la sfîrşitul erei paleozoice [Era vieţii arhaice - 170-600 milioane de ani î.e.n. (Nota red. rom.)], cele mai perfecte animale - mamiferele. Cînd climei relativ aspre şi uscate i-a luat locul pretutindeni o climă umedă şi caldă, uscatul s-a acoperit cu o vegetaţie abundentă, luxuriantă. Aceste condiţii de existenţă mai blînde, mai favorabile au făcut ca pe întregul pămînt să se răspîndească reptilele gigantice. Ele au cucerit uscatul, mările şi văzduhul, atingînd ca număr şi mărime valori nemaicunoscute.

Giganticele ierbivore, ca să se apere de animalele de pradă, erau înzestrate cu coarne uriaşe, cuirase cu ţepi, sau plăci osoase. Altele, care nu erau apărate de cuirase, se ascundeau în apa lagunelor sau a lacurilor de pe litoral. Ele atingeau 25 de metri lungime şi 60 de tone greutate. În aer

mişunau reptilele zburătoare; dintre toate zburătoarele, ele aveau aripile cele mai lungi şi, prin urmare, erau cele mai bine adaptate.

Animalele de pradă umblau pe labele din spate, sprijinindu-se în coada lor groasă. Labele anterioare deveneau nişte anexe slabe, aproape inutile. Pentru atac foloseau capul lor enorm şi gura înarmată cu dinţi mari şi ascuţiţi. Erau ca nişte trepiede uriaşe, a căror înălţime atingea 8 metri - adevărate maşini de luptă lipsite de inteligenţă, dar înzestrate cu o forţă teribilă şi de o ferocitate fără seamăn.

Alături de giganticele şopîrle trăiau mamiferele preistorice - nişte vietăţi mici, ce semănau cu aricii sau şobolanii de azi. Graţie condiţiilor favorabile ale erei mezozoice, reptilele au înlăturat această categorie de animale superioare lor, ceea ce înseamnă că mezozoicul, ca să spunem aşa, a fost o epocă de întunecată reacţiune, care a durat vreo sută de milioane de ani, încetinind progresul regnului animal. Dar îndată ce condiţiile climaterice au început să se schimbe din nou, îndată ce vegetaţia s-a modificat, reptilele n-au mai fost la largul lor. Giganticii ierbivori aveau nevoie de o hrană abundentă, uşor asimilabilă. Modificarea bazei de nutriţie a fost o catastrofă pentru ierbivore, ca şi pentru giganticele animale de pradă. Balanţa naturală a regnului animal a fost brusc dezechilibrată. A început procesul dispariţiei în masă a reptilelor şi năvalnica dezvoltare a mamiferelor, care au devenit stăpînele Pămîntului şi, în cele din urmă, au dat naştere fiinţei gînditoare - omului.

— Încercaţi o clipă să vă imaginaţi lanţul nesfîrşit de generaţii, lipsite cu totul de raţiune, care s-au perindat de-a lungul acestor sute de milioane de ani, şi care, în virtutea selecţiei naturale, au presărat cu un număr inimaginabil de victime drumul orb al evoluţiei, încheie paleontologul.

Savantul tăcu. Sus, în tăriile ce se învineţiseră, răsună ţipătul unui vultur. Auditorii, cu ochii aţintiţi la paleontolog, continuau să rămînă tăcuţi.

Nikitin zîmbi gînditor şi reluă:

— Ei bine, tocmai în aceasta constă măreţia ştiinţei noastre: în incomensurabila perspectivă a timpului. Din acest punct de vedere, paleontologia s-ar putea compara numai cu astronomia. Dar ştiinţa noastră are un punct slab, foarte slab,

chinuitor pentru cei ce năzuiesc să aprofundeze lucrurile: materialele de care dispune sînt incomplete. Numai o foarte mică parte din animalele care au trăit odinioară se păstrează în straturile scoarţei pămînteşti, şi numai sub formă de vestigii cu totul incomplete. Iată, spre exemplu, săpăturile noastre: n-am găsit decît oase. Drept e, că aceste oase ne permit să reconstituim în întregime aspectul exterior al animalelor, dar numai în anumite limite. Cel mai rău e că nu vom putea cunoaşte niciodată amănunţit structura internă a animalului, nu ni-l vom putea imagina viu. Asta înseamnă că niciodată nu vom putea verifica exactitatea reprezentărilor noastre, nu vom putea determina erorile. Legile fizice sînt imuabile. Forţa raţiunii umane constă în posibilitatea de a contempla faptele direct, fără mijlocirea miturilor ademenitoare...

Tristeţea adîncă pe care o trăda vocea lui Nikitin molipsi şi pe cei ce-l ascultau. Paleontologul se ridică brusc:

— Nu-i nimic. Vouă, celor neiniţiaţi în ale ştiinţei, vă rămîne libera, înaripata fantezie a scriitorilor. Nestînjeniţi de sărăcia datelor exacte, ei evocă în culori vii, convingătoare, această lume a animalelor de demult. Vă sfătuiesc să citiţi „Lumea pierdută" de Conan Doyle, şi „Lupta pentru foc" de Rosny-Aine. Acesta din urmă este autorul meu preferat: prin forţa imaginaţiei sale, prin descrierea măiastră a vieţii preistorice, prin fericita redare a coloritului trecutului poate influenţa chiar şi pe un paleontolog... Şi savantul, transportat, începu să citeze: „O dată cu amurgul înceţoşat se aşternu şi umbra confuză a trecutului, în timp ce pe cîmpie se rostogolea sinistrul torent roşu"...

O exclamaţie uşoară a Marusiei îl făcu pe savant să-şi întrerupă citatul şi să se întoarcă: respiraţia i se tăie şi încremeni.

Deasupra lespezii cu bitum fosil, albăstrui, ţîşnise cine ştie de unde, din adîncurile sale întunecate, o făptură gigantică, verde-cenuşie. Enormul dinozaur - căci dinozaur era - înţepeni în văzduh, la vreo zece metri deasupra oamenilor înlemniţi, dominînd prăpastia stîncoasă.

Monstrul îşi ţinea ridicat capul cu bot teşit. Ochii lui mari, stinşi, posomorîţi, cătau undeva în depărtare. Botul lat, fără buze, dezgolea un şir lung de dinţi încovoiaţi ca nişte iatagane. Spinarea uşor arcuită se prelungea ceva mai jos, cu o coadă

viguroasă, pe care dinozaurul se proptea. Labele posterioare, enorme, îndoite din încheieturi, tot atît de vînjoase ca şi coada, păreau două coloane ale căror postamente erau alcătuite din trei degete răşchirate, terminate cu nişte gheare enorme, îndoite. Sub gît, în partea anterioară a trunchiului aplecat deasupra lor, atîrnau fără vlagă şi fără nici un rost labele anterioare, înarmate cu gheare, ciudat de mici în comparaţie cu restul.

Prin nălucă se străvedeau stîncile negre ale versantului din spate, fără însă ca aceasta să ascundă privitorilor vreun amănunt al animalului. Spinarea, bătută cu plăci osoase, pielea zgrunţuroasă, atîrnînd ici-colo în cute grele, ciudata excrescenţă de pe gît, linia puternică a muşchilor de uriaş, pînă şi fîşiile violete din lungul coastelor - totul făcea vedenia să pară nespus de reală. Şi nu e de mirare că cei cincisprezece oameni, amuţind cu totul, nu se mai săturau privind gigantica nălucă, atît de reală şi de iluzorie în acelaşi timp.

Minutele se scurgeau pe nesimţite. O imperceptibilă deplasare a razelor soarelui - şi fantomaticul dinozaur păli şi se topi în văzduh. În faţa oamenilor rămăsese numai oglinda neagră de bitum, care-şi pierdea încet, încet nuanţa albăstruie, căpătînd un luciu de aramă.

Un suspin puternic ţîşni din pieptul tuturor. Nikitin îşi umezi buzele uscate.

Multă vreme nimeni nu fu în stare să articuleze un cuvînt. Miraculoasa apariţie năruise toate noţiunile bine stabilite luate din cărţi sau din experienţă. Fiecare avea senzaţia că în viaţa lui pătrunsese brusc ceva cu totul neobişnuit. Cel mai uluit dintre toţi era însuşi Nikitin, savantul atît de obişnuit să analizeze şi să explice tainele naturii. Acum însă, nu-i venea în minte nici o explicaţie raţională a celor petrecute.

Toţi se pierdeau în presupuneri. Tabăra se agită pînă noaptea tîrziu, cînd, în sfîrşit, Nikitin mai potoli spiritele, declarînd că în acest imperiu al mirajelor nu e cîtuşi de puţin surprinzător să ţi se arate vedenia unui monstru de mult dispărut. După Nikitin, fantoma aceea nu putuse fi decît imaginea unui tiranozaur.

Puse în mişcare, de probă, înainte de a porni la drum lung, motoarele duduiau. O ceaţă viorie înăbuşea prundişul cafeniu al cîmpiei.

Nikitin se uită la ceas, apoi se îndreptă grăbit spre cheile înguste.

Regăsi oglinda neagră şi adîncă ce-l privea nepăsătoare. Huruitul motoarelor răzbea acum dindărătul pereţilor stîncoşi prin tăcerea străbună pripăşită printre stînci. Nikitin simţi nedesluşit că în el se frînge, se năruie ceva. Pîndea năluca, doar, doar s-o mai ivi ca ieri, dar năluca nu-i făcu pe plac. De bună seamă că uitase cînd anume apăruse şi venise prea tîrziu.

Nemulţumit şi iritat, neînţelegînd el singur de ce e atît de mîhnit, Nikitin zăbovi mult timp în faţa grămezii de pietre care închipuiau piedestalul oglinzii. Deodată auzi în spate nisipul scîrţîind. Miriam se apropia de el în grabă.

— Martin Martînovici spune că putem pleca. Am venit să vă chem... Am vrut să mai văd o dată... - rosti precipitat Miriam, gîfîind.

— Vin imediat - răspunse nehotărît paleontologul, apoi după o clipă de tăcere adăugă: Stai puţin, Miriam!

Fata se apropie ascultătoare şi începu şi ea să se uite la oglinda neagră. L.

— Ce-ai să faci cînd ai să te întorci, Miriam? întrebă deodată Nikitin.

— Am să lucrez, am să studiez, răspunse scurt fata. Dar dumneavoastră?

— Şi eu am să studiez dinozaurii ăştia, şi am să mă gîndesc... Tînărul se înecă şi termină scurt: La dumneata!

Miriam lăsă capul în pămînt.

— Dacă aş fi în locul dumneavoastră, m-aş strădui să dezleg misterul nălucii. Nu poate să fie un simplu miraj... spuse ea încet, după o clipă.

— Ştiu şi eu că nu e miraj! exclamă nemulţumit Nikitin. Dar eu nu sînt decît un paleontolog. Dacă aş fi fizician...

Încurcat şi necăjit pe sine, Nikitin rupse discuţia şi se apropie de enigmaticul strat de bitum fosilizat. Scruta stăruitor adîncurile negre şi mute, în timp ce în inima lui creştea o dorinţă năvalnică, mistuitoare. O clipă, vălul tainic, de nepătruns, al veacurilor se dăduse la o parte în faţa omului. Din miliardele de fiinţe gînditoare, numai el şi tovarăşii lui izbutiseră să arunce o privire în trecut. Şi dintre toţi, numai el e destul de înarmat cu cunoştinţe, cu experienţa muncii ştiinţifice. Miriam are dreptate! Nikitin simţi dorinţa irezistibilă

de a dezlega această taină a naturii.
Deodată i se păru a desluşi nişte umbre argintii, care parcă ieşeau la suprafaţa bitumului din negura adîncului. Paleontologul îşi încordă atenţia. Petele haotice se grupară repede, alcătuind o imagine neclară, dar completă: era aidoma unei fotografii de dimensiuni uriaşe, prost developată. În centru zări imaginea răsturnată a tiranozaurului de ieri; în stînga lui, mult micşoraţi, cîţiva arbori, care trebuie să fi fost gigantici; în spate şi jos, ghici cu greu vîrfurile unor stînci.
Nikitin strigă pe Miriam, îşi scoase carnetul şi începu să deseneze fantastica apariţie. Amîndoi priveau cu sete umbrele argintii, dar imaginea nu devenea mai clară. Curînd, în faţa ochilor obosiţi de efort, prinseră să joace pete luminoase, apoi din nou oglinda se înnegură, deveni oarbă şi pustie.
Lui Nikitin îi trebui o sforţare serioasă ca să se smulgă de lîngă oglinda misterioasă. Îşi dădea seama că i ar fi trebuit să mai rămînă cîteva zile, s-o studieze.
Printr-un capriciu rar al sorţii, avusese şansă să observe un fenomen extraordinar, de necrezut. În scurt timp, poate chiar peste cîteva zile, soarele şi vîntul vor distruge suprafaţa netedă a stratului de bitum şi enigma pe care nu ajunsese s-o înţeleagă va dispare pentru totdeauna. Datoria unui om de ştiinţă - dar parcă numai datorie! - sensul vieţii lui este să nu-i scape nimic, nici ceea ce observă întîmplător şi să împărtăşească tuturor oamenilor descoperirile lui.
Or, în pofida dorinţei lui, trebuia să părăsească miraculoasa fereastră spre trecut, aici în munţii îndepărtaţi unde e atît de greu să ajungi. Nu mai putea zăbovi. Ar fi fost primejdios să amîne plecarea. Şi aşa stătuseră peste prevederi, ca să-şi termine săpăturile. Îi aştepta drum greu la întoarcere, cu maşinile supraîncărcate. Să rişte vieţile ce-i fuseseră încredinţate de dragul unui fenomen inexplicabil şi de necrezut? Nu, nu putea.
Nikitin se întoarse repede, aproape în fugă la maşini.
Lîngă „Fulgerul", se uită încă o dată la Miriam. Stătea nemişcată lîngă „Vulturul", cu faţa întoarsă spre chei. Era ultima imagine pe care paleontologul o lua cu dînsul, părăsind locul enigmei.
— La drum! strigă el, trînti portiera şi-şi lăsă privirile furate de jocul cristalelor scînteietoare, stîrnite de maşină, aici,

în valea osemintelor.

Lumina rece şi tristă pierea prea repede în cerul plumburiu. Pe fereastra dublă se zărea un acoperiş negru, acoperit de gheaţă şi de pete mari de nea. Hogeagul scuipa trîmbe, pe care rafalele de vînt le zdrenţuiau şi le spulberau.

Nikitin lăsă cartea din mînă şi se îndreptă în fotoliu, cuprins de o tristeţe nelămurită.

Raţiunea neînduplecată a savantului nu voia să capituleze, dar undeva, în sinea lui, creştea conştiinţa neputinţei.

Nikitin îşi amintea, mîhnit, că, numai datorită reputaţiei lui fără pată nu fusese luat în rîs sau acuzat că nu mai e în toate minţile. Ajutorul pe care-l ceruse fizicienilor întîmpinase o ironică nedumerire - în definitiv, cîte iluzii, miraje, halucinaţii nu există! Şi, punîndu-se în locul lor, Nikitin nu putu să-i condamne.

Încă din momentul cînd se afla acolo, în munţi, în cimitirul dinozaurilor, Nikitin înţelesese că suprafaţa netedă a bitumului negru conservase ceva în genul unei fotografii care se reflectă, cine ştie de ce, în văzduh. Dar cum era posibil să se obţină o fotografie fără plăci de bromură de argint, fără developare şi fixare? Şi - lucrul cel mai important - lumina difuză obişnuită nu creează nici o imagine; pentru asta e nevoie de o cameră obscură, adică un loc întunecos, prevăzut cu o fantă îngustă sau un orificiu, prin care, trecînd, razele luminoase produc imaginea răsturnată a obiectului aflat în focar. Ei, drăcie, şi tiranozaurul din adîncul oglinzii părea răsturnat! Bine, dar...

Dezlegarea enigmei impunea un elan neobişnuit, o încordare tiranică a raţiunii şi voinţei, contopite într-un singur efort, în numele unui singur ţel. Aştepta o inspiraţie salvatoare, dar aici, în traiul cotidian, obişnuit, inspiraţia nu venea. Ba, mai mult încă: toate cîte se întîmplaseră acolo, la patru mii de kilometri depărtare, în deşert, între dunele de nisip încinse deveneau tot mai depărtate. Cui să te destăinui? Dar parcă aici, în lumina palidă şi ştearsă a unei seri friguroase de iarnă, îţi mai venea să crezi în fantoma aceea din Ţara Mirajelor? Şi Miriam... Oare nu cumva şi ea ieşise din viaţa lui, oare nu ajunsese şi ea acelaşi miraj de mult dispărut?

Nikitin închise ochii. O fracţiune de secundă - şi fereastra întunecată, zăpada, frigul dispărură. Cu ochii minţii, Nikitin contempla, rînd pe rînd, alte imagini.

Pereţi albi, orbitor de albi, frunzare de un verde întunecat, ţesute cu fir de aur dogoritor, arîkuri şopotitoare, nori arămii de praf...

. Din nou merg, legănîndu-se, maşinile, în duduitul ritmic al motoarelor, prin văzduhul încins, tremurător, spintecînd lanţurile azurii ale straniilor miraje. Boarea fantastică, şerpuitoare, tremură deasupra unei cîmpii nemărginite, arse, capătă contururi mai limpezi, tot mai limpezi şi... din ea se-nfiripă chipul atît de familiar al îndepărtatei Miriam. Paleontologul sări în picioare, trîntind pe duşumea fotoliul.

„Cum de nu mi-am dat seama de la început? De ce nu i-am spus-o atunci? îşi zicea el, în timp ce măsura odaia în lung şi-n lat. Dar, mai pot să i-o spun şi acum, trebuie să plec, să-i scriu..."

Nikitin nu-şi putea stăpîni tulburarea; se simţea copleşit de ceva - ceva ce impunea o rezolvare imediată... Se va duce la ea, îi va spune totul. Chiar acum.

În agitaţia lui, făcu o mişcare stîngace şi lovi vertebra dinozaurului, care se odihnea aproape de marginea mesei. Osul greu căzu cu zgomot şi se sparse în mai multe bucăţi. Savantul se dezmetici şi se apucă să strîngă fărîmele împrăştiate.

Se simţi ruşinat, ca şi cînd un străin i-ar fi ghicit visurile tainice. Aruncă o privire de jur împrejur, şi din nou toate cele care-l înconjurau i se înfipseră ca nişte săgeţi în inimă. Aceasta e lumea lui - liniştită, simplă şi luminoasă, deşi uneori, poate, prea îngustă. Un dulap înalt, cu uşi de sticlă, pe ale cărui poliţe mai sînt încă atîtea comori necunoscute - vestigii ale vieţii preistorice...

Pe urmă mai e şi marea enigmă a umbrei trecutului. Oare e puţin pentru el, neîndemînaticul, gînditorul, veşnicul întîrziat - cum îi spunea învăţătorul lui? Iaca, şi cu Miriam a făcut la fel: a întîrziat, a întîrziat fără noimă să-i spună, acolo în munţii Arkarlî, în valea ierburilor cîntătoare... Iar acum, cum s-o cucerească pe Miriam, cînd trebuie să fie stăpîn pe gîndurile lui, să-şi consacre toate forţele ştiinţei, tocmai acum cînd dezlegarea tainei trecutului reclamă atîta timp şi energie? Oare va reuşi, va avea destule forţe pentru toate? Dar de ce e atît de

sigur că Miriam îl iubeşte? Dacă iubeşte pe altcineva?

Nikitin se calmă deodată şi se aşeză iarăşi în fotoliu.

Mintea omului nu voia să-şi plece puternicele aripi în faţa iraţionalului. Fantoma dinozaurului trebuia să aibă o explicaţie oarecare!

Această dîrzenie în cele mai grele probleme, această revoltă împotriva credinţei oarbe constituie trăsătura cea mai minunată a gîndirii omeneşti...

Şi, totuşi, gîndurile lui Nikitin se întorceau fără voie la expediţia din deşert. Îşi amintea totul, pînă în cele mai mici detalii, îndeosebi ultimele zile înainte de a se întoarce la Moscova. Şi în acest moment memoria tenace a naturalistului îi veni în ajutor.

Îşi aminti cum aşteptase la hotel maşina în ziua plecării din oraşul alb. Se întinsese pe un divan lat. Fereastra camerei dădea spre strada scăldată în soare. Obloanele erau închise; în camera semiobscură, printr-o crăpătură dintre obloane, pătrundea o rază pală de lumină.

Pe peretele opus ferestrei prinseseră a luneca nişte umbre. Nikitin le urmărise involuntar şi la un moment dat distinsese clar imaginea răsturnată a părţii potrivnice a străzii. Se conturau cît se poate de net ramurile golaşe ale plopilor, o casă scundă cu acoperiş nou-nouţ, drugii de fier ai unei porţi. Un om miniatural, răsturnat cu picioarele în sus, trecea în grabă, agitîndu-şi într-un fel caraghios poalele burnusului...

În mintea lui Nikitin încolţi ca fulgerul o idee: depresiunea aceea mică din munţii Arkarlî, închisă, ca o căldare, adumbrită de stînci semeţe... cheile acelea spre cîmpia întinsă, înguste ca o crăpătură, şi drept în faţa lor oglinda de bitum - dar bine, asta-i o cameră obscură naturală, enormă, al cărei focar poate fi determinat prin calcule! Acum înţelegea limpede cum s-a putut produce imaginea, dar... dar esenţialul tot nu-l pricepea: Cum s-a imprimat imaginea, cum s-a putut păstra de-a lungul mileniilor acel joc fulgerător de umbre şi lumină? Cunoştinţele lui despre fotografie nu-i îngăduiseră pînă acum să găsească un răspuns.

— A! Ia stai!

Nikitin sări deodată în picioare şi începu să cutreiere în lung şi-n lat camera.

Imaginea fusese colorată! Trebuia să studieze cu atenţie

teoria fotografiei în culori.

A doua zi, paleontologul, care uitase de orice altceva, studia un manual gros de fotografie în culori. Se familiariză cu teoria culorilor şi studie ochiul omenesc, după care, ajuns la ultimul capitol „Procedee speciale de fotografiere în culori", dădu deodată peste o scrisoare a lui Niepce către Daguerre [Niepce Joseph - fizician francez, inventator al fotografiei şi al camerei obscure (1765-1833). Daguerre Louis - om de ştiinţă şi inventator francez, a perfecţionat metodele de fotografiere (1789-1851). (Nota red. ruse.)], datînd din deceniul al patrulea din secolul trecut.

„...s-a constatat că lacul (pe bază de bitum) care acoperea placa se altera sub acţiunea luminii, că prin iluminare prin transparenţă, se producea ceva asemănător cu imaginea de pe un diapozitiv, şi că toate nuanţele de culori se vedeau foarte clar", scria Niepce.

Nikitin scoase un strigăt surd şi strîngîndu-şi tîmplele în palme, ca şi cînd ar fi vrut să-şi domolească gîndurile care o luau razna, citi mai departe:

„Cînd imaginea obişnuită era privită sub un anumit unghi cu raza de lumină incidenţă, efectul era nespus de frumos şi interesant. Fenomenul acesta ar trebui pus în legătură cu fenomenul inelelor colorate ale lui Newton: probabil că o porţiune oarecare a spectrului impresionează bitumul, provocînd insesizabile diferenţe de nivel în grosimea straturilor"...

Pagină cu pagină se contura tot mai limpede, tot mai viguros şi mai trainic firul preţios al explicaţiei fantomei tiranozaurului.

Astfel, Nikitin află că structura suprafeţei netede a plăcilor fotografice se modifică sub acţiunea undelor de lumină staţionare, că aceste unde lasă urme colorate, care nu au nici o legătură cu imaginea - în negru obişnuită, rezultat al acţiunii chimice a luminii asupra bromurii de argint de pe placa fotografică. Aceste urme ale imaginilor complexe, produse de undele de lumină, chiar puternic mărite, rămîn invizibile. Ele au o singură proprietate: reflectează selectiv lumina numai de o anumită culoare atunci cînd razele cad pe obiect într-un unghi anumit. Totalitatea acestor urme dă o minunată imagine în culori naturale.

Prin urmare, în natură lumina poate impresiona unele obiecte, ceea ce e suficient pentru obţinerea unei imagini şi fără ajutorul compuşilor fotosensibili ai argintului. Or, tocmai acesta era punctul de reper care-i lipsea!

Nikitin iuţi pasul. Zăpada se topea, de pe acoperişuri cădeau picături rare. Savantul, emoţionat, grăbea spre Institut. Cele trei luni de muncă dăduseră roade: acum ştia ce şi unde să caute; cu ajutorul opticienilor, fizicienilor şi fotografilor făcuse paşi mari spre soluţia problemei. Astăzi se decisese pentru prima oară să facă o comunicare în faţa oamenilor de ştiinţă.

Subiectul comunicării şi numele lui Nikitin adunaseră un auditoriu numeros. Paleontologul relată neobişnuita apariţie a imaginii tiranozaurului şi observă imediat în sală surîsuri ironice, amuzate. Nikitin se încruntă, dar continuă să vorbească rar şi apăsat:

— Acest strat de bitum fosil, proaspăt descoperit, a conservat nişte urme luminoase - instantaneul unei clipe din viaţa perioadei cretacice [Perioada cretacică - perioadă a erei mezozoice. (Nota red. rom.)]. Razele solare, reflectate sub un anumit unghi de această oglindă neagră, au proiectat - întocmai ca un aparat de proiecţie - pe coloanele de aer care produc mirajele obişnuite imaginea gigantică a unui dinozaur în poziţie verticală. O contopire curioasă a imaginii cu mirajul a mărit dimensiunile urmei luminoase. Desigur, pentru ca bitumul să fie impresionat, durata de expunere trebuie să fie foarte mare... Dar lucrul acesta este posibil: să nu uităm că în epoca aceea, cu climat tropical, lumina soarelui era intensă şi că, pe de altă parte, dinozaurii puteau rămîne ore întregi nemişcaţi. Reptilele mari de astăzi - crocodilii, broaştele ţestoase, şerpii, guşterii mari - rămîn ceasuri întregi imobile, fără a-şi schimba de loc poziţia. Nu se pot compara cu mamiferele înzestrate cu o energie clocotitoare. De aceea, în cazul unei expuneri îndelungate, este pe deplin posibil ca o reptilă vie să-şi imprime imaginea pe un obiect din natură, să se „fotografieze", fapt demonstrat, după cum am spus, de dinozaurul pe care l-am văzut.

Am determinat locul de unde se imprimase imaginea. Savantul arătă spre o schemă mare a regiunii, atîrnată pe tablă. Iată-l: se găseşte la 139 de metri de poalele turnurilor de

piatră. Evident, imaginea obţinută datorită unei lumini puternice sau unei anumite poziţii a norilor, ori, în fine, altor condiţii, fusese imediat acoperită de alte straturi următoare de bitum ce s-au prelins, căci numai în felul acesta a fost ferită de distrugere. Cutremurul exploziei a înlăturat toate aceste straturi, dezvelind imaginea întipărită pe bitumul iniţial.

Nikitin se întrerupse, căutînd să biruie emoţia care-l cuprinsese, apoi reluă după cîteva clipe:

— În definitiv, nu această stranie întîmplare este esenţialul, şi nici faptul că o mînă de oameni au avut pentru prima oară în lume prilejul să vadă cum arată viu un animal preistoric. Din cele ce v-am spus, importantă este existenţa reală a imaginilor din cele mai depărtate epoci, care s-au întipărit pe roci şi s-au conservat zeci sau poate chiar sute de milioane de ani. Sînt umbre reale ale trecutului ce ne parvin din abisurile istoriei, pe care mintea noastră nu le poate cuprinde. Nu am putut bănui existenţa acestor imagini. Nimeni nu şi-a închipuit că natura poate să se fotografieze singură şi de aceea n-am căutat aceste urme.

Fireşte, imaginile trecutului solicită coincidenţa unui număr atît de mare de condiţii diferite, încît este de presupus că ele s-au putut produce şi conserva numai în cazuri excepţional de rare. Dar să nu uităm că şi timpul este o coordonată incomensurabilă şi că, deci, e de admis că şi numărul acestor cazuri este foarte mare! Voi da un exemplu: fiecare caz în care oasele fosilizate ni s-au conservat necesită şi el coincidenţe foarte rare. Asta, însă, nu a împiedicat ca numărul animalelor de odinioară, cunoscute nouă să fie foarte mare şi să crească nemăsurat de repede pe măsură ce iau amploare cercetările paleontologice.

Aceste urme de lumină, aceste imagini ale trecutului se pot întipări şi conserva nu numai pe bitumurile de asfalt. Ele pot fi căutate, desigur, şi în unele roci mai răspîndite - oxizi şi protoxizi de fier, mangan şi alte metale. E de mult cunoscută metoda fotografierii prin decolorare, prin descompunerea cu ajutorul luminii a unui colorant oarecare, instabil la lumină, obţinîndu-se astfel o culoare complementară [Culori complementare - care rezultă din amestecul a două dintre cele trei culori principale: roşu, albastru şi galben. (Nota red. rom)]. Unde trebuie căutate aceste tablouri din trecut? În acele roci

sedimentare, despre care putem presupune că s-au format printr-o stratificare extrem de rapidă în aer liber, sau într-o apă foarte puţin adîncă. Dezvelind, fără a deteriora, suprafaţa iniţială sau captînd imaginile luminoase cu un aparat, care uşurează fixarea petelor de lumină, trebuie să învăţăm a descifra urmele trecutului.

În sfîrşit, e de presupus că natura s-a fotografiat de-a lungul timpului nu numai cu ajutorul luminii. Amintiţi-vă următorul fenomen, încă nu pe de-a-ntregul explicat de ştiinţă: Imaginile mediului înconjurător pe care le întipăreşte uneori trăsnetul pe scînduri, pe sticlă, pe epiderma oamenilor asupra cărora cade. Prin urmare, este posibil ca asemenea imagini să se imprime datorită descărcărilor electrice, sau radiaţiilor invizibile de felul celor de radiu.

Dacă vă veţi da seama ce căutaţi, veţi şti unde să căutaţi şi veţi găsi!...

Nikitin îşi încheie comunicarea. Expunerile care urmară erau pline de scepticism. Cel mai puţin convins se arătă a fi un cunoscut geolog, care, cu elocvenţa ce-l caracteriza, îşi exprimă regretul că antrenanta comunicare a lui Nikitin nu era altceva decît o „paleofantezie", de pe urma căreia ştiinţa nu putea trage foloase. La toate aceste atacuri tînărul savant rămase, însă, nepăsător: luase de mult o hotărîre nestrămutată.

Loviturile metalice răsunau înfundat în marea sală. Nikitin se opri în prag. Nişte reptile scunde, aşezate faţă-n faţă în două vitrine, rînjeau, arătîndu-şi dinţii negri. Îndărătul vitrinelor se îngrămădeau pe ciment grinzi, ţevi de oţel, buloane, scule. În mijloc, se înălţau pe nişte grinzi încrucişate două bare verticale înalte - principalul reazim al unui schelet uriaş de dinozaur. Bara din spate avea nişte benzi îndoite de oţel, de care doi preparatori fixau cu atenţie oasele picioarelor posterioare ale animalului. Privirea lui Nikitin lunecă pe curbura lină a ţevii din faţă, cu benzi de aramă, care avea să încadreze scheletul. Aici vor fi montate cele 83 de vertebre ale unui tiranozaur cu coloana vertebrală arcuită, de animal de pradă.

Martin Martînovici, cu o cheie de ţevi cît toate zilele în mînă, balansa pe o scară dublă, cam şubredă, sprijinită de bara din faţă. Celălalt preparator, un om pirpiriu şi ursuz, îmbrăcat

într-un halat de pînză, se căţără pe partea opusă a scării, ţinînd o ţeavă lungă în mînă.

— Dacă lucraţi aşa, n-o să faceţi mare scofală! strigă paleontologul. Fiţi atenţi! Nu vă fie lene să mutaţi schela.

— De ce să ne mai complicăm viaţa, Serghei Pavlovici! răspunse voios letonul, din vîrful scării. Noi să nu facem treabă? Doar sîntem de şcoală veche!

Nikitin zîmbi şi dădu din umeri. Preparatorul cel ursuz introduse filetul în teul de sus, cu care se termina bara, iar Martin Martînovici îl întoarse energic cu cheia. ţeava, care urma să constituie reazemul gîtului masiv, se răsuci şi preparatorul cel ursuz se clătină, se ciocni piept în piept cu letonul pe platforma îngustă a scării şi amîndoi se prăbuşiră. Zgomotul produs de căderea ţevii înăbuşi zăngănitul de sticlă spartă şi strigătul de spaimă. Martin Martînovici se ridică, frecîndu-şi proaspătul cucui răsărit pe chelie.

— Căzătura, tot din şcoala veche face parte? întrebă paleontologul.

— Desigur, zise letonul, nevrînd să se dea bătut. Alţii s-ar fi cotonogit, pe cîtă vreme pentru noi e un fleac: un geam, şi nici acela de cristal... O să mutăm schela, altfel nu merge, încheie netulburat Martin Martînovici.

Nikitin îşi puse halatul şi veni să-i ajute. Etapa cea mai lentă a lucrului - asamblarea prealabilă a scheletului şi instalarea carcasei de fier - fusese depăşită. Carcasa fiind gata, le mai rămînea să monteze şi să fixeze pe ea, cu ajutorul suporţilor, buloanelor şi bridelor sudate sau înşurubate, oasele grele, şi ele rodul unei munci de mai multe luni, căci preparatorii trebuiseră să le cureţe de sedimente, să lipească între ele frînturile risipite şi să înlocuiască cu lemn sau gips bucăţile lipsă.

Carcasa fusese bine ajustată, iar retuşările, în cursul montării scheletului - foarte puţine. Savanţii şi preparatorii munceau cu entuziasm, pînă noaptea tîrziu. Toţi doreau să vadă cît mai repede monstrul în atitudinea-i naturală, spăimîntătoare.

Într-o săptămînă terminară. Scheletul tiranozaurului, instalat pe o platformă scundă de stejar, neagră şi lucioasă, ca un capac de pian, se înălţa acum semeţ. Labele posterioare, ca ale unei gigantice păsări de pradă, încremeniseră schiţînd un

pas, coada lungă, desfăşurată şerpuia pînă departe în spate. Craniul enorm încremenise la o înălţime de peste 5 metri. Botul, pe jumătate căscat, dezvelea ferăstrăul dinţilor rari şi teribili.

Prin ferestrele înalte şi boltite pătrundeau razele oblice ale soarelui scăpătat, aşternînd reflexe roşiatice pe vitrinele de cristal şi mistuindu-se apoi în bezna postamentelor lustruite.

Nikitin, rezemat de o vitrină, examina cu ochi critic, pentru ultima oară, scheletul, căutînd să descopere vreo greşeală neobservată ce ar fi contrazis legile severe ale anatomiei.

Nu, totul părea corect. Giganticul tiranozaur adus din cimitirul din deşert va fi accesibil acum miilor de vizitatori ai muzeului. Oamenii se apucară acum să instaleze carcasele pentru celelalte schelete ale dinozaurilor cu coarne şi plăci - minunat rod al eforturilor expediţiei.

Razele reflectate de postamentul negru reamintiră pe loc paleontologului oglinda de bitum din munţii Arkarlî... Da, fireşte, scheletul are poziţia fantomei dinozaurului viu, care i se întipărise pentru totdeauna în minte, lucru care produce o impresie de firesc, desăvîrşit, ceea ce nu se poate spune despre reconstituirile din alte muzee.

„Dacă stimaţii mei colegi ar şti după ce m-am călăuzit! îşi zicea, ironic, Nikitin. Dar învingătorii nu sînt judecaţi."

Şi din nou se îndreptară gîndurile savantului, ca acul unei busole, spre umbra descifrată a trecutului. Năluca nu mai constituia o enigmă, fenomenul îi devenise clar. Dispăruse şi încordarea pasionată a gîndirii, revolta raţiunii în faţa tainei de nepătruns a naturii. Gîndirea redevenise calmă, rece şi adîncă.

Savantul îşi dădea seama prea bine că pînă ce nu va demonstra întregii lumi existenţa reală a imaginilor luminoase din trecut, va trebui să lupte de unul singur. Probabil că nu va dispune nici de mijloace speciale şi nici de timp liber, ci va fi nevoit să-şi continue cercetările paralel cu munca lui de bază. Uriaşă sarcină, peste puteri! Pînă şi geologia e contra lui.

Procesele, care dau naştere rocilor sedimentare, adică stratificările care pot recepţiona imaginile luminoase, numai arareori - foarte rar! - cunosc depuneri rapide de straturi consecutive. Cu atît mai rar la suprafaţă, spre deosebire de adîncul lacurilor şi mărilor! Trebuie să găsească stratificări

săvîrşite suficient de repede, ca lumina să nu fi alterat imaginea iniţială. Pe urmă, condiţiile trebuie să semene cît de cît acelora ale camerei obscure, pentru ca pe suprafaţa stratului să nu fi căzut o lumină dispersată, ci o imagine luminoasă. Şi cîte imagini odată întipărite nu pot fi distruse de compactare, recristalizare sau de alte modificări chimice ale rocilor sedimentare!

Ce noroc îţi trebuie ca să găseşti într-un număr imens de stratificări tocmai acea suprafaţă care, ea singură din milioane de suprafeţe asemănătoare, a păstrat o imagine a trecutului!

Oare adîncul timpurilor va rămîne veşnic fără grai pentru noi, inaccesibil nouă?

Ba nu, tocmai acest adînc infinit, fără fund, al trecutului, trebuie să-i vină în ajutor. Desigur, prilejul favorabil este foarte rar, poate unul singur într-un mileniu: dacă ar fi aşa, n-ai avea nici o şansă să-l întîlneşti. Dar au trecut milioane de milenii şi, atunci, un milion de asemenea prilejuri reprezintă un număr complet admisibil pentru observaţii. Şi unde mai pui că pămîntul e atît de mare, deci numărul creşte de mai multe ori!

Teritoriul Uniunii Sovietice este de sute de milioane de kilometri pătraţi, alcătuit din cele mai diferite roci, care s-au format în cele mai diferite condiţii. Avînd de-a face cu noţiuni vaste, trebuie să renunţăm la cele înguste, făurite de experienţa vieţii... În căutarea trecutului. Patria mea e cu mine. Oare unde aş putea descoperi noi umbre ale trecutului, dacă nu pe întinderile ei de necuprins?

Şi, zicîndu-şi acestea, Nikitin simţi că în el se redeşteaptă încrederea şi setea de noi cercetări, de a se avînta din nou în luptă.

În primul rînd are nevoie de un aparat care să capteze lumina reflectată de un strat de rocă. Poate un aparat cu cameră, avînd un obiectiv cu luminozitate foarte mare şi în acelaşi timp cu cîmp mare. Apoi, e foarte importantă determinarea justă a unghiului de reflecţie... Poate, cu o prismă rotativă?

Nikitin intră grăbit în biroul său, fără să mai arunce vreo privire tiranozaurului.

— Nu, nu pe aici, tovarăşe profesor, şi colhoznicul bărbos, cu faţa aspră, îl opri pe Nikitin, care păşea îngîndurat.

Poteca asta urcă, or noi trebuie s-o luăm la stînga, spre rîpă.

— Mai e mult pînă la rîpele roşii? întrebă unul dintre cei ce-l însoţeau pe Nikitin.

— Apăi, pînă la rîu, devale, să tot fie un kilometru, pe urmă încă vreo 4 kilometri, de-a lungul malului. Şi ghidul porni mai departe, cu un aer preocupat.

Cărarea se îngusta, şerpuind acum printre molizi uriaşi. Printre trunchiurile groase, verzi-cenuşii, sub crengile de jos, încovoiate şi acoperite de licheni, lucea, jos de tot, fundul văii, rîul, ca o puzderie de cioburi de oglindă. În văzduh plutea miros dulceag de răşină de molid, mai dulce decît al celuia de brad. Viroaga, înveşmîntată în anini, se întindea ca un coridor lung, ici-colo acoperit şi aşternut pe jos cu scoarţe groase, arămii, de frunze veştede. Frunzele ude se făceau din ce în ce mai negre. Sub paşii lor prinse a clipoci apa. Viroaga se terminase. Cercetătorii se găseau pe malul unui rîu repede şi rece, care-şi săpase albia printre maluri înalte şi abrupte. La coturi şi pe loc drept apa strălucea în soare; bulboanele, spălăcite, păreau mohorîte şi reci. Mai încolo, la vreo cîţiva paşi, se ridica malul rîpos, cărămiziu, de argilă, cu o cuşmă de iarbă şi buruieni pe creştet.

Micul grup ajunse la rîpe şi muncitorii se apucară de treabă. Braţele lor vînjoase mînuiau de zor cazmalele şi tîrnăcoapele. Bulgări mari de argilă se rostogoleau plescăind în rîu, ca nucile bătute. Oamenii înfipseră cu băgare de seamă pene, dezvelind suprafaţa lucioasă şi netedă a unui strat de argilă. Stratul fiind puţin înclinat, Nikitin trebui să-şi pună aparatul pe o platformă sus, deasupra. Terminîndu-şi treaba, muncitorii plecară, ajutoarele savantului porniră cu undiţele pe mal, în susul apei, pe cînd acesta rămase singur.

Orele treceau; Nikitin veghea lîngă aparat, închizîndu-şi din cînd în cînd pentru cîteva clipe ochii obosiţi. Era cu desăvîrşire calm, sigur că nici de data aceasta nu va avea succes. De cîte ori nu-şi instalase aparatul, în fel de fel de locuri, rămînînd cu ochii aţintiţi, într-o chinuitoare aşteptare, la suprafaţa netedă şi fără viaţă a vreunei pietre. De fiecare dată, emoţia şi înfrigurarea cu care aştepta o nouă descoperire se stingeau, speranţa se spulbera, dar savantul îşi continua cu îndîrjire observaţiile oricînd socotea locul potrivit. La fel şi acum: aproape blazat, împins doar de obligaţia grea pe care şi-

o asumase, Nikitin pîndea cu aparatul stratul proaspăt dezvelit de argilă dură, purpurie. Soarele îşi schimba alene unghiul, molizii vînjoşi îşi legănau vîrfurile, apa clipocea domol în rogoz. Deodată, în lumina uniformă apărură nişte pete rare, întunecoase, care se conturau tot mai mult, răspîndindu-se pe întregul strat descoperit. Nikitin stabili incidenţa imaginii cu ajutorul unei prisme rotative şi obţinu, în sfîrşit, o vizibilitate clară.

În faţa lui apăru în culori foarte deschise ţărmul unei mări verzi, străvezii. Suprafaţa aproape ideal de plană a unei plaje cu nisip alb-argintiu se contopea imperceptibil cu apa ca de smarald. Coamele lungi ale unor valuri mici încremeniseră în zborul lor, brăzdînd suprafaţa de cleştar a apei cu fîşii verzi-albăstrii strălucitoare. Mai în fund, fîşiile se fărîmiţau în triunghiuri, crestele ascuţite ale valurilor se încovoiau, dezvăluind licărul spumei orbitor de albe. În verdele pur al apei, depărtările păreau albastre; ghiceai minunata transparenţă a aerului şi uluitoarea strălucire a luminii.

Aproape cu teamă privea Nikitin acest colţ al unei lumi nespus de clare şi luminoase, dîndu-şi seama că aceste valuri încremeniseră în razele soarelui care lumina Pămîntul acum mai bine de 400 000 000 de ani. Era ţărmul unei mări siluriene [Perioada siluriană - epocă în istoria Pămîntului, cu 400 000 000 de ani î.e.n. (Nota red. rom.)]...

Imaginea dispăru foarte repede, o dată cu o deplasare imperceptibilă a razelor de soare. Lumina zilei îi dăduse naştere şi tot ea o stinsese, fără ca Nikitin să fi apucat a mînui aparatul fotografic.

Savantul înnoptă în acelaşi loc, sub platformă. Deabia a doua zi, la aceeaşi oră, soarele putea să recheme la viaţă umbrele fantomatice ale trecutului.

Dar în van a tremurat savantul în umezeala nopţii, nemaiştiind cum să se apere de ţînţarii sîcîitori. Vara în nord e schimbătoare: dimineaţa posomorită se termină cu o ploaie. În ceaţa umedă savantul urmărea cu deznădejde cum apele se scurgeau şiroaie pe suprafaţa netedă a argilei, cum se înroşeau treptat şi cum, în fine, imaginea minunată a mării siluriene se transformă în mîzgă lipicioasă, cafenie.

Îi fusese dat a doua oară să zărească umbra trecutului, să admire doar o clipă năluca minunată. Ei, bine, dacă cercetările

dau rezultate, atunci trebuie să-ncerce iarăşi şi iarăşi!
Nikitin hotărî ea de acum înainte să caute umbra trecutului pe pereţii peşterilor, care sînt camere obscure, naturale, iar pe deasupra feresc de capriciile timpului, de variaţiile luminii solare imaginile întipărite. După trista experienţă, îşi va pregăti aparatul din timp, înainte de a face observaţiile. Numai aşa trecutul nu-i va mai scăpa. O să caute în peşterile puţin adînci, pe suprafeţele calcaroase, unde va găsi substanţe care se descompun sub influenţa luminii.

Pe apa uleioasă se tîrau trîmbe de ceaţă cenuşii, care mai învăluiau ţărmul, în timp ce povîrnişurile abrupte ale munţilor cerniţi prindeau a se mistui în primele raze ale răsăritului. Prora teşită a bărcii greoaie, acoperită cu pînză de cort, ţintea spre un perete de stîncă depărtat, care aţinea calea rîului lat.
Apele repezi şi tăcute degajau un frig pătrunzător. De departe răzbătea un vuiet apăsător. Nikitin stătea în picioare pe scîndurile lunecoase de la pupa, lîngă cîrmaci, care se ţinea zdravăn de ţăruşii de lemn bătuţi în vîsla ce slujea de cîrmă.
Cîrmaciul îşi frecă stîngaci nasul înroşit cu mîna înmănuşată.
— Asta-i Bolloktas-ul care urlă, zise el răguşit, apropiindu-se de Nikitin. Pragul cel mai straşnic!
— După cot? întrebă acesta fără grabă.
Cîrmaciul încuviinţă ursuz din cap.
— Acolo e peştera? reluă Nikitin. Pe malul stîng?
— Chiar acolo vrei să acostăm? grăi neliniştit omul cu vocea răguşită.
— Da, altă soluţie n-avem; nu putem străbate povîrnişurile de pe mal, răspunse ferm savantul.
Pe suprafaţa apei începură să se umfle valuri lungi, turtite. Barca, o ladă greoaie, cu fundul plat şi prora triunghiulară, începu să se legene şi să-şi afunde botul. Sub proră plescăia apa. Vuietul se apropia, creştea; stîncile înalte hăuiau. Ai fi zis că pietrele însăşi urlau a moarte, ca să-i prevină pe venetici de inevitabila lor pieire.
Cîrmaciul dădu un ordin şi vîslaşii începură să tragă cu nădejde la ramele grele. Barca coti, afundîndu-şi prora. Paul pătrundea într-un defileu stîncos îngust, ce-l strîngea ca în chingi. Stîncile gigantice, înalte de vreo patru sute de metri, se

ridicau semeţe şi se apropiau tot mai mult unele de altele. Albia rîului părea acum un mare triunghi, al cărui vîrf alungit se pierdea în cotul apei. La baza triunghiului, o volbură de spumă trăda prezenţa unei stînci izolate; mai încolo, triunghiul era întretăiat de alte stînci ascuţite ca nişte colţi negri, în jurul cărora apa fierbea şi clocotea. Şi mai departe defileul se umplea de valuri ascuţite, încremenite parcă de zborul lor, ca o herghelie de cai albi şi nărăvaşi, ridicaţi pe picioarele dinainte, ce se străduiau să-şi croiască drum printre pereţii drepţi şi întunecoşi. La stînga, în peretele de piatră, muşca un golf semicircular destul de larg, care curba latura stingă a triunghiului. Într-acolo izbea cu furie curentul principal al rîului, zvîrlind în sus nori de stropi strălucitori.

Nikitin lăsă binoclul şi se apucă de cîrmă, ajutînd cîrmaciului. Stîncă din mijloc se apropia năvalnic de ei, vuind asurzitor. Barca trecea nu pe firul apei, ci prin locul cel mai primejdios, prin stînga, căci altminteri forţa de nebiruit a apei ar fi aruncat-o spre şirul de stînci şi în peşteră n-ar mai fi ajuns decît... la anul. Adică niciodată, fiindcă expediţia îşi încheiase lucrările şi acum trebuia să se întoarcă grabnic.

— Dă-i, dă-i! urla cîrmaciul.

Barca se înălţă în zbor pe coama unui val. Îndărătul stîncii apa se prăvălea într-o groapă întunecoasă şi adîncă. Barca se prăbuşi în ea. Fundul se izbi cu zgomot înfundat de un bolovan; o smucitură a cîrmei fu cît pe ce s-azvîrle în apă pe Nikitin şi pe cîrmaci, dar amîndoi se rezemaseră cu nădejde în vîsla de cîrmă şi rămaseră în picioare. Barca făcu o întorsătură şi acum zbura în unghi obtuz spre mal, către înfricoşătorii colţi de piatră. Apa şi spuma năvăleau înăuntru, iar barca sălta şi se smucea cu desperare pe valurile înalte.

— Dă-i, dă-i! zbieră răguşit cîrmaciul.

Vîslaşii, muncitori şi membri ai expediţiei lui Nikitin, uzi de apă şi sudoare, smuceau din răsputeri vîslele care nu le mai dădeau ascultare. Cei mai puţin încercaţi, aşteptînd cu groază catastrofa, nu-şi luau ochii de la îndărătnicul lor şef, a cărui faţă, acoperită de barba-i neagră, li se părea înfricoşătoare.

Nikitin stătea cu picioarele larg răşchirate pe scîndurile ce se cutremurau, măsurînd şi calculînd în gînd distanţa care-i mai despărţea de linia albă înspumată - limita contracurentului reflectat. Tot într-acolo privea şi cîrmaciul, muşcîndu-şi buzele.

Barca îşi încetini cursa, apoi se smuci din nou înainte şi se năpusti drept în apa clocotitoare. Îţi venea să închizi ochii şi să te faci ghem; încă o clipă, şi vasul se va face ţăndări, izbindu-se de stînci. Dar barca îşi încetini iarăşi mersul, apoi, cu o smucitură bruscă, se opri şi, prinsă de contracurent, intră în apa neagră şi adîncă ce scălda domol poalele stîncilor de gnais, pogorîte aproape vertical în rîu.

Nikitin oftă uşurat. La urma-urmei cercetarea peşterilor Bolloktas-ului, care impunea atîtea riscuri, nici măcar nu făcea parte din misiunea expediţiei sale şi dacă în goana lui după umbrele trecutului s-ar fi întîmplat o nenorocire, atunci... Dar barca şi acostase, izbindu-se uşor de stîncă. Cîrmaciul sări şi legă parîma de o piatră mai mare.

— Bine aţi venit, tovarăşe şef! glumi cîrmaciul, înclinîndu-se în faţa lui Nikitin.

— Straşnic am trecut, recunoscu acesta.

— Ruseşte, la sigur! i-o tăie cîrmaciul.

Peretele abrupt se înălţa cam la vreo sută cincizeci de metri deasupra bărcii. Mai sus, povîrnişul forma o treaptă, o platformă lungă, care urma în semicerc conturul malului. Deasupra platformei, povîrnişul devenea lin. La poalele lui se căscau nouă guri negre - intrările în peşteri. Întregul povîrniş era înveşmîntat cu pini stufoşi şi muşchi alb şi uscat, cu care se hrănesc cerbii.

Nikitin, împreună cu tovarăşii săi, reuşiră fără multă trudă să debarce întregul echipament necesar. Tot restul zilei, paleontologul şi-l petrecu prin peşteri, pînă ce se convinse că presupunerile sale fuseseră întemeiate.

Într-o peşteră, pe peretele din fund, de un verde-gălbui intens, concreţiunile subţiri şi neted se stratificau succesiv. Nikitin nădăjduia că impurităţile de săruri de fier şi crom, modificate sub acţiunea luminii, putuseră păstra într-un strat oarecare imaginea luminoasă a acelei epoci - de acum vreo 60 000 de ani - cînd ţîşneau aici izvoarele termale şi activitatea vulcanilor încă nu încetase cu totul.

Ajutoarele sale curăţiseră intrarea. Orificiul rotund lăsa lumina să pătrundă pînă în fundul peşterii, care acum semăna de-a binelea cu interiorul unui aparat fotografic.

Nikitin se apucă de treabă cu nemărginită răbdare şi minuţiozitate. Dezvelea strat după strat, după ce examina

suprafaţa fiecăruia cu ajutorul unei lămpi cu magneziu special construite.

Savantul întorcea cînd lampa, cînd prisma, schimbînd unghiul fascicolului de lumină şi de reflecţie, dar nici urmă de imagine pe geamul aparatului. Munci aşa toată noaptea, dar, îndîrjit de insucces, nu simţi oboseala. Lumina orbitoare îi juca prin faţa ochilor; rezerva de magneziu era pe sfîrşite.

Încă o vară pierdută, tocmai acum, cînd fusese destul de bine înarmat ca să capteze umbrele trecutului!

Studiase şi înlăturase vreo zece straturi; mai rămăsese unul, foarte subţire. Lui Nikitin îi păru că acest strat - al unsprezecelea - este mult mai neted decît toate celelalte.

Savantul aprinse din nou lampa, răsuci de cîteva ori becul sferic şi în aparat apăru o imagine rotundă, confuză; în colţul drept, o umbră cenuşie, neclară, semănînd cu un corp omenesc încovoiat, străjuit de o linie oblică în stînga - nişte pete vagi conturînd ceva rotund, nedesluşit. Nikitin reglă aparatul, dar imaginea nu deveni mai clară. Îşi dădea seama că se află din nou în faţa unei umbre a trecutului, dar atît de neclare, încît i-ar fi fost greu s-o descrie, necum s-o fotografieze. Nikitin turnă o nouă cantitate de magneziu şi intensifică la maximum lumina. Da, nu încape îndoială, era figura unui om. Deci, secretul consta în intensitatea luminii. Deşi magneziul produce un spectru aidoma celui solar, lumina sa nu este destul de puternică. Numai soarele atotputernic poate reînvia umbrele cărora tot el le-a dat viaţă! Apoi, nici aparatul lui nu e prea sensibil - e prea rudimentară această construcţie care imită camera fotografică.

Lampa, supraîncălzită, răbufni o ultimă dată şi se stinse. În beznă se contură clar orificiul rotund al intrării în peşteră... Se făcea ziuă! Calmul obişnuit îl părăsi pe savant: izbi cu pumnul în aparatul care nu avea nici o vină.

Nikitin fu cuprins de o furie cumplită. I se părea, că-i lipseşte aerul; se repezi afară, se izbi cu capul de boltă şi căzu în genunchi. Lovitura îl dezmetici puţin, dar nu potoli mînia ce fierbea în el. Căta cu ochii injectaţi la blocul de piatră care atîrna deasupra intrării. Da, lampa lui nu făcea două parale! Dar o să vadă umbra trecutului la lumina soarelui. Avea mereu asupra sa amonal, ca să dezvelească la nevoie straturile, aruncînd în aer rocile de deasupra.

Paleontologul examină cu atenţie peretele superior şi observă mai multe crăpături verticale, lungi, care străbăteau blocurile de gnais. Era o nimica toată să înlăture această cortină de piatră!

Savantul vru să coboare pe mal, unde înnoptaseră tovarăşii lui de drum, dar se răzgîndi şi se întoarse în peşteră. Acolo, stabili unghiul de incidenţă a luminii lămpii cu suprafaţa stratului de calcar, şi cu ajutorul busolei determină direcţia. Minunat! Soarele va pătrunde aici între orele două şi trei după-amiază. Avea timp să doarmă ca lumea. Ochii îi erau atît de obosiţi, încît nici la lumina soarelui n-ar fi putut vedea ceva.

Dimineaţa făgăduia o zi frumoasă.

De îndată ce praful exploziei se risipi, Nikitin, ţinîndu-şi cu greu echilibrul pe frînturile de piatră, se apucă să-şi instaleze în grabă aparatul. Peretele verde, neatins de explozie, păstra un luciu umed în lumina strălucitoare a zilei.

Nu, acum nu se va mai lăsa păcălit - strîngea bine în mînă caseta dinainte pregătită. De cum va apare pe geamul aparatului imaginea zămislită de soare, el va regla distanţa şi va introduce imediat caseta. O fotografie reuşită ar demonstra existenţa şi, mai mult decît atît, posibilitatea conservării şi transmiterii umbrelor trecutului. Ce cotitură hotărîtoare pe această cale anevoioasă! De acum înainte nu va mai fi singur! Ce înseamnă eforturile unui singur om în comparaţie cu munca armonioasă a mai multora, o ştie bine oricine a încercat să deschidă drumuri noi în ştiinţă sau tehnică.

Nikitin se uită la ceas: era două şi douăzeci şi trei de minute; se lipi de geam, cuprinzînd în mîna crispată şurubul prismei. Din nou, clipele treceau greu; acum însă, era cu totul altceva: acum era sigur că va vedea trecutul.

Soarele îşi schimba agale poziţia. Nikitin uită de restul lumii.

Deodată, în dreapta, apăru umbra cea cenuşie şi încovoiată şi căpătă conturul clar al unui corp omenesc. O linie oblică profila o suliţă.

Cu capul vîrît între umerii laţi, cu muşchii umflaţi, încordaţi, omul se aşezase pe o piatră - încovoiat, cu suliţa lungă aplecată în faţă. Faţa lată, brăzdată de cute, era pe jumătate întoarsă spre Nikitin, dar ochii cătau spre munţii tociţi, albăstrii, împăduriţi, care răsăreau de după platforma

povîrnişului. Nikitin reuşi să zărească un păr des şi răvăşit încadrînd o frunte destul de înaltă, pometţii proeminenţi, fălcile puternice. Savantului i se păru că citeşte pe chipul omului o îngîndurare chinuitoare, plină de îngrijorare, ca şi cînd s-ar strădui să arunce o privire în viitor. Toate acestea le văzu Nikitin în cîteva clipe. Deşi ardea de nerăbdare să surprindă şi alte detalii ale tabloului, paleontologul nu mai putea zăbovi: îi trebuia neapărat fotografia. Nikitin introduse la iuţeală caseta şi vru să tragă capacul, dar nu mai apucă să facă mişcarea: luciul peretelui neted se stinse dintr-o dată, în jur se făcu întuneric. Nikitin întoarse capul spre gura peşterii şi văzu un nor greu acoperind soarele. După el veneau în rînduri strînse, lungind vîrfurile unor vulcani stinşi, alţi nori plumburii, ameninţători, prevestind o ninsoare abundentă.

Cu desperare căta savantul la cer. Dacă ninge, n-o să mai vadă nimic, urma atît de delicată se va şterge Iară doar şi poate.

Tăinuind în adîncul sufletului un rest de speranţă, Nikitin lăsă aparatul pe loc, îl acoperi cu mantaua de ploaie şi porni agale spre corturi, împleticindu-se ca un om beat. Acest accident stupid, acest nou insucces îi picura în suflet otravă, îi vlăguia trupul.

Tovarăşii săi îşi întrerupseră discuţia cînd îl văzură pe Nikitin atît de abătut, trîntindu-se jos: nu mai cutezară să vorbească decît cu jumătate de voce, ca la căpătîiul unui grav bolnav.

Printre stînci se tînguia vîntul, fulgii mari îşi începură cadrilul.

Nikitin îşi turnă un păhărel, îl dădu pe gît şi ceru să i se aducă aparatul de sus. Pierduse orice nădejde că va mai vedea omul preistoric, iar, pe de altă parte, nu mai puteau zăbovi nici un ceas. Trebuia să se stăpînească; dacă întîrziau, barca avea să fie prinsă între sloiurile de gheaţă, mai jos de praguri, în taigaua pustie.

În zori, de cum vulcanii stinşi îşi profilară pe cer piscurile, oamenii prinseră a forfoti, strîngînd lucrurile.

Parîma plescăi uşor, căzînd în apă. Barca înainta aproape imperceptibil spre graniţa de spumă a curentului principal. Deodată, prinsă parcă de mîna unui uriaş, mica ambarcaţiune se smuci înainte şi se năpusti în chei, unde, mugind şi

spumegînd, valurile o prinseră şi o săltară ca pe o coajă de nucă.

Lampa prefira prin abajurul înalt un cerc de raze pale pe biroul plin de cărţi. Cabinetul spaţios era cufundat în semiîntuneric. La masă şedea nemişcat, cufundat în gînduri, Nikitin.

De trei ani nu mai cunoştea liniştea... Munca lui de altădată, care i se părea astăzi atît de calmă şi de luminoasă, îl chema iarăşi să-i consacre toate forţele. Iar el nu se simţea în stare şi oscila mereu între preocuparea cea nouă şi cea veche, încercînd să-şi îndeplinească conştiincios sarcinile ce-i reveneau, în timp ce întreaga lui fiinţă tînjea după umbrele trecutului. În anii aceştia surprinsese de două ori trecutul, în două rînduri îi fusese dat să vadă ceea ce nimeni n-a văzut vreodată. Şi e tot atît de departe de ţel ca şi în clipa aceea de neuitat din munţii Arkarlî. Nici aparatul nu e bun, e prea grosolan.

De bună seamă că săvîrşise o greşeală.

Nikitin aprinse lampa din tavan şi, clipind des, începu să strîngă hîrtiile răvăşite. Aruncă o privire spre aparatul plin de lovituri şi zgîrieturi, care odihnea pe o măsuţă anume. O clipă avu senzaţia caraghioasă că între el şi obiectul acela neînsufleţit e o mare asemănare, zîmbi cu amărăciune, apoi ieşi din cabinet.

Muzeul era cufundat în întuneric. Cabinetul lui se afla la capătul sălii uriaşe, plină cu vitrine şi schelete de animale fosile. În prima clipă, Nikitin, venit de la lumină, nu putu desluşi nimic. Cunoştea şi cu ochii închişi culoarele dintre vitrine, dar mai ştia că în unele locuri ieşeau primejdios de mult în afară coarne şi boturi căscate de ale scheletelor, instalate pe postamente descoperite. În întuneric putea să se lovească sau, mai rău, să sfărîme oasele fragile.

Savantul se opri şi aşteptă pînă ce ochii se vor obişnui cu bezna. Iată că geamurile vitrinelor prinseră a luci. Oasele negricioase ale scheletelor se cufundau însă mai departe cu sala întunecoasă, care părea goală. Obişnuinţa îndelungată îl făcea să simtă prezenţa invizibilă a lumii fără viaţă din muzeu. O senzaţie stranie îl cuprinse în faţa acestei săli pline de fantome, de lucruri palpabile, dar nevăzute.

Porni mai departe, supărat pe ochii săi atît de imperfecţi. Doar fiecare lucruşor de aici îi era cunoscut, ştia cum arată şi unde e, dar nu vedea nimic. Întocmai ca umbrele trecutului! Scheletele există şi totuşi nu există pentru ochi, fiindcă e prea puţină lumină...

Paleontologul se opri brusc: comparaţia cu umbrele trecutului îl surprinse. Ce naiv era cînd îşi punea nădejdea numai în ochii săi! Cum fusese în stare să uite că, în marea majoritate a cazurilor, urmele cele mai slabe ale razelor de lumină nu pot reflecta decît o cantitate infimă de lumină, imperceptibilă pentru aparatul de care dispunea! Din pricina asta, nici lumina artificială nu putea revela pe de-a-ntregul barem imaginile mai bine întipărite. Cîte umbre slabe nu i-au scăpat!

Nikitin se simţi ruşinat. El, savantul, construise un aparat rudimentar, ca un diletant. Uitase forţa tehnicii moderne, care concepe aparate ce pot înregistra cele mai infime cantităţi de lumină!

Frămîntat de aceste gînduri, paleontologul înainta încet prin sala cufundată în întuneric şi pas cu pas i se întregea în minte un aparat de altă concepţie. O să ceară din nou ajutorul fizicienilor şi tehnicienilor. Lumina reflectată de imagine trebuie s-o capteze nu direct, ci cu ajutorul unor celule fotoelectrice sensibile, care să transforme lumina în curent electric, să-l amplifice şi apoi să-l preschimbe iarăşi în lumină, vizibilă de astă dată ochiului.

Redarea fidelă a culorilor va naşte o seamă de greutăţi, dar şi aici sînt posibile diverse combinaţii. Contururile pot fi întărite, iar culoarea se va obţine din reflectarea directă.

Nikitin atinse cu umărul o vitrină şi se dădu repede la o parte... Fireşte, mai e multă bătaie de cap, totuşi cheia problemei parc-a găsit-o. "Dacă reuşesc să construiesc un asemenea aparat, îşi depănă el mai departe firul gîndurilor, nu-mi mai e frică de nimic. În aer liber am să ridic o baracă cu lumină artificială. Iar sub pămînt, nici vorbă că e mai uşor!... Atunci umbrele trecutului vor fi aici! Şi paleontologul strînse degetele în pumn. Cu cîteva celule fotoelectrice pot regla cum vreau aparatul, mărindu-i sau reducîndu-i sensibilitatea la diferite raze ale spectrului."

Mecanicul cel tînăr, şugubăţ, se dădu mai aproape de inginer, care conducea spre mină un grup de oameni, de bună seamă nemaiumblaţi prin subteran.

— Cum să-i cobor, Andrei Iakovlevici? întrebă în şoaptă acesta. Rapid sau mai domol? şi mecanicul îi făcu semn cu ochiul spre noii veniţi.

— Ce-ţi trece prin cap!? se înspăimîntă inginerul. Ăsta-i un savant vestit! şi arătă pe furiş spre Nikitin, care rămăsese mai în urmă. Ai să le strici şi aparatul... Să nu cumva... termină el ameninţător.

Nikitin, care avea auzul fin, surprinsese această scurtă convorbire, neînţeleasă pentru neiniţiaţi, şi se grăbi să intervină.

— Fie şi rapid şi mai domol! se adresă el cu voce tare mecanicului. Nici eu şi nici aparatul nu vom păţi nimic. Mi-ar place să-mi amintesc de trecutul meu iar băieţii mei n-ar strica să se deprindă.

Mecanicul se uită stingherit la savant, apoi un zîmbet larg înflori pe faţa lui şi omul dădu din cap.

Colivia prinse a coborî lin, dar deodată se repezi în jos, de parcă s-ar fi rupt cablul. Picioarele se dezlipiră de podea, respiraţia li se tăie, inimile voiau parcă să iasă prin gîtlej. Colivia se prăbuşea din ce în ce mai repede, apoi, deodată, căderea ei se-ncetini tot atît de brusc. O greutate enormă lipi pe oameni de podea. Mîini nevăzute încinseră pe fiecare cu chingi late, ce-i strîngeau fără milă.

Senzaţia aceasta dură o frîntură de secundă, şi din nou podeaua le fugi de sub picioare, corpul deveni imponderabil, iar inima crispată se repezi în sus.

— Uf! icni ajutorul lui Nikitin.

Dar colivia îşi şi încetini căderea tot mai mult, tot mai mult, pînă ce se opri la unul din cele mai adînci orizonturi ale minei.

— Lua-i-ar naiba! bodogăni ajutorul, cercînd să-şi stăpînească tremurai genunchilor.

Nikitin rîse sfidător, spre indignarea speriaţilor săi colaboratori.

Paleontologul cobora în mină cu neobişnuită încredere în succes. Cauza erau atît aparatul reconstruit, cît şi faptul că minerii descoperiseră aici un strat de bitum fosilizat, aidoma

oglinzii negre, care-i arătase pentru prima oară năluca dinozaurului. Pe urmă... scrisoarea proaspăt primită.

Nikitin zîmbi fără voie, reamintindu-şi rîndurile puţine. Erau de la Miriam, care nu uitase nici umbra trecutului, nici pe el.

Scria că după un an avusese prilejul să mai vadă o dată zăcămîntul de asfalt. Oglinda neagră se ştersese, dar nimic nu putea şterge impresia pe care i-o produsese atunci fantoma dinozaurului, ce i se întipărise adînc în suflet... Reuşise să trezească interes pentru umbra trecutului la un cercetător talentat - Karjaev. Acum prospectau straturile în care sperau să descopere urmele razelor de lumină.

Nu-i scrisese mai din vreme, deoarece probabil că el nu simţise nevoia - aici, Nikitin desluşise printre rînduri un reproş ascuns - dar ea îi urmărise tot timpul activitatea şi nu-şi pierduse încrederea în reuşita operei lui. Acum însă descoperiseră nişte straturi interesante şi-l ruga să vină la ei.

Nikitin nici nu apucase să-şi dea seama cît de importantă era pentru el scrisoarea. Nu prea avusese timp să se gîndească în ultima zi a preparativelor pentru această nouă cercetare. Îşi recăpătase însă vioiciunea tinerească de odinioară, lucru care mira foarte pe cei din jurul său.

Dintr-o galerie direcţională veche venea miros de ars, care le gîdila gîtlejurile. Auzeau freamătul lin al aerului aspirat de un ventilator puternic. Nikitin hotărî să înceapă cercetările de cum vor fi puşcate găurile de mină, perforate după indicaţiile lui. Aici, în vechile galerii, departe de forfota locomotivelor electrice, de huruitul vagonetelor, de lumina vie a lanternelor, domnea o tăcere de moarte. Bezna de nepătruns din subteran învălui pe cei ce înaintau, contopindu-se cu negrul intens al pereţilor de cărbune.

Undeva, abia se auzea susurul apei care se scurgea, în depărtare trosneau la intervale stîlpii de susţinere, amintind minerilor povara apăsătoare a rocilor.

Cine a descoperit cotloanele astea minunate? întrebă Nikitin cu jumătate de voce pe ajutor, care păşea alături.

Acesta făcu un semn cu capul spre un bătrînel scund, care încheia grupul împreună cu inginerul.

E un meşter miner cum rar întîlneşti, cunoaşte fiecare

strat din toate abatajele. Fără el, am fi orbecăit ani de zile prin aceste galerii fără sfîrşit...

Paleontologul se uită cu recunoştinţă mută la bătrînul miner.

În faţă apăru, albicioasă, o colonadă curată de stîlpi de susţinere noi. După numărul lor îţi puteai da seama că galeria de circulaţie sfîrşeşte cu o încăpere spaţioasă.

Într-adevăr, pereţii negri se îndepărtară, lăsînd între ei un spaţiu mare şi gol, cu tavanul înalt.

Ajutoarele lui Nikitin zăboviră un timp cărînd voluminosul aparat printre stîlpi. Inginerul păşi înainte şi ridică sus de tot lanterna puternică. Un pachet de şisturi de cărbune, zdrenţuit de puşcări, îi înconjura pe cercetători, ameninţîndu-i cu nenumărate proeminenţe ascuţite, lucioase ca oţelul...

Intrarea în încăpere era străjuită de ambele părţi de trunchiuri turtite şi groase, uşor înclinate. Încrustate parţial în masa de cărbune, ele se deosebeau numai prin desenul rombic al scoarţei. Pe jos îşi întinseseră rădăcinile răsfirate, aidoma unor păianjeni uriaşi, nişte cioate cît toate zilele. Rădăcinile învăluiau arhaicul culcuş ce le slujea de reazem din vremuri de mult apuse. Cioatele erau retezate toate la acelaşi nivel - nivelul apei într-o pădure înecată din carbonifer în trunchiurile mari, ce se păstraseră rînjeau sinistru scorburi enorme.

Acest colţ de pădure, lipsit de viaţă, prefăcut în cărbune şi calcar, te apăsa prin bătrîneţea lui. Oamenii simţeau parcă deasupra capetelor nu un strat de roci gros de două sute de metri, ci hăul aproape material al sutelor de milioane de ani, care s-au scurs peste aceste buturugi şi trunchiuri.

La capătul camerei, un morman de şisturi prăvălite însemnau locul unde se puşcase. Deasupra lor lucea oglinda piezişă, neagră-brună, a unor concreţiuni solidificate de bitum. Acesta era stratul care trebuia cercetat şi care se depusese pe versantul abrupt al unui deal din pădurea carbonizată.

Curînd, raza albă şi strălucitoare a lămpii cu magneziu se înfipse în strat şi Nikitin reglă focarul camerei de reflecţie. Tulburat, savantul tuşi şi spuse răguşit:

— Să-ncercăm...

Ce avea să le spună această faţă a stratului, aleasă cu atîta grijă? Paleontologul conectă celulele fotoelectrice şi mări intensitatea curentului. Întoarse şurubul prismei şi privi din

nou în aparat. Roca nu mai părea neagră: pe fondul cenuşiu şi transparent apărură dungi verticale, confuze.

Cu răbdare şi băgare de seamă, savantul reglă aparatul pînă cînd apăru cu o nemaivăzută claritate a patra umbră a trecutului ce-i fusese dat s-o descopere - umbra pe care o vor vedea acum mii de oameni!

Nikitin contempla un luminiş, din desişul pădurii inundate. Trunchiurile arborilor, de un cenuşiu pal, cu coaja crestată în romburi mici, înconjurau o apă neagră, uleioasă. Fiecare copac se despărţea sus, într-un unghi, în două ramuri groase, care dispăreau în umbra deasă a coroanelor înghesuite. Un trunchi gros, solzos zăcea de-a curmezişul apei, sprijinit în stînga pe o moviliţă acoperită cu plante ciudate, asemănătoare ciupercilor, ale căror cupe viorii, înalte şi înguste, presărau solul roşu şi umed. Reverele cărnoase ale cupelor lăsau să se întrevadă un interior galben, uleios. Dincolo de moviliţă, deasupra lujerelor îndoite şi fără frunze, era un luminiş deasupra căruia plutea o ceaţă bătînd puţin în trandafiriu. În faţă, din ceaţă, ieşea o frîntură de cracă goală şi zgîrcită, pe care se ghemuise, cu capul tras între umeri, o fiinţă vie, necunoscută.

Scrutînd imaginea, Nikitin tresări: de sub ciupercile violete, care-i ascundeau trupul, ieşea un cap lat, parabolic, acoperit cu o mucoasă brună-viorie. Ochii enormi şi bulbucaţi priveau ţintă la Nikitin, fără expresie, aspri şi haini. Din maxilarul inferior, dezgolit ici-colo, ieşeau la iveală colţi enormi. În dreapta se prefirau, luminînd întregul tablou, raze pale ca mărgăritarul. Văzduhul părea negricios, ca un geam transparent, dar afumat...

Nikitin cătă îndelung prin această fereastră fermecată la trecut, la viaţa lumii din carbonifer. Trei sute cincizeci de milioane de ani se aşternuseră între prezent şi vremea cînd, printr-un capriciu neaşteptat, razele de lumină îşi puseseră aci amprenta. Ce clar se vedeau ochii răi ai nemaivăzutei creaturi, ciupercile cu cupe viorii, apa încremenită, văzduhul cenuşiu şi straniu! Proiectorul fîşîia încet, oamenii gîfîiau...

Nikitin simţi că înnebuneşte. Se depărtă brusc de aparat. Pereţii de cărbune reali, sfîşiaţi brutal, buturugile străvechi - poate vestigiile arborilor aceia pe care-i vede acum vii şi supli în aparat... Chipurile îngîndurate ale celor din jur... Savantul

izbuti să se domine, pregăti în grabă camera şi luă cîteva fotografii în culori.

Pe masă zăcea un vraf de copii după articolul lui şi la fiecare era anexată o reproducere în culori a umbrei trecutului, în sfîrşit surprinsă. Semnînd ultima copie, din cele ce trebuiau expediate, paleontologul răsuflă adînc.

De mult nu se mai simţise atît de uşurat şi radios.

Acum, pe calea deschisă de el vor păşi mulţi alţii, mai tineri, mai talentaţi poate. Prima pagină a cărţii tainelor trecutului fusese întoarsă. S-a terminat cu solitudinea pe acest drum lung şi anevoios! Dar oare se simţise singur?... În muncă îl ajutaseră, în afară de colaboratorii săi, zeci de oameni care păreau cu totul străini de ştiinţă.

Chipuri cunoscute prinseră a se perinda prin faţa savantului. Iată-i pe minerii, pe muncitorii de la carierele de piatră, colhoznicii, vînătorii. Toţi aceştia, încrezători şi dezinteresaţi, care nu-l sîcîiseră cu întrebări, care respectaseră în el pe savantul cunoscut, îl ajutaseră să descopere şi să concretizeze odată pentru totdeauna umbra trecutului.

Înseamnă că muncise şi se folosise de sprijinul lor pe datorie... Da, dar acum îşi plătise datoria - iată de ce se simţea atît de uşurat!

Nikitin îşi aduse aminte de cîte ori se lăsase pradă, în acelaşi cabinet, desperării şi neîncrederii, întrebîndu-se dacă şi-a ales bine drumul în viaţă.

Savantul surîse, compuse repede textul telegramei pe care avea să i-o trimită lui Miriam, înştiinţînd-o că pleacă a doua zi. Încrederea în viitor îl copleşea de bucurie. Nu, nu greşise, nu irosise în zadar ani de strădanii în lupta grea cu tainele naturii!

CĂUTĂTORII DE DIAMANTE

Directorul general dădu la o parte cu un gest de enervare scrumiera plină de mucuri şi se uită încruntat la interlocutorul său.

Slab, pipernicit, cu ţăcălie albă, acesta dispărea aproape cu totul într-un uriaş fotoliu de piele, strîngînd picioarele sub el. Ochii lui scînteiau îndărătul ochelarilor, trădînd o încăpăţînare căreia nimic nu-i putea veni de hac.

— De trei ani stă expediţia în Evenki, şi nici un rezultat! se stropşi directorul general.

— Cum, nici un rezultat? Dar kimberlitele [Kimberlit - rocă compactă, tufoasă, din categoria celor ultrabazice, adică conţinînd mai puţin cuarţ şi mai mult fier şi magneziu. (Nota red. ruse.)]?

— A, fiindcă veni vorba de kimberlite, ştii dumneata că academicianul Cerneavski a pus concluzii negative? El nu recunoaşte că această rocă ar fi kimberlit. Şi, în definitiv, Serghei Iakovlevici, eu unul m-am lămurit. Regiunea este enormă şi nu e studiată aproape de loc. Expediţia costă mult, mai ales după ce i-ai adăugat şi o echipă de cercetări gravimetrice [Cercetări gravimetrice - metodă de căutare a zăcămintelor, bazată pe modificarea forţei de atracţie a pămîntului, cauzată de prezenţa zăcămintelor. (Nota red. rom.)]. Iar rezultate - ioc! Insist ca lucrările să înceteze! Institutul nostru are multe alte sarcini mai urgente de îndeplinit şi nu ne putem permite luxul de a cheltui sume atît de mari pentru cercetări care nu dau nici un rezultat practic. Şi cu asta basta...

Directorul general făcu o strîmbătură de nemulţumire şi aruncă ţigara. Directorul institutului, profesorul Ivaşenţev, se îndreptă brusc în fotoliu:

— Dumneata vrei să renunţi la cercetări care ar aduce ţării milioane - şi nu numai economii, ci şi venituri directe din export!

— Deocamdată nu ne-au adus decît ponoase. Dar de ce să ne mai pierdem timpul: ţi-am spus că sînt lămurit. Hotărîrea mea este definitivă.

Şi directorul general se ridică. În faţa lui, profesorul

părea un omuleţ lipsit de apărare. Se ridică şi el din fotoliu, fără o vorbă, şi-şi îndreptă ochelarii. Apoi bolborosi ceva neînţeles şi întinse directorului general o piatră rotundă.

— Am mai văzut-o, i-o reteză acesta. Rîul Moiero, rîul Moiero! De trei ani numai asta aud! Şi roca de grikvait [Grikvait - rocă formată dintr-un amestec de granat şi olivin. Se găseşte la mare adîncime în pămînt. (Nota red. rom.)] mi-ai mai arătat-o de cîteva ori.

Profesorul se încovoie deasupra servietei, încercînd zadarnic să manevreze încuietoarea care refuza să i se supună.

Directorului general i se făcu milă de savant. Se apropie de el şi-i spuse, de data asta blînd:

— Serghei Iakovlevici, trebuie să recunoşti că am dreptate. Drept să-ţi spun, nu înţeleg de ce perseverezi în chestia asta...

— E uşor să decizi imparţial cînd ceva ţi-e indiferent, îl întrerupse Ivaşenţev, dar eu nu pot fi imparţial. Înţelege odată, că eu cred în asta din tot sufletul, cu toată ardoarea! Nişte întinderi colosale, puţin studiate şi greu accesibile - atîta tot stă între concluziile teoretice şi demonstraţia practică. Dumneata ai să spui, desigur, că asta e destul ca să renunţi la un lucru. Ştiu, ştiu: banii statului şi, mă rog, toate celelalte... Profesorul începu să se aprindă, deşi directorului general nici prin gînd nu-i trecea să-l contrazică. Cunoşti legea de fier a economiei? Ca să cîştigi un milion trebuie să cheltuieşti 700 000! Or, noi ne aşteptăm la sute de milioane...

Şi zicînd acestea, Ivaşenţev se îndreptă spre uşă.

Directorul general îl urmări cu privirea, clătinînd din cap.

Întors la institut, profesorul Ivaşenţev spuse secretarului să-l cheme imediat la el pe şeful serviciului producţiei.

— Care sînt ultimele ştiri de la Ciurilin? întrebă profesorul cînd acesta intră în cabinet.

— Ultimele veşti sînt de acum o lună, Serghei Iakovlevici.

— Ştiu asta. Între timp n-ai mai primit nimic?

— Nu, cel puţin pînă acum.

— Unde crezi dumneata că sînt în momentul de faţă?

— Ciurilin ne-a înştiinţat cînd au ajuns la lacul Ciringda, la factorie. Au luat-o apoi la vale, pe Ciringda spre Hatanga, iar de acolo trebuiau să treacă masivul Moiero. Cred că au şi ajuns acolo şi poate că sînt aproape de baza culturală din Turinsk; cel

puţin aşa plănuiseră. Dar planu-i una şi taigaua-i alta...

— Ştiu prea bine asta. Mulţumesc.

Rămînînd singur, profesorul Ivaşenţev se lăsă pe speteaza fotoliului şi căzu pe gînduri. Cu ochii minţii vedea harta uriaşei regiuni dintre Enisei şi Lena. Undeva, în inima ei, printre munţii nu prea înalţi, străbătuţi de nenumărate rîuri şi acoperiţi de păduri mlăştinoase, pe unde arareori a călcat picior de om, se găsea expediţia pe care o trimisese el, luîndu-se după... un vis. Profesorul scoase iarăşi din servietă piatra pe care o arătase directorului general. Fărîma de rocă negricioasă era compactă şi grea. Pe muchiile grăunţoase luceau puzderie cristale de pirop - granat roşu - şi incluziuni de olivin, de un verde curat şi proaspăt. Cristalele se distingeau limpede pe fondul mai deschis, verde-albăstrui, al masei de cromodiopsid [Cromodiopsid - crom cu diopsid (mineral transparent, lucios, dur, folosit în industria de bijuterii. (Nota red. rom.)]. Ici-colo scînteiau fire de disten [Disten - minerale constituante ale rocilor bazice de adîncime (Nota red. rom.)], de culoarea albăstrelelor. Piatra îţi lua ochii prin această îmbinare de culori pure. Profesorul întoarse eşantionul pe cealaltă parte, vopsită în email alb, şi unde stătea scris: „Rîul Moiero, versantul sudic al munţilor Anaon, expediţia Tolmaciov, 1915".

Ivaşenţev oftă: „Şi cînd te gîndeşti că e un grikvait tipic pentru Africa de sud! Totuşi, nici în munţii Anaon, nici în valea Moiero n-au putut găsi o urmă măcar de astfel de roci. Şi nici anul ăsta n-au avut succes: Ciurilin nu dă nici un semn de viaţă. Visul nu s-a împlinit!"

Profesorul cîntări piatra în mînă, apoi o închise în ultimul sertar al biroului. Ridică cu hotărîre receptorul telefonului interior şi zise:

— Expediaţi lui Ciurilin următoarea telegramă: „Lipsesc rezultatele, încetaţi cercetările, întoarceţi-vă imediat". Da, semnez chiar eu, altfel nu se va supune. Unde? La baza culturală din Turinsk. Desigur, prin radio, prin Dickson.

Furca telefonului ţăcăni, punînd capăt convorbirii şi în acelaşi timp tuturor speranţelor lui Ivaşenţev de a-şi realiza vechiul vis. Îşi scoase ochelarii şi-şi duse palmele la ochi.

Ivaşenţev visase ca măcar la capătul zilelor sale să-i fie dat să studieze unele straturi adînci ale scoarţei pămîntului, forînd cu sonde de mare profunzime. Dar chiar primii paşi pe

calea realizării acestui vis, pierdut prin codrii şi mlaştinile podişului Siberiei Centrale, fuseseră zadarnici. Probabil că nu învăţase nimic de la viaţă şi în al şaselea deceniu ele existenţă rămăsese un visător incorigibil, care aspira la cercetări de prea mari proporţii.

Undele de radio îşi luară zborul de la Moscova spre nord-est, peste tundrele din miazănoapte, peste întinderile reci ale Oceanului îngheţat de Nord, şi ajunseră pînă la pilonii înalţi ai unui post de radio de pe o insulă pustie. După două ore, alt stol de unde zburau de aici spre sud, trecînd peste coama Bîrrang, peste mlaştinile Peasinei, peste păduri fără început şi fără sfîrşit. La postul de radiotelegrafie din Turinsk aparatul prinse a ţăcăni şi undele se concretizară într-o frază scurtă, scrisă citeţ pe un formular albastru.

— Vasea, e pe aici vreun evenc [Evenci - populaţie din Siberia răsăriteană. (Nota red. rom.)] din Korvuncean?

— Dar de ce?

— Am o telegramă urgentă pentru expediţia lui Ciurilin. A ajuns pe vîrful Korvuncean.

— Nu e nimeni din Korvuncean pe aici, dar mîine o să plece Inokenti la dînsul, la Bugarihta. E înţelegător, o să facă cincizeci de kilometri în plus, mai cu seamă dacă ai să-l rogi tu.

— Hai să mergem împreună şi să-i dau telegrama.

*

* *

Peste valea largă a rîului Niukuorak, situată la 300 kilometri depărtare de baza culturală din Turinsk, se lăsa amurgul. Costişele în pantă dulce erau acoperite cu păduri de molizi dese ca peria, ce apăreau sumbre şi întunecate în vale. Pe dealul turtit, care domina dinspre miazănoapte o mlaştină rotundă, era încă lumină. Pe culmea lui, printre laricele rare, se înălţau patru corturi verzui, în faţa cărora, pe un loc acoperit cu muşchi sur, ardea focul. Foc - e mult spus, căci nu se prea vedeau flăcări. Din crenguţele de bagulnik [Bagulnik - plantă perenă de mlaştină. (Nota red. ruse.)], urcau în văzduhul liniştit al înserării trîmbe groase de fum cafeniu, care împrăştiau un

miros ameţitor. La dreapta corturilor se înălţa o stivă de lăzi, saci, baloturi şi şei. Nori de musculiţe şi ţînţari roiau în jurul focului, îndărătul oamenilor. Cei de lîngă foc se străduiau să-şi ţină capul la graniţa dintre fum şi aerul proaspăt, ca să respire şi totodată să scape de musculiţele exasperante ce se vîrau cu încăpăţînare în ochi, în nas, în urechi.

— Ceaiul e gata! anunţă un ins înnegrit de fum de-a binelea, ridicînd de pe foc găleata mare, plină cu un lichid cafeniu închis.

Fiecare dintre cei ce şedeau în jurul focului se înarmă cu o stacană şi apucă cîte o bucătoaie de tunguscă, grea şi deasă - un fel de pîine concentrată. Musculiţele acopereau suprafaţa ceaiului fierbinte cu o pojghiţă cenuşie pe care trebuiai s-o sufli peste marginea stacanei. Oamenii sorbeau cu voluptate ceaiul, schimbînd din cînd în cînd cîte o vorbă.

Dangătului rar al tălăngilor cailor risipiţi prin vale i se adăugă deodată un alt zvon, îndepărtat, cadenţat.

— Ian ascultaţi, tovarăşi! Nu cumva vin ai noştri?

Cei mai tineri se repeziră la corturi să-şi ia armele. Întîlnirea între echipele aceleiaşi expediţii, după o îndelungată despărţire, constituie întotdeauna un moment solemn în viaţa cercetătorilor din taiga. Umbrele înserării încă nu apucaseră să se lase, că în luminiş se ivi un şir de cai costelivi, sleiţi, care de-abia mai puteau urca. Baloturile zdrenţuite, legate cu funii, destrămate, stăteau mărturie drumului lung prin hăţişuri.

Răsunară împuşcături. Noii sosiţi răspunseră şi ei printr-o salvă. De corturi se apropie un ins voinic ca un urs - geofizicianul Samarin, conducătorul grupului de cercetări gravimetrice. Descăleca greoi de pe cal. Gîtul îi era înfăşurat neglijent într-un bandaj murdar. Samarin ridică de pe faţă plasa neagră care-l apăra de insecte şi păşi în întîmpinarea conducătorului întregii expediţii, Ciurilin, un om bine făcut şi el, dar, spre deosebire de celălalt, îngrijit, proaspăt ras.

— Salut, tovarăşe Ciurilin, rosti încet Samarin, ca răspuns la efuziunile şefului.

— Ai căzut cum nu se poate mai bine, chiar la ceai. Ei, ai ceva interesant?

— Avem ceva. Dar tare a fost greu... Am fost bolnav, am pierdut trei cai...

— Dar ce ai?

— Afurisită treabă: m-au mîncat muştele. Sînt numai o rană.

— Se vede că te-ai scărpinat!

— Cum dracu să nu mă scarpin? se burzului Samarin ca răspuns la dojana lui Ciurilin. Pielea mea nu-i tăbăcită ca a dumitale. Nici nu ştiu cum am să plec mai departe.

Ciurilin dădu dispoziţie să li se împartă cîte puţin din preţioasa rezervă de alcool. Noii sosiţi se aşezaseră şi ei în jurul focului. Pe dată se încinse o discuţie însufleţită; oamenii, înseninaţi, întrerupîndu-se unul pe altul, îşi povesteau prin cîte trecuseră. Conducătorul expediţiei se aşeză lingă geofizician, care după ce mîncă şi bău ceai, îşi mai veni în fire; o oboseală plăcută îi cuprindea mădularele.

— Modest Afrikanovici, ard de nerăbdare să aflu noutăţile!

Samarin îi satisfăcu curiozitatea. Străbătuse într-un unghi obtuz ţinutul cuprins între rîul Djeromo şi vîrful Viliucean. Pe drum măsuraseră de peste douăzeci de ori gravitaţia.

— Peste tot am găsit anomalii pozitive [Anomalie pozitivă - creştere locală a forţei de atracţie. (Nota red. ruse.)] destul de mari - şaizeci, optzeci. Într-un loc însă, am făcut trei măsurători, una după alta, la distanţe mici, şi am obţinut... geofizicianul făcu o pauză.

— Nu mă tortura, Modest Afrikanovici! imploră Ciurilin.

Samarin zîmbi satisfăcut şi reluă:

— ...am obţinut două sute...

— Oho-ho!

— Stai puţin: două sute şaptezeci şi trei sute cinci!

— Unde? strigă în culmea tulburării conducătorul expediţiei.

— Amnunnaci... un platou jos şi larg, mlăştinos, la răsărit de Moierokan...

— Moierokan! Ia te uită!

Taifasul din jurul focului conteni. După un timp noii sosiţi se risipiră prin corturi, la culcare. Numai colaboratorii lui Ciurilin, care se odihniseră destul în cele patru zile de popas, rămaseră ca să tragă cu urechea la cele ce vorbeau şeful şi geofizicianul. Într-un tîrziu, Ciurilin spuse acestuia, bătîndu-l pe umăr:

— Ei, te-am cam pisat, Modest Afrikanovici, iartă-mă. Du-te şi te odihneşte. Noi, ăştia de pe aici, ne-am cam îngrăşat şi nu ne culcăm înainte de miezul nopţii.

Samarin se ridică în genunchi, cam fără chef, şi îşi răsuci o ultimă ţigară. Ciurilin se uită un timp cu luare-aminte la faţa lui ostenită, umflată.

— Ce bine e să fii geofizician, Modest Afrikanovici! zise el deodată. Probleme precise, soluţii clare... Ca la dumneata, de pildă.

— Ţi-ai găsit pe cine să invidiezi!

Dar Ciurilin nu glumea.

— Trebuie să mă înţelegi: făceam o comparaţie între cercetările mele şi ale dumitale. Puterea geofizicii e admirabilă! Sînt un fizician prost şi un matematician şi mai prost. Poate de-aceea, specialitatea dumitale, ca orice disciplină ştiinţifică pe care n-o cunosc, mi se pare mult mai importantă decît a mea. Iată, un singur aspect: montezi într-un punct dat aparatul lui Stückrat [Aparat pentru măsurarea celor mai mici variaţii ale gravitaţiei. (Nota red. ruse.)]. Înăuntru are două pendule scurte şi grele, care se leagănă uniform, prevăzute cu oglinjoare care reflectă lumina unor becuri minuscule. Şi asta e tot. Nu-ţi rămîne decît să urmăreşti coincidenţa perioadelor de oscilaţie ale pendulului cu mersul ceasului astronomic - cu cronometrul. Desigur, conveni Ciurilin, înainte trebuie să verifici minuţios aparatul, să faci observaţii asupra aştrilor, ca să verifici ceasul. Dar, în genere, totul este genial de simplu! Pendulul oscilează, influenţat fiind imperceptibil de creşterea sau descreşterea forţei gravitaţiei într-un anumit loc. Geofizicianul are, ca să zic aşa, un paloş fermecat cu care despică invizibil straturile de roci pînă la cîţiva kilometri adîncime, un ochi cu care scrutează măruntaiele pămîntului.

Samarin aruncă în foc mucul de ţigară, zîmbi, şi ripostă:

— Eu, dimpotrivă, îmi dau seama limpede de toată neputinţa geofizicii, de nenumăratele probleme încă nerezolvate, de imperfecţiunea metodelor. Iar geologia dumitale mi se pare mai clară, o ştiinţă mai eficace, care dispune de incomparabil mai multe date... Dar, vorba dumitale, să mergem la culcare.

Şi geofizicianul plecă. În jurul focului se aşternu tăcerea. Flăcările pîlpîiau sub bolta spuzită cu stele; crengile de

bagulnik trosneau încetişor, ţînţarii bîzîiau neostenit. Din vale venea, din cînd în cînd, zvon de tălăngi.

— Maxim Mihailovici, oare geofizica poate găsi cu uşurinţă ceea ce căutăm noi de atîta vreme? întrebă precaut un geolog tinerel.

Ciurilin zîmbi amar:

— Nu, nu la asta mă refeream cînd spuneam că geofizica are atîtea posibilităţi. Am să mă explic. Va să zică, noi căutăm diamante. Dar de ce le căutăm aici şi nu în altă parte? Acum cinci ani, directorul nostru a fost primul care a observat neobişnuita asemănare dintre structura geologică a acestor meleaguri şi a celor din Africa de sud. Podişul Siberiei centrale şi cel din Africa de sud au o structură geologică ce seamănă uimitor de mult. Şi acolo, şi aici, au răzbătut la suprafaţă, prin gigantice erupţii, rocile grele din adîncuri. Serghei Iakovlevici consideră că aceste erupţii s-au produs simultan. În Africa de sud, gazele acumulate la adîncimi colosale au făcut explozie, rupînd straturile de roci şi dînd naştere la o mulţime de hornuri strimte, care sînt filoanele diamantifere. Pe întinderile dintre Capul Bunei Speranţe şi Congo se cunosc sute de asemenea filoane şi nu încape îndoială că încă şi mai multe au rămas ascunse sub nisipurile deşertului Kalahari. Sînt atîtea diamante, încît ar îndestula toată lumea. Dumneata ştii cît de necesare sînt în industrie şi în meseria noastră - în foraj. Marile societăţi, însă, au cumpărat toate zăcămintele. Din zecile de filoane bogate se exploatează numai cinci, restul au fost împrejmuite cu reţele de sîrmă ghimpată, prin care trec curenţi de înaltă tensiune, iar santinelele le păzesc ziua şi noaptea. Înţelegi de ce: dacă ar fi exploatate toate zăcămintele, preţul diamantelor ar scădea brusc. În Uniunea Sovietică n-au fost descoperite deocamdată zăcăminte importante. Îţi dai seama ce important ar fi să găsim asemenea filoane! Aici, totul seamănă uimitor de mult cu Africa de sud, numai diamante încă n-am găsit. Încolo - şi platină, şi fier, şi nichel, şi crom; acest platou al Siberiei centrale prezintă acelaşi tip de mineralizare. Serghei Iakovlevici a stabilit că regiunile din Africa de sud unde sînt filoane diamantifere se disting prin anomalii pozitive ale gravitaţiei; gravitaţia este mai mare ca de obicei, din cauză că au ieşit la suprafaţă mase de roci grele şi compacte - peridotite [Peridotite - roci eruptive de adîncime (ultrabazice) formate în

special din olivin. (Nota red. ruse.)] şi grikvaite. Anomaliile ajung pînă la 120 unităţi. Aici, chiar în primul an de cînd folosim pendulul, am găsit anomalii de la 40 pînă la 100, iar acum... pînă la 300 unităţi. Asta înseamnă că avem de-a face cu straturi mari de roci grele. Din păcate, mai e mult pînă ne vom achita de misiunea noastră. Pendulul ne-a dezvăluit încă o trăsătură comună cu Africa de sud şi, indirect, ne-a indicat regiunile unde am putea găsi zăcăminte de diamante. Zic „am putea", căci tot atît de bine se poate să nu le găsim. În Africa de sud e uşor să le cauţi: acolo sînt stepe uscate, aproape lipsite de straturi de vegetaţie, solul este puternic erodat. Ştii doar că primele diamante au fost descoperite în rîuri. Cu totul alta e situaţia la noi: aici codrii de necuprins, mlaştinile, gheţurile eterne împiedică eroziunea. Solul este acoperit. Nu e de mirare că după trei ani de muncă nu sîntem mai avansaţi ca la început: o frîntură misterioasă de grikvait, dibuită prin prundurile rîului Moiero - iată tot ce avem! Această rocă - amestec de granit, olivin şi diopsid - se întîlneşte numai în filoanele diamantifere, sub formă de bucăţi rotunjite în pămîntul albastru conţinînd diamante. Dar degeaba am străbătut tot cursul superior al rîului Moiero, am scormonit o puzderie de izvoare şi pîraie din bazinul lui...

În jurul tăciunilor se aşternea treptat tăcerea. Cei ce urmăriseră discuţia se împrăştiau unul după altul, pe la corturi. Ciurilin rămase cufundat în gînduri. Ultimele pîlpîiri ale focului aruncau reflexe purpurii pe faţa lui uscată şi brăzdată, ca a unui indian. În faţa lui şedea, rezemat de un sac pentru bagaje, trăgînd molcom din lulea, Sultanoc, ajutorul lui, cu barbă creaţă şi neagră ca de ţigan.

Oiştea Ursei Mari îşi schimbă poziţia pe bolta de catran: se apropia de miezul nopţii.

„Pînă la terminarea campaniei de pe teren a rămas cam o lună, gîndea Ciurilin. Încă un itinerar scurt şi, dacă iar ne întoarcem fără să fi făcut vreo scofală, mai mult ca sigur că lucrările vor fi sistate. În munţii ăştia, cu păduri nesfîrşite, îţi trebuie zeci de echipe şi ani de cercetări. În orice caz, trebuie să prelungim cît mai mult expediţia, s-o împărţim în grupuri mici, ca să cercetăm cît mai multe regiuni."

Pe costişa dinspre miazăzi se rostogoliră nişte pietricele. Şeful expediţiei şi ajutorul lui ciuliră urechile. Zgomotul confuz

creştea. După un timp apăru din întuneric în pîlpîirile focului un cîine cu urechile ciulite. În urma lui respira din greu un cerb de călărie. De foc se apropie un evenc cu un „palma" [cuţit greu, cu coadă lungă. (Nota red. ruse.)] în mînă. Rezemîndu-se în acesta, sări sprinten de pe cerb, care se trînti îndată la pămînt. Faţa rotundă a evencului era toată numai zîmbet. Întrebă care din ei doi era şeful expediţiei şi întinse lui Ciurilin un plic cu o pecete uriaşă de ceară roşie.

După ce mulţumi acelui sol neobişnuit, poftindu-l la masă şi făgăduindu-i două pachete de ceai, Ciurilin aţîţă focul, deschise plicul şi despături hîrtia albastră, pe care o parcurse în grabă. Ochii i se făcură mici de tot şi sclipiră răutăcios.

Sultanov, care îl urmărea cu încordare, întrebă cu jumătate de voce:

— Veşti proaste, Maxim Mihailovici?

Drept răspuns, Ciurilin îi întinse hîrtia. Sultanov citi şi se înecă din pricina unui fum tras prea adînc în piept. Un timp, nici unul nu scoase o vorbă. Într-un tîrziu, Sultanov, care rămăsese cu privirile aţintite peste flăcări, în beznă, şopti:

— Ce mai vorbă, totul s-a terminat...

— Asta o s-o vedem! şuieră Ciurilin. Numai să-ţi ţii gura, Arseni Pavlovici.

Şeful apucă telegrama şi o azvîrli în foc. Apoi, se aşeză din nou. Sultanov scoase un petic de hîrtie şi începu să-l acopere cu socoteli. Vreascurile pregătite pentru dimineaţă se terminaseră cînd Ciurilin şi Sultanov se ridicară de lîngă focul ce trăgea să moară.

*

* *

Zorile de-abia mijeau, dar Ciurilin îi deşteptă pe toţi. Două caravane porniră în direcţii diferite. Prima, cu 28 cai. se răsfira ca un lanţ lung printre molizi în valea Niukuorak, îndreptîndu-se, în cîntece şi voioşie, spre sud, acasă. Cei patru rămaşi - Ciurilin, Sultanov, muncitorul Piotr şi ghidul Nikolai - cu cinci cai care gemeau de încărcaţi ce erau, sloboziră două salve de adio, se mai uitară un timp în urma celor ce se

întorceau acasă, apoi o luară şi ei de pe deal la vale, pe clina dimpotrivă. Hăt-departe, dincolo de lanţurile de munţi care încingeau zările, se desluşeau cedrii negri şi padina cocoţată tocmai pe creştetul Liuliuktakan-ului...

*

* *

Să străbaţi taigaua cu o caravană, să porneşti în expediţie prin ţinuturile neumblate, să împlineşti „petele albe" de pe hărţile geografice... ce poate fi mai romantic, cel puţin la prima vedere? Realitatea e însă mai prozaică. Numai organizarea nespus de minuţioasă, numai disciplina de fier sînt chezăşia succesului unei asemenea acţiuni. Toate acestea exclud neprevăzutul: zi după zi se desfăşoară munca ritmică grea şi monotonă, calculată cu mult înainte, pe ore. Adesea, o zi se deosebeşte de alta prin numărul piedicilor biruite şi prin numărul kilometrilor străbătuţi. O expediţie este întotdeauna plină de greutăţi; în timpul ei simţurile zac în adormire, schimbările de peisaj lunecă pe alături, memoria le înregistrează maşinal. Numai în zilele mai uşoare sau la popasurile de seară şi, mai cu seamă, după ce expediţia s-a încheiat, răsar din amintire, şiruri-şiruri, toate cîte ochii au privit fără să vadă. Acest contact cu natura, care îmbogăţeşte pe cercetător, îl face să uite repede toate cîte a pătimit, îl îmbie din nou, îl cheamă.

Veniseră zile de arşiţă. Soarele aşternea o pîclă grea, dogoritoare, peste bălţi şi smîrcuri. Muşchiul putregăit al bahnelor fumega, totul apărea tulbure. Bagulnikul împrăştia mirosu-i acru, aromat, de vin fermentat. Vipia nu înşela pe nimeni: simţurile, ascuţite de îndelungatul contact cu natura, ghiceau apropierea toamnei scurte, cum e obişnuit în Nord. Umbra-i abia simţită se aşternea peste tot - pe cetina laricelor ce bătea în arămiu, pe ramurile plîngăreţe ale mestecenilor şi sorbiilor, pe pălăria ciupercilor de pe arbori, care-şi pierduseră frăgezimea de catifea...

Ţînţarii dispăruseră aproape cu totul. Muştele în schimb, adunate în nori suri-arămii, presimţindu-şi parcă pieirea

apropiată, îşi făceau de cap ca niciodată.

Mica expediţie a lui Ciurilin străbătea de mult mlaştinile neţărmurite ale Horpicekanului.

În inima taigalei nimic nu se clinteşte. Totala nemişcare e apăsătoare. Vîntul, care goneşte muscăria plictisitoare, este un oaspete pe cît de dorit, pe atît de rar. Atîta timp cît mergi, muscăria nu prezintă cine ştie ce pericol. Roieşte în urma călătorilor. Dar e de ajuns să te opreşti ca să contempli peisajul, să-ţi notezi vreo observaţie sau să ridici un cal care a lunecat şi a căzut, ca norul de muşte să te învăluie într-o clipă, să se lipească de faţa-ţi asudată, să-ţi intre în ochi, în nări, în urechi, prin gulerul cămăşii. Muscăria se strecoară şi sub straie, devorează pielea de la brîu, la îndoiturile genunchilor şi de pe glezne, aducîndu-i la desperare pe cei mai slabi de înger. De aceea, muscăria este un fel de „accelerator", care grăbeşte ritmul activităţii la opririle întîmplătoare, reducîndu-le totodată la un minim. Numai în timpul unui popas mai îndelungat, care-ţi îngăduie „să faci fum", sau să te refugiezi sub cort, poţi trece în revistă pe îndelete cele petrecute înainte.

Copitele cailor plescăiau şi clefăiau în muşchiul ud; curelele şi inelele samarelor şi ale şeilor scîrţîiau. Mlaştina neţărmurită se pierdea într-o pîclă verzuie. Ici, colo, printre molizii rari şi ofiliţi, se înălţau trunchiurile strîmbe ale laricelor uscate. Tăcerea adîncă în care înainta expediţia nu era tulburată decît din cînd în cînd de cîte o sudalmă îngăimată cu glas moale la adresa vreunui cal. Dar bieţii cai, obişnuiţi din timpul verii cu taigaua, îşi făceau conştiincios datoria. Cu capetele plecate, mergeau unul după altul, fără ca cineva să-i ducă de dîrlogi. Înaintea micii caravane păşea grăbit numai evencul Nikolai, cu încălţările-i moi, ude, cu un băţ în mînă şi arma la spinare, depărtînd într-un fel deosebit picioarele-i îndoite de la genunchi.

În urma tuturor mergea Sultanov, care făcea ridicările de teren. Pe carneţelul deschis picura sudoarea, se lipea muscăria, lăsînd pe pagini pete de sînge trandafiriu.

— Mai avem mult pînă la Horpicekan? puse Ciurilin ghidului obişnuita întrebare de fiece seară.

Noaptea rece îi obligă pe toţi să se apropie cît mai mult de focul aprins pe un loc mai ridicat şi uscat.

— Nu ştie, ai noştri nu fost pe aici, răspunse evencul.

Cred nu este departe de aici.
Ciurilin şi Sultanov schimbară o privire.
— De douăzeci de zile ne învîrtim în jurul Amnunnaciului, mormăi cu jumătate voce Sultanov. Propriu-zis, Horpicekanul este ultimul rîu.
— Aşa e, încuviinţă Ciurilin. Mai încolo, nici o piedică nu ne mai stă în cale. Amnunnaciul nu-i decît o mlaştină, un podiş jos şi neted ca-n palmă. Dacă Horpicekanul nu ne dă nimic, n-o să avem încotro şi o să ne întoarcem cu mîinile goale. Şi aşa riscăm să rămînem fără cai, să ne prindă iarna.
De-abia a doua zi ajunseră la misteriosul Horpicekan, un rîu care nu avea nimic deosebit, cu ape întunecate şi repezi, ce se scurgeau pe o albie şerpuitoare. De pe malurile înalte atîrnau pînă aproape de şuvoaie smocuri de iarbă aspră şi deasă. Deşi lat numai de vreo trei metri, rîul era adînc.
Lemnul de salcie şi de mălin ardea prost, focul fîsîia şi scotea din belşug fum, gonind muscăria. De acest popas într-un loc neprimitor atîrna soarta lor. Dar ce le putea oferi un rîuleţ mlăştinos şi adînc, unde nu vedeau ieşind la suprafaţă roci primare? Nici măcar prundişul, care arăta compoziţia rocilor de la izvoarele rîului, nu se zărea pe fundul vîscos, plin de mîl.
În seara aceea luna nu mai lumină smîrcurile întunecate; sosirea la Horpicekan coincidea cu schimbarea timpului. Stelele rare şi palide apăreau şi dispăreau, trădînd mişcarea unor nori nevăzuţi. Pe la miezul nopţii mlaştina neclintită prinse viaţă: se iscă vîntul. O ploaie rară începu să cadă.
Dimineaţa, ceaţa rece se ridică repede, prevestind furtuna. Fără soare, regiunea dezolantă era şi mai ursuză, mlaştina arămie se făcuse cenuşie, apele Horpicekanului erau negre ca smoala.
Sultanov lovi fundul cu o prăjină:
— O să fim nevoiţi să ne băgăm în apă!
Găsiră un loc mai puţin adînc, unde prăjina, străbătînd terciul de lut, dădu peste pietre. Ciurilin se dezbrăcă primul şi se aruncă în apa rece ca gheaţa.
— Iaca, trei pietre! strigă el ieşind la mal. Fug în cort să mă îmbrac, altfel mă mănîncă de viu muştele. Sparge-le, Arseni Pavlovici.
— Şist cărbunos şi diabaz [Diabaz - rocă veche de adîncime, efuzivă (revărsată), analoagă cu lavele bazaltice.

(Nota red. ruse.)], spuse după cîteva minute Sultanov, băgînd capul prin deschizătura cortului. Mereu aceeaşi poveste.

— Nu, nu pot părăsi un lucru început! ripostă Ciurilin, privindu-l pe Sultanov. O s-o luăm în sus pe Horpicekan pînă în inima podişului Amnunnaci. Am o presimţire: ori găsim aici ce căutăm, ori toată strădania noastră nu-i decît goană după o himeră... Hai să facem samarele, fără a pierde o clipă.

— Uf, ce plictiseală! zise înciudat Sultanov, în timp ce lega cortul făcut balot. Gîndeşte-te numai de cîte luni sîntem pe-aici! Seara - desfă toate, dimineaţa - strînge toate, şi asta în fiecare zi...

*

* *

Şase zile în şir, pe o ploaie ciobănească ce nu mai contenea, caravana a tot mers spre nord-est, pe unde nu mai fusese vreodată picior de om, nici măcar evencii pe timp de iarnă; mica expediţie nu mai văzuse de mult un arbore tăiat. Vîrful masivului Horpicekan era ascuns în brădet mărunt şi des. Înainte de a se afunda în desiş, Ciurilin aruncă o privire înapoi şi desluşi în urmă, destul de aproape, întregul drum pe care-l străbătuseră în ultimele două zile. În văzduhul ce se limpezea, se înălţau aburi tremurători, dînd întinderilor mlaştinii o înfăţişare fantomatică.

Ciurilin şi tovarăşii lui observară doi elani mari, care străbăteau smîrcurile. Mergeau agale - nu simţiseră prezenţa omului. Picioarele lor lungi se mişcau fără grabă, dar pasul larg purta uşor şi repede corpurile masive pe covorul de muşchi mustind de apă, în care piciorul omului se afunda. Elanul din faţă îşi ridică coarnele enorme, înălţă botul şi cuprinse, parcă cu o privire batjocoritoare, împărăţia-i mlăştinoasă. Apoi animalele se făcură nevăzute după o perdea cenuşie şi neregulată de larice uscate.

— Ce necaz mi-e cînd îi văd! exclamă Sultanov. Cu picioare atît de lungi nu ţi-e frică de mlaştină. Poţi să faci cîte două sute de kilometri pe zi! şi ajutorul îşi privi cu năduf picioarele îngreunate de nişte cizme cît toate zilele.

Ciurilin izbucni în rîs, iar ghidul, deşi nu pricepuse despre ce era vorba, zîmbi, cu gura pînă la urechi.

— Aici, avem carne! spuse radios evencul.

Ciurilin era îngrijorat. Timp de lucru propriu-zis nu mai aveau. Înaintau în contul timpului trebuincios la întoarcere. Şi, totuşi, mica expediţie pătrundea cu încăpăţînare tot mai adînc în inima mlaştinilor, departe de orice curs de apă, pe unde nu mai fusese picior de om.

Centrul podişului Amnunnaci merita din plin numele ce i-l dăduseră evencii; era o depresiune lipsită de arbori şi arbuşti, acoperită numai cu o iarbă uscată leşietică, şi, din loc în loc, cu petele întunecate ale unor poieni de muşchi. Depresiunea cobora în pantă dulce, tivită în depărtare de liziera abia vizibilă a unei păduri. Numai în stînga, orizontul se transforma într-o panglică dreaptă şi neagră: acolo, platoul era probabil mai înclinat, lăsînd să se vadă, în depărtare, munţii. Curînd, din cerul mohorît pogorî, ca un val plumburiu, ploaia cea deasă şi măruntă. Mlaştina fără început şi fără de sfîrşit, greu de străbătut, în care înotau cei patru, apăsa, oprima, făcîndu-i să simtă neputinţa omului. Oricît de mult ar fi vrut cineva să scape de aici, îi trebuiau săptămîni şi luni de zile ca să se poată elibera din captivitate. Nu degeaba îi invidia Sultanov pe elani: pe covorul moale de muşchi, prin mîzga lipicioasă, prin iarba şi tufele de bagulnik agăţătoare, omul cel mai zdravăn, picioarele cele mai deprinse, pot face într-o zi cel mult treizeci de mii de paşi. Şi dacă îţi trebuie o jumătate de milion de paşi ca să ieşi din bahne, poţi să strigi şi să te zbaţi mult şi bine, copleşit de tristeţe, poţi să chemi şi să invoci pe cine vrei - nimic nu-ţi va fi de folos. Treizeci de mii de paşi - şi nici unul singur greşit. De fiecare dată trebuie să pipăi terenul, altfel rişti să te poticneşti de muşuroaie, rădăcini, să luneci în crăpăturile dintre bolovanii aluviunilor şi să-ţi frîngi vreun os - şi atunci, ţi-a sunat ceasul.

Caravana coti în unghi drept spre stînga, către îndepărtata vale Moiero. Perdeaua ploii nu-i lăsa să vadă nimic şi zile întregi se călăuziră numai după busolă. Ciurilin şi Sultanov schimbau arareori o vorbă, muncitorul şi evencul nu erau nici ei mai guralivi. Noaptea, caii flămînzi, care dădeau tîrcoale cortului, în căutarea ierbii, umpleau văzduhul cu clinchetul melancolic al tălăngilor lor. Din cînd în cînd un răget scurt sfîşia noaptea oarbă - boncăluiau elanii, căci era toamnă

şi venise vremea împerecherii, vremea luptelor dintre masculi…

*

* *

La o cotitură a potecii pe care o croiau cu trudă, Ciurilin se izbi de ceilalţi. Caravana se oprise. Caii se strînseră unii în alţii.

— Maxim Mihailovici, vino repede! Voronok a dat într-un ciot! strigă Piotr cu desperare.

Ciurilin se apropie. Un cal negru, tînăr, căruia i se scosese samarul şi şaua, stătea mai la o parte. Pielea lui era străbătută de un tremur puternic, picioarele din spate se îndoiau.

— S-a prăbuşit dintr-o dată cu amîndouă picioarele, şi s-a izbit cu burta de un ciot, îl lămuri îndurerat Sultanov.

De-a lungul piciorului stîng din spate a lui Voronok curgea un fir lat de sînge. Calul se clătină şi se întinse la pămînt.

— Ce facem, Arseni Pavlovici? întreba Ciurilin, după ce examină rana.

— Ce să facem? Sultanov se întoarse şi se dădu la o parte. Eu, unul, nu pot…

Ciurilin simţea că i se rupe inima de milă. Dar caravana stătea şi, în cele din urmă, şeful ei, pălind uşor, luă arma în mînă şi trase cu zgomot închizătorul. Ţeava se ridică încet spre urechea lui Voronok. În clipa aceea, Piotr, care înlemnise, copleşit de o sfîşietoare durere, se repezi şi se încleştă de ţeava armei:

— Nu trage, Maxim Mihailovici, nu trage! Voronok o să se facă bine şi o să vină singur după noi, ţi-o spun eu…

Pe obraji i se prelingeau lacrimi. Ciurilin cedă cu dragă inimă rugăminţilor lui Piotr. Samarul lui Voronok fu împărţit şi pus pe trei cai, şaua pe al patrulea. Voronok zăcea la pămînt, dar întinse gîtul după caravana care dispărea în depărtare…

În dreapta, după o măgură prăvălatică, în mîzga sură presărată cu cîteva sălcii, se ivi, mic de-abia îl desluşea ochiul, firul argintiu al unui pîrîiaş.

— Pietre, Maxim Mihailovici! strigă Sultanov, arătînd spre o pată cenuşie din mijlocul pîrîului.

Într-adevăr, în apa limpede văzură prundiş şi pietre mari, rotunde, acoperite pe alocuri cu o pojghiţă roşcată de fier.

— Ia să văd, şi Ciurilin păşi spre pîrîu. Iar dumneata spune-i lui Nikolai că azi vom merge pînă ce se va întuneca de-a binelea.

Sultanov se apropia de ghid. Evencul, după ce pricepu dispoziţia, dădu ursuz din cap şi zise că ştie el singur cît de tare trebuiau să se grăbească.

Deodată, dinspre pîrîu, răsună glasul lui Ciurilin:

— Stai, Arseni Pavlovici!

Inima lui Sultanov prinse a bate mai repede. Se repezi spre mal. Ciurilin agita în aer o piatră; emoţia îl împiedica să scoată o vorbă, li dădu lui Sultanov piatra spartă, după care se apucă să arunce de zor, pe mal, una după alta, pietre acoperite de un mii vîscos. Sultanov privi spărtura proaspătă de rocă şi tresări. Pe suprafaţa pestriţă, luceau, roşii ca sîngele, cristale de pirop, amestecate cu grăunţe de olivin şi diobsid verzi, liliachii şi viorii.

— Grikvait! strigă Sultanov.

Şi amîndoi geologii se apucară să spargă cu înverşunare pietrele aruncate de Ciurilin.

Roca dură şi compactă ceda cu greu loviturilor ciocanului. Fiecare spărtură nouă dezvăluia aceeaşi suprafaţă pestriţă, grăunţoasă. Sultanov intră şi el în pîrîu, ca să caute pietre, şi numai cînd dădură de un alt gen de spărtură de rocă - o suprafaţă de culoare închisă, aproape neagră, cu puncte verzi - Ciurilin se îndreptă din şale şi-şi şterse sudoarea de pe faţă.

— Uf! răsuflă Sultanov. Aproape numai grikvait. Dar ăsta nu cumva e kimberlit?

— Cred că da, întări Ciurilin. E din partea nealterată a rocii intruzive [Intruzie - pătrunderea rocilor topite (magmă) în crăpături, în goluri, sau între straturile de pămînt. (Nota red. ruse.)].

Mîinile lui Ciurilin, care-şi răsucea o ţigară, tremurau.

— Ăsta nu e prundiş, Arseni Pavlovici, grăi el rar, aproape solemn. Grohotişul este prea mare pentru un pîrîiaş ca ăsta.

— Va să zică, pîrîul a erodat... Sultanov se întrerupse nehotărît.

— ...un depozit aluvionar [Depozit aluvionar - zăcămînt format pe loc, fără ca apa să fi transportat sau deplasat produsele dezagregării rocilor. (Nota red. ruse)] de grikvait! - termina cu siguranţă Ciurilin. Adu-ţi aminte că bucăţile de grikvait găsite în filoanele africane au forma unor bolovani rotunjiţi, desigur de erupţie.

Pentru prima oară în aceste zile, multe la număr, pe faţa lui Ciurilin înflori un zîmbet larg, radios.

— Aşa-a... zise Sultanov. Asta înseamnă că trebuie să mergem spre izvoarele pîrîului, încolo, spre pădurea deasă de molizi... Întoarceţi! Înapoi! strigă el spre Nikolai şi Piotr, care se apropiaseră.

Evencul mijea ochii şi urmărea cu luare-aminte figurile radioase ale şefilor săi; Piotr lovi pe Bulanîi peste crupă:

— Înapoi la Voronok, cap sec!...

*

* *

Molidul doborît se prăbuşi trosnind, iar după el un altul. În tăcerea pădurii întunecate, loviturile topoarelor răsunau sonor.

Oamenii, osteniţi, se aşezară pe jos şi-şi aprinseră cîte o ţigară.

— Voronok al nostru se întremează văzînd cu ochii, abia de mai şchioapătă, comunică Piotr, care se dusese să vadă caii. Ce vă spuneam eu!... Mi se rupe inima cînd îi văd pe căluţii noştri cum slăbesc, se topesc nu alta; iarba s-a uscat.

Ceaţa ce se lăsase de cu seară se aşternea spre dimineaţă ca un covor gros de brumă. Mlaştina prindea a scînteia şi străluci. Pe sub molizi se mai aciua întunericul. În geana zorilor se desluşea grămada de trunchiuri doborîte, acoperite de ciuperci. Ciupercile acopereau, în falduri, cioatele şi rădăcinile, cupele lor, bătînd în roşu, verde şi galben emanau un iz de putregai, iar în timpul nopţii radiau palide lumini fosforescente. Măgura era adăpostul cucuvelelor. Păsările cu ochi holbaţi, lucioşi şi galbeni, stăteau în amurg pe crăcile arborilor din apropierea taberei şi, cu capetele aplecate într-o parte,

examinau curioase fiinţele nemaivăzute. Noaptea, umpleau cu ţipete lugubre desişul codrului, ţinînd isonul elanilor, care boncăluiau prin mlaştini.

Oamenii scotoceau măruntaiele pămîntului, acordînd numai puţine ore somnului şi hranei. Loveau înverşunaţi lutul tare, potrivnic, cu tîrnăcoapele. Alte unelte n-aveau. Solul, veşnic îngheţat, ceda cu greu. Numai focurile uriaşe aprinse în puţurile de explorare [Puţ de explorare - puţ pentru cercetări geologice. (Nota red. ruse.)] îl mai muia niţel. Dar atunci se ivea alt duşman - apa. Două puţuri trebuiră să fie părăsite. Răzbătuseră pînă la pînza de apă şi se umpluseră într-o clipită.

Ciurilin spera să dea la o adîncime de doi-trei metri de roca primară [Rocă primară - fundament solid sub aluviunile sfărîmicioase, de dată mai recentă. (Nota red. ruse.)]. Dar chiar la această adîncime neglijabilă de-abia puteau răzbate.

Mai săpară un puţ pe coama măgurii. Fumul umplea crîngul de molizi, se agăţa de cetini, se prelingea în trîmbe albastre deasupra mlaştinii, amestecîndu-se în depărtare cu pîcla umedă şi îngheţată.

Ghidul aduse pe umăr încă un trunchi uscat de molid şi-l aruncă în foc, apoi se apropie hotărît de Ciurilin:

— Şefule, trebuie vorbit. Caii curînd prăpădesc, şi noi tot prăpădesc. Făina termină, untdelemn termină, nu pot merge vînat, trebuie muncit. Asta rău, foarte rău, trebuie plecat repede!

Ciurilin nu răspunse. Ghidul nu făcea altceva decît să dea glas gîndurilor care-l chinuiau de mult şi pe dînsul.

— Maxim Mihailovici, spuse pe neaşteptate Sultanov, lasă-l să plece cu caii, împreună cu Piotr, iar noi amîndoi vom rămîne, ca să terminăm puţul. Tot nu avem scule decît pentru doi oameni. Mai tîrziu, om porni şi noi pe rîu, la vale, cu o plută…

Ciurilin se apropie repede de ajutorul lui, se uită la faţa-i istovită, acoperită cu o barbă neagră, la ochii injectaţi de fum şi de nesomn, şi întoarse apoi capul într-o parte…

— Voi întoarceţi-vă cu tot calabalîcul la Sottîr, spuse el calm, după cîteva clipe de tăcere, ghidului şi lui Piotr, care se întunecase la faţă. Acolo, în cătun, o să predaţi caii. Aşa m-am înţeles astă-primăvară cu şeful staţiunii polare. Vă fac o scrisoare, ca să vă dea alimente, iar pe tine, Piotr, să te ajute să

ajungi la Djergalah. Acolo, ai să pregăteşti o barcă şi ai să ne aştepţi. Poate că vom avea timp să coborîm cu pluta pe Hatanga pînă la aeroport. Nikolai va primi la Sottîr alimentele cuvenite, iar banii îi dau chiar acum; lasă-l să se întoarcă acasă. Cînd ajungeţi la Moiero, lăsaţi toate merindele de care n-o să aveţi nevoie la loc vizibil. Drumul să ni-l însemnaţi cu crestături; o să ne luăm după urmele voastre. Cît e de aici pînă la Sottîr?

— Nu ştiu, răspunse evencul, clătinînd din cap. Vreo trei sute de kilometri.

— Bine. Iar pînă la Moiero - cincizeci.

— Nu, aici nu poţi merge Moiero; prea mult praguri mari. Mergi partea cealaltă, peste munte, atunci rămîne numai praguri mici.

— Bine. Cît să mai fie, vreo sută de kilometri?

— O sută, o sută douăzeci...

*

* *

Măgura acoperită de brădet se cufundă în singurătate şi linişte deplină. Cortul fusese luat; în locul lui înjghebaseră o colibă din crengi de brad. Focul din faţa colibei abia mai fumega sub ploaie.

Sultanov se trezi noaptea pătruns de frig. Tot corpul îl durea. Trezitul era chinuitor, nu putea mişca o mînă. Cu un efort suprem, se ridică în capul oaselor şi-l scutură pe Ciurilin. Acesta se sculă repede, dădu la iuţeală pe gît o cană de ceai fără zahăr şi începu să bîjbîie prin întuneric după tîrnăcopul cu coada scurtă, care zăcea undeva, pe lîngă foc.

Flăcările prinseră a pîlpîi din nou, readuse la viaţă de un braţ de vreascuri. În puţul care ajunsese la vreo doi metri şi jumătate domnea o beznă deplină. Ciurilin izbea orbeşte cu tîrnăcopul, scotea apoi cu mîinile bucăţile de lut şi le arunca în găleata pe care din vreme în vreme Sultanov o trăgea cu o funie.

Ca să nu inunde puţul, geologii nu dezmorţeau cu foc roca îngheţată, preferind munca exasperant de înceată, dar

mult mai sigură, în solul îngheţat. Şi aşa apa se ridica în groapă de vreun sfert de metru,' din care pricină fiecare lovitură de tîrnăcop împroşca stropi în dreapta şi-n stînga.

Ciurilin avea cîteodată impresia că de cînd lumea şi pămîntul trudeşte îndoit din şale în groapa asta strîmtă şi jilavă, aude plescăitul înfundat al rocii, zăngănitul găleţii, sapă cu degetele umflate şi însîngerate mîzga lipicioasă şi rece ca gheaţa.

— Ajunge, ai scos douăzeci şi cinci de găleţi de pămînt! Acum e rîndul meu, strigă de sus Sultanov, tocmai în momentul în care Ciurilin nu se mai simţea în stare să ridice tîrnăcopul.

Ieşi din puţ, agăţîndu-se cu picioarele şi mîinile de pereţi, şi se lăsă greoi pe lutul jilav.

Sultanov dispăru în groapă, de unde se auzi vocea lui înfundată.

— Bună treabă! Puternic mai eşti, Maxim Mihailovici! N-a mai rămas decît un sfert de metru, aud de pe acum cum sună pietricelele… Ba, nu, iar dau de argilă.

Dar Sultanov avu senzaţia că argila pe care o scotea nu era cea obişnuită; compactă, ca şi mai înainte, ea se fărîma în bucăţi mari, nu mai era însă lipicioasă.

Ciurilin scotea găleată după găleată şi moviliţa de argilă creştea mereu. Noaptea lungă de toamnă era pe sfîrşite, cînd vocea lui Sultanov răsună în puţ, stinsă, răguşită:

— Am dat de pietre! Uite un bolovan, scoate-l afară.

Ultima găleată îi păru lui Ciurilin peste măsură de grea. Scoase din ea o bucată de rocă lipicioasă, rece şi grea, pe care o sparse cu ciocanul, lîngă foc. Roca întunecată, cu luciu mat în lumina flăcărilor, era la fel cu diabazele de care li se făcuse lehamite.

— Ei, ce e? se auzi, nerăbdătoare, vocea înfundată a lui Sultanov.

— Nu ştiu, e întuneric, răspunse Ciurilin, ca să nu-şi amărască tovarăşul, şi aruncă bucăţile de piatră în grămada de argilă săpată. Ieşi afară, trebuie să dormim. E ora şase, curînd se face ziuă.

*

* *

Ar mai fi vrut să doarmă, să doarmă mult, mult de tot. Dar timpul trecea neînduplecat şi, la ora 9, ambii geologi erau în picioare şi-şi pregăteau sărăcăcioasa gustare.

— Oricît de greu am munci, sîntem nevoiţi să reducem porţiile, spuse posomorît Ciurilin. În desagă a mai rămas foarte puţină făină.

Sultanov surise. Cîtva timp tăcu. Apoi, ridicînd cana cu ceai, declamă solemn:

— "Moartea ne pîndeşte din ungher... Cel ce ne-a trimis aicea n-are inimă în pieptul lui de fier..."

— Mai îngrozitor ca orice e că nimeni nu ne-a trimis. Nici nu avem împotriva cui a ne plînge.

— Drace, aşa e? Ce ne-o fi ţinînd aici? şopti Sultanov, plecînd capul.

Se îndreptară agale spre puţ. Deodată Sultanov se încleştă puternic de braţul lui Ciurilin.

— Maxim Mihailovici, pămînt galben!

În vîrful movilei de rocă scoasă din puţ zăceau bucăţi de argilă grăunţoasă şi totodată compactă, galbenă-roşcată. Ciurilin ridică degrabă piatra pe care o spărsese noaptea. Roca era grea, grasă, de un negru albăstrui. Stratul exterior al pietrei era moale şi mai deschis la culoare - cenuşiu-albăstrui.

— Apă, Arseni Pavlovici, dă-mi apă multă! şuieră Ciurilin. Să scoatem din puţul inundat. Varsă ceaiul, la naiba! Mai trebuie o găleată. Spală roca galbenă în cuvetă; eu mă ocup de piatra spartă.

— Oare... dădu să spună Sultanov.

— Răbdare! îl întrerupse şeful.

Fără grabă, ca şi cînd n-ar fi fost de loc tulburat, Ciurilin se apucă să spele toate bucăţile de rocă neagră scoase din puţ, îndepărtînd pojghiţa sfărîmicioasă şi noroiul.

Geologii se cufundară în treaba lor, uitînd de orice altceva. Deodată Ciurilin dădu un ţipăt şi scoase în grabă din buzunarul de la piept o lupă pliantă. Sultanov aruncă cuveta şi veni în fugă lîngă el. Pe fundul negru-albăstrui al unei frînturi de rocă, distinse, aproape lipite, trei cristale transparente, mari cît un bob de mazăre. Suprafeţele lor triunghiulare nu erau netede de tot, totuşi străluceau puternic. Fiecare cristal era

alcătuit din două piramide tetraedre, lipite prin bazele lor. Geologii nu-şi puteau lua ochii de la aceste cristale. În tăcerea adîncă a pădurii se auzea limpede respiraţia întretăiată a oamenilor.

— Diamante, diamante! de-abia putu articula Sultanov, căci gîtlejul îi era strîns de un spasm.

— Da, sînt octaedri tipici, la fel cu cei din Africa de sud, rosti rar Ciurilin. Perfect transparenţi, deşi nu sînt albăstrui. Ca să folosim nomenclatura de acolo - sortul doi din clasa superioară; aşa-numita prima clasă de Cap. Asta-i tot, Arseni Pavlovici, misiunea noastră s-a terminat. Datorită dumitale... Ciurilin nu putu termina; apucă în schimb mîna plină de argilă a lui Sultanov şi o strînse tare.

Acesta se lăsă istovit pe bagulnikul bătătorit şi stropit cu noroi.

— Va să zică, această argilă este acel „yellow-ground" - pămînt galben - din minele sud-africane, vorbi mai departe Ciurilin, care constituie acoperămîntul superior şi, în plus, întotdeauna îmbogăţit cu diamante ale unui filon diamantifer. Cîţiva metri mai jos se găseşte „blue-ground" - pămîntul albastru - ăsta negru de aici, ale cărui bucăţi le-am găsit în pămîntul galben. E o rocă de kimberlit, mai puţin alterată, mai puţin oxidată. Iar măgura noastră, acoperită de brădet, conturează fără doar şi poate marginile filonului diamantifer. Adeseori aceste măguri sînt de mare ajutor în Africa de sud pentru prospectarea zăcămintelor de diamante, fiindcă indică partea superioară, lărgită, a filonului, care iese la suprafaţă, dar care mai este acoperit de sol. Şi ţine minte, dragul meu Arseni Pavlovici, crezul căutătorilor africani de diamante: acolo unde e un filon, caută şi vei mai găsi şi altele. Niciodată nu sînt stinghere! Acum, să spălăm pămîntul galben pe care l-am scos, să luăm cu grijă probele. Ca să le putem căra cu noi, va trebui să renunţăm la o parte din alimente. Să facem un punct de reper - un stîlp marcat - şi pe urmă, o dată cu zorile să ne luăm tălpăşiţa. Acum, vieţile noastre sînt extrem de valoroase!

Sultanov scutură pentru ultima oară cuveta şi vărsă pe o coală de hîrtie curată tot ce rămăsese după spălarea unei tone de pămînt galben: o mulţime de cristale mici - alungite, prismatice, poligonale, roşii, cafenii, negre, albastre, verzi. Erau mineralele care însoţeau întotdeauna diamantele:

ilmenitul, piroxenul, olivinul şi alte minerale stabile. Iar printre ele, aidoma unor bucăţele de sticlă, dar incomparabil mai strălucitoare, licăreau mici diamante: unele transparente, albe, trandafirii sau verzui, altele acoperite de o pojghiţă brună şi zgrunţuroasă.

— Iată, octaedri, iată şi rombododecaedri, şi Ciurilin separă cu un beţişor de chibrit un cristal de culoarea smaraldului, cu douăsprezece feţe. Acest tip de diamant se distinge prin duritatea-i deosebită. În Africa, diamantele de felul acesta se întîlnesc îndeosebi în filoanele numite „Foorsped". Ăsta e un bort, continuă el, arătînd cu chibritul un grăunte rotunjit, de culoare neagră, un ciorchine de cristale diamantine foarte mici. Am măsurat diamantul măgurei noastre, şi pot să spun că filonul diamantifer descoperit de noi nu este dintre cele mici - are cel puţin un sfert de kilometru în diametru. E drept că în Africa de sud se găsesc filoane şi mai mari, cum ar fi de pildă filonul Dewtoitspar, al cărui diametru este de aproape şase sute de metri. Ăsta nu mai e filon, ci un adevărat crater de vulcan.

Sultanov privea îngîndurat măgura. Încerca să urmărească cu ochii minţii acest filon uriaş, care se împlînta aproape vertical pînă la o adîncime de mulţi kilometri, plin cu preţioasa rocă neagră-albăstruie - cu diamante. Şi cînd te gîndeşti că această comoară zace sub o depresiune mlăştinoasă, neprimitoare, unde muşchiul şi mîzga abia acoperă pavăza de pămînt veşnic îngheţat…

Ciurilin rămase şi el un timp pe gînduri. Apoi vărsă într-o pungă diamantele, etichetă bucăţelele de rocă, înveli cu grijă probele şi începu să schiţeze amănunţit planul zăcămîntului. Toate astea le făcea fără nici o însufleţire, de parcă acum, cînd îşi atinsese în sfîrşit ţelul, năzuinţele ce-l stăpîneau mai înainte s-ar fi topit ca prin farmec. Realitatea era, desigur, alta: avea acum dreptul să se simtă obosit…

Sultanov ciopli dintr-un trunchi un stîlp şi, înroşind la foc tîrnăcopul, arse pe el cîteva litere şi cifre. Curînd reperul fu gata - un molid înalt, cu ramurile retezate şi cu o traversă în vîrf.

*

**

Drumul peste munţi era greu, trebuiau să străbată o mulţime de trecători, urcînd şi coborînd de vreo cincisprezece ori pe zi. Geologii mergeau maşinal, fără să schimbe o vorbă, fără măcar să gîndească. Raţiile infime de hrană nu le îngăduiau să-şi refacă forţele, pe care le consumau din belşug. Porneau la drum o dată cu primele raze ale soarelui şi poposeau tîrziu după miezul nopţii. Cetina îngălbenită a laricelor se scuturase, pădurea mustea de apa ploii ce nu mai contenea. Pufoaicele geologilor se îmbibau repede şi seara fumegau îndelung lîngă focul puternic, pentru ca a doua zi dimineaţa umezeala să le pătrundă din nou de la primele ore. Pămîntul refuza să mai absoarbă apa, care acum acoperea pe sfert moviliţele înalte. Un pas greşit printre ele şi geologii se afundau pînă la brîu în ea. O pojghiţă subţire de gheaţă trosnea sub cizmele chiftind şi ele de apă. Tot drumul nu întîlniră nici urmă de vînat - munţii păreau pustii; arma le apăsa umerii ca o povară inutilă.

Dimineaţa celei de-a patra zile îi găsi pe Ciurilin şi Sultanov căţărîndu-se pe un prăvălac. De pe coamă apăru în faţa călătorilor, prin negurile de un cenuşiu roşcat ce se destrămau treptat, o costişă în pantă dulce, lată, din grohotiş 1 şi blocuri de piatră mari, colţuroase, în depărtare mijea, ca un perete siniliu acoperit cu pete de rugină, versantul opus al văii unei ape largi.

— Iată şi rîul Moiero! strigă Ciurilin, după care se aşeză pe un bolovan şi începu să-şi întoarcă pe dos buzunarele în căutarea ultimelor fire de mahorcă. Cum au putut trece pe aici cu caii? Ultima trecătoare e tocmai colo. În vîrf, mai încolo nu văd nimic.

— Să coborîm direct prin grohotiş şi să pornim pe rîu la vale, propuse Sultanov. După aceea ne întoarcem în sus. Aşa nu se poate să nu le dăm de urmă.

*

* *

Şeful serviciului de producţie al Institutului intră în cabinetul lui Ivaşenţev şi, fără o vorbă, se lăsă să cadă într-un fotoliu.

— Soarta lui Ciurilin mă alarmează serios, rosti îngîndurat profesorul. E prea încăpăţînat ca să fie prudent. Samarin a sosit de o lună, iar Ciurilin şi Sultanov au rămas în taiga. Trebuie să trimitem telegrame oriunde avem posibilitatea, ca să obţinem informaţii: la Sottîr, la Tura, la Hatanga, la baza Uniunii vînătorilor din Ciringda...

De la pilonii staţiei de radio de pe insula Dickson îşi luară zborul în eter, peste taiga, unde care duceau pretutindeni aceeaşi întrebare: „Hatanga, Sottîr, Tura. Stop. Comunicaţi urgent ştiri. Stop. Expediţia Direcţiei materiilor prime minerale. Stop. Condusă inginer Ciurilin. Stop..."

Undele ajunseră şi pînă la grohotişul înalt de lîngă Moiero. Dar geologii, fireşte, n-aveau de unde şti că eterul se frămînta pentru soarta lor. Ei păşeau cu grijă pe suprafaţa lunecoasă, acoperită cu licheni, a unor dale enorme, săreau peste crăpăturile adînci dintre blocuri, se căţărau cu trudă pe muchiile ascuţite şi pe coaste.

Grohotişul, care se întindea pe mai mulţi kilometri, era un haos de piatră spartă - cimitir de oseminte sure de piatră la marginea lumii, unde munţii se bat cap în cap, sfărîmîndu-şi frunţile, răvăşindu-şi poalele, dezgolindu-şi coastele ascuţite într-o cumplită încăierare care a acoperit solul cu schelete hîde.

— Serghei Iakovlevici! Sottîrul comunică: ieri au sosit muncitorul şi ghidul lui Ciurilin, împreună cu caii; geologii au rămas în taiga. Iată telegrama.

Profesorul izbi furios cu pumnul în birou:

— Eram sigur! Vor pieri degeaba! Telegrafiaţi la Sottîr. Dar cine i-ar putea găsi? Trebuie să formăm o expediţie... şi Ivaşenţev începu să cotrobăiască nervos printre hîrtiile de pe birou. Cînd te gîndeşti că e o încăpăţînare inutilă! Dacă în trei ani n-au găsit nimic, o lună în plus nu poate schimba situaţia!

*

* *

— Bravo nouă! Ia te uită, Arseni Pavlovici, ce plută straşnică ne-a ieşit din trunchiurile uscate de brad. Halal! Merinde avem pentru o săptămînă. Dar nu-i nimic! Curentul e repede şi o să ne poarte, nu glumă. Hai să punem mîna. Un, doi: hop!

Mica plută se legăna pe apă, apoi se întoarse şi, împinsă de prăjini, începu să plutească tot mai repede pe firul rîului. Prin locurile astea Moiero nu era prea adînc; zăreau sub plută, pe fund, prundul alcătuit din pietre lunguieţe şi netede. După atîtea zile grele, geologii se simţiră pentru prima oară uşuraţi, chiar bucuroşi. Sacii nu le mai împovărau umerii trudiţi, picioarele roase de cizmele lăbărţate respirau în voie şi se odihneau, în timp ce rîul ducea pluta cu cel puţin şase kilometri pe oră. La drept vorbind, poate asta era bucuria cea mare - să stai jos, să tragi în piept mahorca lăsată de Nikolai, să îndrepţi numai din cînd în cînd pluta, împingînd-o cu prăjinile şi, în acelaşi timp, să simţi că înaintezi, că oră cu oră se scurtează nesfîrşitul drum.

Acum îţi puteai permite luxul să te laşi furat de gînduri, să-ţi aduci aminte de atîtea lucruri care mai există în lume. Clipocitul apei, susurul ei melodios prin prunduri, jocul iute al undelor mici - totul părea plin de viaţă şi de voioşie după tăcerea grea, apăsătoare, după monotonia şi încremenirea din împărăţia mlaştinilor.

Moiero era plin de meandre şi coturi pronunţate. Acum pluteau pe lîngă maluri joase. Valea lată rămînea în urmă, pădurea se apropia de rîu şi nu după mult cuprinse albia între pereţi înalţi, de un verde întunecat, pluta străbătea parcă o potecă tăiată prin desişul de molizi. Mulţi, săpaţi la rădăcină de apa rîului, se aplecau deasupră-i. Mai încolo, poteca aceasta părea că se îngustează; arborii îşi împreunau vîrfurile deasupra apei, răpindu-i luciul, preschimbînd-o într-o panglică întunecată şi rece.

Un molid uriaş, doborît de curînd, zăcea de-a curmezişul rîului, aproape atingînd cu vîrful încă verde bancul larg de nisip de pe malul stîng. Geologii împinseră pluta spre mal, săriră în apă şi o tîrîră pe prundiş. Aveau să mai întîlnească arbori care le-aţineau drumul, dar toate astea părură floare la ureche lui Ciurilin şi Sultanov, pînă ce auziră, la un cot mai brusc, un

clipocit puternic.

— La mal! repede la mal! - strigă Ciurilin. În faţa noastră-i un zăhat [Zăhat - aglomerare de trunchiuri de arbori aduşi de apele mari, care se îngrămădesc de-a curmezişul unui curs de apă. (Nota red. rom.)]!

Dar era prea tîrziu, pluta mergea prea repede. Prăjina înfiptă în fundul rîului se rupse cu trosnet scurt şi fragila lor ambarcaţiune se năpusti de-a dreptul spre grămada înaltă de trunchiuri ce barau rîul.

La dreapta, unde arborii erau mai rari, apa, vuind asurzitor, ţîşnea pe sub zăhat. Crăcile şi trunchiurile subţiri, arcuite, vibrau sub presiunea apei; de acolo venea acel zgomot caracteristic, semănînd cu loviturile unui valţ mare.

Sultanov şi Ciurilin se repeziră în spatele plutei şi apucară preţioşii saci, toporul şi arma. În aceeaşi clipă, pluta se afundă sub zăhat, se opri brusc şi începu să-şi ridice vertical coada, în timp ce botul şi-l vîra tot mai mult în apă. Izbitura puternică îi proiectă înainte pe cei doi, dar reuşiră să sară pe zăhat. Apa urla şi spumega dincolo de pluta care astupase în parte trecerea îngustă. Fără a pierde o clipă, Ciurilin şi Sultanov se apucară, pe rînd, să taie buştenii cu unicul lor topor. După două ore de muncă istovitoare, pluta fu degajată şi, cu ajutorul unei funii, trasă mai aproape de mal, Ia marginea zăhatului, unde apa ajungea pînă la brîu. Luptînd cu apa rece şi repede ce ameninţa să-i doboare, geologii săltară anevoie pluta şi o traseră prin spărtura tăiată, la nivelul apei, în buştenii groşi şi lunecoşi. Mai încolo drumul era liber, din păcate, însă numai pe o distanţă de vreun kilometru şi jumătate! Din nou în faţa plutei apăru un zăhat - un morman şi mai mare de buşteni albi, cojiţi, dintre care ieşeau, ca nişte lănci înfricoşătoare, cioturile groase, rădăcinile şi crengile arborilor bine înfipţi în prund.

*

* *

Pe bancul de nisip albicios ardea un foc zdravăn. Pluta odihnea priponită la mal. Ciurilin şi Sultanov şedeau cu faţa

spre rîu, întorcînd spinările ude, fumegînde, spre foc. Deasupra nisipului se înălţa un mal abrupt, cu iarbă uscată, pe care aşternea reflexe aurii soarele strălucitor ce trezise nori de musculiţe amorţite de frig.

Sultanov se ridică deodată şi, cu paşi nesiguri, se îndepărtă de foc. I se făcuse greaţă, stomacul refuza hrana ce de-abia o primise. Ciurilin îşi urmărea cu îngrijorare ajutorul. Nici lui nu-i era mai bine. Inima, sleită de eforturile istovitoare, de foamea prelungită şi de lipsa de somn, aci bătea greoi şi rar, aci zvîcnea slab şi mărunt, cerînd odihnă şi linişte deplină.

Pădurea pustie îi strîngea ca într-un cleşte; în sufletul lui Ciurilin începu să se strecoare încet, încet, frica. Trebuiau să străbată cu pluta vreo patru sute de kilometri. Dar în cele două zile de cînd merg din zăhat în zăhat n-au făcut decît şapte. Şapte kilometri! Merinde mai aveau doar pentru patru zile - şi numai raţii infime. Dar cîtă trudă le mai rămînea de acum încolo! Să se cufunde pînă la umeri în apa rece, să taie buştenii groşi, să tragă din răsputeri pluta... Erau istoviţi! Se îndoia că vor rezista măcar o zi. Cine ştie cîte zăhaturi aveau să mai întîlnească - unul sau o sută!

Sultanov se întoarse la foc şi se întinse pe nisip. Ciurilin puse desagii sub capul tovarăşului său şi îngenunche lîngă el:

– Stai culcat, Arseni Pavlovici, eu mă duc în recunoaştere, şi cu un gest arătă spre stînga, unde, dincolo de bancul lat de nisip şi de apa ce strălucea în soare, se îngrămădeau o mulţime de buşteni cenuşii încolăciţi.

Dar ajutorul se ridică în capul oaselor:

— Maxim Mihailovici, uite ce zic eu... Sultanov se codea. Dacă mă doboară boala, lasă-mă aici şi du-te. Unul din noi trebuie neapărat să scape. Serios, nu glumesc! se supără el.cînd văzu că Ciurilin surîdea.

— Lasă asta, dragul meu! Odihneşte-te şi totul va trece. Dacă răzbim, atunci vom răzbi împreună! spuse cu glas tare Ciurilin, dîndu-şi seama că tonul vocii sale nu avea hotărîrea care trebuia. Ei, eu am plecat. Şi, ridicînd arma, porni încet, tîrşîindu-şi picioarele pe nisipul care scîrţîia, spre cotul rîului.

Ciurilin voia să coboare pe rîu, ca să examineze valea după zăhat.

Spaima ce-l cuprinsese nu-l părăsea, oricît încerca s-o biruie. Ah, cît de mult dorea acum Ciurilin să se întoarcă în

lumea obişnuită a cărţilor, a hărţilor, a cercetărilor ştiinţifice, să predea ţării sale bogăţiile ascunse sub muşchiul şi mlaştinile îngheţate din Amnunnaci, să reflecteze în linişte şi tihnă, în faţa microscopului, să discute cu tovarăşii săi! Oare nu va izbuti niciodată să se întoarcă acolo unde nu sînt nori de musculiţe, haine veşnic ude, fum înecăcios şi această goană nebună înainte, mereu înainte?

Ciurilin trecu de cotul rîului şi o luă mai departe de-a lungul malului.

Mergea şi se gîndea la Sultanov: „Ce forţă îi împinge pe oameni la astfel de acte de eroism nemaivăzut, nemaipomenit? Oare, de vom scăpa, va afla cineva de eroismul stoic al acestui om? Sau toate vor rămîne de domeniul trecutului, vor păli repede, vor fi date uitării, ca un vis urît... Cine ia în serios visurile? Dacă nu scăpăm, nimeni n-o să afle nimic. Mai mult decît atît - vor spune că am pierit fiindcă n-am avut experienţă, fiindcă n-am fost prudenţi. Iar acolo, la mii de kilometri depărtare, e adevărata lume... Acolo e viaţa, fericirea lui Sultanov şi femeia lui iubită, care îl aşteaptă de atîta vreme cu nerăbdare, cu înfrigurare".

La dreapta, pe malul opus, auzi un zgomot. Prundişul scîrţîia, iarba uscată foşnea uşor. Ciurilin se dezmetici, îşi aruncă ochii într-acolo, şi inima începu să-i zvîcnească năvalnic.

Sub malul neted, cu copitele cufundate în apă, stătea un elan - un mascul enorm. Corpul lui puternic părea de departe negru. Coarnele larg răsfirate, ca palmele unui gigant cu degetele desfăcute, erau de culoare deschisă; dintre ele răsăreau loburile mari, proeminente, ale urechilor îndreptate spre Ciurilin. Elanul care privea cu încordare pe geologul încremenit plecă capul, întinse înainte coarnele şi scoase un răget răguşit. Ciurilin nu clinti, strîngînd atît de tare cureaua armei, încît mîna începu să-l doară.

Elanul se întoarse şi, deodată, silueta lui deveni alta - un corp suplu, gheboşat, pe picioare înalte. Atitudinea animalului arăta că e gata să ţîşnească în orice clipă ca o săgeată dintr-un arc întins. Botul coroiat se înălţă, pe gît se răsfiră barba neagră şi ţepoasă, greabănul curbat se vedea şi mai pronunţat. Apoi, elanul desfăcu larg picioarele, băgă botul în apă şi intră în rîu. Ciurilin smuci arma de pe umăr. Animalul sări ca fulgerul pe mal. Siguranţa ţăcăni şi Ciurilin trimise un glonţ în greabănul

înalt. Elanul se poticni, căzu, dar sări din nou în picioare. De-a lungul rîului răzbătu un al doilea foc şi animalul dispăru în tufiş. Pierzîndu-şi de tot cumpătul, Ciurilin se aruncă în rîu, ridicînd arma deasupra capului. Curentul era gata-gata să-l răstoarne, dar el îl învinse şi se trezi repede pe celălalt mal. La vreo zece metri de mal, în iarba înaltă, zări corpul de un cafeniu închis al animalului. Ciurilin se apropie cu atenţie de el şi se convinse că elanul era mort - zăcea cu capul dat pe spate, proptit în coarne, cu picioarele dinainte îndoite. Chiar şi înţepenite, acest trup te făcea să simţi uriaşa forţă ce sălăşluise în el.

Ciurilin nu era vînător adevărat. Îngenunche şi mîngîie botul elanului, îndurerat de cele petrecute. Oricum, însă, cele şaisprezece puduri de carne gustoasă schimbau soarta geologilor. Ciurilin se ridică, se rezemă în armă, aruncă o privire în jos şi văzu mai încolo, pe rîu, la vreun sfert de kilometru, încă un zăhat. Restul albiei se pierdea în pădurea deasă ca o perie. Departe de tot însă, pădurea cobora, lăsîndu-l să vadă un versant muntos care cădea drept în rîu.

„Dacă acelea sînt chei, o să întîlnim praguri, dar terminăm cu zăhaturile", gîndi Ciurilin. Scoase la repezeală măruntaiele elanului, luă cu dînsul buzele, inima şi o halcă de carne, însemnă locul cu o prăjină înaltă şi trecu rîul, pe zăhat, fără a uita totodată să-l cerceteze cu atenţie.

Masa copioasă - adevărat ospăţ - la început slăbi şi mai mult pe călători. A doua zi, însă, Ciurilin şi Sultanov se înviorară.

*

* *

Dincolo de ultimul zăhat, un pîrîu destul de mare se vărsa din dreapta în Moiero. Valea se îngusta, munţii împăduriţi cu larice ruginii se apropiau de rîu, al cărui curs devenea tot mai repede. Apa plumburie, fără luciu, se umfla şi cobora ritmic, parcă ar fi respirat. Prundurile se înălţau ca nişte ziduri de cetăţi. Goneau nebuneşte îndărăt limbile de nisip, copacii, gurile negre ale eroziunilor. Stîncile se apropiau şi mai tare,

talazurile mugeau. Oglinda apei se încreţi, apoi se despleti în şuvoaie şi valuri înspumate. Apa năvăli pe pluta ce gonea. Cîteva clipe de îngrijorare - dar ieşiră din nou în largul apei.

Cursa rapidă înviora pe cei doi oameni istoviţi. Se simţiră cuprinşi de beţia victoriei obţinute în sfîrşit.

Nu va trece mult, şi acolo unde au trudit ei, prizonieri ai codrilor şi mlaştinilor, vor veni mii şi mii de oameni. Cu puteri înzecite vor croi drumuri peste întinderile neumblate, vor doborî pădurile, vor seca mlaştinile. Duduitul maşinilor, lumina strălucitoare a becurilor electrice vor sfîşia tăcerea şi bezna taigalei...

*

* *

— Serghei Iakovlevici, o telegramă din Hatanga. Cu siguranţă că e de la Ciurilin!

— Cum? Dă-mi-o repede! Profesorul o desfăcu febril şi o citi pe nerăsuflate. Hîrtia îi scăpă din mîini. Nu, nu-i nimic, o ridic singur... Du-te, totul e bine, se întorc.

Rămînînd singur, Ivaşenţev ridică telegrama şi-i reciti textul lapidar: „Tot ce-am căutat am găsit. Stop. Ne întoarcem cu avionul sănătoşi. Stop. Ciurilin. Stop. Sultanov. Stop".

Profesorul Ivaşenţev se ridică din fotoliu, ca să se încline adînc în faţa telegramei, pe care o aşeză apoi cu multă grijă pe birou.

ÎNTÎLNIRE DEASUPRA TUSCARORAEI

S-a întîmplat cu ani şi ani în urmă. Eram secund pe o navă măricică; se numea „Komintern", avea cinci mii de tone şi era de construcţie solidă, englezească. Făceam naveta între Vladivostok şi Kamciatka, uneori abătîndu-ne mai spre sud, pînă la Şanhai, sau numai pînă la Henzan şi Hakodate.

Iulie 1926. Eram într-o cursă obişnuită spre Petropavlovsk, cu escală la Hakodate, prin urmare trebuia să trecem prin strîmtoarea Tsuhara. Ieşirăm din Hakodate pe înserat, iar după 24 de ore ne surprinse o furtună nemaipomenită, adevărat taifun, venită dinspre sud-vest. Marea era atît de agitată, încît, în timp ce ocoleam capul Nemuro, valurile începură să acopere vasul. Aveam o încărcătură preţioasă pe punte şi, în afară de asta, diferite maşini, destul de fragile, în cală. Căpitanul nostru, Begunov, un bătrîn cam posac, dar de treabă, mă chemă pe pasarela de comandă la o scurtă consfătuire, după care hotărî să întoarcă nava, pentru a prinde vîntul aproape din pupa. De îndată vasul încetă să mai ambarce apă şi, în ciuda valurilor infernale, pluti mai liniştit. Am fost nevoit să trasez un nou itinerar în locul celui obişnuit: lăsam la nord insula Sikotan şi navigam mai la est de insulele Kurile...

Furtuna ne zgîlţîi zdravăn toată noaptea şi numai a doua zi dimineaţa se mai ostoi. Vîntul, însă, bătu tare pînă seara, cînd se potoli şi el. Mă culcai devreme - ultimele 24 de ore fuseseră nespus de obositoare pentru mine.

Noaptea aceea fu - lucrul cu totul neobişnuit pe meleagurile astea - calmă, clară şi fără lună. Dormii dus, dar, după un obicei temeinic înrădăcinat, mă trezii la primele bătăi de clopot. Deşi nu le numărasem, ştiam că pînă la cart mai aveam o jumătate de oră. Într-adevăr, după cîteva clipe îşi făcu apariţia bufetierul, cu o stacană cit toate zilele plină cu cacao aburindă. Bun obicei! Îl recomand oricui, înainte de cart, căci nici frigul, nici umezeala nu te mai pătrund, şi nici somnul nu te mai îmbie. Sării în picioare, mă îmbrăcai în doi timpi şi trei mişcări, dădui stacana pe gît şi, după ce-mi aprinsei luleaua, mă întinsei din nou pe pat. Ce plăcere sînt aceste zece-cincisprezece minute înainte de a ieşi în frig, întuneric,

umezeală şi ceaţă, pentru un cart de noapte!

Trăgeam în piept fumul, aromat şi tare, ascultînd în acelaşi timp cu atenţie plescăitul neregulat al valurilor şi zgomotul ritmic al maşinilor. Huruitul lor destul de puternic şi trepidaţia uşoară a întregului vas aveau asupra mea un efect liniştitor, ca o muzică molcomă. În cabină era cald, lampa de pe măsuţă lumina viu o carte pasionantă - singura mea plăcere după cart. Îmbrăţişai dintr-o privire, înduioşat, cabina mea - minuscul „apartament" ce mă-nsoţea în peregrinările mele la douăzeci de picioare deasupra Oceanului Pacific, verde ca smaraldul şi înfricoşător de adînc - şi-mi dădui seama pentru prima oară că marina mă îmbiase înainte de toate pentru că făgăduia să-mi lase timp berechet pentru meditare, spre care avusesem totdeauna înclinaţie.

Şirul gîndurilor fu curmat de o bătaie în uşă. Uşa se deschise şi în prag apăru silueta masivă a căpitanului.

— Ce vînt te-aduce cu noaptea-n cap, Semion Mitrofanovici? îl întrebai eu, ridicîndu-mă într-o rînă şi întorcînd spre dînsul un fotoliu respectabil. Cred că nici nu s-a crăpat de zi.

— Cum, nu s-a crăpat de zi! Mai e puţin şi stingem luminile. Mai rar o vreme ca asta!...

— Vremea asta-i potrivită pentru somn, decretai eu. Numai că bietul de mine, sînt de cart. Dar dumneata ce faci?

— Ehe, he, tinereţe! Numai la rîzgîială vi-i gîndul! răspunse cu blîndeţe căpitanul. Eu, unul, sînt bătrîn, n-am nevoie de mult somn. Am inspectat puntea, am văzut ce pagube ne-a adus furtuna... A, să nu uit, adăugă el, în timp ce îmi înfăşuram gîtul cu un fular şi-mi puneam mantaua, Evgheni Nikolaevici. verifică în cursul zilei ortodromia [Ortodromie - linia cea mai scurtă dintre două puncte de pe suprafaţa globului terestru care reprezintă un arc al marelui cerc. (Nota red. rom.)] ca să nu ne bizuim numai pe calcule.

— Negreşit, Semion Mitrofanovici, doar avem rută nouă, îl asigurai eu în timp ce scăpăram un chibrit şi-mi aprindeam din nou luleaua.

O izbitură neaşteptată urmată de o bufnitură surdă, cutremură coca vasului. Aproape în aceeaşi clipă se auzi undeva, la pupa, un huruit şi zgomotul maşinilor se întrerupse. Eu şi căpitanul ne privirăm cîteva secunde în ochi, fără o vorbă,

trăgînd cu urechea. Maşinile porniră din nou - şi iar huruitul acela, urmat de tăcere. Chibritul aprins pe care-l mai ţineam în mînă îmi arse degetele; luînd-o înaintea căpitanului, m-am năpustit afară din cabină...

Cine a navigat mult va înţelege starea-mi sufletească din momentul acela, de ce mă tulburase atît de mult oprirea maşinilor în largul oceanului. Inima viguroasă a navei prin pulsaţiile ei îi dă viaţă şi putere, ca să înfrunte elementele naturii. Dar inima se oprise şi nava era moartă. Acum devenea o jucărie pentru perfidul Ocean...

Îndreptîndu-mă spre scară, alunecai, şi de-abia acum îmi dădui seama că nava se înclinase spre babord. Căpitanul mă ajunsese din urmă. Gîfîia, trădîndu-şi neliniştea, dar bătrînul lup de mare nu scotea o vorbă.

Puntea era cufundată în întuneric. Zorile de-abia mijeau şi nu se vedea decît silueta navei. La camera hărţilor uşa era întredeschisă, lăsînd să răzbată afară o fîşie de lumină. Auzii vocea îngrijorată a celui de-al treilea ofiţer, de pe pasarela de comandă:

— Mare belea, Semion Mitrofanovici! Am dat peste o stîncă... Mă tem că elicea s-a rupt, cîrma e înţepenită...

Căpitanul ţipă înfuriat:

— Pe dracu stîncă! Aici nici nu dai de fund!

„Fosa Tuscarora", mă fulgeră un gînd, şi mă mai liniştii.

Căpitanul urcă pe pasarela de comandă. Locul meu era pe punte.

— Şeful echipajului şi timonierii de cart, veniţi aici şi pregătiţi sonda! ordonai eu.

Scrutai cu ochii întunericul şi-l văzui pe căpitan aplecîndu-se spre portvoce: „Vorbeşte cu mecanicul", îmi zisei eu. Telegraful ţîrîi slab. Din nou hurui ceva sub pupa. Telegraful zbîrnîi din nou şi în aceeaşi clipă maşinile încetară din nou să funcţioneze.

— Evgheni Nikolaevici, aruncă sonda la tribord, răsună glasul căpitanului.

Transmisei ordinul mai departe. Şeful echipajului răspunse din beznă:

— Nu dăm de fund!

— Mai aproape de prora, lingă vinciul ancorei! comandă

iarăşi căpitanul.

— Două mărci şi două! răspunse şeful de echipaj.

— Paisprezece picioare? Ce naiba! exclamai eu.

La babord, adîncimea varia între 12 şi 13 picioare, iar la pupa era de 20 de picioare.

Se lumina. Mă aplecai peste bord, străduindu-mă să desluşesc ceva în apa neagră care plescăia jos. Oceanul răsufla greu şi rar, răsuflarea pe care noi, marinarii, o numim hulă. Spre mirarea mea simţii că unda mare şi lungă legăna bastimentul fără nici o izbitură - lucru inevitabil dacă am fi eşuat pe o stîncă. Căpitanul mă chemă pe pasarela de comandă. Aplecat peste parapet, scruta cu îndîrjire valurile la babord. Aprinserăm un proiector. Negura cenuşie a zorilor se îndepărta de navă. Observai că, spre deosebire de rest, la babord valurile erau mai mici şi mai scurte.

— Evgheni Nikolaevici, calculează-mi repede poziţia vasului!

— Imediat, Semion Mitrofanovici! Mă îndreptai spre camera hărţilor.

— Coborîţi o barcă! strigă căpitanul.. Petea (aşa-l chema pe al treilea ofiţer), treci cu sonda în barcă.

Căpitanul, care căuta să stabilească proporţiile avariei fără a se agita de prisos, crescu şi mai mult în stima mea. „Straşnic e bătrînul!" îmi ziceam eu, în timp ce potriveam raportorul pe hartă. Dar n-apucai bine să calculez, că şi auzii în spate paşii căpitanului.

— Ei, cum e? întrebă el netulburat, aruncînd doar în treacăt o privire la harta pe care însemnam poziţia vasului - un punct depărtat de insulele Kurile, deasupra abisului înfricoşător al Tuscarorei.

Un gînd neaşteptat mă străfulgeră şi exclamai:

— Cred că am înţeles, Semion Mitrofanovici.

— Ce spui?

— Cred că am dat peste o epavă.

— Aşa zic şi eu, încuviinţă căpitanul. Riscul era unul la un milion, dar nu mă plîng, ce mai noroc am avut... Hai să vedem ce arată măsurătorile Iui Petea.

Urcarăm pe pasarela de comandă.

Barca tocmai acosta la babord. Bănuielile noastre se confirmau: ceva mai departe de vas nu mai dăduseră de fund.

Dimineaţa era strălucitoare. Din cală ieşiră intendentul şi şeful de echipaj, să raporteze că apa nu pătrunsese nicăieri. În vremea asta apăru şi inginerul, om cu mare experienţă, şeful echipei de salvare ce urma să despotmolească un vas japonez, „Americamaru", eşuat pe un banc de nisip.

Inspectă vasul, apoi urcă pe pasarela de comandă.

— Începem, căpitane? întrebă el.

— Da şi cît mai repede, încuviinţă acesta.

— Vă duceam să-i scoateţi de la ananghie pe japonezi, şi uite că noi înşine am naufragiat!

Două namile de scafandri laţi în spete, de bună seamă înzestraţi cu o forţă puţin obişnuită, începură să se pregătească. Eu făcusem cîteva scurte imersiuni în apă, dar nu-i văzusem încă niciodată pe scafandri lucrînd în larg şi-i urmăream cu interes.

Măsurătorile făcute din barcă stabiliseră cu aproximaţie lăţimea epavei. La babord fu fixat un tangon [Tangon - grindă de lemn fixată în exteriorul bordului navei. În caz de necesitate grinda se pune perpendicular faţă de bordul navei. (Nota red. rom.)] de la care spînzura o scară îngustă. Scafandrul se înarmă cu o prăjină lungă şi începu să coboare în valuri, proptindu-se cu prăjina în bordul vasului cînd scara se balansa. Deodată, dădu drumul scării şi dispăru sub apă, lăsînd la suprafaţă puzderie de băşici de aer.

Şeful echipei de salvare stătea, la bord, lîngă telefon. Ne făcu un semn cu mîna, chemîndu-ne lîngă el.

Razele soarelui care apăruse la orizont mă ajutară să întrezăresc o masă întunecoasă ce se contura vag sub noi.

— Înapoi! strigă în receptor inginerul. Aşa... ei, acum strecoară-te!... Dar mai departe? Bine...

— Cum bine? întrebă nerăbdător căpitanul.

Dar inginerul nu-i răspunse. Trecuseră, după cît mi se părea, mai multe minute de aşteptare încordată. Membranele telefonului zbîrnîiau surd din cînd în cînd.

— Încearcă să pătrunzi în încăperile sau în magazia de la pupa, spuse la un moment dat inginerul şi trecu telefonul celuilalt scafandru. Iată ce e, căpitane, continuă el, întorcîndu-se spre Begunov. Minune, nu altceva! Din faţă venea pe sub apă o navă scufundată. „Komintern"-ul nostru, care are linii foarte ascuţite, a lovit-o din viteză şi a pătruns în coca epavei

ca un topor într-un buştean. Probabil că s-a înţepenit bine. Epava este un velier mare de lemn, foarte vechi. Catargele sînt, fireşte, rupte. Etrava [Etravă - parte rezistentă a corpului navei situată la extrema prova. (Extrema pupa - etambon.) (Nota red. rom.)] „Komintern"-ului este înţepenită în magazia din pupa vasului cu pînze, iar elicea şi cîrma sînt chiar deasupra resturilor bompresului [Bompres - grindă la prova navei care serveşte pentru ridicarea ancorei. (Nota red. rom.)]. Slavă Domnului, au rămas nevătămate! Cînd încercam să punem în mişcare maşinile, elicea se lovea de bompres. Solidă mai e această corabie - asta mă miră mai mult ca orice!

— Tovarăşe inginer, glăsui căpitanul, ia explică-mi, rogu-te, cum a putut epava să plutească atîta timp, şi încă între două ape, ca un submarin?

— Foarte simplu: corabia e de lemn şi probabil că are şi o încărcătură uşoară. Am trimis scafandrul în cală, să vadă ce e acolo. Apoi, epava abia se zărea la suprafaţa apei şi cred că nava noastră a dat-o mai la fund... Da, sigur, poate să iasă, spuse inginerul scafandrului de la telefon, întrerupîndu-şi explicaţiile.

Echipajul, care se adunase lîngă bord, împreună cu căpitanul şi cu noi ceilalţi, se uita la scafandrul ce urca scara ca la un sol de pe alte tărîmuri. Ni se părea din cale-afară de brav acest om, care nu pregetase să coboare în mijlocul Pacificului şi să se plimbe în adîncuri pe epava unei corăbii ce cutreierase mările şi oceanele cu mult timp înainte. Ochii radioşi şi niţel ironici ai scafandrului, ce-şi scosese casca, nu trădau de loc oboseala pe care fără îndoială că ar fi trebuit s-o simtă:

Ne adunarăm în camera hărţilor şi scafandrul schiţă cu aproximaţie coca epavei, care ne surprinse prin liniile sale desuete. Ştiind că mă interesase întotdeauna istoria marinei şi îndeosebi a vaselor cu pînze, căpitanul mă întrebă dacă n-aş putea identifica clasa şi vechimea vasului. Desigur, mi-era foarte greu să mă orientez după liniile sumare schiţate de scafandru. În tot cazul, era o corabie foarte mare, cu trei catarge, cu corpul lat şi pupa ridicată. După părerea mea, trecuse cel puţin un veac de cînd fusese construită. Coca vasului, ne spuse scafandrul, era dintr-un lemn foarte tare, iar cala, probabil, era umplută pînă sus cu plăci de plută uşoare.

După ce chibzui în fel şi chip, inginerul spuse că va

încerca să arunce în aer tribordul velierului, ca pluta să iasă afară, iar coca de lemn, grea şi îmbibată cu apă, să se ducă la fund şi noi să ne degajăm.

— Atunci, pe toţi sfinţii, haideţi să ne descotorosim de epavă! exclamă căpitanul.

Dar inginerul tot se mai codea.

— Ce mai e? se alarmă căpitanul.

— Iată ce. Mi-ar trebui doi oameni, ca treaba să meargă mai repede şi fără primejdie. Dacă nu putem pătrunde prin cală spre bord, vom fi nevoiţi să facem o spărtură dinafară, dar e foarte greu să lupţi cu curentul. Noroc că oceanul e atît de liniştit, ca niciodată, altminteri ar fi rău de noi.

— Dar dumneata ai doi scafandri, spusei eu.

— Într-adevăr, am doi scafandri, dar unul trebuie să rămînă sus, lîngă pompă, fiindcă restul echipei noastre a plecat înainte, cu „Lozovski". De asta stau şi mă gîndesc ce-i de făcut...

În clipa asta îmi adusei aminte de modesta mea practică de scafandru. „Ce-ar fi dacă aş coborî?" îmi ziceam. Desigur, în larg nu prea mi-era la îndemînă, în orice caz, însă, eram sigur că aş fi de folos ca auxiliar. Oferii inginerului serviciile mele ca scafandru secund şi, drept răspuns la zîmbetul lui neîncrezător, îi destăinuii talentele mele ascunse.

— Bine, atunci, să hotărască scafandrul dacă te ia sau nu ca ajutor, se îmbună inginerul.

Scafandrul mă cîntări dintr-o ochire şi mă întrebă cîte ceva din meserie. Pesemne că răspunsurile mele îl satisfăcură, căci primi să mă ia ca ajutor, punîndu-mi, însă, în vedere să nu cer nimănui socoteală dacă valurile mă vor da cu capul de bordul navei.

Ascultai cu atenţie toate instrucţiunile, gîndind în acelaşi timp că dacă „voi fi dat cu capul de bordurile navei", atunci fără doar şi poate că nu prea îmi voi reaminti sfaturile scafandrului...

Echipajul se înveseli cînd auzi că am să cobor în apă, şi, în timp ce mi se punea costumul de scafandru, avui în repetate rînduri prilejul să aud ironiile la care marinarii se pricep de minune, de data asta, însă, cu o nuanţă de simpatie.

În sfîrşit, pregătirile se terminară. Casca, pusă pe cap, mă despărţi brusc de restul lumii. Tovarăşul meu dispăruse sub

navă în timp ce eu, mişcîndu-mi anevoie tălpile nespus de grele, începui să cobor scara. Oglinda de un verde închis a apei, ce se legăna sub mine, mă fascina. Trebuia să pîndesc momentul cînd valul se retrăgea, ca să apăs cu ceafa ventilul de evacuare, să golesc astfel cît mai mult costumul de aer şi să mă scufund. Totul merse strună şi, după cîteva secunde, o ceaţă groasă acoperi fereastra căştii. Într-adevăr, apa mă împingea cu putere dinspre stînga şi numai adunîndu-mi toate forţele, izbuteam să mă menţin pe suprafaţa înclinată ce suia în dreapta mea şi să mă orientez. Soarele, care strălucea puternic în ziua aceea, lumina destul de bine şi adîncurile. Reuşii în sfîrşit să desluşesc ce era în jurul meu - la început silueta corăbiei scufundate; pe ea cădea pieziş o umbră neagră, dinspre bordul „Komintern"-ului. Apoi zării o ridicătură pătrată, desigur restul unei suprastructuri de pe punte, iar în spatele ei un fel de buturugă de lemn, despre care aveam să aflu apoi că era rămăşiţa unui catarg. De ea se rezemase celălalt scafandru. Mă grăbii să-l ajung din urmă şi amîndoi ne îndreptarăm spre bordul corăbiei, eu păşind în spatele lui. Coborîrea era anevoioasă pe puntea înclinată şi alunecoasă, acoperită de alge, scoici şi de o pojghiţă vîscoasă. Din fericire, curentul ne venea în piept şi puteam să ne păstrăm echilibrul. Aşa cum ne înţeleseserăm la suprafaţă, trebuia să pătrundem în cală prin încăperea de la pupa corăbiei care fusese spartă.

Bordul epavei se contura acum limpede pe fondul apei slab luminate. Dincolo de bord se întrerupeau reflexele palide de lumină şi domnea întunericul: acolo era abisul fără fund, iar apa părea ca cerneala. Mă cutremurai fără voie la gîndul că vasul atîrnă deasupra unei prăpăstii de opt kilometri...

O dată cu valurile de pe puntea epavei alergau şi petele de lumină. Urmărind reflexele palide verzui ale soarelui, încercam să-mi dau seama cum arăta nava. Memoria, ce mi-o exersasem pe atîtea conture de veliere vechi, îmi veni în ajutor. Prin stratul gros de scoici şi de alge şerpuitoare ghicii, mai curînd decît văzui, un vas cu trei catarge, cu corp lat, foarte masiv. Prova joasă şi turtită, pupa înaltă aminteau de secolul XVIII. După frîntura foarte groasă de bompres ghiceai cît de lung fusese - ceea ce de asemenea caracteriza corăbiile din secolul XVIII. Corpul se păstrase neaşteptat de bine, chiar şi capacul bocaportului [Bocaport - deschidere în puntea navei,

care serveşte pentru acces în interior. (Nota red. rom.)] mai era la locul său. În faţa catargului principal se căsca o gaură uriaşă. Puntea, turtită de vasul nostru, se lăsase în jos, carlingele [Carlinga - întăritură longitudinală continuă a corpului navei sub punte şi pe fund. (Nota red. rom.)] de pe punte fuseseră strîmbate, traversele de punte, rupte şi răsfirate. Aspectul acestei părţi devastate a corăbiei era, mărturisesc, sinistru, cu atît mai mult cu cît în găuri şi crăpături se aciuise o beznă de nepătruns.

Încremenii în faţa acestui haos de bîrne şi scînduri frînte, dar însoţitorul meu aprinse o lanternă electrică puternică şi o luă spre stînga. Într-adevăr, aici mijea în întuneric, aşa cum presupusesem „teoretic" coridorul din dreapta al dunetei, pe care ciocnirea nu-l vătămase. Aprinsei la rîndul meu lanterna şi, ţinîndu-mă cît mai aproape de scafandru, păşii înăuntru, pipăind cu picioarele scîndurile de pe jos. La dreapta noastră se cernea o lumină cenuşie, care răzbătea, după cum îmi dădusem seama imediat, prin spiraiurile [Spirai - deschidere în puntea navei care serveşte pentru aerisirea şi luminarea încăperilor situate sub punte. (Nota red. rom.)] din pupa, mai bine zis prin ce mai rămăsese din ele. Gurile de magazie, dacă mai existau, rămăseseră, desigur, în urma noastră, mai la dreapta, şi trecusem, probabil, pe lîngă ele cînd intrasem în încăperile pupei. Îmboldit de o curiozitate nestăpînită, cercetam totul; îmi dădui repede seama că lumina se profila prin salonul ofiţerilor. În faţa sa trebuia să fie, aşa cum se obişnuieşte, cabina căpitanului. De bună seamă că aici, în peretele din dreapta mea, pe care juca acum o pată de lumină cenuşie, abia vizibilă, era uşa cabinei unde aş fi putut afla, poate, misterul corăbiei. Mă îndreptai cu paşi siguri spre dreapta. Lumina lanternei electrice, care în apă devenise roşie, luneca pe peretele cafeniu închis, neted, fără o crăpătură sau deschizătură. Pipăii peretele cu mîna înmănuşată şi curînd simţii pe scîndurile vîscoase muchia unei uşi [unui urcior, în original (Nota red. Club CPŞF.)].

„Asta e uşa", îmi zisei eu şi începui să împing scîndurile cu umărul. Dar nu cedau. Lovii cu ranga de fier şi, la a patra izbitură, lemnul se sparse atît de brusc, încît eram să scap drugul în gol, mai bine zis în apa dindărătul uşii. Împingeam mereu uşa, cînd, deodată, răsări în spatele meu cercul luminos

al lanternei celuilalt. Scafandrul îşi apropie casca de a mea şi în semiîntuneric citii pe chipul lui mirare şi îngrijorare. Făcui un semn spre uşă. Încuviinţă şi el din cap. În momentul acela auzii în receptor glasul slab al inginerului, care repeta stăruitor: „Tovarăşe secund, ce-i cu voi, de ce nu răspundeţi?" Răspunsei scurt că pătrunsesem în încăperile de la pupa, că totul era în regulă şi că acum vom intra în cală. Glasul din receptor amuţi şi eu revenii la uşa îndărătul căreia eram încredinţat, fără a şti nici eu de ce, că se află cabina căpitanului.

Scafandrul pipăi şi el muchiile uşii şi băgă ranga între uşă şi toc. „Ei drăcie! Probabil că uşa se deschide în afară", mă dumirii eu şi îmi asociai puterile celor de urs ale scafandrului. Nu trecură două minute şi ne aflam în bezna cabinei, care, într-adevăr fusese cîndva a căpitanului. Lanternele noastre luminau destul de slab, încăperea era mare şi nu putui să-mi dau seama cu precizie cum arăta. Podeaua era netedă şi lunecoasă. Ne încurcam mereu în nişte bucăţi de lemn, probabil resturi ale mobilierului. Vîrful cizmei mele grele lovi ceva. Lumina lanternei smulse din beznă colţul unei lăzi pătrate, care zăcea mai la o parte, lîngă peretele din stînga al cabinei.

— Aha! exclamai triumfător.

Şi imediat auzii, venind parcă din altă lume, glasul inginerului:

— Ce „aha"?

— Nu-i nimic, totul e în ordine, mă grăbii să-l liniştesc şi mă aplecai deasupra lăzii.

Nu era grea, dar mie, care şi aşa eram destul de împovărat cu scule şi ostenit de munca asta cu care nu eram obişnuit, îmi venea foarte greu să car această povară suplimentară.

Scafandrul celălalt ocolise între timp cabina prin dreapta, găsind şi el două lăzi mici, cu care se întorcea acum, strîngîndu-le subsuoară. Dădu satisfăcut din cap cînd văzu povara cu care mă tăbîrceam. Nemaigăsind în cabină nimic deosebit, ţinurăm o „consfătuire". Discutarăm prin telefoanele de la suprafaţă, adică prin cele de pe vas, apoi scoaserăm lucrurile găsite pe puntea epavei şi le aşezarăm la loc ferit. Ne-am întors din nou în coridor, unde am găsit îndată trecerea spre cală.

Cele ce-au urmat, teamă mi-e că nu le-aş putea povesti

de-a fir-a-păr şi închegat. A fost o muncă nespus de anevoioasă în bezna fără fund a locurilor de trecere înguste şi înghesuite. În cele din urmă eu şi celălalt scafandru reuşirăm să aşezăm cîteva încărcături de explozibil în fundul şi la tribordul corăbiei. După ce terminarăm şi verificarăm firele, mă simţii istovit de tot şi mă rezemai, fără puteri, de un stîlp masiv din cală, lîngă pupa. Tovarăşul meu îşi dădu seama în ce hal eram şi mă lăsă să răsuflu. Cînd ajunsei din nou pe punte, lucru ce nu fu tocmai uşor, simţii o bucurie neroadă la vederea luminii palide a razelor de soare. Îmbrăţişai pentru ultima oară cu privirea puntea ciudată a epavei - gurna [Gurna - împreunarea rotunjită a fundului, cu bordurile navei. (Nota red. rom.)] din dreapta corăbiei şi fărîma de bompres, pe care ochii mei, obişnuiţi cu întunericul dinăuntru, le distingeau acuma clar.

Dădui semnalul: „Ridicaţi-ne". O lumină tot mai puternică năvăli asupră-mi, valurile ameninţau din nou să mă izbească de corpul navei. Salutai în sinea mea cu bucurie suprafaţa orbitoare a oceanului... În timp ce mîini pricepute îmi scoteau casca şi mă descotoroseau de costumul împovărător, fu tras afară din adînc şi tovarăşul meu.

Mă lăsai fără puteri pe o baba [Baba - coloană joasă din lemn, oţel sau fontă care serveşte pentru legarea parîmelor de manevră ale navelor. (Nota red. rom.)], uitîndu-mă cu admiraţie la scafandru, care nu părea să-şi fi pierdut nici după a doua imersiune vioiciunea-i provocătoare.

— Straşnic secund aveţi, spuse el căpitanului. A făcut treabă, nu glumă! Noi, mai bine zis dînsul, am scotocit peste tot şi am găsit ceva în cabina căpitanului. Omul făcu un semn spre lăzile pe care le găsisem şi care între timp fuseseră ridicate pe punte.

— Om vedea mai tîrziu ce e în ele, hotărî inginerul. Acum să aruncăm în aer epava.

Ochii tuturor oamenilor adunaţi pe punte erau aţintiţi asupra cutiei cafenii a inductorului. Inginerul îngenunche în faţa ei şi începu să răsucească manivela. O învîrtea din ce în ce mai repede, micul aparat zumzăia închipuind o melodie curioasă. Toţi aşteptau cu răsuflarea tăiată. Tăcerea era adîncă; numai valurile plescăiau în bordul înalt. Inginerul apăsă uşor, cu degetele-i subţiri, butonul de contact şi un vuiet înfundat izbucni în apă, făcîndu-ne să tresărim. „Komintern"-ul se

legănă, corpul lui de fier zdrăngăni ca un pian enorm. La babord plescăi un val înalt. În masa de apă care se depărta zăriră̆m bucăţi de lemn negricios, iar după cîteva clipe suprafaţa apei se acoperi de o mulţime de plăci de plută înnegrite: încărcătura din cala corăbiei ieşise afară. Toţi, de la căpitan pînă la bucătar, aşteptau cu aceeaşi încordare cele ce vor urma. Se auzi un scîrţîit puternic, dar înfundat, apoi o uşoară zguduire, ca şi cînd vasul ar fi fost împins de jos în sus. Aşteptam mai departe, dar nu se mai întîmplă nimic; numai valurile continuau să plescăie, fărîmele aruncate la suprafaţă de explozie bocăneau în borduri. Tăcerea o sparse glasul calm al inginerului:

— Ei, căpitane, ce mai aştepţi? Dă ordin de plecare.

— Cum, s-a terminat? exclamă acesta, tresărind.

— Fireşte!

Căpitanul se repezi pe pasarela de comandă, telegraful ţîrîi. De data asta huruitul neaşteptat al maşinilor nu mai fu însoţit de zgomotul acela sinistru. Vasul prinse din nou viaţă şi se urni din loc. La prova prinseră a plescăi din nou valurile. Cînd „Komintern"-ul viră, cu capul la compas, toţi strigară în cor:

— Pentru inginer, ura, ura, ura!...

— Toată lumea la posturi! tună căpitanul, care, contrar obiceiului, îşi aprinse o ţigară chiar acolo, pe pasarela de comandă. Puntea se goli.

Mă ridicai cam fără chef de pe baba, mă apropiai de tovarăşul meu de aventuri submarine şi-i scuturai tare mîna. Apoi, aruncai, o privire înapoi, peste bord, spre valurile care legănau în depărtare resturile sfîrtecate de explozie şi, cu senzaţia neplăcută că făptuisem o crimă, îmi închipuii cum se scufundă acum încet, încet, în bezna adîncă, velierul acela, care rătăcise atîta vreme după naufragiul său, înfruntînd timpul şi oceanul... Puternica încordare care mă stăpînise pînă acum slăbi, apoi se topi cu totul. În locul ei, trupul şi mintea se lăsară pradă unei oboseli de neînvins. Spusei unui matroz să ducă lucrurile găsite în camera hărţilor, iar eu mă tîrîi spre pasarela de comandă.

Văzîndu-mă, căpitanul îmi întinse amîndouă mîinile:

— Ai fost la înălţime, Evgheni Nikolaevici, bravo! Îţi mulţumesc. Diseară vom goli o sticlă de rom de calitatea întîi,

împreună cu salvatorul nostru, şi-l arată cu un gest pe inginer. Pînă atunci, du-te şi te odihneşte, văd cît eşti de obosit.

Coborîi cît putui de repede de pe pasarela de comandă şi, după un duş bun, mă îndreptai spre cabină. Mă trîntii pe pat şi un timp mi se năzăriră ba lumina tulbure din apă, ba unduirea petelor de soare, ba întunericul din cală... Cabina trepida, maşinile huruiau, nava îşi reluase mersul obişnuit. Toate cele întîmplate se prăbuşiră în neant... După un minut dormeam dus.

Se însera, cînd mă trezii cu senzaţia că mă aştepta ceva neobişnuit. Îmi amintii deodată de lucrurile pe care Ie descoperisem pe velier. Mă îmbrăcai, luai în fugă o gustare şi mă dusei la căpitan, unde găsii o societate însufleţită de un rom de calitatea întîi, al cărui admirator nedezminţit eram şi eu. Cînd mă văzu, căpitanul ordonă să se întindă pe covor o foaie de cort şi ne apucarăm să deschidem lădiţele cu pricina. Cea mai mare, care nu ceda în faţa dălţii, era dintr-un lemn tare. O răzbirăm numai cu cîteva lovituri zdravene de topor. În cabină se răspîndi un iz bizar, acru. Spre dezamăgirea noastră, nu găsirăm decît un terci de petice de piele tot ce rămăsese din jurnalul de bord. Căpitanul, inginerul şi mecanicul izbucniră fără să vrea în rîs cînd văzură ce mutre lungi făceam eu şi scafandrul. Deschiserăm una din cele două lădiţe mici găsite de tovarăşul meu. Aflarăm un sextant de bronz, de bună seamă foarte vechi. Ştersei stratul de cocleală pe o parte şi putui descifra o inscripţie în limba latină. Aflai astfel că sextantul „era făcut de mecanicul Daniel"... - şi mai nu ştiu cum, i-am uitat numele - „din Glasgow, în anul 1784". Aceste date nu erau prea lămuritoare, pentru că instrumentele vechi englezeşti se întîlneau pe orice vas şi, datorită neobişnuitei lor rezistenţe, puteau fi folosite multă vreme.

A treia ladă, însă, ne răsplăti din plin strădania cu binecunoscuta bucurie a celui ce-şi atinge ţelul dorit, învelişul exterior de lemn, foarte vechi, se frînse fără nici o greutate în mîinile noastre la prima încercare de a-l deschide, dînd la iveală, în lumina puternică din cabină, un borcan de cositor, cu luciu mat, de pe care picura apa. Borcanul era închis cu un capac gros, foarte tare înţepenit. Nu-l puturăm scoate şi, cu ajutorul unui ferăstrău adus de mecanic, tăiarăm marginea superioară. Sub el găsirăm un al doilea capac, lat, filetat, cu un

inel în mijloc. Îl deşurubarăm destul de uşor şi din borcanul care se umezise prea puţin înăuntru scoaserăm triumfători un sul de hîrtie.

Pentru a doua oară în ziua aceea din piepturile tuturor izbucni un „ura" răsunător.

Teancul de hîrtii groase, boţite, strîns neglijent într-un sul cenuşiu care se fărîmiţa uşor, deveni centrul de atracţie pentru toţi cei ce se aplecaseră deasupră-i. Procesele chimice sau umezeala din borcan distruseseră tot ce scria în susul şi în josul hîrtiilor. Tot atît de mult avuseseră de suferit şi foile care înveleau sulul. Rămăseseră neatinse numai cîteva pagini din mijlocul pachetului şi o altă foaie de hîrtie groasă, gălbuie, împăturită în patru. Ea ne oferi cheia celor petrecute.

Litere mari şi neregulate acopereau în rînduri uşor aplecate patru pagini îngălbenite. Limba engleză veche nu era uşor de descifrat. O făcui cu ajutorul inginerului, ceilalţi sărindu-ne în ajutor cînd ne împotmoleam. Pe foaia aceea separată scria cam aşa:

«12 martie, anul 1793, ora 6 p.m., 38°20' latitudine sud, 28°45' longitudine est, după calculele de dimineaţă. Mila Domnului fie cu mine. Vouă, oameni neştiuţi, trimetu-vă cel din urmă salut al meu. Luaţi aminte la lucrurile de seamă pe care am a vi le spune şi pe care le alătur la cele de faţă. Eu, Ephraim Jesselton, proprietar şi căpitan, al minunatei corăbii „Sfînta Ana", îmi număr ultimele clipe ce mi-au mai rămas de trăit în lumea asta, şi mă zoresc să vă aştern cele ce urmează, ca voi să ştiţi cum am pierit.

Am ridicat ancora la Cape Town [Capstadt, în original (Nota red. Club CPŞF.)] în dimineaţa zilei de 10 martie. Ne îndreptam spre Bombay, şi aveam să facem escală în Zanzibar. Ziua, am înconjurat Capul Furtunilor, după care am întîlnit valuri cum n-am mai pomenit de cumplite, iar corabia era aruncată dintr-o parte în alta. Noaptea, a venit de la nord-est un uragan, din care pricină am plutit în derivă, numai cu velele zburătoare din prova ridicate şi ne-am abătut spre sud. Şi a doua zi „Sfînta Ana" tot în derivă a plutit, luptînd cu uraganul ce se înteţea. Dimineaţa, furtuna era şi mai cumplită - în viaţa mea n-am mai văzut o alta care să-i semene. Am pierdut unul după altul toate catargele. Numai curajul echipajului a scăpat de mai multe ori corabia de la pieire sigură. Dar cupa

suferinţelor ce ne-o hărăzise soarta nu se golise încă. Munţi de apă se prăvăleau fără milă peste corabie, care, ca şi echipajul ei, ieşi sleită de puteri din lupta crîncenă. Apa pătrunse la prova şi prin punte. „Sfînta Ana" îşi pierdu stabilitatea şi, la ora 5 p.m., îşi afundă prova în apă, apoi se aplecă pe o parte şi începu să se scufunde. În clipa acestei ultime şi ireparabile nenorociri, mă aflam în cabina mea. Tocmai intrasem şi căutam să scot...»

Urmau cîteva rînduri neciteţe, apoi din nou se putea desluşi:

... «corabia s-a aplecat. Un trosnet înfricoşător, urlete şi sudalme nelegiuite acoperiră vuietul sălbatic al furtunii şi zgomotul talazurilor. Am căzut şi m-am lovit rău de tot la cap, apoi m-am rostogolit spre peretele cabinei, m-am ridicat şi am cercat să ies pe uşă, care acum era deasupră-mi. Dar uşa groasă era proptită de bună seamă în ceva - şi pas de o deschide! Gîfîind, scăldat în sudori, am căzut înapoi, sleit de puteri, nepăsător în faţa morţii ce avea să vină. Cînd mi-am mai venit în fire, iar am cercat să sparg uşa; am izbit-o cu jilţul, apoi cu un picior al mesei, dar reuşii numai să fărîm lucrurile, iar nu să clintesc uşa. Am bătut şi am strigat pînă ce n-am mai putut, dar nimeni nu-mi venea într-ajutor. Oamenii mei de bună seamă că pieriseră şi atunci am început să-mi aştept sfîrşitul. Trecuse o bună bucată de timp, dar apa răzbătea nespus de încet în cabină - într-un ceas nu trecuse de un picior. Cutremurat pînă în adîncul sufletului de această catastrofă, n-am înţeles de la început că „Sfînta Ana" avea caric [Caric - încărcătura unei nave comerciale. (Nota red. rom.)] foarte uşor - încărcasem plută în Portugalia - şi corpul neasemuit de tare, care n-o lăsau să se ducă repede la fund. Aşa că mai am timp să-mi amintesc înainte de a pieri descoperirile ce le-am făcut. Aş vrea să le împărtăşesc acum oamenilor, deoarece din nesăbuinţă şi nepotolită sete de a le întregii n-am făcut-o mai înainte.

Însemnările mele, pe care nu le-am mai revăzut, despre abisurile oceanice cuprinse între Australia şi Africa le pun într-un borcan separat. Tot aici pun şi această din urmă hîrtie, în nădejdea că ce va mai rămîne din corabia mea va fi purtat spre ţărm, ori găsit de oareşicine în larg. Ştiu că lucrurile de preţ şi actele vasului sînt căutate totdeauna în cabina căpitanului... Uleiul din felinarul rămas teafăr ca prin minune este pe sfîrşite;

în cabină apa a ajuns de trei picioare. Uraganul urlă diavoleşte, ruliul nu scade. Aud valurile uriaşe cum se rostogolesc deasupra, peste corpul „Sfintei Ana". Iată naufragiul tuturor visurilor mele, iată sfîrşitul jalnic, ferecat cum sînt într-o corabie care a şi murit. Dar, oricît de slab şi de mişelnic sînt, o rază de speranţă tot mă luminează. Chiar de n-oi scăpa eu însumi teafăr, măcar cele ce-am scris vor fi citite, poate, şi opera mea nu va pieri...

Nu mai e timp de pierdut. Apa creşte din ce în ce mai repede şi curînd va îneca dulapul pe care stau în picioare, cu o mînă scriind, cu cealaltă ţinînd borcanul cu hîrtii. Adio, prieteni neştiuţi! Să nu-mi păstraţi taina aşa cum am făcut eu, biet nebun vrednic de compătimire. Împărtăşiţi-o tuturora. Facă-se voia Domnului, Amin.»

Inginerul sfîrşi de citit. Mult timp nici unul dintre noi nu cuteză să sufle o vorbă; eram copleşiţi de povestirea atît de simplă şi zguduitoare a tragediei şi bărbăţiei omului de mult pierit.

Primul care rupse tăcerea fu mecanicul:

— Parcă-I văd cum scria rîndurile astea, la lumina slabă a felinarului, prizonierul unui vas sortit pieirii. Dîrji mai erau oamenii odinioară...

— Ei, oameni de ăştia mai sînt şi acum, îl întrerupse căpitanul. Ia să facem o socoteală: a scris în anul 1793, va să zică, pînă s-a întîlnit cu noi, corabia a plutit 133 de ani!

— Pe mine unul altceva mă miră, se amestecă în vorbă inginerul. Uitaţi-vă la latitudinea şi longitudinea unde s-a produs catastrofa. Asta vine cam pe lîngă Africa de sud, or, noi ne-am ciocnit cu „Sfînta Ana" lîngă insulele Kurile...

— Asta nu-i atît de greu de explicat, răspunse din nou căpitanul şi scoase o hartă mare a curenţilor marini, pe care o despături în faţa noastră. Iaca, vedeţi? Degetul gros al căpitanului lunecă pe dungile sinilii, negre şi roşii, care se întretăiau pe fondul azuriu al apelor. Uitaţi curentul acesta puternic din emisfera de sud. Naufragiul s-a produs, desigur, în zona lui de acţiune cam pe aici, la sud-est de Cap. Curentul o ia spre est, ajunge aproape de ţărmurile apusene ale Americii de Sud, de unde se întoarce spre nord şi se uneşte aici cu curentul ecuatorial de sud, foarte puternic, care vine spre vest, pînă în apropiere de insulele Filipine. Iar aici, în faţa insulei Mindanao,

este un vîrtej foarte încurcat, fiindcă există diverşi contracurenţi. Curenţi mai puternici pleacă de aici spre nord şi se contopesc cu Kuro-Shivo [Kuro-Shivo - curent cald din Pacific care scaldă ţărmurile Japoniei. (Nota red. rom.)]. Acum e clar drumul pe care l-a străbătut sicriul plutitor...

Scafandrul de lîngă mine, care se tot frămînta de la o vreme, îl întreabă deodată pe inginer:

— Tovarăşe şef, va să zică a murit în cabina lui?

— Desigur.

— Atunci cum se face că eu şi cu tovarăşul secund nu i-am găsit oasele?

— De ce te miri? răspunse inginerul. Dumneata nu ştii că apa mării dizolvă cu timpul oasele? Iar în 133 de ani - e timp destul...

— Hapsînă e marea! şopti intendentul. I-a venit de hac marinarului, nici oasele nu i le-a cruţat.

— De ce hapsînă? îl contrazisei eu. Dimpotrivă, l-a primit mai bine decît pămîntul. Oare e rău să te dizolvi în oceanul fără margini, din Australia pînă în Sahalin?

— Dacă te-ai lua după el, te-ai duce singur să te îneci, încercă să glumească căpitanul.

Dar nimeni nu zîmbi. Într-o tăcere încordată, luarăm paginile de manuscris păstrate.

Scrisul era acelaşi, dar mai mărunt şi drept. Probabil că fusese alcătuit în momente de linişte şi reculegere, nu în ghearele morţii. Spre dezamăgirea tuturor, nu puturăm citi nici măcar filele care nu avuseseră de suferit prea mult din pricina umezelii. Cerneala pălise şi se întinsese. Descifrarea unei limbi străine şi pe deasupra cu o topică veche şi cu noţiuni necunoscute ne depăşea forţele. Am ales paginile pe care le puteam descifra. Erau destul de puţine, dar din fericire în continuare. Rămăseseră neatinse fiindcă fuseseră în mijlocul sulului. Dispuneam astfel de o parte a manuscrisului, deşi mică, totuşi întreagă. Conţinutul lui mi-l aduc aminte şi acum, de parcă l-aş fi citit ieri.

"...A patra măsurătoare a fost şi cea mai grea. Gruia de capon [Gruia de capon - dispozitiv pentru ridicarea ancorei aşezat lateral la prova navei. (Nota red. rom.)] trosnea şi se încovoia. Cei 50 de oameni ai echipajului trăgeau de istov la vinciul ancorei. Eram mîndru de trăinicia traverselor de punte

şi, îndeobşte, a corăbiei mele, construită cu multă trudă, dinadins ca să poată naviga cît mai mult la latitudinea 40°, unde bîntuie furtunile. După patru ore de strădanii, deasupra valurilor s-a ivit cilindrul de bronz - invenţia mea, cu care luam probe de apă şi de alte substanţe de pe fundul oceanului. Secundul a întors la repezeală gruia şi cilindrul masiv se legăna acum deasupra punţii. Din canea curgea un fir de apă, împins de presiunea fără seamăn. Dar vai, şeful echipajului a înturnat pîrghia de sprijin atît de stîngaci, încît l-a lovit pe matrozul Linheim care se aplecase să strîngă ultimul inel al garlinei [Garlină - parîmă navală din sizal cu înfăşurarea specială a toroanelor. (Nota red. rom.)]. Drept în tîmplă l-a lovit, deasupra urechii, şi matrozul a căzut ca secerat. Sîngele gîlgîia din rană. Ochii daţi peste cap şi buzele palide ce şi le muşca trădau o rănire gravă. Linheim se prăvălise chiar sub cilindrul cu probe şi apa ce se scurgea din el cădea pe rană. Cînd am alergat să-l ridicăm pe matroz, sîngele încetase ca prin farmec să mai curgă. N-a trecut un ceas şi Linheim, dus la infirmerie, îşi revenise. Se refăcu neobişnuit de repede, deşi avea şi acum dureri de cap; de bunăseamă că suferise o comoţie cerebrală. Rana, însă, s-a închis şi s-a cicatrizat chiar a doua zi.

La început nu mi-a trecut prin cap să fac o legătură între tămăduirea uluitor de rapidă a rănii şi apa scoasă din adîncurile oceanului care picura pe ea. Marinarii, însă, au făcut astă legătură şi pe vas s-a dus vestea: căpitanul a scos din fundul oceanului apă vie...

Dimineaţa, a venit la mine mecanicul Smith şi m-a rugat să-i dau din apa miraculoasă, ca să-şi dea la o bubă puroioasă de pe mînă. Am muiat o batistă în apa scoasă din adînc cu o zi mai înainte şi i-am dăruit-o, iar eu mi-am văzut mai departe de studiul probei. Greutatea ei specifică era destul de mare, mai mare decît a apei obişnuite de mare. Turnată într-o cupă transparentă, culoarea ei era neobişnuită: cenuşiu-albăstruie. Încolo n-am aflat nimic deosebit, nici măcar la gust. Am turnat totul într-un galon, ca să-l dau unui prieten, un savant chimist din Aberdeen. Cînd mi-am terminat treaba, am simţit ceva cu greu de zugrăvit: parcă mă simţeam mai puternic, mai plin de viaţă, căpătasem o bună dispoziţie nemaipomenită. Am pus pe seama apei din adîncuri, pe care o băusem, această înviorare şi cred că n-am greşit. Iar buba lui Smith în două zile s-a tămăduit

de n-a rămas nici urmă. De atunci încolo, tot timpul cît a durat întoarcerea noastră în Anglia, am ţinut în cabină o sticluţă cu miraculoasa apă. Tot cu ea am lecuit fără greş rănile şi chiar bolile de stomac.

Acea probă am luat-o din locul cel mai adînc, dintr-o groapă uriaşă, rotundă, de pe fundul oceanului, la 40°22' latitudine sud şi 39°30' longitudine est, de la 19 000 picioare adîncime.

Aceasta a fost a doua descoperire însemnată a mea din adîncurile oceanului. Pînă atunci am socotit mai însemnate nişte cristale roşii, nemaipomenit de caustice, ce le-am scos de la 17 000 picioare adîncime, la nord-vest de Capul Furtunilor...

Visam să mai fac în grabă două curse cu încărcătură, pentru bani - blestemaţi fie! - şi după asta să cercetez adîncurile oceanului mai sus de latitudinea 40°, la sud de Cap, unde căpitanul Athbridge a găsit nişte gropi enorme şi foarte întinse. În acele adîncuri tainice nădăjduiesc să descopăr substanţe vechi, păstrate la adîncimi unde nu există nici curenţi, nici valuri, şi care nu ies niciodată la suprafaţă...

Cît l-ar fi bucurat descoperirile mele pe marele La Perouse [La Perouse, Jean-François de - celebru navigator şi cercetător francez (1741-1788). (Nota red. rom.)] care mi-a împărtăşit presupunerile lui şi care de fapt mi-a îndreptat atenţia spre adîncurile din emisfera sudică! Dar moartea ni l-a răpit prea timpuriu pe acest om de geniu, iar eu socot că nu e încă timpul să împărtăşesc întregii lumi cele ce-am descoperit şi nici nu am s-o fac pînă ce nu scormonesc adîncurile lui Athbridge..."

Ultima pagină rămasă intactă purta, subliniată, data „20 august, anul 1791", apoi cele ce urmează:

„...la 100 mile est de malul răsăritean al Ţării Cafrilor am întîlnit un bric olandez, al cărui căpitan mi-a spus că venea din India Răsăriteană şi se îndrepta spre Cape Town [Capstadt, în original (Nota red. Club CPŞF.)], dar fusese nevoit să se abată spre vest, ca să ocolească un uragan. Acum trei zile văzuse ceva nespus de curios: o parte din ocean se ridica în valuri.înalte, care păreau a sta în picioare într-un enorm şi nevăzut inel. Aceste valuri au prins să salte atît de tare vasul, încît căpitanul s-a temut că i se deschid rosturile [Rosturi - intervale înguste între scîndurile care constituie bordajul

(învelişul corpului) unei nave. (Nota red. rom.)] şi greementul [Greement - ansamblul manevrelor şi velelor unei nave. (Echipamentul navei în vele şi cabluri de fixare a carlingelor.) (Nota red. rom.)] şi, într-adevăr, nu după mult, apa pătrundea în bric. Din fericire, locul cu pricina avea numai cîteva mile lăţime şi bricul, cu vînt puternic din pupa, a ieşit repede dintre valurile ce stăteau în picioare. Povestea căpitanului m-a bucurat nespus, căci acest fenomen foarte rar, aproape necunoscut, fusese observat de un simplu marinar ce nu putea fi bănuit de scorniri. Văzusem şi eu fenomenul şi îmi dădusem seama că apariţia acestor valuri, totdeauna pe o suprafaţă rotundă, înseamnă că..."

Aici se termina fila şi, o dată cu ea, toate notiţele pe care reuşisem să le descifrăm...

Scurt timp după ce m-am întors din această cursă cu „Komintern"-ul la Vladivostok am fost transferat pe „Enisei", o navă nouă, cumpărată din Japonia. Acest cargobot de 9 000 de tone naviga la Leningrad şi eu fusesem numit secund pe el, ca un fel de răsplată pentru participarea-mi activă la salvarea „Komintern"-ului. Nu aveam nici un chef să mă despart de „Komintern", de căpitan şi de echipajul lui, cu care mă obişnuisem atît de mult în cei doi ani cît navigasem împreună, totuşi, pînă la urmă, interesul pentru cursele lungi precumpăni asupra tuturor celorlalte considerente. Cu durere în suflet i-am îmbrăţişat la masa de adio pe bătrînul căpitan şi pe toţi ceilalţi tovarăşi de pe vasul „Komintern"...

„Enisei" transporta lemn la Şanhai. De acolo trebuia să ne îndreptăm spre Singapore, de unde aveam să încărcăm cositor. Apoi trebuia să facem escală pe ţărmul Guineei, la Point-Noir, după ieftina aramă din Africa, ce abia începuse să apară pe piaţa mondială. Prin urmare, trebuia să navigăm nu prin Suez, ci pe la Cap, ocolind Africa, adică să trecem chiar prin locurile unde naufragiase „Sfînta Ana". Ce mai vorbă, cursa asta mă interesa în cel mai înalt grad. Bagajul, nu prea mare, între care şi borcanul de cositor conţinînd preţiosul manuscris al căpitanului Jesselton, mi-l cărai în splendida cabină a secundului de pe „Enisei" şi în curînd mă cufundai pînă peste cap în amănuntele fără sfîrşit şi complicate de luare în primire a vasului. N-am să povestesc cursa propriu-zisă; s-a desfăşurat ca pe majoritatea atîtor nave care brăzdează zi şi

noapte mările şi oceanele de pe glob. Împreună cu căpitanul am avut destul de furcă, trasînd ruta în locuri necunoscute şi supraveghind caricul. Apele agitate ale latitudinii 40° ne-au cruţat şi vînturile puternice nu ne-au scuturat, totuşi cînd am ajuns la Capetown, eram destul de obosit. Eram nespus de bucuros că, pentru a ne pune în legătură cu reprezentanţii noştri, trebuia să zăbovim la Capetown şi că aveam să stau aproape trei zile încheiate pe uscat, hoinărind prin acest minunat oraş şi prin împrejurimile lui.

N-am procedat aşa cum obişnuiesc toţi marinarii şi, forfotei pestriţe de pe Ederlly-Street i-am preferat contemplarea în linişte a acestui colţ atît de îndepărtat de patria mea. Frumuseţea maiestuoasă a împrejurimilor Capetown-ului mi s-a întipărit pentru totdeauna în suflet. De pe Muntele Mesei am admirat arcul uriaş şi alb al oraşului care îmbrăţişa Golful larg al Mesei. La stînga, departe, spre sud, de-a lungul munţilor abrupţi şi turtiţi ai peninsulei, se înşiruia o dantelărie de golfuri mititele care licăreau în soarele strălucitor. Spuma de un alb orbitor a resacei tivea secerile aurii ale nisipului de pe litoral. Mai în spate, spre nord, se întindeau lanţurile albastre ale unor munţi înalţi. Coama mare a Muntelui Leului, dominată de un pisc ascuţit, despărţea semiluna Capetown-ului de litoralul See-Point-ului. De aici, de sus, puteam să-mi dau seama cît de puternice erau valurile ce veneau din largul oceanului. Vizitai şi partea cealaltă a peninsulei, Meisenberg, şi mă desfătai cu tandra mîngîiere a valurilor albastre ale curentului Acului.

Pe drum, la vestita vie a lui Vanderstael din Weinberg, am băut un vin neîntrecut, bătrîn de un veac, şi nu mă mai săturam admirînd pe fereastra maşinii străvechea arhitectură a caselor olandeze, străjuite de stejari gigantici şi de brazi ce răspîndeau un parfum îmbătător, cu totul deosebit. În ultima zi, luai dimineaţa un taxi şi plecai spre faleza tăiată în stîncă la sud de See-Point. Povîrnişurile roşii ale stîncilor vîrfului Chapman dispăreau în valurile spumegînde ce scăldau ţărmul. Vîntul îmi arunca în faţă stropi săraţi. Bătut de vînt, înviorat de acest contact cu oceanul, trecui pe povîrnişurile celor Doisprezece Apostoli şi de golful Camp. Hotărîi să rămîn şi seara aici, singur-singurel, pe ţărmul deschis al oceanului, în suburbia See-Point, vestită prin cîrciumioarele ei îmbietoare,

pe care le cunoşteam dintr-o altă vizită la Capetown. Se însera. Oceanul nevăzut îşi trăda prezenţa prin mugetul înăbuşit. Străbătui un bulevard mic, cu trotuare asfaltate, şi o luai la dreapta, spre uşa cunoscută, de un verde deschis, luminată de două globuri mate în vîrful unor stîlpi. Sala îndrăgită de marinari, unde ajungeai coborînd nişte trepte, era plină de fum de ţigară, de miros de vin şi larmă. Patronul ştia de bună seamă ce-i merge la inimă marinarului, căci o scripcă şăgalnică răspîndea de pe estradă în valuri o melodie duioasă de Brahms.

În seara aceea mă copleşise melancolia dulce, neînţeleasă, a despărţirii. Cine dintre noi n-a simţit această galeşă tristeţe despărţindu-se de meleaguri care, deşi străine, i-au rămas la inimă. A doua zi, nava noastră ridica ancora şi aveam să ne despărţim poate pentru totdeauna de minunatul oraş prin care am trecut ca un străin, fără să cunosc pe nimeni şi neştiut de nimeni, liber ca pasărea cerului în singurătatea mea. Cînd ai apucat să guşti din asemenea viaţă, ea ţi se pare, nu ştiu de ce, întotdeauna caldă, frumoasă, aşa cum nu e, poate, în realitate...

În această dispoziţie mă aşezai resemnat la o măsuţă dintr-o nişă. Chelnerul, atras de aurul galoanelor mele, veni în fugă, slugarnic. Comandai o cantitate respectabilă de băutură, prin care voiam să sărbătoresc despărţirea. Îmi aprinsei luleaua şi începui să studiez feţele însufleţite şi aprinse ale marinarilor, fetişcanele cochet îmbrăcate. O porţie bună de rom diluat cu zeamă de portocale dădu gîndurilor mele sensul dorit şi mă pierdui într-un şir de lente meditări asupra acestei vieţi străine, învestit fiind cu acel minunat drept de a nu participa la ea, care întotdeauna înalţă pe călătorul perspicace cu o treaptă mai sus decît cei din jurul său.

Scripca începu din nou să-i zică, de data asta nişte melodii ţigăneşti de Sarasate. Totdeauna mi-au plăcut, aşa că nu vă fie cu mirare dacă m-am lăsat din toată inima furat de melodii care parcă mă îmbiau să plec departe şi totodată îmi vorbeau de amărăciunea despărţirii, de năzuinţa confuză de a înţelege neînţelesul... Melodia conteni. Îmi revenii din visare şi scotocii în buzunare, căutînd chibriturile. În timp ce le căutam, pe estradă apăru o fată, potrivită de stat. Cînd o văzui, simţii - vorba francezului - o înţepătură în inimă, atît de neaşteptată şi nepotrivită cu această cîrciumă era frumuseţea luminoasă a

fetei. Mi-e greu s-o descriu, şi apoi n-are rost. Întîmpinată cu strigăte de satisfacţie, fata se apropie cu paşi repezi de marginea estradei şi începu să cînte. Vocea era slabă, dar plăcută. Trebuie că le plăcea din cale-afară, căci în sală se aşternu încet, încet, tăcerea. Cîntă ceva, după cît pricepui, de dragoste şi dor. Îmi plăceau inflexiunile delicate ale glasului ei şi felul deosebit al interpretării sale. Cînd fata dispăru în culise, un tunet de aplauze şi urlete de entuziasm o rechemară. Apăru din nou, de data asta într-o rochie decoltată destul de îndrăzneţ. Începu un dans cu pocnituri din tocuri, repetînd cuplete aţîţătoare, în hohotele aprobative ale celor de faţă. Atît de puţin se potrivea frumuseţea delicată a fetei cu dansul şi cupletele acestea, încît mă simţii aproape jignit. Întorsei capul şi-mi umplui din nou paharul. Apoi începui să-mi aprind luleaua pe îndelete, scosei ceasul... şi deodată mă întorsei brusc spre stradă, fără a mai apuca să văd cît era ora. Între timp fata îşi schimbase din nou rochia. Acum purta una de catifea neagră, cu guleraş de dantelă, ce-i dădea o înfăţişare gingaşă şi parcă din alte vremi. Ocupat cu luleaua mea, trăgeam în acelaşi timp cu urechea la cîntecul pasionat pe care îl începuse acum, iar cînd desluşii numele corăbiei „Sfînta Ana", îmi încordai cît putui auzul şi atenţia, ca să nu scap nimic din vioaia melodie, într-adevăr, cînta ceva despre bravul căpitan Jesselton care brăzda mările sudului, despre catargele înalte ale navei „Sfînta Ana" şi - care nu-mi fu mirarea! - despre apa vie pe care o scosese căpitanul în drumul său pe lîngă Insula Misterelor şi care înveselea pe vii şi-i învia pe morţi, dar care căpitan pierise după aceea fără urmă o dată cu corabia sa. Cîntecul se termină, fata făcu o plecăciune, şi dădu să plece. Dar atunci aruncai masca prefăcutei indiferenţe, sării în picioare şi începui să urlu atît de tare „bis", încît toţi întoarseră capul spre mine.

Fata se uită şi ea la mine, parcă surprinsă, zîmbi, dădu negativ din cap şi ieşi grăbită din scenă. Revenindu-mi, mă ruşinai puţin, fiindcă nu-mi place manifestarea furtunoasă a sentimentelor. Dar cîntecul fetei mă împiedica să mă gîndesc la altceva. Îmi frămîntam mintea, încercînd să ghicesc ce legătură putea fi între corabia naufragiată şi această cîntăreaţă dintr-o cîrciumioară a Capetown-ului. Doream tot mai puternic să găsesc fata şi s-o descos. În clipa aceea, ridicînd privirea, o văzui stînd în faţa mea.

— Bună seara, spuse ea încet. V-a plăcut cîntecul meu?

Mă ridicai şi o poftii la masă. Chemai chelnerul, comandai un cocteil pentru ea şi numai după aceea o privii. Era palidă şi trasă la faţă de oboseală, ceea ce denota o viaţă nesănătoasă. Felul ei cam caraghios de a-şi sălta ironic năsucul - altminteri drăgălaş - era compensat de un zîmbet plăcut, întrucîtva stingherit. Rochia simplă de catifea, strînsă pe corp, îi scotea în evidenţă pieptul desăvîrşit.

— Nu eşti prea vorbăreţ, căpitane, spuse cu ironie fata, înălţîndu-mă în grad. Cine eşti şi de unde vii?

Aflînd că sînt din Rusia Sovietică, fata începu să mă cerceteze cu neascuns interes. La rîndul meu o întrebai cum o cheamă şi inima începu să-mi bată mai tare, cînd îmi răspunse:

— Ann Josselton.

Începu să-mi pună o sumedenie de întrebări despre patria-mi îndepărtată. Dar îi răspundeam monosilabic, copleşit cu totul de acest capriciu al sorţii, care înnodase peste veacuri, într-un fel atît de straniu, firul celor ce găsisem pe epavă cu fata care stătea acum înaintea mea. În sfîrşit, folosind un moment potrivit, o descusui despre rudele ei şi o întrebai ce legătură avea cu căpitanul despre care vorbea cîntecul. Brusc, faţa expresivă a Annei se închise parcă, tînăra deveni distantă şi nu-mi răspunse. Insistai, dîndu-i în acelaşi timp a înţelege că mă interesam nu fără motiv de căpitanul Jesselton şi că, în virtutea anumitor împrejurări, am dreptul să procedez aşa.

Fata se îndreptă brusc pe scaun şi ochii ei mari mă priviră cu vădită duşmănie.

— Auzisem că ruşii sînt oameni binecrescuţi, rosti ea apăsat. Dar dumneata... dumneata eşti la fel ca ceilalţi, şi mîna ei micuţă făcu un semn spre sala plină de gălăgie şi de fum.

— Ascultă, Ann, încercai să protestez, dacă ai şti ce mi-a stîrnit curiozitatea, dumneata n-ai...

— Mi-e totuna, mă întrerupse ea, nu vreau şi nici nu pot să discut cu dumneata despre ceva ce e important, ce e al meu, aici şi atunci cînd eu... Ann se opri, apoi continuă: Iar dacă crezi cumva că banii dumitale îţi dau dreptul să scotoceşti în sufletul meu, atunci, noapte bună, azi nu am chef!

Se ridică. Mă ridicai şi eu, tare necăjit de această absurdă întorsătură a lucrurilor.

Ann îmi citi amărăciunea zugrăvită pe chipul meu, ochii i

se îmblînziră şi cu un aer de gratitudine mă rugă s-o conduc acasă. Plătii şi ieşirăm. Oceanul apropiat vuia şi-şi trimitea aroma sărată pînă la noi. Cînd traversarăm strada lată şi pustie, o luai de braţ pe Ann. La dreapta, departe, se pierdea în apă masa întunecoasă a Capului See; la stînga, dincolo de acoperişurile caselor scăldate în lumină, îndărătul vegetaţiei întunecate din Green-Point, lucea farul de pe Dealul Semaforului. Ne afundarăm în umbra unei alei cu arbori tineri şi începui să-i povestesc fără nici o introducere ultima-mi călătorie pe „Komintern" şi întîlnirea cu epava. Terminai spunîndu-i că însemnările căpitanului Jesselton se găsesc acum în cabina mea. Ann mă ascultă fără să mă întrerupă. După cît se părea, povestea o tulburase. Apoi, se oprise brusc la portiţa unei grădiniţe, care înconjura o casă cufundată în întuneric. Ceva mai încolo, un felinar înalt îşi prefira razele prin frunzişul arborilor mici şi puteam vedea bine ochii mari şi trişti ai fetei. Mă priveau cu atenţie şi expresia lor nu se potrivea de loc cu tonul ironic al vocii:

— Eşti marinar adevărat, de vreme ce poţi scorni astfel de năzbîtii...

Ann izbucni într-un rîs potolit, mă apucă de un nasture de la tunică şi, ridicîndu-se puţin în vîrful picioarelor, mă sărută... În clipa următoare dispăruse prin portiţă, în umbra arborilor unde lumina felinarului nu mai ajungea.

— Ann!... stai puţin! strigai tulburat.

Dar nu primii nici un răspuns. Mai zăbovii cîteva minute cu un sentiment nedefinit de dezamăgire. Apoi mă întorsei, dar abia făcui cîţiva paşi înapoi, pe alee, că auzii glasul fetei:

— Căpitane, cînd pleacă vasul dumitale?

Privii cadranul fosforescent al ceasului şi răspunsei sec:

— Peste patru ore... Ce doreşti, Ann?...

Răspunsul nu veni. Auzii numai izbitura uşoară a unei uşi ce se închidea...

Era prea devreme ca să mă întorc pe vas, iar în cîrciumioară nu mai voiam să intru. O luai agale pe jos, de-a lungul ţărmului, către steaua strălucitoare ce pălea pe Dealul Semaforului. Ocolii dealul pînă în port; nu erau mai mult de patru kilometri. Tot timpul ful stăpînit de senzaţia vagă că aş fi pierdut ceva... Pe povîrnişul dinspre Green-Point mă izbi din coastă briza. Şi ca de atîtea ori în faţa oceanului, toate durerile

mele mi se părură mărunte. În zori, ieşii pe aleea largă dintre docurile Victoria şi Capul Muie, şi vreo jumătate de oră examinai tăcut coamele purpurii ale valurilor din golf, aşteptînd şalupa. „Enisei" ieşise încă de ieri din radă, gata să-şi continue drumul lung.

Mă întorsei pe navă, coborîi în cabina mea şi mă întinsei pe canapea. Cartul următor era al căpitanului, dar mie nu-mi era somn. Îmi băgai capul sub robinet, apoi băui o cafea fierbinte şi ieşii pe puntea superioară, ca să mai admir o ultimă dată oraşul ce mă fermecase după ce-l vizitasem de două ori. Mi-ar fi plăcut să stau mai mult aici, la poalele munţilor ciudaţi, la doi paşi de ocean. Golful azuriu, străbătut de liniile drepte ale celor două epiuri [Epiu - dig spărgător de valuri. (Nota red. rom.)] era străjuit de case albe, aşezate în amfiteatru. Deasupra lor - o panglică verde de arbori uriaşi, iar şi mai sus, pripoarele fumurii ale Piscului Diavolului şi Muntelui Mesei, care formau partea superioară, de dimensiuni uriaşe, a amfiteatrului. La dreapta, îndărătul arcului pronunţat al malului, se ascundea See-Point-ul.

O lovitură puternică de clopot pe teugă anunţă ancora la pic [Ancora la pic - momentul în care lanţul ancorei ia poziţia verticală şi se dă drumul vinciului. (Nota red. rom.)]. Sirena gemu, vinciul scîrţîi, obişnuitele strigăte: „Ancora e liberă!" şi „Enisei", manevrînd şi semnalizînd, începu să-şi mărească viteza.

Timpul trecea şi un soare orbitor încingea puntea cînd „Enisei" îşi schimbă direcţia, cotind spre nord. Siluetele celor trei munţi ai Capetown-ului se cufundau treptat în mare, pînă ce dispărură cu totul în valuri. Luasem locul căpitanului pe pasarela de comandă. Deodată îl văzui venind întins la mine, surîzător, şi întinzîndu-mi o hîrtie: „Iată ce am primit; cred că pentru dumneata. Văd că nu ţi-ai pierdu timpul prin oraş!"

Nedumerit, luai telegrama proaspăt recepţionată şi citii:

„Comandantului vasului rusesc. Stop. Regret cele petrecute ieri. Stop. Trebuie să ne vedem. Stop. Caută-mă neapărat cînd te întorci. Ann".

O clipă apăru în faţa ochilor chipul plăcut al fetei... Sentimentul că pierdusem ceva puse din nou stăpînire pe mine. Dar mă dominai şi împăturii liniştit telegrama. Eram încredinţat că mă despărţisem de Capetown pentru mulţi ani,

dacă nu chiar pentru totdeauna, şi nici nu-i puteam răspunde, fiindcă nu se gîndise să-mi deie adresa... Ridicai mîna în sus şi răsfirai degetele. Briza puternică înşfăcă îndată telegrama, o răsuci de cîteva ori şi o scufundă în dîra înspumată a elicei...

De cum sosii la Leningrad, mă apucai de lucru. Specialiştii în marină pe care-i consultasem în legătură cu descoperirile lui Jesselton se mulţumiră să se mire şi să se îndoiască. Sfătuit de un prieten, mă adresai în sfîrşit academicianului Vereskov, geochimist cu mare renume. Bătrînul fu grozav de încîntat la auzul celor ce-i povestii şi îmi explică că fosele oceanice s-au format din vremuri preistorice şi că nu e exclus să găsim în ele substanţe demult dispărute de pe suprafaţa pămîntului - minerale şi gaze cu proprietăţi fizice şi chimice foarte deosebite de cele cunoscute azi. Da' ele trebuie căutate în prăpăstiile străvechi din oceane, puţine la număr şi concentrate tocmai în emisfera sudică, între Australia şi Africa. Totuşi, la întrebarea mea dacă manuscrisul găsit prezintă vreo însemnătate pentru ştiinţă, academicianul se mărgini să observe prudent că latitudinea şi longitudinea indicate ar prezenta, desigur, o oarecare importanţă, dar că, pe baza unor date culese pe o cale atît de neobişnuită, nimeni n-ar avea curajul să tragă vreo concluzie. Descoperirile lui Jesselton le-ar putea verifica numai o expediţie specială, dar cine ar primi să organizeze o expediţie atît de costisitoare, într-o regiune atît de îndepărtată, luîndu-se după nişte indicaţii atît de dubioase? Cînd am ieşit de la bătrînul savant, eram stăpînit de aceeaşi tristeţe şi dezamăgire de parcă aş fi pierdut ceva, ca atunci la Capetown. Ceea ce mi se păruse fără doar şi poate deosebit de important, pălise dintr-o dată şi am priceput că o întîmplare din viaţă cu cît e mai neobişnuită şi mai minunată, cu atît e mai greu s-o zugrăveşti în culori convingătoare...

TAINA MINEI STRĂVECHI

Cele de mai jos mi le-a povestit odată inginerul de mine Kanin. Cum şedea aşa, cufundat în fotoliul lui, fără a se uita la cei din jur, părea că-şi vorbeşte sieşi:

— Am să vă istorisesc o întîmplare din viaţa minerilor adevăraţi, o întîmplare destul de simplă, dar care mi-a plăcut tare mult pe vremuri.

Era prin 1929. Studiam vechile mine de cupru de lîngă Orenburg, care se numeşte astăzi Cikalov. Acolo se exploatau de mii de ani minereuri de cupru, iar minele săpate de mîna omului în măruntaiele pămîntului se întindeau pînă hăt, departe, ca un labirint nespus de încurcat. Minele acelea fuseseră de mult părăsite; din construcţiile de la suprafaţă nu mai rămăsese nici urmă. Pe şes, pe pantele şi în vîrful dealurilor scunde, cît vezi cu ochii, numai halde şi iar halde, verzi ca smaraldul şi azurii ca cerul - mari grămezi de minereu rebutat - străjuind gurile largi ale străvechilor mine, astupate şi ici, colo surpate. Pe alocuri haldele şi gurile minelor acopereau cîte-un cîmp întreg, pe vreo cîţiva kilometri pătraţi. Acolo, pămîntul e cum zic ţăranii „vătămat", nu e bun de arat, şi s-a acoperit cu colilie sau pelin, iar la gurile minelor au crescut crînguri de vişini. Chiar şi-n toiul verii, cînd de jur împrejur totu-i pîrjolit şi stepa arămie zace amorţită în pîcla alburie a zădufului, colinele şi resturile vechilor lucrări miniere sînt înveşmîntate-n flori, care, împreună cu gurguiele haldelor, cu frunzarul întunecat al vişinilor şi valurile aurii de colilie, alcătuiesc o ciudată şi frumoasă îmbinare de tonuri dulci. Aceste coclauri, ca nişte acuarele zugrăvite de pictori iscusiţi, sînt ostroave mititele de stepă în şesul cu grîne, arămiu, dogorîtor.

Aici, odihna e dulce după un drum monoton prin praf şi vipie. Vîntul leagănă colilia, cîntă prin tufişuri şi te-mbie să-ţi porţi gîndurile spre alte vremi, de mult apuse, cînd prin paraginile acestea viaţa clocotea din plin. Hăuleau băietanii mînînd caii la maşinile de extracţie, pocneau capacele de la gura puţurilor, scrîşneau vîrtejurile, huruiau roabele femeilor de la sortarea manuală a minereului, le turuia gura ca o moară. Oamenii ăştia dorm de mult somnul drepţilor, dar în inima

pămîntului, în tăcere şi-n bezna de nepătruns, a rămas ca mărturie a trudei lor puzderia de galerii subterane. Eu unul am izbutit să pătrund în multe, vechi şi mucezite. Două luni şi jumătate le-am colindat, cîteodată cu vreun ajutor, dar mai des de unul singur - ajutoarelor le era teamă de locurile periculoase - ca să fac cartări subterane, să prospectez rezervele de minereuri rămase şi să iau probe. Pe unde am fost eu, rocile erau uscate, uimitor de stabile şi am văzut multe excavaţii de care veacurile nu se atinseseră nici atîtica.

Căci, trebuie să vă spun, toate planurile, arhiva, hărţile şi datele despre aceste mine de cupru din Orenburg rămase din secolul al optsprezecelea pieriseră în timpul războiului civil. Din pricina asta, a trebuit să descopăr din nou sistemele vechilor galerii, cutreierîndu-le la întîmplare, ca pe o ţară necunoscută.

Cercetările mă captivau şi mi se întîmpla să nu ies cîte două zile în şir la suprafaţă, numai ca să descurc cît mai repede vreun sistem de excavaţie. Bezna şi tăcerea din labirintul galeriilor direcţionale [*Galerie direcţională - Galerie orizontală lunga, care duce de la puţ spre stratul de minereu. (N. red. rom.)*] şi al transversalelor [*Transversale - galerii orizontale scurte, perpendiculare pe galeriile direcţionale. (N. red. rom.)*] care şerpuiau în toate direcţiile, rampele puţurilor părăsite, atîrnînd la înălţimi spăimîntătoare deasupra capului - în toate astea găseam un farmec ciudat, deosebit. Stropii de apă cădeau cu regularitatea unui mecanism de ornic în umedele galerii de comunicaţie, ici-colo auzeam abia şuşotind apa care se scurgea din orizonturile superioare în cele inferioare.

Deşi aveam la mine doar carneţelul, felinarul, busola, de-abia izbuteam să mă strecor prin galeriile înguste de comunicaţie sau prin cele transversale, neregulate, în steril, care legau un sistem de lucrări cu altul. Cîteodată trecerile în care năvălise nisipul cărat de apele de la suprafaţă erau atît de scunde, încît trebuia să mă ghemuiesc şi să mă tîrăsc pe burtă. Mergi un timp, aşa de-a buşilea şi deodată îţi vine să răsufli din tot pieptul, dar de cum te încumeţi, simţi cu groază că deasupră-ţi atîrnă atîtea sute de mii de tone de roci, care apasă cu o putere de neînchipuit.

Ehei, dar cît de pasionant e să dezlegi metoda de prospectare a unei aglomerări de minereu, folosită de bătrînii

meşteri, să urmăreşti săpăturile şi să le afli vîrsta, cînd a celor regulat tăiate şi netezite cu tîrnăcoapele dăinuind de pe la mijlocul veacului trecut, cînd a celor mai noi, largi şi drepte, dar cu pereţii sfîrtecaţi de explozii! Mult mai ciudate şi mai interesante sînt, însă, galeriile scunde de comunicaţie, care urmăresc liniile capricioase ale vreunei vîne de minereu şi care datează din secolul XVIII, ori puţurile netede şi foarte înguste, ori planurile înclinate din vremurile străvechi.

Pîlpîirile felinarului smulg, din bezna de nepătruns ba un perete drept, muşcat peste tot de tîrnăcoape, ba stîlpul ursuz şi înnegrit de veacuri al vreunui eşafodaj vechi, rămas printr-o minune în picioare, ba cîte un morman de bolovani prăvăliţi din tavan, ba zidăria dreaptă a unei galerii.

Ce curioase sînt enormele trunchiuri negre de arbori fosili, în care vezi uneori pînă şi cioturi! Uriaşii pădurilor demult dispărute, deveniţi fier şi siliciu, zac de-a curmezişul galeriilor, şi nu o dată galeriile trebuie să-i ocolească pe deasupra, sau pe dedesubt, căci nimeni n-a putut străpunge corpul lor mai tare ca fierul.

Cîte n-am văzut eu hoinărind în vara aceea prin măruntaiele pămîntului! Nu vă istorisesc decît o mică parte, ca să pricepeţi mai bine cele ce s-au întîmplat apoi.

Locuiam în orăşelul Gornîi, aşezat în valea adîncă a unui rîu nu prea mare care-şi purta apele printre coline înalte. În acest orăşel îşi ducea bătrîneţele ultimul meşter de la minele cele vechi, Kornil Polenov, care avea 90 de ani, dar era încă voinic ca un stejar. Pe vremuri fusese iobag la proprietarii minelor, conţii Paşkov. Bătrînul meşter locuia într-o căsuţă, peste drum de locuinţa mea. Mai în fiecare seară şedea pe prispa casei şi se uita ţintă la povîrnişul cu halde ce se înălţa în faţă.

De cum mă apucasem de treabă îl şi descususem pe bătrîn în privinţa diferitelor mine, pe care le cunoştea şi le ţinea minte admirabil. Băgasem însă de seamă că bătrînul îmi ascundea ceva, pe motiv că memoria îi slăbise de bătrîneţe. Am tot încercat să-l conving să-mi istorisească tot, căci doar minele trebuiau repuse în exploatare. Cu cît aş fi strîns mai multe date despre rezerva de minereuri, cu atît mai repede şi mai sigur avea să fie reluată munca demult părăsită.

Degeaba. Meşterul tăcea mai departe în legea lui, şi

numai în fundul ochilor licărea o luminiţă hîtră. Într-o bună zi, mi-a spus: „Ehei, cîţi ingineri au venit pe aici, au iscodit şi-au însemnat, au făgăduit cîte în lună şi în soare, ba chiar că o să mă facă şeful lucrărilor. Am îndrugat multe şi mărunte, dar cîţi ani n-au mai trecut de atunci - vin, se uită, iar lucrurile tot pe loc rămîn. Şi nimeni din cei veniţi nici n-a coborît în vreo mină - cică-i murdărie, umezeală, bă pe deasupra şi periculos. Îi ştiu eu!" Apoi bătrînul tăcu, netezindu-şi cu gravitate barba impunătoare.

Pricepui: Polenov tăinuia în adîncul sufletului o mare pică pe geologii grăbiţi şi superficiali, care se perindaseră pe acolo şi care în loc să cerceteze cu adevărat, se mulţumiseră să pună întrebări şi să încerce a stoarce de la bătrîn informaţii, în schimbul unor promisiuni copilăreşti. Desigur, nu l-am mai ispitit cu întrebări, cu atît mai mult cu cît muncitorii mei spuneau despre meşter: „Bătrînu-i ca un stei de piatră, cînd s-a îndîrjit, nu-i mai poţi stoarce o vorbuliţă".

Mi-am văzut mai departe de treabă, căutînd cît era ziulica de mare galeriile accesibile, coborînd pe cabluri în mine pe jumătate prăbuşite şi mi-am cîştigat astfel stima localnicilor - urmaşii minerilor de altădată. Am uitat să vă spun că şi orăşelul Gornîi se înfiripase în jurul minelor Bogoeavlensk şi Arhanghelsk, iar ţăranii din jur ziceau locuitorilor lui „ortaci".

Serile erau lungi ca-n stepă şi mi se întîmpla adesea să viu să mă odihnesc după muncă pe prispa bătrînului meşter. Mă aşezam lîngă el, îmi aprindeam o ţigară, dar acum nu-l mai întrebam nimic despre mine. Discutam cu Polenov despre vremurile apuse, despre viaţa minerilor iobagi şi despre străvechile metode de lucru. Bătrînul se mai îmbuna, se înviora şi-mi povestea o groază de lucruri, uimindu-mă cu spiritul de observaţie şi plasticitatea expresiilor lui. „Isprăvile" mele în subteran, faptul că ştiam istoria mineritului local şi vechii termeni minieri îi merseseră la inimă şi bătrînul maistru începu să-mi dea mai multă atenţie.

Băgai de seamă că bătrînul aştepta să-i pun iar întrebări despre minele de minereu. Cîteodată începea el singur să vorbească despre cutare particularităţi ale minereului, întrebuinţînd unele denumiri noi pentru mine, dar dinadins nu-i puneam nici o întrebare. Ştiam eu că inima bătrînului miner nu va rezista mult timp, că simţind în mine un om tot atît de

devotat minei, meşterul îmi va împărtăşi pînă la urmă tot ce ştia.

August era pe terminate. Soarele mai era cald şi strălucitor, dar în stepă începuse să bată un vînt rece. Ce bine era cînd coborai în orăşel şi trăgeai în piept mirosul amărui al fumului de tizic, care se înălţa ca o perdea azurie din zeci de hornuri! Fumul acela însemna căldură pentru trupul rebegit, masă, o ţigară plăcută trîntit pe pat - într-un cuvînt - tot ce-i trebuie unui muncitor obosit ca să se simtă în al nouălea cer...

Voroavele pe prispă cu Polenov se isprăviseră, zilele erau din ce în ce mai scurte, începusem a mă întoarce pe întuneric. Şi uneori, cînd vremea rea sau schiţele întocmite mă obligau să stau acasă, în uşă se ivea făptura înaltă şi încovoiată a lui Polenov. Mîngîindu-şi barba gălbuie şi iscodind în jur cu ochi ageri, de om tînăr, meşterul spunea: „Iaca, mi s-a făcut dor de dumneata, Vasilîci, n-am mai stat de mult la taifas. Toată ziua cutreieri minele fără hodină." „Stai jos, Kornilîci. Nastasia Ivanovna o să ne ospăteze cu ceai, şi-apoi am primit bomboane bune de la Egorievsk", răspundeam eu, ştiind că bătrînul se dă în vînt după dulciuri. Oftînd, meşterul se lăsa pe laviţă, iar eu îmi vedeam mai departe de plan - şi aşa începeau discuţii molcome. Taifasul ne plăcea la amîndoi, şi zăboveam aşa pînă noaptea tîrziu. Aflasem că Polenov era ultimul dintr-o generaţie întreagă de meşteri iobagi, care trudiseră la minele de cupru. Neamul lui îşi trecuse meseria din tată în fiu. În minele primitive, meşterul era în acelaşi timp şi topograf, şi laborant la probe, şi şeful perforării - într-un cuvînt, specialist universal în minerit.

Deprinderea îndelungată a muncii în subteran, formată încă din copilărie, dezvoltase în familia Polenov o deosebită agerime despre care bătrînul vorbea aşa:

— Acum, sînt teodolite [*Teodolit - aparat geodezic de măsurare a unghiurilor orizontale şi verticale (N red. rom.)*], declinatoare... [*Declinator - busolă topografică. (N. red. rom.)*] De patruzeci de ori să tot socoteşti, să corectezi, pînă ce te-ai încredinţat că ai îndreptat galeria unde trebuie; dacă vrei să ştii unde a dispărut drăguţul de filon, iei geometria minieră, faci schiţe, socoteli... Dar noi - taică-meu şi cu mine - cum lucram? Te plimbai pe sub pămînt, prindeai cîte ceva din ochi şi simţeai pe unde trebuie să sapi, mai cu seamă ca să răzbaţi

într-o galerie veche, sau să o întîlneşti pe cea din faţă. Simţul aista de miner nu ne înşela niciodată. Ai văzut şi dumneata ce fel de lucrări făceam. Eu am mai pierdut simţul că m-au obligat să folosesc declinatorul, dar tot ştiam uneori cînd aparatul mă minţea; greşeala n-o puteam găsi, dar ştiam: minte. Mai umblam, mai pipăiam piatra, vedeam încotro se îndreaptă vinişoarele filonului, unde se fac mai mari grăunţele. Mai chibzuiam ce mai chibzuiam, pînă căpătăm încredere şi apoi ordonam de-a dreptul: dă-i cu transversala în steril, uite aici! Şi totdeauna am ghicit, dar cum, nici eu singur nu ştiu. Ai văzut galeria de coastă Petrovelikanskaia? Nişte topografi de mine aduşi din Anglia au orientat-o legînd-o de galeria Mihailovskaia. Şi ce au mai greşit! Cîtă muncă irosită! Mare scofală cu aparatele aistea!... Mai repede simt eu apa de sub picioare, pe unde-i mai aproape stratul de apă, unde zace sub gresie un „vap" [*Vap - veche denumire dată argilei dure, calcaroase. (N. trad.)*]. Ehei, multe ştiu eu...

Bătrînul avea într-adevăr dreptate în felul lui, dar uita că practica lui se capătă după zeci de ani de trudă. Ori dacă foloseşti aparatele, orice om poate deprinde într-un timp scurt arta de a săpa galerii.

Îl credeam şi, în timp ce ascultam, îmi aduceam adeseori aminte de meşterii mineri din Freiberg, făuritorii artei miniere în veacul XV. Şi ei îşi trecuseră aşa, din neam în neam, din generaţie în generaţie, tot ce ştiau în ale mineritului, şi ei aveau darul de a vedea limpede prin măruntaiele pămîntului. Aceşti meşteri îşi formaseră un simţ deosebit, simţul spaţiului, simţul orientării în subteran, care înlocuia precizia aparatelor topografice şi schemele geometriei miniere. Deşi habar n-aveau de mineralografie şi chimie, bătrînii mineri se călăuzeau după cele mai subtile nuanţe ale minereurilor, după schimbările rocii, nevăzute ochiului obişnuit şi ghiceau unde se subţia filonul, ori unde se-ngropa - pe scurt, se orientau de minune într-o treabă atît de complicată, pe care astăzi o seamă de specialişti stau s-o descurce - cum este evaluarea şi exploatarea zăcămintelor. Şi în sine regretam că în istoria mineritului au fost date uitării acele procedee simple şi sigure care cereau dezvoltarea spiritului de observaţie şi o deosebită vioiciune sufletească. Oamenii au acum mult mai puţină încredere în minunatele posibilităţi pe care le tăinuieşte firea omenească, în

formarea unui meşter adevărat - meşter în minunatul şi străvechiul înţeles al cuvîntului.

Hotărîsem ca duminică să întrerup lucrările pe teren şi să fac un bilanţ al cercetărilor mele. Am întins hărţile întocmite şi m-am uitat cu amărăciune la minusculul sector studiat de mine, care se pierdea în mijlocul enormului cîmp minier din Ordînsk. Tot astfel porţiunile minelor Levîe şi Smejnîe, pe care izbutisem să le cercetez, erau despărţite unele de altele printr-un spaţiu larg, rămas necunoscut. Ce mai vorbă, toate aceste „pete albe" întunecau bucuria muncii mele mari şi interesante din vara trecută.

Fui întrerupt de apariţia lui Polenov. În scurta-i de blană nouă, roşcată şi botforii cît toate zilele, bătrînul avea un aer solemn, sărbătoresc, şi părea mult mai tînăr. Băgai de seamă că era tulburat. Ca răspuns la obişnuita-mi invitaţie de a sta jos, bătrînul meşter îşi scoase scurta şi, aşezîndu-se pe un taburet, întrebă:

— L-am auzit pe Semion trăncănind că ai avea de gînd să pleci. Adevărat e, Vasilîci?

— Da, Kornilîci, am de gînd, răspunsei eu. Îmi pare rău, am îndrăgit minele şi meleagurile voastre, dar e timpul să închei lucrările, în curînd mi se va cere raportul.

— Prea devreme vrei să pleci, Vasilîci. Ai cotrobăit prin multe locuri, dar pe cele mai de seamă tot nu le-ai văzut.

— Ştiu, dar n-am cum să răzbat pînă acolo. Sînt cele mai vechi lucrări miniere, cele de sus, şi-s surpate peste tot. Am să mă mulţumesc cu ce-am văzut.

Bătrînul meşter tăcu îmbufnat. Cătam la el pe furiş, aşteptînd să aud ce-o să spună. După o vreme, Polenov scutură capul şi cu prefăcut calm zise:

— Bine, Vasilîci, acu să-ţi dau o mînă de ajutor... Dacă ţii să mai vezi cîteva mine...

— Îţi mulţumesc, Kornilîci. Dar de ce nu te-ai gîndit mai de mult? Tot spuneai că nu ştii, că ai uitat...

— Eu, Vasilîci, cunosc omul pe care trebuie sau nu să-l ajut, - răspunse bătrînul. Iaca, te-am cîntărit cît te-am cîntărit şi acum îmi eşti drag. Adevărat „ortac"! Şi ţie ţi-i dragă treaba bună... Dar, ce mai vorbă! Ia spune-mi: ai fost la mina cea veche Measnikovski?

— Am fost, Kornilîci, cunosc bine pe cea din

Measnikovski.

— Cunoşti, dar nu chiar totul. Ai fost în galeriile de sus - sectorul Ordinsk cum i se spune la noi, cel de deasupra văii. Dar în cele mai de jos, de pe fundul văii, la Kazionnîe, n-ai fost.

După indicaţiile meşterului, am pătruns în cele mai de jos orizonturi ale minelor Staro-Measnikovski şi o săptămînă întreagă am studiat uriaşele camere din masivele de minereu părăsit - un conglomerat cuprifer.

Am descoperit multe lucruri, care, însă, prezintă interes numai pentru specialişti. În sfîrşit, veni şi ziua cea mare, cînd Polenov se hotărî să mă însoţească; voiam să pătrund în giganticul sistem al cîmpului de mine Ordînsk, aflat pe un platou înalt din stepă, la sud de orăşelul Gornîi.

Meşterul insistă să nu iau pe nimeni cu mine ca ajutor şi să nu împărtăşesc nimănui ce aveam de gînd să fac. M-a sfătuit să iau o lopată, un tîrnăcop, o funie lungă şi rezistentă, două grinzi mai groase şi ceva lumînări şi de-ale gurii. Polenov îmi făgăduise că mă conduce pînă la puţ „pe care ai să-l sari", iar mai încolo aveam să merg singur, ca să-mi întocmesc planul de lucru pe viitor. Pentru asta, după socotelile lui, trebuia să stăm sub pămînt vreo două zile şi două nopţi.

În zori, pe un vînt ce făcea să foşnească ierburile uscate, pornirăm pe colină în sus, pe lîngă halde albe şi semeţe ale minei Smejnîe. Cele trebuitoare erau destul de grele şi mă bucurai cînd bătrînul spuse că intrarea nu-i departe de orăşel. Nemărginirea stepei tainice în lumina pală a zorilor, aerul preocupat al meşterului şi escapada noastră pe furiş mă ţineau întrucîtva în tensiune. Dar totul fu nespus de simplu. La jumătatea povîrnişului, bătrînul coti spre stînga şi după ce străbăturăm o vîlcea cu tufe dese de pelin, ne trezirăm în curînd printre puţurile pe jumătate astupate, haldele şi galeriile de coastă ale minei Pravîe pe care o cunoşteam bine. De cîte ori, în zilele fierbinţi de vară, nu rătăcisem pe lîngă haldele ei, căutînd zadarnic calea spre galerii ascunse care se întindeau la mare adîncime dedesubtul stepei!

Meşterul, sigur de sine, se îndreptă spre o haldă înaltă, în formă de con. În faţa ei se căsca pîlnia unui puţ prost astupat, năpădită de tufişuri. Ajuns în dreptul ei, Polenov aruncă o privire de jur împrejur, bolborosi ceva în barbă, încruntîndu-se. Apoi făcu semn să mă opresc şi începu să urce agale halda.

Stătu multă vreme în vîrful ei, cătînd undeva, în jos, desfăcînd şi strîngînd, nu ştiu de ce, degetele mîinilor sale mari. Mă uitam la cl şi încercam să ghicesc ce amintiri frămîntă mintea bătrînului.

— Iaca, Vasilîci, aici trebuie să fie - spuse în sfîrşit meşterul şi coborî.

Se lăsă în genunchi şi dădu în lături tufişurile. În faţa mea apăru gura unei galerii de coastă, mică şi surpată, prin care numai un copil s-ar fi putut strecura.

— Dacă nu s-a surpat şi mai jos, atunci pătrundem repede! - exclamă Polenov.

Fără o vorbă dădui jos din spate rucsacul şi pusei mîna pe lopată. Pămîntul afînat care astupase intrarea cedă uşor şi după o jumătate de oră lărgisem gura într-atît, încît puteam pătrunde uşor, pe brînci. Pregătii chibriturile şi lumînarea, mă întinsei pe pămîntul moale şi jilav îngrămădit la intrare, apoi cu gestul obişnuit, mă lăsai să lunec cu capul în jos prin deschizătura îngustă ca un tub. M-am mai tîrît cîţiva metri în jos, pe pămîntul ce se surpa în galerie, apoi trecerea se lărgi brusc. Partea ei de sus era degajată. Mai departe puteam merge în genunchi. Mă oprii şi aprinsei lumînarea. De sus auzii glasul înfundat al bătrînului miner întrebîndu-mă cum merge.

— E-n regulă, Kornilîci! - strigai eu. - Dă-ţi şi dumneata drumul, numai vezi să nu uiţi rucsacul.

Curînd auzii sacul rostogolindu-se la vale şi pe Polenov oftînd. Scosei din rucsac felinarul; hîrleţul îl lăsasem acolo unde trecerea se lărgise şi curînd „limba" de pămînt pe care apele o aduseseră de sus, în galerie, rămase în urma noastră. Puteam umbla în poziţie aproape normală. Galeria de coastă era uscată. Lumina felinarului arunca reflexe gălbui pe pereţii care mai încolo se mistuiau în beznă. Bătrînul păşea agale înaintea mea. Asta-mi convenea de minune, fiindcă puteam să folosesc din mers busola şi să-mi notez direcţia şi distanţa. Galeria de coastă era lungă şi devenea mai scundă. Mergînd încovoiaţi, începuse să ne doară spatele cînd ajunserăm în apropierea rampei puţului de mină.

— N-am făcut nici o scofală - mormăi Polenov. - S-a surpat de tot. Trebuie să săpăm o trecere în *übersichtbrechen* [*galerie orizontală care uneşte puţurile a două mine vecine. (N. red. ruse)*] dracu s-o ieie de treabă!...

Pricepui că bătrînul voia să pătrundă printr-o galerie de comunicaţie care unea mina cea mare de cea învecinată; fără a sta pe gînduri, mă apucai de treabă. Spre norocul nostru, în colţ, lîngă tavanul rampei, pămîntul surpat nu se lipea de perete şi fără prea mare greutate ne-am strecurat printr-o crăpătură îngustă în altă galerie de comunicaţie. Aceasta ne conduse la o altă mină mai mică care nu se prăbuşise de tot. La mică adîncime de gura puţului era o podişcă de lemn, peste care însă, se surpase roca. În sus şi în jos, se pierdea în beznă un puţ pătrat, lat de vreo doi metri. Pesemne că pătrunsesem adînc în miezul platoului căci stratul de roci care atîrna deasupra noastră părea a fi acum destul de gros.

— Încotro o luăm Kornilîci? - strigai eu meşterului care se plecase deasupra puţului.

Dar nu-mi răspunse, ci aruncă în jos o piatră; după puţin timp ajunse, pînă la noi un plescăit: jos era apă. Mă uitai dezamăgit la miner, dar faţa lui Polenov rămînea netulburată.

— Ei, Vasilîci, acum începe greul; trebuie să coborîm.

— Unde, în apă?

— Şi mai zici că eşti miner! Ori ţi-e frică? - mă necăji bătrînul. - Tu minte cînd îţi spuneam: o să dăm de-un puţ, pe care o să-l sărim. Ăsta e cel cu pricina! La vreo 24 de arşini [*arşin - unitate veche de măsură, egală cu 71 cm. (N. red rom.)*] mai jos este marea galerie direcţională a orizontului mijlociu. La ea trebuie să ajungem Mai întîi voiam să coborîm prin puţul cel mare şi atunci ar fi trebuit să sărim peste puţul ăsta. Acum o să cobori pe aici, ai să-ţi faci vînt cu funia şi ai să sari drept în rampa puţului de la orizontul al doilea. Să-ţi prinzi funia de curea cu un laţ, ca să n-o scapi. Nu mai ai nevoie de sfaturile mele, ai practică bună. Pricepi planul meu?

— Pricep Kornilîci. Douăzeci şi patru de arşini - un fleac!

Scosei funia ce o luasem, făcui un laţ în jurul grinzii solide aduse de mine şi trecui prin laţ funia pusă în două ca să cobor, cum spun alpiniştii, *„à la Dülfer*".

În vreme ce mă pregăteam să cobor, Polenov se aşezase pe sac la marginea puţului, şi-mi spunea ce am de făcut pe drumul care mă aştepta. Trebuia să pătrund în uriaşele excavaţii ale celei mai adînci mine din regiune - mina Şcerbakov.

— Dă-mi o bucată de hîrtie să-ţi fac o schiţă - spuse

bătrînul.

Apropiindu-ne capetele de felinar, la marginea gurii negre a vechiului puţ, ne sfătuirăm ca doi conspiratori, cu jumătate de voce. În jurul nostru - tăcere şi întuneric. Ne obişnuisem într-atît cu ele, încît atunci cînd undeva, la capătul galeriei de legătură pe care o străbătusem auzirăm un zgomot uşor, ni se păru asurzitor. Mă întorsei brusc şi era cît pe ce să răstorn felinarul; meşterul se săltă şi el puţin, sprijinindu-se cu mîinile în nisip. Cu gîtul întins cerca să străpungă cu ochii bezna în care era cufundată cealaltă extremitate a galeriei. Parcă ar fi foşnit o bucată mare de hîrtie pe care o strîngi ghem. Iar zgomotul crescu, deveni vuiet înăbuşit şi se termină printr-o izbitură înfundată. După cîteva clipe un val de aer trecu şuierînd prin galerie, ajunse pînă la noi şi stinse felinarul şi lumînarea. Apoi tăcerea se aşternu din nou iar bezna catifelată înghiţi iarăşi străfundurile pămîntului. Dîndu-mi seama ce se întîmplase, căutai de zor chibriturile în buzunar.

— Ce zici, Kornilîci? - întrebai eu pe meşter şi vocea-mi suna răguşită, nesigură.

Aprinsei lumînarea. Bătrînul avea o înfăţişare aspră, dar calmă. Numai sprîncenele încruntate şi buzele strînse trădau îngrijorare din pricina primejdiei ce ne ameninţa.

— Totdeauna... minele astea părăsite - dar nu-şi termină vorba, se ridică brusc şi aprinse a doua lumînare. Să mergem, Vasilîci, să vedem ce e... Dar cu băgare de seamă.

Ne întorserăm şi ne afundarăm în galeria pe care deabia o străbătusem. În scurt timp picioarele noastre se cufundară într-un strat gros de nisip moale care acoperea solul. Mă uitai din nou la Polenov, şi bătrînul dete din cap. Stratul de nisip se îngroşa mereu şi în el apărură bolovani mari de piatră. Ne îndoiam mai mult din şale, înaintînd mereu pînă ce ne împiedecarăm de un morman de nisip şi bolovani care astupau în întregime galeria direcţională.

Era cît se poate de limpede: în mina cea mare şi părăsită se produsese o surpare. Sute de tone de pămînt prăbuşite tăiaseră dramul de întoarcere... Eram la marginea unui sistem uriaş de galerii subterane, răspîndite pe o suprafaţă de mai mulţi kilometri pătraţi, care se pierdeau în inima platoului. Cu cît am fi înaintat, minele ar fi devenit din ce în ce mai adînci, surpăturile mai dese.

Chiar dacă unele puţuri n-ar fi fost astupate, cine putea ieşi prin ele la lumină, de la o sută de metri adîncime? Senzaţia primejdiei de moarte, care pusese stăpînire pe mine în clipa cînd auzisem pămîntul surpîndu-se, nu mă părăsea. Prin minte îmi treceau în goană tot felul de gînduri despre viaţă, muncă, despre cei dragi, despre lumea minunată, plină de soare pe care n-am s-o mai văd niciodată... Aprinsei o ţigară şi trăsei din ea cu nesaţ. În aerul umed şi rece fumul se aşternea pe jos. Îmi revenii însă şi mă întorsei spre Polenov. Posomorit, dar calm, mă urmărea tăcut cu privirea.

— Ce facem Kornilîci? - îl întrebai eu, cît mai nepăsător cu putinţă.

— Apăsarea de sus a fost puternică; pesemne că tot coşul de pămînt s-a prăbuşit - zise înciudat Polenov. L-am dezghiocat cînd săpam la înaintare. Trebuie că se mai ţinea într-un fir de păr. Nu-i nimic de făcut, n-are rost să săpăm, o să se surpe iarăşi... Hai înapoi la puţ. De ce să ne mai pierdem vremea aici.

Fără o vorbă mă luai după bătrîn. Calmul lui mă uimea, deşi îmi închipuiam că în îndelungata şi trudita-i viaţă, văzuse multe şi că nu o dată trecuse prin mari primejdii.

Nu ştiu cît timp am zăbovit în tăcere la marginea puţului - bătrînul cufundat în gînduri, iar eu trăgînd nervos din ţigară. Tresării fără voie cînd Polenov curmă pe neaşteptate tăcerea.

— Ei, Vasilîci, se vede treaba că o să mă tîrăsc cu tine. Nu mi-e teamă de moarte, un an mai curînd sau mai tîrziu - totuna-i; dumneata, încă n-ai chef şi nici dreptul, ne eşti de folos. Cîte lumînări ai luat?

— Trei pachete întregi - răspunsei eu.

— Bun! Asta o să ne ajungă! Dar ca să fim mai siguri, cum coborîm, stinge a doua lumînare. Drumu-i lung... Oare ai să mă poţi cdborî? Sînt cam greu, - şi pe faţa aspră a bătrînului trecu un zîmbet abia vizibil.

— Am să te cobor, Kornilîci, fii liniştit, - îl liniştii eu. Dar cum o să ieşim din adîncurile minei Rojdestvenski sau Şcerbakov? Aici, poate ca totuşi ne-ar găsi...

— Cine naiba să ne găsească? - se oţărî bătrînul. Cine o să caute un ac în stepă! Şi pe urmă, n-am spus nimănui încotro mergem. Uite ce trebuie să facem: mergem pînă la Staro-Ordînsk - ăsta-i drum sigur; de la Gornîi cred că sînt vreo şase kilometri, în schimb galeriile vechi sînt uscate. Iar mai încolo

era un drum care ducea la lumină, pe Andreevski Deviatîi; Andrei Şavrin a fost primul care a trecut pe acolo. El a descoperit-o, pe urmă ortacii dădură numele lui galeriei aceleia de ramificaţie. În afară de Andrei, de mine şi de încă unul, nimeni n-a mai călcat pe acolo; asta a fost acum şaptezeci de ani. Ei hai, pregăteşte-te: mai întîi ai să mă cobori pe mine, apoi vii şi dumneata. Pe urmă să tragi funia, o să ne mai fie de folos.

După cîteva minute, Polenov atîrna în puţul negru al minei. Dădeam drumul încet funiei de sub picior şi vedeam cum felinarul prins de pieptul bătrînului cobora tot mai jos.

— Stai! - vui de jos vocea meşterului. Ba nu, mai dă drumul la un arşin!

Răsucii cu iuţeală funia peste grindă şi-l văzui pe meşter cum se sprijină cu picioarele de pereţii puţului, apoi se bălăbăneşte încoa şi-ncolo de vreo două ori şi dispare. O urmă de lumină abia vizibilă licărea undeva jos, pe peretele opus al puţului. Apoi funia scăpată de greutate slăbi. Coborîi mai întîi sacul, apoi îmi dădui şi eu drumul ajutîndu-mă cu picioarele ca să mă ţin la distanţă de pereţii puţului, pînă cînd ajunsei la nivelul rampei orizontului mijlociu. Departe jos, în orizontul de dedesubt, apa, în care cădea pietriş, plescăia. Îl imitai pe meşter: îmi făcui de două ori vînt şi sării în galeria direcţională unde pîlpîia felinarul. Bătrînul se rezemase de un strat de gresie şi răsufla din greu. Coborîrea de adineauri îl epuizase. Fără grabă, desprinsei şi înfăşurai funia, îmi pusei rucsacul, pregătii busola şi în sfîrşit aprinsei o ţigară, ca să-l mai las pe bătrîn să se odihnească. Galeria direcţională, spre deosebire de celelalte, era destul de lată şi înaltă. Pornirăm Ia drum fără a ne mai îndoi din şale, pe o cale lungă în adîncurile pămîntului, lipsiţi de orişice posibilitate de întoarcere. Aveam toată încrederea în bătrîn. De buna seamă că labirintul încîlcit al lucrărilor miniere de diferite vîrste se apropia undeva de suprafaţă. Trebuia numai cunoscută în toate amănuntele amplasarea vechilor mine - şi eram salvaţi. Or, Polenov era ultimul din bătrînii meşteri mineri de odinioară care o cunoştea. Drumul era lung şi obositor. Lăsarăm în urmă fără cine ştie ce greutate galeriile mari şi regulate ale minei Alexandrov, ne. tîrîrăm apoi mult timp pe brînci prin lucrări vechi de două secole, scunde şi în parte surpate, pînă ce ajunserăm în sfîrşit într-o galerie direcţională lungă din fosta

concesiune engleză. După ce o străbăturăm, ne trezirăm într-un sistem de încăperi mari, pe locul unor cuiburi neglijabile de minereu extrase pe de-a întregul, unde trebuia să găsim o galerie transversală care unea aceste lucrări cu mina învecinată - Şcerbakov; mina Şcerbakov se găsea la circa patru kilometri depărtare de orăşelul Gornîi, măsuraţi la suprafaţă. Pe sub pămînt însă, străbătusem un drum mult mai lung care-l sleise cu totul de puteri pe bătrîn. Am întins pe vatra umedă a încăperii scurta mea de piele şi într-o tăcere apăsătoare, bătrînul se lăsă pe ea. Totuşi după ce mîncarăm şi-i dădui o bucată de ciocolată şi o înghiţitură zdravănă de coniac, Polenov se învioră. Mă hotărîi să nu-l zoresc, aprinsei încă o lumînare şi mă aşezai comod pe rucsac, fumînd şi privind în juru-mi. Tavanul de-abia se zărea, cenuşiu, în lumina slabă; pereţii din plăci de marnă mineralizată albăstruie, neregulaţi, tăiaţi în trepte, erau brăzdaţi de pete negre - urmele carbonizate ale vegetaţiei preistorice. Aici era mai umed decît în galeriile ce străbăteau straturile de gresie, iar liniştea adîncă era turburată de căderea ritmică, sonoră, a picăturilor de apă. Pe alocuri fîşii negre de intercalaţii, îmbogăţite de chalcozină [*Chalcozină - minereu de cupru. IN. red. rom.)*]şi „negrul de fum" al vegetaţiei fosile carbonizate conturau puternic rocile stîlpilor de siguranţă. Alte proeminenţe ale pereţilor erau brăzdate de fîşiile verzi şi albastre ale zonelor de oxidare a stratului de minereu.

La stînga noastră, tavanul neregulat şi plin de crăpături cobora brusc spre o galerie boltită, semicirculară, în care se căscau trei intrări joase. Una din ele trebuia sa fie calea cea bună.

Tocmai terminam a doua ţigară, cînd Polenov spuse că era gata de drum.

— Mai odihneşte-te, Kornilîci, - răspunsei eu, - n-avem unde ne grăbi. Deasupra noastră e noapte.

— Ştii că ai dreptate, - încuviinţă meşterul. Am străbătut jumătate din drum, mai încolo e mai greu.

— Cum e drumul pe care o să-l urmăm şi cine-i Şavrin care l-a descoperit?

— Cum e drumul, ai să vezi dumneata singur, iar despre Şavrin, pot să-ţi povestesc, mi-a fost prieten.

Şi bătrînul începu să depene firul istorisirii, în

acompaniamentul monoton al picăturilor:

— Asta s-a întîmplat cu puţin timp înainte de sfîrşitul iobăgiei - în anul 1859. Pe vremea aceea eram un flăcăiaş de optsprezece ani, dar fiindcă eram ager şi isteţ, lucram ca şef de echipă. Andriuşka Şavrin, mai mare cu doi ani decît mine era tot şef de echipă. Lucram amîndoi în sectorul Buranovski şi Cebenki - ştii dumneata, unde-i acum un crîng de mesteceni, pe povîrnişul dinspre Uranbaş. Acolo era şi administraţia minelor din Verhotorsk. În faţa lui, pe malul celălalt al rîuui, era administraţia minelor Voskresenski. Cu Andriuşka mă-mprietenisem. Dar cine nu se avea bine cu el? Straşnic flăcău. Nu cine ştie ce frumos, dar zdravăn şi chipeş, iar de mintos şi prietenos - mai rar ca el! Îndrăgise tare mult mineritul. De copil cutreierase cu taică-său şi cu taică-meu galeriile; din ordinul administratorului, oamenii erau observaţi şi cei mai buni luaţi la lucru în mină. Învăţase bine, citise multe şi felurite cărţi, şi, spre deosebire de alţii, îi plăcea să stea în stepă pînă noaptea tîrziu şi să se gîndească. Ei, toate ar fi fost bune. Muncea Andrei şi numai laude culegea, numai că era un flăcăiaş cam mîndru, şi iobagul avea mult de suferit din pricina asta, mai cu seamă cînd aveai un administrator atît de aspru cum era Afanasiev al nostru. Conţii Paşkov, ai cărora eram, nu-şi prea băgau nasul în treburile minei. Administratorul făcea tot ce-l tăia capul. Unde mai pui că Şavrin se împrietenise cu vecinii de la minele Voskresenski. Administratorul de dincolo – îl chema Foma Ricard - îl tot lăuda şi-l chema să lucreze la el. Dar cum să pleci? De-ar fi fost al statului, poate că s-ar fi putut... Andriuşka îşi făcea veacul pe la ei, şi apucase să ştie multe, ceea ce nu prea era de nasul lui. Asta, încă n-ar fi fost nimic. Andriuşka era blînd din fire, dar de cum s-a ivit Nastia, toate au mers anapoda. Era fata dulgherului Ferapontov. Ehei, ce fetişcană arătoasă, nurlie, cu cozi lungi, pieptul ca piatra – subţire ca un brad tînăr! Şi ce frumos cînta - i se dusese vestea în toate minele! Îi căzu la inimă lui Andriuşka - şi el, ei. Ce mai vorbă, se legase între ei dragoste nu glumă, parcă ar fi fost vrăjiţi. Cum se lăsa seara, Andriuşka al meu o tulea la mina Pokrovski, la Nastenka lui. Administratorul, însă, află de treaba asta şi se făcu foc şi pară. De mult pusese ochii pe dînsa - ibovnică să şi-o facă, ori să i-o treacă feciorului. O chemă pe Nastia la el. Pe vremea aceea avea o casă mare şi albă, la

fermă, lîngă birourile minei Verhotorsk. N-a rămas, i-au dat foc în timpul Revoluţiei. Casa era într-o grădină, pe malul heleşteului. Administratorul i-a spus lui Şavrin să se pregătească şi să plece fără zăbavă, chiar a doua zi, cu convoiul de care încărcate cu minereu, la uzina din gubernia Ufa. Asta însemna că-l strămuta pe Andriuşka la mina Ivanov, pe care Paşkovii o cumpăraseră nu de mult şi care era hăt, departe, tocmai dincolo de Dema. Andriuşka află şi se cătrăni... Cum s-o lase pe Nastia?... Dete fuga la ea acasă şi află că administratorul tocmai o chemase. Începuse să se întunece... Nu degeaba era băiat deştept Andrei, - pricepu că nu fără rost era îndepărtat. O zbughi într-un suflet la fermă. De la Pokrovski e uşor să alergi - drumul coboară mereu. Cînd ajunse acolo se înnoptase. Iute, fără să-l vadă cineva, se furişă în grădină şi se pitulă într-un tufiş, chiar sub fereastra administratorului.

În vremea asta administratorul o ispitea pe Nastia. Fata, însă, nu şi nu - chiar de-ar trimite-o în Siberia, chiar de-ar omorî-o. La urmă, Afanasiev se înfuriase – nu era obişnuit cu nesupunerea. Strigă două slugi de ale casei - nişte zdrahoane de femei care o despuiară în faţa lui pe Nastia şi o închiseră aşa cum o făcuse mă-sa, într-o cămară întunecoasă, ca să-i vie minţile la loc. Dar Nastia, fată voinică nu glumă, făcu atîta larmă pînă ce femeile o dovediră, că Andriuşka auzi tărăboiul, se urcă pe cornişă şi privi pe fereastră. Văzu cum femeile o tîrau pe Nastia din odaie - şi sufletul flăcăului se răzvrăti. Mai tîrziu mi-a povestit că-şi ieşise de tot din fire şi nu mai ţinea bine minte ce se întîmplase. Spărsese fereastra, sărise în odaie - era biroul lui Afanasiev – şi se repezi la uşa pe unde fusese tîrîtă Nastia. Afanasiev îl văzu şi dădu să pună mîna pe o armă de pe perete. Dar nu mai apucă. Andrei luă de pe masă ceva greu şi-i trase una peste bot. Ce mîndru era Afanasiev de dinţii lui ca de ţigan: măşcaţi şi albi. Andriuşka îi sfărîmă dintr-o lovitură. Ce mai, flăcău zdravăn, ba şi nebun de furie pe deasupra! Administratorul se rostogoli scăldat în sînge. Andriuşka vru să-i facă seama, dar auzind vocea Nastiei, îl lăsă pe administrator şi se repezi după fată. Dar în vremea asta săriseră cu toţii în picioare. Afanasiev nu era nici el de lepădat. Se dezmetici repede şi urlă „Ajutor!" Săriră îndată paznicii de la birouri şi vizitiii, păzitori personali ai lui Afanasiev; fiare, nu oameni. Tăbărîră pe Andriuşka, îl doborîră şi-l legară fedeleş.

Afanasiev, cu batista la gură, se uita la Andrei, fără să poată scoate o vorbă, şi mîrîia. În sfîrşit, horcăi: „La hambar, ne-om socoti mîine!" Îl închiseră pe Şavrin într-un hambar cît toate zilele, lîngă fierărie, şi-i puseră strajă. Iar în casa administratorului stătea drăguţa lui, şi ea închisă, aşteptînd să i se împlinească soarta. Uite cum într-o clipă fericirea lor se spulberase... Ei drăcie... Da' ştii că ne-am hodinit şi-i timpul să pornim mai departe, - curmă Polenov pe nepusă masă firul povestirii şi, oftînd, se ridică de jos.

Mergeam uşor prin galeriile direcţionale spaţioase ale minei Şcerbakov. În schimb, aerul era greu. Flacăra felinarului de-abia mai mijea şi nu puteam desluşi drumul. Aici, în nişte mine pe jumătate surpate, la adîncimea mare la care ne găseam, aerajul natural aproape că lipsea. Respiraţia ne era îngreunată şi eram tare îngrijorat de bătrînul meşter. Curînd apăru în faţa noastră un morman uriaş de blocuri mari, al cărui vîrf se pierdea în înălţime.

— Înseamnă că trebuie să ne căţărăm acolo sus, - zise Polenov. - Numai că, vezi, cu luare-aminte, Vasilîci. Încercînd mai întîi dacă bucăţile de rocă ţin bine, urcam din bloc în bloc, trecînd metru cu metru peste sute de crăpături spre orizontul stînjenului 27. Mă străduiam din răsputeri să uşurez bătrînului urcuşul anevoios. Trecu mult, foarte mult timp pînă ce am ajuns în sfîrşit la ţinta rîvnită. Ţinta aceea mi se păru foarte puţin ademenitoare. Galeria largă, ca un abataj frontal, se lăsase de tot în jos, din tavan se desprinseseră nişte blocuri enorme de trei-patru metri grosime. Între tavanul cel nou şi bolovani se căsca o breşă lată, dar înaltă numai de vreo jumătate de metru, care ducea iarăşi în necunoscut. De suprafaţa pămîntului ne despărţea, ca şi înainte, un strat de roci gros de 27 de stînjeni. Totuşi era mai plăcut aici, simţeam curent de aer şi puteai respira în voie. Flacăra felinarului răbufni şi începu să ardă mai viu. Stăturăm mult timp şi ne odihnirăm pe o placă netedă care semăna cu un bloc de gheaţă. Curentul legăna flacăra şi ne răcorea feţele înfierbîntate.

— Trage bine, Kornilîci, - rupsei eu tăcerea. - Probabil că galeriile de ieşire sînt pe undeva pe-aproape.

— De, sînt aproape, dar nu pentru noi. Ştii încotro trage? Spre puţul cel mare din Pokrovski, de unde scot apă cei din cătunul de pe deal. Orizontul al doilea al minei e cam în dreptul

ăstuia de aici, pe vremuri era între ele o galerie de legătură, dar n-o să putem ajunge la ea. S-a surpat peste tot, iar pe jos e inundat. Nu, drumul nostru merge acum spre dreapta, spre ramificaţia din Verhotorsk, sau cum se numeşte acum, Measnikovski-Novîi. Hai, uşurel să ne tîrîm, mi-am mai tras sufletul...

Deschizătura, cu toată înfăţişarea ei sinistră, se dovedi i fi relativ uşor de trecut. Am pătruns într-o hrubă îngustă, iar apoi în nişte galerii mari şi regulate, după care, prin cîteva suitori strîmte, mai urcarăm vreo doisprezece metri. Apoi am găsit alte galerii de circulaţie, joase, neregulate şi întortocheate. Am mers mereu spre sud-est, pînă ce am intrat într-o galerie largă şi înaltă.

— Iaca şi Staro-Ordînsk! - se înveseli meşterul. -- E o galerie de coastă, ca un inel, din care pornesc culoare transversale în minereu, spre inima minei, ca spiţele de la roată. La mijloc este o cameră mare - acolo avem treabă... Uite-o transversală. Hai în ea...

Crăpătura scundă a intrării se căsca neagră în stînga, lingă talpa galeriei. Iar trebui să ne tîrîm în patru labe prin galeria îngustă şi puţin înclinată în sus, tot timpul resimţind o durere ascuţită în genunchii obosiţi.

Deodată galeria transversală din minereu se termină şi ne trezirăm într-o încăpere enormă, aproape rotundă. Oricît ridicai felinarul, nu reuşeai să vezi tavanul, şi deabia după ce am aprins şi lumînările, l-am zărit la o înălţime de mai bine de zece metri, brăzdat de făgaşe. Grinzile negre, enorme, ale armăturii de stîlpi, se înşirau în colonadă, rezemînd cu vîrfurile lor ce se pierdeau în întuneric, treptele laterale, piezişe, dintre tavan şi pereţii camerei. Vatra era netedă şi curată. La ieşirea din galerie zăceau grămezi înalte de minereu sărac, părăsit în lucrarea minieră.

— Nemaipomenit! - exclamai eu entuziasmat, privind fără să mă satur de jur împrejur. - Cum a rezistat acolo, sus, armătura timp de un veac? Nu înţeleg!

— Nu-i mare lucru. Înainte, armătura se făcea din stejar. A rămas întreagă că nu era apăsată. Cearcă un stîlp - ai să te dumireşti, îndată.

Mă apropiai de primul, negru de tot şi-l împunsei cu degetul. Degetul pătrunse ca în unt. Unt moale, negru şi umed -

dar în adîncime simţii lemn tare. Uitîndu-mă cu atenţie constatai că lemnul căpătase pe alocuri o culoare sinilie sau verde - asta însemna că se impregnase în întregime cu săruri de cupru.

Poposirăm lîngă stivele de minereu. Ceasul arăta patru dimineaţa: de 21 de ore eram în măruntaiele Pămîntului. Oboseala se făcea simţită.

— Mai e mult, Kornilîci? - întrebai eu, în timp ce scoteam merindele.

— O nimica toată. Ieşim îndată în Cebenki şi, prin galeria de coastă, în rîpa din Ordînsk, în crîngul de deasupra izvorului.

— Departe am mai ajuns! Ai păţit-o Kornilîci!

— Nu credeam că înainte de a închide ochii am să mai trec pe aici. După Şavrin, am fost încă o dată cu fiu-meu, acum vreo cincizeci de ani...

— Uite ce: cît ne ospătăm şi ne odihnim, spune-mi mai departe ce i s-a întîmplat lui Andrei, - îl îmbiai eu.

— A mai rămas ceva de băut? - se interesă bătrînul. Sînt cam trudit. Ciocolata-i bună: cum mănînci, cum te înviorezi. Pe vremuri n-o prea vedeam...

Mîncă pe tăcute şi numai după ce se ospătă bine reluă firul povestirii:

— Bine, ascultă ce-a fost mai departe... Vra să zică, Andriuşka zăcea în hambar, legat burduf, iar noi încă nu ştiam nimic... Ori îl legaseră prost, ori se-nfuriase din cale afară, oricum Andrei izbuti să-şi dea legăturile jos. Isteţ mai era! Şi-a dezmorţit niţel oasele şi apoi s-a urcat pe o grindă groasă de deasupra uşii şi a-nceput să urle ca din gură de şarpe! Straja s-a speriat şi a chemat ajutor. Voiau să vadă ce se întîmplase cu Andriuşka: îşi ieşise din minţi, ori îşi dădea sufletul? Descuiară uşa şi intrară cu un felinar în hambar... Andriuşka sări în cîrca ultimului care stătea cu arma în mînă, în prag îl doborî, apoi o zbughi în stepă. În urma lui strigau care mai de care: „Ţine-l, pune mîna pe el!" - apoi bum, bum, focuri în beznă... Dar ia-l de unde nu-i. Parcă l-ar fi înghiţit pămîntul. Şi chiar în pămînt intrase: „Scapă-mă, dragul meu" - se rugase el, şi pămîntul îl scăpase...

Dimineaţa, trebuia să plec la lucru. Mă sculasem în zori. Maică-mea întinde masa şi-mi spune: „I s-a întîmplat ceva rău lui Andriuşka". Se aflase cum administratorul pusese laba pe

Nastia, cum Şavrin îi rupsese colţii, cum evadase noaptea şi se ascunsese cine ştie unde. Nimeni nu avea habar ce se mai întîmplase cu Nastia. La vestea asta se topi inima-n mine şi plecai la lucru pierdut de tot. Mă gîndeam mereu ce-o să se întîmple şi cum să-i viu în ajutor lui Andrei. Noi lucram în Cebenki, chiar la marginea ramificaţiei. Mă dusei să inspectez al şaselea abataj. Păşeam îngîndurat prin galeria direcţională şi deodată auzii glasul lui Andriuşka Şavrin. Atît de mult mă gîndeam la el, încît glasul mă străfulgeră şi încremenii. Cătam într-o parte şi-n alta: colea era un canal vechi de aeraj. Făcui lumină, mă uitai - şi iacătă-l pe Andriuşka în carne şi oase cum îmi făcea semn cu mîna. Mă uitai iar de jur împrejur - nimeni, micşorai lumina felinarului - şi zdup în canal. În fundul canalului era o gaură care dădea în galeria de comunicaţie Ordînsk. Împreună cu Andriuşka trecui pe acolo. Începui să-l întreb cum şi ce fel, dar Andrei dădea numai din cap - n-avea timp: trebuia s-o scape pe Nastia, apoi şi pe sine însuşi - „Ei ştiu, - zicea dînsul, - că-mi eşti prieten, or să te urmărească, aşa că nu zăbovi mult pe aici. Spune-i lui Kostea Silaev (ăsta era al doilea prieten al lui) că vreau să-l văd la noapte, numai să nu-l zărească nimeni. Aduceţi în rîpa de la Ordînsk, la izvorul dintre cei patru mesteceni bătrîni, cît mai multe de ale gurii - pentru cîteva zile. Acolo o să ne întîlnim şi am să vă spun ce aveţi de făcut mai departe. Tu sau Kostea să vă întîlniţi neapărat astă-seară cu Nadejda, nevasta fierarului. Să încerce s-o vadă pe Nastia şi să-i spună aşa: Andriuşka e teafăr şi o să te scape curînd. Să nu-l lase pe nebunul acela bătrîn să-şi facă pofta şi să aştepte veşti de la mine..." Rămăseserăm înţeleşi. Mîncarea ce mi-o adusesem o dădui lui Andriuşka şi el se făcu nevăzut în hrubele din Ordînsk. Am ieşit tiptil din canalul de aeraj şi m-am dus la abatajul meu. Nu-mi găseam rostul, tot chibzuiam cum să fac să-l văd pe Kostea. Spre norocul meu, aveam nevoie de nişte pene noi iar fierăria noastră era lîngă Verhni-Ordînsk, unde lucra Kostea. Dădui fuga acolo. Şi iar avui noroc: îl găsii pe Kostea, îi făcui semn cu ochiul, apoi îi povestii totul la repezeală... Ne înţeleseserăm ca pe Nadejda s-o vadă el. Noi aveam să ne întîlnim la cătunul strămutaţilor din Volkovo, unde trebuia să venim cîte unul. Cu inima uşoară mă întorsei la mină. Toţi vorbeau numai de Andriuşka şi de Nastia. Vechilii şi paznicii plecaseră călări în stepă să-l prindă pe Andrei.

Dăduseră drumul şi la cîinii de vînătoare.

Administratorul căzuse la pat - pesemne că Andrei îl altoise zdravăn. Făgăduise răsplată mare cui îl va prinde pe Şavrin. Un călăreţ plecase anume la Kargak, să înştiinţeze poliţia, iar de acolo la Orenburg, la prefectul poliţiei, să ia mandatul de arestare al lui. Andriuşka, să-l prindă şi să-l pună în fiare.

Eu, de cum mă întorsei acasă, pregătii sacul şi, ferindu-mă de maică-mea, băgai în el tot ce găsii de ale mîncării. Aşteptai pînă adormiră toţi, apoi plecai. Spre norocul meu, luna nu ieşise, noaptea era caldă şi întunecată. Inima tremura în mine: mi-era teamă pentru Andriuşka, nu ştiam ce i se putea întîmpla. Stepa era pustie şi tăcută. Undeva, mai la o parte, auzii tropot de cai - erau pesemne cei ce-l căutau pe prietenul meu. O cărăruie îngustă mă duse pînă-n apropierea cătunului strămutaţilor de la Volkovo. De-abia zării pe coamă cătunul cel mare, că în tufişuri auzii un foşnet, şi Kostea răsări ca din pămînt. Ducea şi el un sac. O luarăm tiptil, ca doi lupi prin bezna de nepătruns. Coborîrăm în vîlcea, dar nu pe drum, ci pe după tufişuri, ca să fim mai siguri. Eram tare amărîţi... Kostea îmi povestea în şoaptă cum fusese la Nadia. Cică se schimbase la faţă, pălise, dar îi făgăduise co să se ducă. Venise în fugă, pe înserat, cu sufletul la gură. Nu izbutise s-o vadă pe Nastia şi să-i spună. Era tot sub lacăt. Din ce auzise vorbindu-se prin casă, Nadejda aflase că administratorul căzuse la pat, dar se jurase că de cum îi trece, o să-l caute el singur pe Andriuşka şi o să-i plătească cu vîrf şi îndesat că-l schilodise...

În vreme ce Kostea îmi spunea toate astea, ne apropiarăm de locul cu pricina. De la izvor o luarăm spre dreapta, aici era un loc curat, nisipos, înconjurat de tufe de salcie, iar mai sus - o coamă mică năpădită de iarbă, cu patru mesteceni bătrîni. Ne aşezarăm sub mesteceni. Nimic nu clintea. Ţipai ca o cucuvea. Trăsei cu urechea, apoi strigai din nou. Şi deodată răsări Andriuşka în faţa noastră ca din pămînt. Ne şi speriarăm, atît de pe neaşteptate se ivise. I-am povestit totul de-a-fir-a-păr. Andrei chibzui, apoi zise: „Iată ce e dragii mei prieteni: Voi sînteţi singura mea nădejde. Dacă voi n-o să mă ajutaţi, m-am dus pe copcă, iar dacă s-a isprăvit cu mine, e vai şi amar de Nastia: administratorul o dă gata. Dacă vreţi să ne ajutaţi, trebuie s-o faceţi fără zăbavă. Întîi să vă arăt locul

unde nu numai Afanasiev, dar nici dracul nu m-ar găsi. Acolo să aduceţi un cojocel sau vreo pătură, o putină cu apă şi straie femeieşti... Ţidula asta s-o daţi lui Ricard, la administraţia din Voskresenski. Să i-o daţi în mînă şi să aşteptaţi răspunsul pe care să mi-l aduceţi aici - am să vă arăt unde să-I puneţi. Acum, ştiţi unde-i vechiul izvor de lîngă fermă? Acolo-i o mină mare, la suprafaţă, iar în ea sînt cîteva galerii de coastă mici şi prăbuşite. Galeria mijlocie duce la mină, mina o ţine tot la dreapta, spre gropile de la suitori, care-s chiar în vîlceaua Ordînsk, printre tufişuri. Să pătrundeţi prin mina aceea şi să curăţaţi printr-o suitoare drumul în afară. Dar, băgaţi de seamă, pămîntul să-l aruncaţi înăuntru. Spuneţi-i Nadejdei că, poimîine seara, o aştept la crîngul de la Zaovrajie - pentru ea e nimica toată să ajungă acolo. Voi să veniţi tot acolo, de cum aţi isprăvit totul. Numai biletul meu neapărat să-l duceţi lui Ricard mîine în zori, iar pe seară - răspunsul." Deodată Şavrin tăcu şi prinse a trage cu urechea. Trăgeam şi noi - Kostea şi cu mine. Jos, în vîlcea, tropăiau cai. „Ei, prieteni, trebuie să ne ascundem, doar mă caută" - şopti Andriuşka. Mă luă de o mînă, eu îl luai pe Kostea şi intrarăm în tufiş, luînd şi sacii cu noi. După tufiş era o galerie de coastă, veche şi mare - Ordînsk. Avea o gură largă şi înaltă, de puteai intra călare în ea. Dar galeria era scurtă şi fără ieşire... „Încotro, Andriuşka? - şoptii lui Şavrin. - Fără doar şi poate că o să-şi bage nasul în galerie - pesemne că de asta au şi venit"... - „Sigur că o să-şi bage nasul... Grăbeşte-te, i-am simţit prea tîrziu, ne-am lungit la vorbă"... Şi-ntr-adevăr, de sub pămînt se auzeau copitele cailor, tropăind aproape de tot... În galeria de coastă - ştiam bine - erau trei suitori. Cea din mijloc era mai lungă de vreo opt stînjeni. Acolo ne duse Andriuşka. La capăt o transversală mică; în părţi, suitori oarbe. Sărim în suitoarea din stînga. Andriuşka şopteşte: „Sus, deasupra capului, e o nişă îngustă, adîncă numai de doi arşini şi lată de mai puţin de un arşin. La capătul nişei, iar o suitoare, cu care se termină galeria Ordînsk. Întindeţi mîinile înainte, săltaţi-vă sus, trageţi picioarele - apoi puteţi sta chiar şi în picioare." Făcurăm întocmai, de altfel era şi timpul: în vîlcea se şi auzeau voci. Acuma, să-ţi explic cum era înăuntru: suitoarea era chiar deasupra nişei, mergea în sus şi apoi se întorcea peste galeria de coastă. Era tare îngustă aşa că ori de unde ai privi, nu vedeai nimic de jos. Ne-am căţărat cu

toţii. Andriuşka împinse doi bolovani mari, le dădu drumul în făgaş şi-i acoperi astfel capătul. Chiar dacă ar fi ştiut drumul cineva, tot n-ar fi putut pătrunde. De la nişă înapoi, suitoarea era mai largă; ne-am aşezat toţi trei lîngă deschizătură şi trăgeam cu urechea. Într-adevăr, ceilalţi intrară în galerie, cotrobăiră peste tot, acum se apropie de abatajul nostru. Uite o luminiţă printre bolovani - cineva apropiase luminarea chiar de abataj. „Va să zică nu e nici o galerie de circulaţie?" auzirăm pe cineva întrebînd, dar nu-i recunoscurăm glasul. În schimb îl recunoscurăm pe Rîbin, meşterul de la Pokrovski care răspunse: „Uită-te singur. Cunoaştem fiecare suitoare, ce, nu vezi?" Noi nu mai suflam şi ne făceam unul altuia semne cu coatele, în sfîrşit, musafirii nepoftiţi plecară; scăpărarăm o cremene şi aprinserăm o lumînare. Andrei ne călăuzi spre adăpostul lui. După cum văzurăm acolo erau minele mari din Ordînsk. Nimeni nu avea habar de ele. Ştiţi cum era la cei din Ordînsk - galerii de circulaţie înguste, fără susţineri, ca nişte burlane, care coborau pieziş pînă la o lucrare mare, unde cei din Ordînsk exploatau cîte un cuib bogat de minereu. Aici se aciuise Andriuşka. Apoi el ne arătă drumul de acolo pînă la mina Staro-Ordînsk - iaca, pînă la sala asta mare, în care ne aflăm noi amîndoi.

Lucrarea cea mare Ordînsk era ca o odaie mare pentru oaspeţi, doar ceva mai scundă. La mijloc cei din Ordînsk puseseră plăci netede de gresie tare. Pe ele am aşezat merindele din saci, lumînările, amnarul; tot aici ne-am înţeles să aducem şi biletul. Cu asta - gata. Ne-am tîrît în sus, pe burlane, am ajuns la galeria de coastă, am scos bolovanii şi am ieşit afară. Andriuşka a închis din nou intrarea în urma noastră. Am tras cu urechea - nimeni, nimic. Şi tulea acasă, fără să ne mai uităm înapoi! Am ajuns noaptea şi am mai avut şi timp să dormim... Ehei, şi noi, Vasilîci, ne-am odihnit. Destul cu poveştile, hai să ieşim.

Stiva de lîngă peretele de sus al sălii, lîngă care şezusem se înălţa mereu. De pe ea puturăm urca pe o treaptă din perete. Mai sus găsirăm un făgaş îngust, de pe care, proptit în spate şi-n picioare, mă căţărai pe a doua treaptă, foarte îngustă, aproape de tavanul camerei. Fui nevoit să mă culc pe o rînă, cu faţa spre perete, şi să mă tîrăsc vreo trei-patru metri spre stînga, către galeria tubulară din vremuri străvechi. În galeria

aceea mă putui, în sfîrsit, propti ca lumea şi-l trăsei cu funia pe Polenov. Nu mă mai putui întoarce şi mă tîrîi mai departe cu picioarele înainte. În urma mea, suflînd din greu, se tîra Polenov. Afurisita hrubă se ridica cu încăpăţînare tot mai sus şi ai fi zis că n-are capăt. Începusem să cred că oasele coatelor îmi ieşiseră afară, cînd, deodată, picioarele îşi pierdură reazimul şi sării ca un broscoi pe o podea netedă. Asta era odaia cea mare de oaspeţi de sub pămînt unde se ascunsese acum şaptezeci de ani Şavrin. Pereţii netezi, caracteristici unei lucrări miniere din epoca bronzului, erau ovali, tavanul se transforma într-o cupolă, iar vatra se afunda ca o cupă. Zării pietrele netede din mijlocul camerei, despre care îmi vorbise meşterul. Examinai camera şi descoperii două tîrnăcoape de bronz, roase de vreme şi mai multe lingouri de cupru. Tîrnăcoapele, un lingou, cioburile unui vas şi un craniu găsit într-o galerie transversală învecinată le-am trimis mai tîrziu Muzeului Rus din Leningrad. Meşterul, cu felinarul în mînă, cotrobăia pe jos, bolborosind ceva neînţeles.

— Uite, Vasilîci, vezi? - spuse el şi lumină cu felinarul în spatele unui bolovan cît toate zilele. Desluşii o putinică de stejar înnegrită, dar bine păstrată. - Ăsta-i butoiaşul cu apă. Kostea l-a adus tîrîş, uite şi custura lui Andriuşka... Bătrînul ridică de jos o frîntură ruginită de cuţit şi o băgă cu grijă în buzunar. - Toate au rămas aşa, de parcă s-ar fi întîmplat acum un an... Chiar la lumina sărăcăcioasă a felinarului văzui ce tinereşte sticliră ochii bătrînului. - Ehei, viaţa de muncă! A trecut de parc-ar fi fost o zi...

Îmi dădui seama că Polenov n-avea chef să se grăbească. Cu felinarul în mînă făcu înconjurul întregii camere, apoi se aşeză pe o piatră, fără să mă bage de seamă. Mă folosii de acest prilej ca să examinez amănunţit camera şi cîteva galerii. Polenov mă chemă apoi să ne continuăm drumul şi din nou începurăm a ne tîrî prin galeriile strîmte, tubulare. Urcam treptat din ce în ce mai sus, îndreptîndu-ne în acelaşi timp neabătut spre sud-sud-est. Nu ne veni să credem cînd în faţa noastră apăru în locul flăcării roşietice a lumînărilor care ne fusese atîta timp singura lumină în bezna subterană, o pată albăstruie, mult mai tare. Pata crescu, lumina deveni tot mai vie, şi iată-ne, cu un sentiment de nespusă uşurare, stingînd şi băgînd în buzunare lumînările.

Un stîlp de lumină pală se înălţa deasupra găurii pătrate de la capătul galeriei. Băgai picioarele în gaură, îmi dădui drumul cu hotărîre în ea şi mă oprii în pragul făgaşului de sus al abatajului, mă răsucii pe altă parte, îmi dădui iarăşi drumul şi mă pomenii pe talpa abatajului. Îl ajutai pe meşter să coboare şi amîndoi, poticnindu-ne, străbăturăm în fugă cei cincisprezece metri care ne mai despărţeau de lumina aceea albastră tot mai strălucitoare. Dădui nerăbdător la o parte crenguţele dese ale tufişului de la intrare şi, îmbătat de oceanul de aer proaspăt cald, şi orbit de lumina care-mi lovea dureros ochii, nu-mi putui stăpîni un strigăt de bucurie. Mă întorsei spre Polenov, încredinţat că bătrînul cel aspru avea să rîdă de mine. Dar şi pe chipul lui strălucea un zîmbet de fericire, şi el se bucura de splendoarea luminoasei şi nemărginitei lumi. Soarele la nămiezi ne întîmpina cu o căldură drăgăstoasă. Foşnetul lin al unei adieri primăvăratece suna în urechile noastre aidoma unor aclamaţii triumfale. Douăzeci şi nouă de ceasuri stătusem în bezna şi-n tăcerea mormîntală a minelor.

— Hai, Vasilîci, să ne încălzim niţel, să ne mai hodinim, apoi o luăm spre Uranbaş, spre fosta fermă a lui Paşkov; nu-i departe. Acolo vom găsi şi un cal, căci pînă acasă mai e drum lung, n-am să ajung altfel. Tot Andriuşka, sireacul, ne-a scos din încurcătură! Ce i s-o mai fi întîmplat, nu ştiu nici azi…

— Termină-mi, te rog, povestea tei Şavrin, - îl ispitii din nou, întinzînd la soare ţigările umezite.

— Nu mi-a mai rămas mult de povestit. Făcurăm cum ne învăţase Andriuşka. În noaptea următoare, împreună cu Kostea, ne-am strecurat din nou în Ordînsk; aduceam un cojoc vechi, un butoiaş, pîine şi răspunsul lui Ricard. Mă dusesem pe furiş, singur la el. Citise bileţelul, zîmbise şi ieşise, în timp ce-l aşteptam în birou. S-a întors apoi, a fluierat, s-a plimbat prin odaie, a scris ceva pe hîrtie şi mi-a dat-o. Băgasem hîrtia în buzunar şi o rupsesem la fugă acasă, fără măcar să-i mulţumesc. Mi-era teamă să nu mă fi văzut cineva că fusesem la Voskresenski.

A doua zi, eu şi Kostea am aflat că administratorul Afanasiev se mai înzdrăvenise, venise poliţia, stătuseră cu toţii în birou, băuseră şi se sfătuiseră cum să pună mîna pe Şavrin. De cum se lăsă întunericul, noi doi, ca nişte pisici, ne-am strecurat din casă, afară. Eu duceam un topor - mă rugase

Andriuşka - iar Kostea mai făcuse rost de nişte lumînări. Pe dîmbul din faţa fermei ne-am tupilat în tufişuri, aşteptînd ca Nadia să treacă în fugă pe lîngă noi, pe drumul mare. O auzirăm trecînd, dar noi aşteptam să vedem dacă n-o urmărea nimeni. Am stat culcaţi mult timp; nu se auzea nimic. Atunci, - tuleo şi noi de vale, în crîngul Zaovrajie. Strigai din nou ca o cucuvea: Andriuşka ne răspunse fluierînd încetişor. Ne apropiarăm şi ne uitarăm. Acolo, lîngă mesteacăn, stătea şi Nadejda. -- „Te rog, Nadiuşa", - îi spuse Andrei. - „Am să fac" - îi răspunse ea... - „Îţi mulţumesc, draga mea, rămîi cu bine, nu fi supărată." Nadejda îl îmbrăţişă, îl sărută apăsat şi plecă tot atît de repede cum venise... Andrei ne duse în vîlcea şi ne povesti pe drum ce avem de făcut. Mîine administratorul în persoană avea să-l caute pe Andriuşka prin mine. Bănuise al dracului că fugarul se ascundea în subteran. De cum aveau să plece cu toţii, eu şi cu Kostea trebuia să dăm fuga la fermă şi să punem foc hambarului cela dinspre grajd, de pe un deluşor. Cum îi dăm foc, să fugim cît ne ţin picioarele la Buranovski, să vedem de pe deal ce se va întîmpla, apoi să ne întoarcem neapărat acasă. Pe Andriuşka aveam să-l vedem abia după vreo două zile - căci după foc toţi erau să fie supravegheaţi straşnic şi fără doar şi poate că vor cotrobăi prin vîlceaua Ordînsk. Ne înţeleseserăm, ne luarăm rămas bun şi ne despărţirăm.

Dimineaţa, Afanasiev cu-a lui ceată poliţistă, ajutoarele şi ogarii lui dragi - plecară la administraţia minelor Bogoeavlenski - acolo unde se înalţă acum Gornîi al nostru - iar la nămiazi, eu şi cu Kostea ne strecurarăm prin grădini, de-a lungul pîrîului spre fermă, apoi prin dos spre grajd. Ne uităm: lîngă hambar un stog de fîn din trifoi, pentru caii administratorului. Dădurăm foc hambarului şi o dată cu acesta aprinseserăm şi stogul - apoi o luarăm la sănătoasa, prin vale, cît ne ţineau picioarele!... Ne îndepărtaserăm destul de mult cînd auzirăm un strigăt: se dăduse alarma. Am luat-o şi mai iute; prin rîpa Feodorov, ajunserăm la coamă, trecurăm în fugă drumul şi, de-abia trăgîndu-ne sufletul, ne îndreptarăm spre Buranovski. Ne întrebam cu inima strînsă ce-o să se mai întîmple; oare izbutise Andriuşka să facă ce-şi pusese în gînd? Fumul se înălţase sus de tot, pojarul era straşnic, iar larma şi urletele se auzeau pînă departe.

Norocul ne-a ajutat: ne-am întors la timp la lucru.

Stăteam fiecare în mină, tupilaţi ca nişte şoareci, şi ne făceam că nu ştim nimic... Cei din jur vorbeau numai de focul de la fermă. Cică hambarul luase foc, dar fusese repede stins... După lucru, m-am dus acasă împreună cu Kostea. Acasă, mare zarvă: „Cum, nu ştiţi nimic?" - „Ce s-a întîmplat?" - întrebarăm noi mironosiţii. Cică Andriuşka Şavrin dăduse semne de viaţă în sat aprinzînd un hambar şi un stog. Cînd toată lumea alergase într-acolo, el năvălise în casa administratorului cu toporul în mînă - înfricoşător, cu ochii aprinşi ca de lup. Femeile care o păzeau pe Nastia o luaseră la fugă. Andriuşka ştia locul unde era închisă Nastia, spărsese într-o clipă uşa, o luase pe fată de mînă şi fugiseră amîndoi prin grădină, apoi pe după administraţia din Verhotorsk şi de acolo în stepă. Acolo, însă, fuseseră ajunşi din urmă. Unde să te ascunzi în stepă? Erau gata-gata să pună mîna pe ei, dar apucaseră să ajungă pînă la primele case ale strămutaţilor de la vechea mină şi pieriseră ca-n pămînt. Pînă ce urmăritorii alergaseră la birouri după meşter, apoi după lumînări, după foc, Andriuşka şi Nastia dispăruseră fără urmă. Îi căutaseră cît îi căutaseră, răscoliseră toată vîlceaua - ştiau prea bine că ar fi fost vai şi amar de ei, cînd s-ar fi întors Afanasiev - dar de găsit nu i-au găsit. Între timp - hop şi Afanasiev. Se întunecase rău la faţă cînd vechilul îi înştiinţase despre incendiu şi despre fugă. Administratorul adunase o mulţime de oameni şi se năpustise el însuşi pe urmele fugarilor, - în vale, iar de acolo la Sredniaia Kargalka. Bătuse drumurile în lung şi-n lat, dar se înturnase cu mîna goală.

Kostea şi cu mine nu mai puteam de bucurie: îi mersese strună lui Andriuşka! Am aşteptat să treacă o zi - toate bune. A doua zi ne-am înţeles să ne strecurăm noaptea la Andriuşka cînd, tam-nisam, furăm chemaţi la birou. Erau adunaţi acolo toţi cei bănuiţi a fi prieteni cu Andriuşka; aduseseră cu sila familia lui şi a Nastiei şi-i întrebau de zor pe oameni: cine-l ajutase, cine ştia unde se ascunde... Nimeni nu ştia, iar eu şi cu Kostea tăceam ca peştii. Eram cei mai tare bănuiţi, au ţipat la noi, ne-au ameninţat cu Siberia, dar, dacă nu eşti prins asupra faptului, nu eşti hoţ, n-au ce să-ţi facă... Ne-au băgat totuşi la răcoare şi ne-au ţinut trei zile, dar degeaba, o ţineam într-una: nu ştim şi nu ştim, să întrebe pe alţii, că noi am lucrat în mină, în fiecare seară am stat acasă. Pînă la urmă ne dădură drumul.

Am mai aşteptat două, nopţi, ca să ne convingem că nu sîntem urmăriţi, şi am coborît în valea Ordînsk, pe drumul cunoscut, drept la odaia mare de sub pămînt a lui Andriuşka. Privim în jur - nimeni, merindele şi hainele lipseau; numai putinica şi cojocul rămăseseră. Pe o piatră, o scrisoare pentru mine şi Kostea: Rămîneţi cu bine, prieteni, n-o să vă uităm cîte zile vom trăi; plecăm departe, n-o să ne mai vedem.

Şi de atunci nimeni nu mai auzise de Andriuşka, nici de Nastia. Şi oricît a scotocit Afanasiev stepa, ori unde şi-a trimis iscoadele, n-a făcut nici o scofală. A mai trecut un an şi jumătate şi s-a dus dracului şi iobăgia.

Aşteptam vreo scrisoare de la Andriuşka, dar n-am primit nimic. Într-un tîrziu l-am întrebat pe Ricard dacă nu ştie ceva de Andrei. Un timp Ricard s-a făcut niznai apoi, abia după vreo trei ani, mi-a spus că el fusese acela care-l ajutase pe Andrei. Se întîmplase ca tocmai atunci revizorul lor să plece la Samara. Îi ascunsese pe fugari în trăsura lui - un rădvan, mare, cu telegari buni - şi în zori, Andrei şi Nastia ajunseseră departe de stepa noastră. Revizorul îi dusese chiar pînă la Samara, le dădu bani, cîteva recomandaţii şi sfaturi pentru viitor. Volga vine în ajutor tuturor fugarilor. Au plecat la Astrahan. Ce-au mai devenit, nu mai ştiu; ştiu numai că au scăpat de jugul de la noi...

Iată ce aveam să vă povestesc despre aventura care a lăsat urme de neşters în amintirea mea, - încheie Kanin. Anul următor am venit la minele din Gornîi mai tîrziu ca de obicei. Cum am ajuns în orăşel, am aflat că bătrînul meşter Polenov murise la începutul verii. „V-a tot aşteptat, dar nu i-a mai fost dat să vă revadă" - mi-au spus cunoscuţii.

După alţi cinci ani, la o consfătuire de proporţii mari organizată la Moscova, despre metalele neferoase, mi-a atras atenţia un inginer înalt şi bine îmbrăcat, care ceruse cuvîntul ca să critice felul cum erau organizate lucrările de exploatare într-o mare regiune minieră din Siberia. Observaţiile lui judicioase şi interesante m-au entuziasmat şi-am întrebat pe un cunoscut, siberian, cine era acel om.

— Este Şavrin - mi-a răspuns inginerul siberian. - Un om foarte capabil, miner din tată-n fiu...

A doua zi am vrut să-l întîlnesc pe Şavrin, dar am aflat că se întorsese în Siberia...

LIMANUL CURCUBEULUI

Profesorul Kondraşev ieşi din bibliotecă, urcă un etaj şi se îndreptă spre laboratorul său. Coridorul lung, mărginit de o mulţime de uşi albe şi pe jumătate luminat, era cufundat în tăcere. În institut rămăseseră numai cîţiva cercetători, care aveau de terminat o lucrare-e urgentă.

Profesorul se apropie de biroul încadrat de două mese de experienţe şi se lăsă obosit în jilţ. Becurile de gaz sîsîiau abia auzit. Retortele şi borcanele străluceau de curăţenie, ca în orice laborator, ceea ce impresionează întotdeauna pe neiniţiaţi. Perfecta ordine ce domnea în încăpere, care te îmbia la meditaţie şi experienţe, avea un efect liniştitor, ceea ce făcea ca amărăciunea cuibărită în inima profesorului, după ce citise opiniile despre lucrarea sa, să dispară. Revizui încă o dată, mintal, tezele fundamentale din ultima sa carte apărută, încercînd să aprecieze imparţial criticile ce i se aduceau.

În această carte, profesorul Kondraşev demonstra că trebuie studiate cu toată atenţia proprietăţile ascunse ale diferitelor plante, îndeosebi ale celor străvechi, rămase din epocile cele mai vechi ale vieţii Pămîntului. Asemenea plante, care cresc şi astăzi în ţările tropicale şi subtropicale, pot fi înzestrate cu proprietăţi cît se poate de importante şi preţioase, pe care şi le-au menţinut şi dezvoltat, adaptîndu-se de-a lungul mileniilor la alte condiţii de existenţă. Ca exemplu, profesorul menţionase plantele lemnoase de esenţe preţioase, vestigii ale terţiarului inferior (acum 60 000 000 de ani). Samşitul şi „lemnul de fier" din Transcaucazia, *teak*-ul, *green-heart*-ul, arborele negru de Africa, din regiunile sudice ale globului, *ghingo*-ul japonez, cu proprietăţi curative încă nestudiate, au existat şi acum mai bine de 100 000 000 de ani.

Dar lucrarea fusese aspru criticată de specialişti cu autoritate şi acum, în tăcerea singuratică, profesorul Kondraşev se simţi nevoit să dea dreptate în multe privinţe criticilor săi. Demonstraţia lui se întemeia mai mult pe o convingere nestrămutată, decît pe materialul de fapte cerut de legile de fier ale gîndirii ştiinţifice; da, din păcate, argumentaţia lui era prea săracă.

Profesorul era însă convins de adevărul celor ce susţinea.

Ei, dacă ar dispune de mai multe elemente convingătoare... Bunăoară, dacă ar avea dovada că „lemnul vieţii", din evul mediu, a existat cu adevărat! Acest arbore, înzestrat cu proprietăţi miraculoase şi inexplicabile, era cunoscut şi în veacul al XVI-lea, ba chiar şi în al XVII-lea. Cupele sau pocalele făcute din lemnul său prefăceau apa turnată în ele într-o licoare miraculoasă, de culoarea cerului sau a aurului împurpurat, care tămăduia - zice-se - o mulţime de boli. Provenienţa acestui arbore, genul lui, au rămas necunoscute. Taina au păstrat-o iezuiţii, care dăruiau cupele fermecate regilor, pentru a obţine în schimb privilegii şi avantaje materiale.

În vechile scrieri ale Iui Monardez, apărute la Sevilla în anul 1754, precum şi în ale lui Athanasius Kircherius, lemnul acesta era numit pe latineşte *„lignum vitae*" sau *„lignum nephriticum*", adică „lemnul vieţii" sau „lemnul rinichilor".

După unele date, provenea din Mexic, după altele - din insulele Filipine. Într-adevăr, aztecii cunoşteau un lemn miraculos, cu proprietăţi tămăduitoare, pe eare-l numeau *„coatl*" („apa şarpelui"). Profesorul îşi aminti experienţele făcute de celebrul Bovie cu o cupă din „lemnul rinichilor", care descrisese fenomenul luminiscenţei albăstrui a apei turnate în cupă şi care menţionase cu acest prilej că nu era o vopsea, ci un fenomen fizic inexplicabil.

— E voie, Konstantin Arkadievici? auzi Kondraşev un glas cunoscut de femeie; în uşă apărură buclele luminoase şi năsucul cîrn al Jeniei Panova.

Cercetătoare capabilă şi totodată femeie chipeşă, Jenia Panova era agreată nu numai de tineri, dar şi de colaboratorii mai vîrstnici ai institutului. Profesorul Kondraşev, fără să ştie nici el datorită cărui fapt, se bucura de o deosebită simpatie din partea ei.

— Dragă Konstantin Arkadievici, nu fi trist... Ştiu ce te doare... Dar mă tem că ai depăşit prea mult acel nivel al ştiinţei stricte, care este determinat de prezenţa unui material faptic.

— Ştiu că sînt prea nerăbdător! mormăi Kondraşev, puţin jignit de observaţie şi nemulţumit de intervenţia ei. Dumneata poţi să mai aştepţi, mie însă nu mi-a mai rămas mult de trăit. Nu există miracole şi descoperiri pe neaşteptate. Numai munca lentă de cunoaştere, deseori plictisitoare...

Ca să schimbe discuţia, Panova scoase din poşetă două

bilete.

— Konstantin Arkadievici, te invit la un concert al Filarmonicii. Astă-seară se interpretează Ceaikovski - ştii, „Simfonia mesteacănului", care-mi place atît de mult. De altfel, şi dumitale-ţi place. Serghei Semionovici ne va duce cu maşina acolo; pleacă chiar acum. De asta m-am grăbit să te caut, încheie Panova, zîmbind prieteneşte.

La ora 9 erau la Filarmonică. Viorile cîntau întinderea nemărginită a Rusiei, liniştea rîurilor largi şi molcome ce-şi poartă apele printre codri întunecoşi, pe sub nori mohorîţi, freamătul frunzelor crude de mesteacăn, ca o promisiune îmbucurătoare... Şi Kondraşev, a cărui nerăbdare se potolea încet, încet, avu senzaţia irezistibilei chemări a cunoaşterii, care cuprinde tot mai larg întinderile neţărmurite ale necunoscutului, îmbie mase din ce în ce mai mari de oameni...

— Ori de cîte ori sufletul mi-e tulburat ascult muzică, şopti Panova.

Profesorul zîmbi şi-i aruncă de data asta o privire binevoitoare. În pauză, cînd ieşeau din sală, din puhoiul de oameni se desprinse deodată un bărbat cu faţa bronzată, în uniformă de marină. Kondraşev remarcă chipul lui energic, neobişnuit de bronzat, şi ochii ce străluceau radioşi. Marinarul - mai bine zis hidroaviatorul, judecind după aripile de pe mîneca vestonului - venea spre Panova, strigînd:

— Jenia, Jenia!

Fata se îmbujoră şi vru să se repeadă spre dînsul, dar, stăpînindu-se, se mulţumi numai să-i întindă mîinile:

— Boris! De unde vii?

Profesorul, simţindu-se de prisos, se îndreptă spre fumoar. Tocmai îşi termina ţigara cînd Panova, însoţită de aviator, îl regăsi.

— Dă-mi voie să-ţi prezint pe Boris Andreevici, un prieten bun, bun de tot al meu, care a zburat în regiuni îndepărtate. Tocmai dintr-o astfel de călătorie îndelungată s-a întors acum şi trebuie să-ţi spun, Konstantin Arkadievici, că a văzut ceva ce iese din comun. Tare m-aş mira ca miracolul în care dumneata nu crezi să se producă de-a binelea... Dar cum ai putut să mă găseşti aici? De trei ore ai venit şi... Ce bine-mi pare!... Fata vorbea repede şi cam fără legătură.

Profesorul strînse cu plăcere mîna aviatorului cu aspect

atît de plăcut... Da, desigur, producea o impresie plăcută.

Schimbară cîteva cuvinte, din cele obişnuite între proaspăt cunoscuţi, dar fata îi întrerupea nerăbdătoare:

— Boris, dumneata nu înţelegi că dacă există cineva în stare să-ţi explice minunata descoperire, acela nu poate fi decît Konstantin Arkadievici?!

Tustrei se pomeniră acasă, la profesor, şi aviatorul începu să povestească de-a fir-a-păr ultima-i călătorie. Chiar de la început, istorisirea trezi la omul de ştiinţă cel mai viu interes.

Cu două luni şi jumătate în urmă, tînărul hidroaviator, Boris Andreevici Serghievski, care deţinea un post de comandă însemnat, primi o misiune de foarte mare importanţă. Mai tîrziu, cînd vor putea fi date în vileag lucrurile asupra cărora deocamdată trebuie să păstrăm tăcerea, asemenea acte vor intra, fără îndoială, în istorie, ca pilde de curaj nemărginit din partea executanţilor şi de înţeleaptă clarviziune din partea conducătorilor.

Boris Andreevici trebuia să pornească într-o cursă lungă fără escală, cu o încărcătură extrem de importantă, de a cărei sosire în cel mai scurt timp la destinaţie depindeau multe, în condiţiile complicate ale războiului antifascist.

Ziua înceţoşată se potrivea prea bine cu atmosfera apăsătoare în care trăiau de la un timp. Casele scunde ale cătunului se pierdeau printre molizii înalţi şi întunecaţi. Peste tot - cioturi proaspăt retezate. Nori groşi acopereau cerul şi coborau atît de jos, incît treceau pe lîngă vîrfurile arborilor, lăsînd ici-colo aninate zdrenţe fără formă. Mirosea a mucegai acru ele pădure, sub tălpi pămîntul mlăştinos mustea, covorul gros de muşchi se afunda la fiecare pas, înăbuşind orice zgomot. Paşii deveneau sonori numai pe pista de beton, de un cenuşiu murdar, împestriţată ici-colo de inelele multicolore ale petelor de ulei.

Serghievski îmbrăţişa cu o privire mulţumită aparatul lui, care se şi îndrepta spre start. Era un avion de pasageri de mare altitudine; ferestruici străpungeau într-o parte şi-n alta fuzelajul gros, care se termina în faţă cu un con plin, tăiat în partea superioară de geamul cabinei piloţilor. Aripile lungi, ridicate puţin în sus, aveau fiecare cîte două motoare, apărate prin cercuri late de duraluminiu lucios. Elicele lor, cu trei pale, se învîrteau încet. La spate, avionul sfîrşea cu o cîrmă foarte

înaltă. În zaua-i strălucitoare de argint aparatul era de o provocatoare frumuseţe, ca un albatros neînfricat.

Personalul de comandă al aerodromului veni să-l petreacă. Serghievski privi feţele grave şi marţiale ale celor ce-l petreceau şi se uită zîmbitor la ceas. Totul era gata. Ultimele fumuri trase cu nesaţ - şi ţigara zbură într-o băltoacă. Serghievski se apropie cu paşi hotărîţi de avion.

Tensiunea, grijile unei pregătiri minuţioase şi îndelungate - toate-l părăsiseră ca prin farmec: venise momentul acţiunii. Răsuflînd uşurat, pilotul aruncă o privire spre cerul posomorit. Colo sus, deasupra norilor, la altitudinea nespus de mare unde avea să-l poarte „Albatrosul", lucea soarele de vară...

Cîteva ordine scurte, uşile ermetice se închid - robinetul egalizatorului de presiune, verificat de telegrafist, fîsîie slab, şi totul se pierde în vuietul asurzitor al motoarelor de 1 000 cai-putere.

„Albatrosul" argintiu, de 20 de tone, se desprinde uşor de pe sol, supunîndu-se ascultător mişcărilor abia perceptibile ale mîinii pilotului şi aproape în aceeaşi clipă fu înghiţit de oceanul de nori. Giroorizontul de pe cadranul cenuşiu al pilotului automat indica o înclinare puternică; acele altimetrelor urcau mereu. Ceaţa care învăluia ferestrele începu deodată să devină trandafirie, păli şi, în sfîrşit, prin geamurile înclinate ţîşni lumina strălucitoare a zilei. Stratul gros de nori fusese străpuns.' Dedesubtul avionului se îngrămădeau haotic piscuri imaculate, în faţa cărora păleau zăpezile alpine, se căscau prăpăstii ameţitoare, fumurii. La 7 000 de metri, Serghievski luă capul la compas, reduse turaţia motoarelor pentru cursă şi cuplă pilotul automat.

Pilotul secund, Emelianov, care ocupa scaunul din dreapta, îşi scoase casca de ascultare şi, încreţindu-şi fruntea înaltă, pleşuvă, încercă să slăbească arcul strîns prea tare. Ofiţerul de bord din spatele lui Emelianov răsfoia pe îndelete un ghid.

Serghievski se lăsă pe spătarul scaunului confortabil, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire asupra aparatelor de bord. În faţa avionului se întindeau mii de mile de zbor peste ocean, înainte ca pămîntul străin, dar ospitalier, să se aştearnă sub aripile lui. Ceasul de deasupra fantei geamului central indica ora opt. Încă vreo treizeci de minute şi vor pătrunde în

regiunea periculoasă. Acolo, pe bolta calmă, azurie, gonesc în căutarea pradei avioanele de vînătoare nemţeşti. Deşi „Albatrosul", avion de mare altitudine, era înarmat cu patru mitraliere, o întîlnire cu agerii „Messeri" [avioanele germane „Messerschmidt". (n.t.)] era, totuşi, primejdioasă...

Serghievski nu se gîndea la el, ci la preţioasa încărcătură din spate, din cabină. În vremea asta, tovarăşii lui îşi vedeau liniştiţi de treabă, fără să discute sau să-şi facă semne unii altora, ca şi cînd s-ar fi înţeles să nu-şi vorbească pînă ce nu vor străbate zona primejdioasă. Cel mai îngîndurat părea mecanicul, care urmărea puzderia de ace ale aparatelor sale.

„Albatrosul" gonea cu mare viteză. Motoarele huruiau uniform, liniştitor. Stratul gros de nori atîrna ca şi mai înainte între pămînt şi avion. Din cînd în cînd apăreau în el spărturi adînci şi întunecoase, cu marginile zdrenţuite. Prin ele zăreau pămîntul, îndepărtat, nepăsător faţă de cei din avion, pămîntul care, de la o înălţime atît de mare, părea o cîmpie fumurie şi netedă, fără nici un fel de pete.

Trecu o oră, apoi încă una. Avionul pătrunsese în inima zonei primejdioase, din nefericire atît de întinsă. Mitraliorii îşi încordară ochii pînă la durere, iscodind albastrul curat al cerului şi albul norilor. La ora 10 şi 29 minute Serghievski se îndreptă în scaun, strînse puternic manşa şi strigă:

— Atenţie! Trei avioane inamice!

Departe, în faţa unui povîrniş buclat şi alb de nori, apăruseră trei puncte negre. Setea de luptă îi uni pe toţi cei din cabina spaţioasă, ermetic închisă, într-un singur colectiv. Emelianov, care privea prin binoclu, zise deodată ironic:

— De ăştia nu ne e frică, Boris!

Din nou, miile de cai-putere şi miile de rotaţii zguduiră avionul. Acul, indicînd viteza ascensiunii, ţîşni spre dreapta, iar vitezometrul oscilă spre stînga. Avioanele inamice se apropiară, răsfirîndu-se în părţi. Serghievski încetă ascensiunea şi aparatul se năpusti înainte, cu viteza obişnuită, lăsînd de căruţă urmăritorii hulpavi, care încercau zadarnic să-l ajungă.

Cîmpul alb al norilor, care părea mai puţin accidentat şi era acum foarte jos, se destrămă în gigantice bucăţi de vată. Printre ele se întrezărea oceanul, ca o foaie palidă de staniol, iar la stînga - pămîntul, mai negricios decît apa, dar ca şi aceasta, bizar crestat.

Avionul se îndepărta tot mai mult. străbătînd zona periculoasă. Ruta fu modificată. Serghievski viră spre sud şi mări viteza. Încă puţin şi avionul avea să se piardă deasupra oceanului, lăsînd în urmă raza de acţiune a inamicului. Întinderile nemărginite ale oceanului parcă stinghereau prin monotonia lor apăsătoare zborul avionului. De la înălţimea de şapte kilometri nu vedeau valurile; suprafaţa mată, strălucitoare a apei părea bombată. În faţă zăriră un front de nori, care făgăduiau o schimbare în zborul lor liniştit. Dar schimbarea se produse mai curînd decît se aşteptau.

Străbătuseră mai mult de trei mii de kilometri, cînd, deodată, în văzduh apărură iarăşi puncte negre ameninţătoare, iar jos, departe de tot, zăriră siluetele minuscule ale unor vase de război. Două avioane inamice, cu boturile înălţate, începură ascensiunea, un al treilea rămînea în faţă, mai la o parte, la marginea unui nor alungit şi compact. Timpul parcă şi-ar fi curmat mersul.

Cele ce urmară se petrecură într-o clipă de o extremă încordare. Pocnetele rafalelor înfundate ale mitralierelor, care biciuiră avionul de-a curmezişul fuzelajului de-abia răzbătură prin zgomotul motoarelor.

Serghievski înclină aparatul şi-l repezi brusc spre stînga. În aceeaşi clipă hămăiră mitralierele lor din cele două turele. Încă un viraj - şi de-abia apucară să vadă pe fereastră un „Messerschmidt" căzînd pe-o aripă; apoi „Albatrosul" se năpusti în jos, cu vuiet tot mai sfîşietor, în picaj redus, apropiindu-se cu gîndul de cel de al treilea avion inamic. Din nou lătrară mitralierele; prin faţa lui. Serghievski trecu ceva fierbinte, în toate părţile ţîşniră cioburi - şi „Albatrosul" se scufundă în aburul lăptos.

Serghievski simţi izbindu-l în faţă un curent de aer rece atît de puternic, încît i se păru un corp solid; înţelese că în botul avionului se produsese o spărtură. Aparatul gonea mai departe, prin norul de nepătruns, motoarele îşi continuau cîntecul biruitor dintotdeauna. Deodată, o rază strălucitoare de soare îi izbi în faţă, vestindu-le primejdia unui loc descoperit. În faţă însă zăriră un alt zid de nori. Încă o dată, şi încă o dată apăru şi dispăru soarele, pînă ce avionul se afundă definitiv în stratul de nori, gros de cîţiva kilometri, care plutea, dispre vest, sus de tot, deasupra oceanului. Zborul uniform se transformă

într-un mers săltăreţ şi nesigur; văzduhul era neliniştit, parcă ar fi vrut să arunce de pe umeri povara de mai multe tone a navei.

Corpul lui Serghievski, care se contractase de efort, se destinse. Redresă avionul, aruncă o privire asupra compasului giroscopic şi încremeni: toată partea superioară a tabloului de bord nu mai era decît un talmeş- balmeş de metal sfîrtecat. Serghievski se întoarse. Probabil că un snop de gloanţe perforante şi brizante spărsese partea din faţă a cabinei, trecuse mai departe - printre cei doi piloţi - şi izbise la bază stîlpii turelei, unde era instalaţia de radio. Radiotelegrafistul zăcea peste frînturile aparatului, cu obrazul în mîini. Mecanicul, fără să se sinchisească de sîngele ce-i curgea din umăr, stingea cu un aer preocupat bucăţile fumegînde, iar pilotul secund Emelianov îşi pipăia încruntat braţul prin mîneca sfîşiată a salopetei. Urechile începeau să le vîjîie, piepturile se crispau din lipsă de aer: în cabina găurită presiunea scăzuse la nivelul aerului rarefiat al marii altitudini şi nu se mai puteau menţine mult timp la această înălţime fără baloane de oxigen.

În timp ce tovarăşii săi astupau gaura largă din botul avionului şi pansau pe răniţi, Serghievski, căpătînd convingerea că stratul de nori atinge o altitudine la care un avion cu cabina spartă nu se poate menţine, începu să coboare.

Situaţia „Albatrosului" era serioasă: principalele aparate de zbor fuseseră distruse, instalaţia de radio nu funcţiona. Fără soare, deasupra oceanului lipsit şi el de puncte de reper, asta însemna aproape zbor fără vizibilitate. Mecanicul punea la punct busola magnetică, scăpată ca prin minune, iar Serghievski visa la simţul de orientare al păsărilor. Ce simţ deosebit le călăuzeşte în timpul lungilor lor zboruri pe ploaie şi ceaţă deasupra apelor? Oare acest simţ nu s-ar putea dezvolta şi la omul devenit pasăre?

Busola cu ac magnetic, în pofida deviaţiei vizibil modificate după o zguduitură şi deplasare atît de puternică, indica, cel puţin în limitele unui sfert de orizpnt, direcţia fără care cea mai desăvîrşită pricepere de a zbura fără vizibilitate devine un joc primejdios şi înşelător…

În jur se aşternea întunericul. Începea furtuna. Afară, pe geamuri, şuruia apa; rafalele de ploaie biciuiau avionul, spuma diafană a ceţii cedă locul unei pînze de apă tulbure, cenuşii.

Emelianov, împreună cu ofiţerul navigant, pierzînd nădejdea de a mai pune la punct instalaţia de radio, începură să scoată şi să monteze pe cea de rezervă. Mecanicul, balansînd în scaunul din dreapta, se străduia să repare aparatele de bord rămase intacte, dar care nu funcţionau.

Se întuneca din ce în ce mai tare. Avionul era zguduit de şocuri bruşte. La 200 de metri altitudine, ferestrele se luminară: aparatul ieşea din nori. Încă 50 de metri - şi zăriră jos coamele albe, şerpuitoare ale valurilor. Oceanul era frămîntat. În spaţiul strimt dintre norii mohorîţi şi valurile înalte cît casa, avionul îşi croia drum ca un albatros adevărat, cu o surprinzătoare forţă. Maşina era legănată şi aruncată de colo-colo, sfărîmăturile şi obiectele care nu erau bine fixate se rostogoleau prin cabină.

Vîntul, pe care nu-l auzeau din cauza motoarelor, se năpustea sălbatic, în rafale, asupra avionului, lunecînd neputincios pe aripile netede, lustruite, care vibrau. Avionul fusese admirabil conceput, putea să şi amerizeze, dar pe o vreme ca asta, în zvîrcolirile furioase ale valurilor uriaşe, o amerizare i-ar fi fost fatală. Altceva însă îi preocupa pe piloţi: calculai-ea atît de complicată a erorilor posibile din cauza unei busole nesigure, deriva navei aeriene, consumul de combustibil...

Serghievski îl lăsă pe Emelianov să conducă singur (rana pilotului secund era neglijabilă) şi, împreună cu ofiţerul navigant, se aplecă deasupra hărţilor întinse. Staţia de radio de rezervă, cine ştie de ce, nu voia să funcţioneze, iar radiotelegrafistul, serios rănit, nu putea fi de nici un folos piloţilor. Ziua era pe sfîrşite, deasupra oceanului se lăsa o ceaţă groasă - şi căştile se încăpăţînau mai departe să rămînă mute!

— Daţi-mi harta engleză 2927! ordonă Serghievski.

Liniile dinţate, albastre şi roşii, ale furtunilor şi alizeelor se încrucişau cu săgeţile de pe reţeaua de pătrăţele a hărţii. Calculele nu erau suficient de precise: aparatele de bord, care rămăseseră intacte, le dădeau prea puţine indicaţii. Totuşi, acolo, departe, ţărmul ospitalier se întindea pe mii de mile. Nu putuseră să se abată atît de mult, spre sud sau spre nord, ca să nu mai dea de el. Cîntărind bine totul, Serghievski se calmă.

Două becuri din plafonul cabinei luminau viu cadranele sparte ale aparatelor. Oceanul fu înghiţit de întuneric şi nu-i

puteai decît ghici prezenţa ameninţătoare, în spatele lor rămăseseră mii de kilometri din pustiul de apă. Totuşi, jos, sub ei, rămîneau valuri, numai valuri - veşnica răsuflare a neţărmuritului ocean.

Zburau aşa mai mult de 12 ore şi cu toate că lupta şi furtuna îi întîrziaseră, ţinta trebuia să se fi apropiat simţitor.

Timpul se scurgea agale, mult mai încet decît acele care indicau consumul de benzină. În rezervoarele avionului erau trei tone şi ceva de benzină, dar aceasta reprezenta mai puţin de jumătate din rezerva iniţială. Consumul de combustibil era prea mare; vîntul din faţă împiedica avionul să zboare cu viteza necesară.

Serghievski căuta să se liniştească, zicîndu-şi că tot nu-i nimic de făcut; cel mai bun lucru era să zboare, să zboare mereu. Ce-o fi mai tîrziu, o să vadă. Starea atmosferică nu-i îngăduia să determine poziţia avionului; zona furtunii rămăsese în urmă, dar norii înalţi ascundeau stelele. Împărăţia nopţii n-avea hotare, iar pentru gînduri negre rămînea un timp obositor de lung. După 19 ore de zbor nici urmă de lumini, de ţărm!

Îşi dădură seama că de vină fusese nu numai furtuna, care întîrziase avionul, dar şi devierea de la direcţie. Serghievski viră puţin spre nord. sperînd să reducă presupusa deviaţie spre sud.

Motoarele funcţionau ireproşabil, ca în prima oră de zbor, deşi făcuseră pînă acum 3.500.000 de rotaţii. Le mai rămînea o jumătate de tonă de benzină.

Zorile veniră repede. Văpăile soarelui aprinseră jumătatea oceanului din spatele avionului. Dimineaţa străvezie părea dătătoare de speranţă şi bucurie. Dar acele indicatoarelor de benzină se tîrau mereu spre stînga, spre semnul înspăimîntător pentru un pilot - cercul alb al unui zero cu dungă groasă, care spunea în limbajul lui simplu şi teribil: Combustibilul s-a terminat!

Dacă nu vedeau uscatul? Era absurd şi totuşi pămîntul se încăpăţîna să nu se arate. Încă puţin şi uriaşa forţă a motoarelor se va topi, elicele ce se învîrteau sălbatic vor încremeni şi aparatul se va prăbuşi neputincios. Valurile parcă-şi aşteptau prada: se înălţau lin şi ritmic din adîncurile oceanului, încremenind o clipă înainte de a dispare, ca şi cînd ar fi încercat să muşte pîntecul atît de apropiat al avionului.

Soarele răsări de-a binelea, dîndu-le posibilitatea să se orienteze.

— Douăzeci şi şapte grade latitudine! exclamă Serghievski. Ne-am abătut destul de mult spre sud... Dar mai importantă pentru noi este longitudinea. Da, stăm mai prost: aproximativ şaptezeci şi nouă grade vest... Ei, tovarăşi, pămîntul trebuie să se ivească!

Pilotul mai execută o ascensiune. Într-adevăr, abia vizibilă, aidoma coamei încremenite a unui val, apăru la orizont o panglică întunecoasă. Ochii injectaţi şi obosiţi nu se mai săturau privind-o. Emelianov ridică binoclul şi Serghievski îl văzu răsuflînd uşurat. Panglica devenea tot mai întunecată şi mai groasă. Marginea ei superioară căpătă contururi neregulate: zăriră coame pleşuve de munţi sau de dealuri. Încă 20 de minute şi horbota albă a valurilor, care tivea ţărmul, deveni vizibilă cu ochiul liber. Motoarele vuiau asurzitor, înghiţind ultimii litri de benzină. Urcau mereu, pregătindu-se pentru clipa hotărîtoare a unei aterizări forţate. Nu se putea ameriza lîngă ţărm: valurile mari se sfărîmau de stînci negre, pătrundeau în crăpături, de unde se scurgeau înapoi şuviţe şerpuitoare de spumă.

Peste linia albă a valurilor ce izbeau malul se ridicau trepte colţuroase, un covor verde acoperea văile puţin adînci şi poalele desfăcute în evantai ale unor chei. Nici aici nu zăreau loc potrivit pentru aterizare. În spatele munţilor de pe litoral solul cobora şi, cît vedeai cu ochiul, era acoperit cu păduri de nepătruns. Pe alocuri luceau, ca oglinda, mlaştini. La dreapta, departe spre nord, prin licărul valurilor, întrezăriră un promontoriu îngust pe care ghiciră o ridicătură albă, durată de mîna omului - probabil turnul unui far.

Serghievski vedea bine arborii de pe ţărm. Erau palmieri. Acele indicatoarelor de benzină oscilau la zero; tovarăşii săi lucrau din răsputeri la pompele de mînă, fără să-şi ia ochii de la comandant. La stînga, malul se retrăgea şi se abătea spre vest. Avionul depăşi promontoriul ondulat şi lung, acoperit cu palmieri, şi în clipa aceea se aşternu brusc tăcerea. Motoarele se opriseră. Numai cel din stînga mai detună de cîteva ori; în faţa aripilor se zbăteau palele elicelor, vrînd parcă să-i prevină că nu mai pot menţine nava în aer.

— Vom sări pe rînd, pe uşa din stînga. Emelianov, fii gata!

spuse Serghievski. Împinse manşa înainte şi conduse aparatul masiv în jos, pe o linie uşor înclinată, încercînd să amîne cît mai mult aterizarea şi, în acelaşi timp, să evite pierderea de viteză ce putea deveni fatală.

Într-o tăcere înfricoşătoare avionul cobora legănîndu-se. La dreapta se înălţau piscurile înverzite ale munţilor. Încă puţin şi metalul strălucitor al minunatei păsări va fi sfîrtecat, fărîmat în bucăţi informe, împreună cu trupurile piloţilor. Dar echipajul avionului, fără a sufla o vorbă, cu respiraţia tăiată, aştepta, neputîndu-se decide să se despartă de minunata maşină, cu nădejdea în măiestria pilotului. Iar Serghievski, după ce dăduse acest ordin, aproape că nu se mai gîndea la oameni, ci cum să salveze avionul şi încărcătura lui. Două, trei secunde - pămîntul se apropia... Pilotul observă deodată un liman mic şi liniştit, pe care nişte promontorii împădurite îl fereau de valuri. Hotărîrea fu luată într-o clipă: un viraj, o înclinare şi mai mare a avionului în jos şi pămîntul începu să-i gonească în întîmpinare...

Serghievski smuci brusc manşa spre el, ca şi cînd ar fi strîns frîul unui cal ascultător. Giganticul aparat se dresă. Cu trenul de aterizare escamotat atinse păduricea scundă de pe ţărm, în vaietul arborilor care trosneau şi se frîngeau. Pasărea de argint, sleită de puteri, îi mototoli ca pe nişte fire de iarbă, se prăvăli greoi în apa golfului şi începu să lunece, împroşcînd stropi în dreapta şi-n stînga. Mai alergă vreo 150 de metri şi se opri aproape de malul celălalt, înalt. În ultima clipă de zbor, Serghievski mai avusese timpul să scoată trenul de aterizare, ca să folosească cele mai mici posibilităţi de a frîna inerţia navei grele. Manevra reuşise: enormul aparat se culcase pe apa străvezie şi albastră ca cerul, puţin plecat pe aripa din dreapta.

Avionul se mai legăna şi zvîcnea în clipa cînd piloţii ieşiră pe aripă. Serghievski simţi cum i se ia ca o piatră de pe suflet povara apăsătoare a răspunderii. Întinse braţele, bucurîndu-se de soarele orbitor, de apa îmbietoare şi de vegetaţia năvalnică a tropicelor. Sub avion, apa nu era mai adîncă de trei metri; roţile trenului de aterizare se proptiseră în nisipul unui banc. Cabina ermetică nu lăsa ca apa să pătrundă, iar spărtura din bot era deasupra nivelului de plutire al avionului.

— Bine aţi venit, tovarăşi! exclamă cu bucurie Serghievski. E adevărat că n-am ajuns chiar la destinaţie, dar nu-i nici o nenorocire. Putea să fie mai rău. Sîntem undeva în

Florida...

Arşiţa, formele bizare ale plantelor necunoscute trădau o regiune din sudul îndepărtat.

Toate cîte se întîmplaseră în ultimele 24 de ore li se păreau acum un vis de-o clipă.

— Ei, Robinsonilor, să facem o revizie avionului şi să tragem un pui de somn. Vă sfătuiesc să vă dezbrăcaţi, ca să nu fierbeţi în salopetă.

Serghievski se consultă cu mecanicul şi cu pilotul secund şi hotărî ca, după ce se vor odihni, să rezeme coada şi aripa dreaptă în nişte prăjini: aparatul trebuia împiedicat să se afunde în nisip, în timpul refluxului.

Soarele de amiază încingea avionul, făcîndu-l să sclipească orbitor. Aviatorii ieşiră din nou afară, ca să mai răsufle. Radiotelegrafistul rănit se simţea mai bine; fu aşezat în curentul dintre două ferestre deschise.

Aviatorii desfăcură o barcă de cauciuc pliantă, ca să meargă la mal şi să caute prăjini. Serghievski lăsă un mitralior de pază în avion şi, de pe aripa stingă ridicată, examină golful, alegînd arborii cei mai potriviţi.

Oglinda netulburată a limanului avea forma unei inimi. În mijlocul unui promontoriu se înălţa o stîncă abruptă, acoperită cu palmieri subţiri şi încovoiaţi. La dreapta, promontoriul, ca o gheară, era acoperit cu arbori ampenaţi, plini de flori albe. Prin vegetaţia promontoriu- lui se deschidea acum un drum lat, tăiat de avionul lor. Vîrfurile rupte, arborii smulşi din rădăcini, trunchiurile frînte de curînd, azvîrlite la marginea apei, atraseră atenţia lui Serghievski. „Mult material de stîlpi am mai pregătit", constată pilotul, înveselit. Frînturi de lemn ajunseseră pînă aproape de malul celălalt al limanului, atît de puternică fusese izbitura avionului şi rezistenţa corpului său. „

— Dacă n-ar fi fost acest gard elastic... rosti, fara sa vrea, cu voce tare Serghievski şi, fără a-şi mai termina gîndul, se uită la malul opus, unde aparatul cu aripi lungi s-ar fi făcut fără doar şi poate ţăndări.

Aviatorii se urcară în barcă, navigînd încet pe apa ca oglinda, care se-ncreţea parcă în silă. Acolo unde se îngrămădeau în apa străvezie bucăţi de arbori cu un zăhat întreg de lemn deasupra, un spectacol nemaivăzut, de neuitat, apăru în faţa ochilor uimiţi ai aviatorilor.

Prin apa albăstruie, nisipul neted de pe fund avea o culoare brună, monotonă. Deasupră-i, în razele ce răzbăteau în apă, unduiau în toate direcţiile, împletindu-se şi amestecîndu-se, şuviţe siniiii, aurii, purpurii.

O ridicătură mică de pe fund, prinsă sub grămada de aşchii, era tivită de un semicerc vioriu, în mijlocul căruia se învolburau pete de un albastru pur sau aurii. Din cînd în cînd, între aur şi albastru ondulau şuviţe purpurii sau verzi ca smaraldul. Această nemaipomenită simfonie de culori juca, strălucea, se-învolbura, se prelingea, fascinînd ochii cu farmecul ei aproape hipnotic.

Uluiţi de nemaivăzuta privelişte, aviatorii nu-şi puteau lua ochii de la fenomen. Într-un tîrziu, Serghievski, cu un gest hotărît, îndreptă barca spre viitoarea aurie.

În stînga, două crengi rupte, proiectate în adîncime, se înfipseseră aproape vertical în nisip: şi în jurul lor şerpuiau şuviţele aurii şi azurii, deşi mai înguste şi mai străvezii ca primele.

În văzduh plutea mireasma dulce a unor arbori necunoscuţi, întărindu-i în credinţa că trăiesc un basm. În acest colţişor al limanului culorile apei erau mai opales- cente, mult diluate, dar la fel de pure: aur, purpură, albastru.

Serghievski şi tovarăşii lui intrară în apa mică de lîngă mal şi începură să aleagă bucăţile de lemn mai potrivite pentru stîlpi de susţinere. Trunchiurile nu erau mai groase de şase-şapte centimetri în diametru, lemnul însă era compact şi greu; inima lemnului, de un brun închis, era tivită la margine cu un cerc aproape alb.

Mecanicul găsi un trunchi crăpat în două şi-l cufundă, din curiozitate, în apă. În primele două-trei minute se răspîndi încet un nouraş albăstrui, opalescent, mai puţin vizibil; apoi, însă, de la trunchi începură să ţîşnească mici şuviţe în toate culorile curcubeului.

Va să zică, asta era explicaţia minunatelor culori din apa-golfului: ţăndările unui arbore necunoscut. Serghievski privea cu atenţie malul, căutînd să-şi întipărească în memorie contururile arborilor. Ramurile lor, larg răsfirate, frunzişul ampenat şi ciorchinele de flori albe nu aveau nimic deosebit.

Deodată, de după bancul de nisip din gura limanului, se auzi un zgomot slab, dar clar, care nu putea fi confundat cu nici

un altul: un motor! Huruitul îndepărtat, egal şi puternic, se apropia fără doar şi poate de liman.

— La avion! Repede! strigă Serghievski.

De pe aripa stîngă, care domina apa, se vedeau valurile, rostogolindu-se ritmic pe mal. Ocolind promontoriul dinspre est, o şalupă cenuşie despică deodată apa lină cu dîra înspumată a elicei sale. Prova, ridicată mult deasupra apei, se legăna uşor; sub ea, o pată neagră: părţile metalice ale proiectoarelor şi gurile de foc scînteiau cu un luciu mat.

Şalupa viră, motoarele încetară să mai uruie şi micul vas lunecă spre avion. La provă răsăriră siluetele masive ale unor marinari grăniceri, în tunici albe, dar cu şorturi comode, ce păreau o uşuratică nesocotire a austerităţii impuse de regulament uniformei militare.

Nu se lungiră mult la vorbă şi şalupa dispăru la fel de repede cum apăruse. Scurt timp după aceasta, două hidroavioane mici şi scurte amerizară greoi pe apa unui golf mare, situat la un kilometru mai spre vest de „limanul curcubeului". Rănitul şi o parte din încărcătură fură transportaţi pe hidroavioane, iar în rezervoarele aparatului sovietic se turnară două tone de benzină. Le mai rămînea să aştepte două vase, care să remorcheze în timpul refluxului hidroavionul din limanul cel mic şi să-l scoată printre stînci în larg.

Amurgului scurt îi urmă o beznă de nepătruns. Serghievski îşi zise că trebuie să ia o mostră din lemnul acela miraculos; altfel, tot ce văzuse în golf ar părea un simplu vis. Aşteptînd să răsară luna, pilotul se aşeză pe aripa dreaptă' a avionului şi văzu deodată, nespus de clar, o aureolă viorie răspîndindu-se în apa din jurul stîlpilor pe care se sprijineau aripa şi coada avionului. Uimit la culme de noua minune a limanului, pilotul privi spre pădurea sfîrtecată de avion. În apa întunecată, o pată strălucitoare, albastră ardea acum acolo unde, ziua, se fugăriseră şuviţele şerpuitoare de curcubeu.

Serghievski coborî în barcă şi vîsli spre pata de lumină. În jurul ţăndărilor de lemn apa părea un nor de gaze albastre luminiscente, care arunca reflexe argintii pe faţa şi pe mîinile lui Serghievski. Lumina degajată de apă era suficientă ca să se orienteze şi pilotul culese la repezeală cîteva bucăţi de lemn, fără a uita să ia cu dînsul şi cîteva crăci cu frunze şi flori.

Cît timp dură remorcarea avionului, Serghievski nu avu chef de discuţii, dar mai apoi, cînd „limanul curcubeului" rămase în urmă, pilotul nu reuşi să afle nici o explicaţie logică nedumeririlor lui. Arborele cu pricina era cunoscut localnicilor sub numele de „pomul dulce". Era destul de rar prin partea locului şi nimeni nu auzise ca lemnul lui să aibă proprietăţi miraculoase.

O dată cu refluxul, nava de argint fu scoasă încet şi cu băgare de seamă în largul mării calme şi huruitul motoarelor cutremură ţărmul liniştit al tropicelor.

„Albatrosul" părăsi pentru totdeauna limanul fermecat, transportînd înapoi, peste ocean, pumnul de oameni căruia îi fusese dat să vadă una dintre minunile nebănuite ale naturii.

*

* *

Profesorul Kondraşev întoarse fotoliul spre Serghievski, care intra în laborator şi îi întinse, fără un cuvînt, un stativ cu eprubete, pe fundul cărora zăceau bucăţele din miraculosul lemn adus de pilot.

În apă jucau şi licăreau şuviţe şi nouraşi galbeni, purpurii şi albaştri, care se preschimbau din cînd în cînd într-un galben-verzui sau într-un albastru şi mai viu.

— Seamănă cu limanul dumitale? întrebă zîmbind profesorul.

— Nu prea. Aviatorul nu glumea. Culorile şi luminis-cenţa erau mult mai vii.

— A, fireşte! exclamă Kondraşev. Limanul avea apă de mare. Şi, cu o pipetă, picură în eprubetă cîţiva stropi dintr-o soluţie. Albastrul se întunecă deodată şi, din străveziu, deveni aproape impenetrabil pentru ochi, în timp ce nouraşii galbeni aveau reflexe aurii-roşcate.

Profesorul explică:

— Adăugirea în apa dulce a unei mici cantităţi de substanţe alcaline măreşte brusc proprietatea lemnului de a colora apa. Dar aceasta nu este o vopsea, ci o substanţă deosebită, pe care ştiinţa încă n-o cunoaşte. Proprietăţile ei -

luminiscenţa şi opalescenţa - pot fi foarte preţioase. Am reuşit să identific arborele: se înrudeşte cu nucul cenuşiu obişnuit, dar este un strămoş al acestuia şi se numeşte Eisenhart. Această specie a apărut acum cel puţin 60 000 000 de ani. Astăzi, îl găseşti foarte răs- pîndit în sudul Statelor Unite, sub forma unui arbust, şi nu mai are miraculoasele proprietăţi: probabil că a degenerat din cauza mediului nefavorabil. Numai în sudul Mexicului, în peninsula Yucatan şi, foarte rar, pe meleagurile unde aţi fost dumneavoastră, acest Eisenhart s-a păstrat sub forma unui arbore mic, la fel ca în epocile arhaice ale existenţei sale. După cum ştii, este înzestrat cu proprietăţi deosebite; ei bine, acesta este acel „coatl" al aztecilor sau „arborele vieţii" al învăţaţilor din evul mediu. Dumitale, dragul meu, îţi revine onoarea de a fi descoperit, mai bine zis redescoperit, această preţioasă plantă.

Profesorul se ridică şi, solemn, deschise un dulăpior cu geamuri şi scoase o cupă mică, negricioasă, lucrată din lemn de Eisenhart.

— Dumneata, cel dinţii, continuă el, turnînd apă în cupa curată, dintr-un balon de sticlă, ai dreptul să bei licoarea miraculoasă, dătătoare de sănătate marilor oameni din evul mediu...

Apa din micul vas negricios lucea ca o oglinjoară cu reflexe intens albăstrii. Serghievski, zîmbind stingherit, luă cupa din mîinile profesorului şi, fără a sta pe gîn- duri, o goli pînă la fund.

ULTIMA VELĂ

Nava era pe moarte. Marea, care cu numai cîteva ceasuri mai înainte o purta pe umerii ei supusă, se năpustea acum cu urlete mînioase asupră-i. Inima clocotitoare a navei se răcise şi contenise să mai bată. În sala maşinilor se aşternuse o tăcere mormîntală.

Inertă, fără siaj [*Siaj - dîra de spumă lăsată de elice în apă. (N. red. rom.)*] se clătina greoi de la tribord la babord şi de la babord la tribord, se apleca şi se smuncea în bătaia vîntului, învîrtindu-se mereu fără noimă.

Prova vasului se înălţase ridicînd mult deasupra valurilor gurnele-i roşii şi etrava rotunjită, ruginie. Pe punte numai fărîme, resturi, geamuri sparte, bucăţi de parîmă - nici urmă de oameni. Ziua, care de dimineaţă fusese însorită, senină, se încheiase cu o ceaţă care se lipea de valuri şi cu un vînt care te săgeta pînă la oase. Ceaţa se îngroşa, învăluia tot mai mult nava, o îmbrăţişa ca pe o jertfă dinainte sortită.

Cu numai şapte ore înainte, „Kotlas" fusese un cargobot în perfectă stare care îşi făcea a şasea cursă din America spre U.R.S.S. Împreună cu alte zece nave mai mari, sub escorta unor nave de război, „Kotlas" străbătuse fără prea mare bătaie de cap cea mai mare parte a drumului, deşi bombardierele nemţeşti atacaseră în două rînduri.

Dacă nava ar fi avut grai, ar fi povestit cum într-o zi frumoasă de toamnă, pe bolta însorită îşi făcuseră apariţia bombardierele fasciste şi lupta se încinsese. „Kotlas", „prîslea" convoiului naviga mai în coadă. Un „Junkers" de un cenuşiu murdar, care se învîrtise la început deasupra navelor mari din capul convoiului, virase dintr-o dată şi, înălţîndu-şi coada, se năpustise asupra „Kotlas"-ului. Un tun antiaerian primise cu salve, fără teamă, fiara care urla, dar de data aceasta „Kotlas" nu avusese noroc. O bombă străpunsese puntea la pupa, explodase dedesubt şi săltase vasul în aşa fel, încît cîrma deodată diformă, atîrnase o clipă în aer; o altă bombă pătrunsese prin dunetă în compartimentul posterior al magaziei pupa. „Kotlas", pierzîndu-şi cîrma şi elicele, ameninţat cu inundarea cazanelor, evacuă aburii.

Un şuierat puternic, ca un oftat adînc, se răspîndise în

jur, vestind convoiului că una din nave fusese rănită. Comandantul convoiului nu se socotise în drept să oprească întregul convoi pentru un singur vas. O navă de pază luă în remorcă „Kotlas"-ul, răniţii fură transportaţi pe alta şi fumul puzderiei de coşuri acoperi orizontul: convoiul îşi mărise viteza şi-şi văzuse de drum.

Cinci ore cele două vase rămase în urmă navigaseră netulburate, aşteptînd mereu distrugătorul, pe care comandantul convoiului făgăduise că-l va trimite în întîmpinarea lor de îndată ce convoiul ar fi ieşit din zona primejdioasă. Dar dinspre nord-vest un vînt puternic răscolise marea şi cablul de remorcă se rupsese. Aproape întregul echipaj de pe „Kotlas", chiar şi fochiştii şi maşiniştii, cu excepţia celor din magaziile întunecoase care luptau cu apa năvălită prin recesul [*Reces - nişă situată la pupa. (N. red. rom.)*] şi tunelul arborelui port-elice se adunase pe punte pentru recuperarea parîmei grele de remorcă. Cu preţul unor eforturi supraomeneşti, parîma putuse fi matisită [*A îmbina capetele a două parîme sau a două cabluri, prin împletirea şuviţelor din care sînt alcătuite(N. Club CPŞF.)].*Dar remorca se rupsese din nou, chiar lîngă cîrma vasului care-l remorca. Şi, colac peste pupăză, în momentul acesta se ivise un avion inamic de recunoaştere.

Marinarii de pe „Kotlas" nici nu apucaseră sa trag[parîma din apă, că cele două vase fuseseră din nou atacate de bombardierele chemate de avionul de recunoaştere. Nava de pază fusese lovită în două locuri şi, înghiţind vreo două sute de tone de apă, s-a aprovat [*A se înclina longitudinal cu pupa mai sus decît prora (N. Club CPŞF.)*]. Bombardierele încercau să scufunde nava de pază pentru că, fără ea, „Kotlas"-ul, neputincios, ar fi rămas imobilizat. După ce-şi terminaseră bombele grele, fasciştii aruncaseră pe puntea „Kotlas"-ului cîteva bombe brizante, iar apoi biciuiseră mult timp ambele nave cu rafale de mitralieră. Comandantul „Kotlas"-ului, şeful de echipaj şi cîţiva marinari pieriseră, alţii fuseseră răniţi.

Avioanele dispăruseră, dar nava de pază avariată nu mai putea remorca „Kotlas"-ul; ea însăşi era în primejdie. Nu-i rămînea decît o singură soluţie: să plece, atîta timp cît se mai putea deplasa prin propriile sale forţe. Comandantul navei de pază voise să scufunde „Kotlas"-ul, dar secundul acestuia, care

acum ţinea locul comandantului, refuzase. Toţi marinarii de pe „Kotlas" scăpaţi teferi, fuseseră de aceeaşi părere - voiau să continue lupta pentru salvarea navei greu rănite, trăgînd nădejde că distrugătorul de escortă nu avea să mai întîrzie.

Vasul de pază luase pe bord răniţii de pe „Kotlas" şi plecase. Acum, marea era pustie. Pustiu părea şi „Kotlas"-ul care plutea în derivă spire sud-sud-est. Instalaţia de radio nu funcţiona, pompele nu funcţionau, curentul electric se întrerupsese. În realitate, „Kotlas"-ul nu mai era decît cadavrul unei nave, care abia se mai ţinea la suprafaţă. Pe el, se mai aflau totuşi şase marinari.

Unul din ei, înalt şi uscăţiv, stătea în cabina de navigaţie. Era secundul de pe „Kotlas", Ilin. Colţurile gurii lăsate în jos, cutele lungi, verticale, care-i brăzdau acum obrajii, făceau ca faţa-i să pară încordată şi aspră. Ceaţa ce le fusese înainte aliată, ascunzîndu-i de ochii duşmanului, devenise acum un duşman de temut: vasul de război ce trebuia să le vină în ajutor putea trece pe lîngă „Kotlas" fără să-l vadă. Ilin n-avea cum semnaliza prin radio, căci nu mai avea radio, nu putea acţiona nici sirena, căci nu mai avea abur. Nu-i rămînea deci decît să bată clopotul, deşi risca să atragă un submarin sau un vas de patrulare al inamicului.

Secundul era îngîndurat. Curînd avea să se înnopteze, Iar vîntul dinspre nord-vest va bate, desigur, un timp mai îndelungat. Vîntul rece, suflînd deasupra curentului cald al Golfstreamului, venea saturat cu vapori de apă şi îngroşa ceaţa. Apoi deriva îi purta într-o singură direcţie: spre ţărmurile ocupate de inamic. E drept că pînă acolo mai era mult, dar şi noaptea era lungă, toamna. Dacă ajutorul nu Ie venea Ia timp... Ilin strînse tare între dinţi capătul pipei care se stinsese de mult şi îşi închipui clipa cînd ceaţa avea să se risipească în zori, iar „Kotlas"-ul zărit de pe ţărmul inamic.

Un val plescăi, oblonul unui spirai *[capac cu geamuri construit în puntea unei nave (uneori înclinat şi protejat cu grilaje), care serveşte la luminat şi la aerisit. (N. Club CPŞF.)]* scîrţîi. Zgomotele astea îi reamintiră secundului înmormîntarea comandantului şi a marinarilor de pe „Kotlas", căzuţi de curînd în luptă. Ilin îşi iubise comandantul; puţini oameni de pe bord ştiau ce prietenie neţărmurită îi legase. Secundul simţi din nou cum i se strînge inima, ca în clipa aceea cînd se aplecase

asupra comandantului lovit de moarte, îşi mai pironise pentru ultima oară ochii în ochii prietenului, care-şi pierduseră gravitatea obişnuită şi-l priviseră deschis, naivi şi limpezi ca ai unui copil. Buzele albite se întredeschiseseră, Ilin apucase să audă doar atît: „...dumneata... păstrează-l pentru..." Secundul nu ştia dacă se referea la vas sau la caietul lui.

De cîţiva ani încoace căpitanul îşi făcea însemnări despre istoria flotei ruseşti.

— Din punctul meu de vedere - îi spusese el adesea - istoria flotei ruseşti se împarte în trei: una a flotei maritime militare, care are un istoric oficial şi bogat, a doua a flotei comerciale, care nu-i nici oficială, nici bogată. Lanţul lung se întindea de la familia ţarului (aci comandantul lăsa să-i scape o zdravănă sudalmă marinărească) pînă la armatorul vasului respectiv. Cine să-i scrie istoria? Dar flota comercială rusă a crescut şi s-a dezvoltat, a dat marinari straşnici şi asta numai datorită poporului rus. Ţi-o spun o sumedenie de scrieri didactice sau literare. Numai a treia categorie - a marinarilor ruşi care nu şi-au găsit locul în Rusia ţaristă şi au fost nevoiţi să se îmbarce pe vase străine - nu are un istoric al ei. Despre aceşti marinari, adeseori neîntrecuţi, nu se ştie nimic; ei nu au o istorie a lor. Uite, golul ăsta aş vrea să-l împlinesc eu. Doar mă trag dintr-un.vechi neam de marinari şi ştiu multe...

Toate astea şi le reamintise Ilin, în timp ce îmbrăţişa cu privirile puntea schilodită a „Kotlas"-ului.

Cele două felinare cu gaz, care se legănau şi fumegau, nu izbuteau să împrăştie bezna apăsătoare. Apa trecea de brîu. Cu fiecare legănare a navei, masa grea de apă izbea surd, ameninţătoare, pereţii. Această apă neagră, ce părea fără fund, era duşmanul cel mai rău şi mai primejdios.

— Ptiu, frig e! - rosti în întuneric o voce limpede, de om tînăr.

— Nu-i nimic, Vitea, curînd ne vom încălzi! - răspunse alt glas, răguşit. - Ei, Titarenko, dă-o încoace.

— Nu pot s-o proptesc, o dă afară...

— Dar voinicul nostru unde e?

— Kurganov, vino încoa!

— Nu pot, sînt lîngă mecanic...

— Stai! Na, am nimerit... Dă-i, apasă, - ţ-i-i-n-e! Of, afurisita!...

— Iar a dat-o afară? - strigă de sus Ilin. - Cobor îndată!... Bag-o sub stringher [*Piesă în osatura unei nave care întăreşte corpul acesteia în borduri (N. red. rom.)*]. Stai!... Aşa, dă-i!

Încăperea întunecoasă şi strîmtă se umplu de lovituri de ciocan, de plescăitul apei, de strigăte şi exclamaţii.

— Ptiu! - se oţărî cineva, care răsufla din greu. - Ce de apă am înghiţit...

— Pesemne că-i tare bună apa de santină [*Santină - rigolele pentru apă situate la fundul navei unde se scurge apa din calele şi din diferitele încăperi ale navei. (N. red. rom.)*]! - glumi pe socoteala lui un altul.

— Asta-i totul, Matvei Nikolaevici? - întrebă încet Ilin.

— Deocamdată, totul, - răspunse Golovin mecanicul secund, care scuipa de zor.

— Cu tunelul am terminat - reluă secundul. - Dar în sala maşinilor?

— Acolo nu-i nimic de făcut! - şi mecanicul ieşi din ungherul său întunecat, intrînd în raza de lumină a felinarului. Dădu din mînă a lehamite. Arborele port elice a descentrat, prin presgarnituri intră apa, picul pupa [*(Picul prova şi picul pupa.) încăperile terminate ale corpului navei la prova şi pupa. (N. red. rom.)*] este dărîmat, recesul spart şi el, tunelul avariat - tot o să ne preseze pînă la urmă apa.

— M-da, aici n-ai cu ce întări, - recunoscu şi secundul.

Marinarii, uzi pînă la piele, ieşiră pe punte, unde vîntul rece îi pătrunse pînă la oase. Soarele apusese, dar mai era destulă lumină ca să-ţi dai seama cît de deasă era ceaţa: chiar cabestanul [*Cabestan - mecanism cu tambur vertical care serveşte pentru ridicarea ancorelor şi pentru executarea manevrelor de acostare a navei. (N. red. rom.)*] din prova ridicată a „Kotlas"- ului nu se mai vedea. Cei cinci, tremurînd de frig, se uitară la Ilin: pe feţele lor se citea una şi aceeaşi întrebare. Al treilea ofiţer, un băiat tînăr, frumuşel, se pierduse de tot, mecanicul îşi strîngea înciudat buzele, fochistul - o namilă cît un urs - se încrunta. Ilin le spuse să se schimbe imediat şi să mănînce ceva ca să mai prindă puteri, apoi să facă pe rînd de cart la clopotul vasului care scăpase neatins în vîrful barei sale strîmbată de explozie. Era singurul mijloc ce le mai rămăsese ca să-şi anunţe prezenţa - să bată clopotul. Trebuiau să fie însă cu luare-aminte, să tragă mereu cu urechea, ca la cel

mai mic semn să înceteze şi să se adune cu toţii sus, „iar mai încolo, cum le-o fi norocul!" Aşa hotărî Ilin, care, însoţit de puţin numerosul său echipaj, se îndreptă spre cabine.

— Creşte? - întrebă laconic mecanicul.

— Încă un picior.

— Mult, foarte mult! - Mecanicul se uită întrebător la secund.

— Daţi-i drumul! - ordonă Ilin. - Benzina e puţină, dar altă soluţie n-avem.

Mecanicul făcu fochistului un semn cu mîna şi amîndoi dispărură în întuneric. Curînd, bătăilor ritmice ale clopotului se adăugă pufăitul motorului. Mecanicul îl reglă, mîngîie drăgăstos cilindrul verde al pompei de benzină şi mormăi:

— Scoate-ne din încurcătură, drăguţe!

Îşi luă seama şi se întoarse cam stingherit spre fochist, care ţinea felinarul. Dar fochistul, care trăgea cu urechea la şuvoiul puternic de apă ce ţîşnea acum peste bord, dădu din cap a încuviinţare:

— Mică, mică, dar de ispravă! Ehe, de ne-ar ajunge benzina!... - Se întrerupse, apoi zise cu voce schimbată: - Haidem, Matvei Nikolaevici.

Noaptea neagră, în care nu pîlpîia nici o rază de lumină, se scurgea încet. Marinarii se adunaseră în cabina secundului, mai aproape de ieşire. Din cînd în cînd se ridica cîte unul şi se ducea să-l schimbe pe marinarul de la clopot, iar cel de afară intra rebegit şi dădea pe gît păhărelul anume pregătit pe masă, ca să se încălzească. Secundul şi mecanicul coborîră de mai multe ori în cală, să măsoare adîncimea apei. Şi, cu cît se apropiau zorile, cu atît mai puţin nădăjduiau că vor putea salva nava. Apa creştea. Geamătul înfundat al pereţilor etanşi şi scîrţîitul proptelelor arătau că presiunea apei creştea neîncetat. Cînd se va termina benzina pentru pompă... Marinarii încercau să se ia cu vorba, povestind şi glumind ca să nu se mai gîndească la asta, dar pînă Ia urmă tăcură cu toţii. În cabina abia luminată cufundată în linişte răzbăteau ameninţătoare, insistente, bătăile rare ale clopotului, parcă repetînd cu încăpăţînare: „Nu, nu..."

Cîteva clipe de tăcere tulburate numai de huruitul slab al pompei, apoi iarăşi: „Nu, nu...".

Deodată fochistul rosti cu glas nesigur zîmbind:

— Vitea, cîntă-ne ceva...

Ceilalţi i se alăturară.

Viktor Meteliţîn, al treilea ofiţer, nu se lăsă rugat. Chipul lui de adolescent se îmbujoră, deveni visător de îndată ce degetele atinseră ghitara pe care o aduse din cabina sa. Cu glas puternic de tenor începu să cînte o melodie pe care toţi o cunoşteau. Frumosul Meteliţîn cînta puţin aplecat într-o parte, ridicîndu-şi faţa spre felinarul ce răspîndea o lumină palidă. Semiîntunericul din cabină, pătratul alb al feţei de masă, dangătul stăruitor al clopotului care acum nu mai părea prevestitor, ci un acompaniament al cîntecului... - toate astea aveau să se întipărească pentru multă vreme în amintirea celorlalţi patru care-l ascultau pe tînărul ofiţer, aşteptînd să răsară soarele.

Ţară, mumă bună, ne duci dorul.
Te-au lăsat feciorii şi-au plecat,
Lacrimile-ţi seacă...

Vocea se frînse. Ultima notă, înaltă, mai stăruia în strună cînd deodată, parcă pentru a se supune cîntăreţului, tăcu şi clopotul. Ilin ţîşni din cabină şi alerga la matrozul de serviciu, Cegodaev.

— Un motor, Anton Petrovici! - şopti matrozul.

Ilin avu şi el impresia că aude un huruit slab. Mult timp marinarii nu cutezară să tulbure prin vreo mişcare tăcerea nopţii. Apoi dădură din nou drumul pompei, pe care o opriseră.

Zorile se apropiau, dar ceaţa nu lăsa să treacă razele de lumină şi contururile vasului se desprindeau foarte încet din negură. Ilin, împreună cu tînărul ofiţer, se străduia să determine viteza de derivă a vasului. După calcule îndelungate, se convinseră că în timpul nopţii vasul se deplasase spre sud-est, către ţărmul inamic. Pierduseră şi ultima speranţă de a salva vasul: „Kotlas" luase prea multă apa, ca să se mai menţină la suprafaţă, iar deriva îl dusese prea departe.

Sub privirile iscoditoare ale celorlalţi, secundul căuta să pară calm. Nu voia să împărtăşească oamenilor noutăţile alarmante înainte ca ei să-şi mai fi venit în fire. În capul mesei înclinate, pe care farfuriile stăteau ca prin minune, încerca să pară bine dispus. După o noapte de încordare, ziua ce se înfiripa li se părea promiţătoare. Marinarii se înviorară.

Deodată, Golovin păli şi, împingînd cu zgomot scaunul, se

repezi pe punte. Toţi amuţiră. Înţeleseseră pe loc ce se întîmplase: pompa se oprise. Asta însemna că butoiul de benzină, legat cu un furtun de rezervorul motorului, se golise şi că, prin urmare, numai cîteva ore numărate mai despărţeau nava „Kotlas" de pieire.

— Haidem pe punte, prieteni, la aer, să ne sfătuim!

Tonul neaşteptat de blînd al secundului trăda momentul critic.

Vasul se înclinase mult şi se ţineau cu greu pe punte. Cei cinci marinari se rezemară cu spatele de cabina de navigaţie, care-i apăra de vînt şi se uitară întrebători la Ilin. Acesta, încovoiat, cu picioarele desfăcute ca ruliul să nu-l dea peste cap, cîntărea cuvintele simple şi grave pe care trebuia să le spuie acum tovarăşilor săi. Valurile treceau peste pupa şi măturau puntea din partea bordului aplecat. Din cînd în cînd marea se cutremura, de parcă un spasm i-ar fi crispat corpul uriaş şi atunci micul clopot icnea înfundat.

— Prieteni, nu mai e nici o speranţă să salvăm nava, - începu domol secundul, fără a-i privi. - într-o oră vasul se va scufunda. Vîntul şi curenţii ne-au purtat spre ţărmurile Norvegiei, ocupată de nemţi. Bărcile de salvare au fost sfărîmate. Ne mai rămîn plutele de salvare, dar prea departe n-o să ajungem cu ele, iar de cules... ei bine, nu ne-ar putea culege decît duşmanii noştri. Asta înseamnă captivitate. Dacă scăpăm cu viaţă şi ajungem la ţărm, tot în captivitate nimerim... sau...

Secundul se uită deodată pătrunzător în ochii tovarăşilor săi, care păliră.

Mecanicul se zgribuli. Parcă vedea un petec de pămînt murdar, împrejmuit cu sîrmă ghimpată, şi îndărătul ei - o mulţime de oameni chinuiţi, cu feţele supte, cu privirile stinse... „Nu, niciodată!" Ca şi cînd i-ar fi ghicit gîndurile, Meteliţîn strigă:

— Orice, numai prizonieri nu! - şi-şi strînse convulsiv enormul pistol automat.

Şase marinari stăteau faţă în faţă cu soarta de neîndurat: pieirea fără luptă a unor oameni dintr-o bucată.

— Nu, nu aşa, - zise fochistul lui Meteliţîn şi împinse cît colo revolverul. - Iacă ce spun eu, - şi Kurganov izbi cu pumnul său enorm în peretele cabinei: - N-o să ne lăsăm prinşi, dar nici

să murim aşa nu se poate. Să ajungem la mal, să debarcăm şi să ne batem. Eu unul nu mă dau pînă nu dobor cel puţin zece. O să-mi vînd scump pielea. Cînd se vor termina cartuşele - atunci om avea timp berechet... - încheie uriaşul, făcînd un semn spre revolver.

Vorbele fochistului avură asupra celorlalţi efectul unui vînt fierbinte. Moartea în luptă nu-i înspăimînta. Meteliţîn se grăbi să-şi pună la loc revolverul. Ilin strînse cu putere mîna fochistului.

Ceaţa se împrăştia, vizibilitatea se îmbunătăţea.

— Vom lega cele două plute una de alta, - hotărî secundul, - altfel ne vom răzleţi. Ei, ce-aţi adus acolo? - se adresă el lui Meteliţîn.

— Apa, galeţii, ciocolata, vinul... - înşiră ofiţerul.

— Vodka, spirtul. Dar salam avem?

— Avem.

— Mai luaţi o armă automată din cabina comandantului. Trei oameni au revolvere, arma o păstrăm de rezervă. Puneţi pe plute toate cartuşele, busola, felinarul, jurnalul de bord şi hărţile regiunii, pentru orice eventualitate... Nu uitaţi să legaţi zdravăn cizmele!

Secundul controlă cu multă băgare de seamă cum fuseseră legate baloturile pe plute şi se îndreptă grăbit spre cabina comandantului. Înveli cu grijă într-o muşama un caiet negru şi gros şl se întoarse în fugă spre punte. Vasul se apleca tot mai mult într-o parte, silindu-i să se grăbească: la tribord apa se şi apropia de suprastructura centrală, pupa dispăruse în valuri. Ilin închise într-o cutie de tablă caietul comandantului împreună cu hărţile şi jurnalul de bord.

Alunecînd pe puntea udă şi înclinată, marinarii împinseră cele două plute, legate una de alta, mai aproape de pupa, îşi puseră colacii de salvare şi dădură pe gît cîte un pahar de vodkă. Fochistul, secundul şi timonierul apucară lopeţile cu care aveau să îndepărteze cît mai mult plutele de vasul în agonie. Momentul hotărîtor se apropia, dar marinarii nu se îndurau să părăsească puntea. Înăuntrul navei răsună un zgomot surd, ca un oftat greu. Corpul navei zvîcni şi începu să se scufunde văzînd cu ochii.

— Gata! - ordonă secundul.

Marinarii mai îmbrăţişară puntea pentru ultima oară cu

privirea, luîndu-şi rămas bun de la nava lor dragă. Îi aştepta singurătatea şi necunoscutul. Ilin se încruntă şi, apucînd guşa [*Guşă - ochiul de la capătul unei parîme, cablu etc. (N. red. rom)*] balustrăzii, trase pluta peste parapet. Valurile îi primiră pe marinari cu îmbrăţişări de gheaţa. Plutele se îndepărtară.

— Tii, ce de apă!... - se oţărî mecanicul.

Nimeni nu-i răspunse. Toţi priveau spre „Kotlas".

Oricine cunoaşte un naufragiu numai din tablouri înclină să-l vadă astfel: prova afundîndu-se în apă, elicele răsucindu-se în aer, pavilionul fluturînd la pupa. Dar cu cît mai îngrozitor e să vezi în realitate un vas ce se cufundă cu pupa înainte! Nava parcă ar cădea pe spate, ridicîndu-şi spasmodic tot mai sus prova, apoi se întoarce încet, dă la iveală fundul lunecos, acoperit de alge, dezgustător, ca un hoit putregăit şi, fără grabă, se scufundă în valuri. Un astfel de spectacol le fu dat să vadă marinarilor de pe „Kotlas", în timp ce vîntul şi curentul îi mînau departe.

Nici unul dintre ei n-ar fi putut spune cît timp trecuse: poate numai cîteva ore, poate cîteva zile. Conştiinţa marinarilor încetase să mai opereze cu noţiunile general omeneşti. Voinţa, ea singură mai pîlpîia în aceste corpuri pe care viaţa începea să le părăsească. Ea îi făcea să înalţe din cînd în cînd capetele peste valurile care-i scăldau şi să se agaţe de guşele cablului petrecute pe sub coate: mîinile zgîrcite, cu încheieturile umflate, nu le mai erau de folos.

Deodată, secundul, care se topea văzînd cu ochii, avu senzaţia nelămurită că pămîntul e pe aproape.

Ilin ridică anevoie capul şi luptă un timp cu petele negre care-i jucau prin faţa ochilor. În sfîrşit, reuşi să vadă malul care era aproape de tot. Ceaţa, străvezie pe mare, se îngroşa lîngă ţărm. În adîncul unor cheiuri stîncoase - un fiord ai cărui pereţi negri atrăgeau atenţia lui Ilin - ceaţa devenea un zid compact, vînăt.

— Pămînt! Pămînt! - strigă răguşit fochistul.

Marinarii ieşiră din amorţire şi încercară să-şi adune forţele ce le mai rămăseseră. Ilin scosese ultima sticlă de spirt. Lichidul de nouăzeci şi cinci de grade se scurgea pe gîtlejuri şi în ochii marinarilor prinse a licări din nou viaţa. Ilin îşi revenise într-atît, încît izbuti să-i spună fochistului:

— Halal timp de debarcare!

— Ar trebui să ne ascundem pe mal, pînă ne-om mai veni în fire, - îşi dădu cu părerea Kurganov.

Pereţii drepţi, negricioşi ai fiordului se apropiau, creşteau, ieşeau din ceaţă. Marinarii erau purtaţi spre stînga, pe lîngă un promontoriu stîncos - poate un ostrov - îndărătul căruia fiordul se ramifica în două. La piciorul peretelui despărţitor pornea o fîşie de pămînt cu arbori, al căror frunziş tomnatec, ruginiu, de-abia îl zăreau prin ceaţă. Mai încolo nu vedeau nimic. Lîngă intrarea în fiord, pe promontoriul stîncos şi abrupt, zăriră patru căsuţe coborînd una după alta panta dulce.

În faţa promontoriului, valurile începură să salte plutele. Marinarii reuşiră cu mare greutate să ocolească promontoriul şi se treziră într-un loc unde apa, neagra, liniştită, îngheţase parcă în ceaţa groasă, lăptoasă. Stîncile prăpăstioase se îndepărtară, lăsînd între ele un spaţiu semicircular. Malul cel mai apropiat al acestui golf era o îngrădire de stînci cît toate zilele, despărţite de braţe înguste. Printre aceste stînci zăriră două catarge înalte ale unui vas cu pînze, iar mai încolo întrezăriră, pierdută în neguri, o pădure întreagă de catarge.

Ilin nu-şi putu stăpîni un strigăt de uimire. Porniră mai departe cu grijă, pe braţul apei, bine ascunşi de stîncile negre care se înălţau de o parte şi de alta. Deodată, în crăpătura luminoasă dintre aceşti pereţi naturali se ivi bompresul vasului ale cărui catarge le observaseră marinarii cînd intraseră în golf. Cei şase îşi încordară gîturile, examinînd cu luare-aminte corabia. După toate aparenţele, nu mai ieşise de mult în larg. Arborada fusese scoasă, rosturile călăfătuite se zăreau clar ca nişte dungi cenuşii pe bordul negru. Plutele se lipiră fără zgomot de prova turtită a velierului, marinarii îşi încordară auzul. Nimic nu clintea pe punte sau în interior. Vasul părea pustiu. Secundul făcu un semn cu capul. Toţi îl înţeleseră. Pe fîşia îngustă de apă dintre bordul stîng al navei şi malul abrupt cei şase ajunseră repede la cîrmă, pe unde nădăjduiau să se caţere pe punte, dar la pupa velierului, tăiată în unghi drept, găsiră atîrnată o scară de pisică.

Sprijinindu-se de cîrmă, nu le-ar fi fost greu să urce scara, dar nu se simţeau în stare: erau prea slăbiţi. Într-un tîrziu fochistul, cu o sforţare disperată, îl împinse în sus pe secund şi, scrîşnind din dinţi de tare ce se încorda, se căţără şi el cu guşa parîmei pe după gît. Ajunşi pe punte, simţiră că totul

le joacă în faţa ochilor. Ilin căzu, fochistul însă se ţinu pe picioare şi începu să desfacă parîma ca să-i ajute pe ceilalţi să urce.

Deodată, undeva sub ei, scîndurile scîrţîiră sub povara unor paşi grei. Pe punte apăru o făptură masivă - un om cu cămaşă albastră, cizme înalte, marinăreşti, care... se opri uluit. Vîntul răvăşea părul de culoarea paiului şi barba îngustă, aurie, ce acoperea faţa lată şi îndrăzneaţă a necunoscutului. Kurganov se îndreptă cît era de lung: doi uriaşi blonzi se înfruntau faţă în faţă. Ilin se ridică şi el şi se dădu lîngă fochist.

Norvegianul cel lung examină cu atenţie uniforma necunoscută şi spuse ceva arătînd spre mare. Ilin şi Kurganov schimbară o privire, apoi secundul rosti cu hotărîre în limba engleză:

— Marinari ruşi... sîntem de pe un vas naufragiat.

— Russan, russan... - bolborosi norvegianul, vădit tulburat. Făcu un gest cu mîna, îmbrăţişînd întregul fiord, şi glăsui şi el, într-o englezească stîlcită: - Nemţii pretutindeni, prind pe voi... - şi, ca să fie mai bine înţeles, strînse pumn palma desfăcută.

Fochistul clătină din cap şi aduse astfel mîinile de parcă ar ochi cu o puşcă. Norvegianul îi privi din nou cu luare-aminte; în ochii senini juca abia vizibil o licărire ironică. În vremea asta se iţi de după bord capul lui Meteliţîn. Grija pentru cei ce rămăseseră sus dăduse forţe celor de pe plută şi începură să se caţere pe velier. Norvegianul se dădu instinctiv înapoi, dar fochistul, cu un gest simplu, prietenesc îl apucă de mînă şi-l duse spre bord. Norvegianul se nelinişti din nou şi pronunţă cîteva cuvinte dintre care unul englezesc: „ascunde". Cu ajutorul lui, marinarii ridicară plutele pe bord, apoi tot el le explică, printr-o mimică expresivă, că în curînd avea să bată vîntul dinspre fiord şi să gonească ceaţa, din care pricină trebuiau să îndepărteze totul de pe punte.

Plutele fură coborîte în cală. Norvegianul aprinse un felinar, şi-i conduse pe oaspeţii neaşteptaţi jos, la prova corăbiei. Aplecîndu-se cît putu mai mult, el se strecură prin uşiţa joasă a unei încăperi mici, care părea a fi magazia de materiale de bord, şi atîrnă felinarul în tavan, bocănind de zor cu cizmele-i uriaşe. La chemarea lui, marinarii se treziră dincolo de peretele masiv, în cabina mică, unde se

îngrămădeau vele vechi. Norvegianul aşternu cîteva pe jos.

În tavan era încastrat călcîiul bompresului, prins cu brăţări de fier şi încadrat cu grinzi masive de stejar.

Bompresul era înclinat, şi plafonul cabinei se înălţa în direcţia provei, iar spre ieşire cobora astfel încît puteai intra în cabină numai îndoindu-te din şale. Aerul închis, mirosind a catran, lemn de stejar şi pînză veche, păru fierbinte marinarilor; feţele lor, biciuite de apă şi de vînt se îmbujorară. Gazda se lăsă în genunchi şi începu din nou să gesticuleze, repetînd des în englezeşte: „Nu deschideţi! Nu deschideţi!" Ilin explică tovarăşilor săi că norvegianul voia pesemne să plece şi-i ruga pe ruşi să nu deschidă dacă urcă cineva pe vas. Cînd o să se întoarcă el, o să bată aşa: pumnul norvegianului izbi în podea două lovituri duble, aşa cum bate clopotul pe vas. Ilin îi spuse norvegianului: „Yes", şi acesta ieşi în grabă, închizînd cu grijă uşa.

Un timp marinarii se priviră în tăcere. Căldura dinăuntru îi moleşea, gîndurile li se încîlceau. Somnul îi ademenea.

— Oare nu s-a dus după „Friţi"? - întrebă îngrijorat mecanicul, exprimînd neîncrederea generală provocată de plecarea precipitată a gazdei.

Numai fochistul protestă energic:

— Eu l-am văzut primul şi aş putea să spun că l-am pătruns cu privirea pînă-n adîncul sufletului, cînd stăteam pe gînduri dacă să-i dau una-n cap sau nu. Nu, e marinar şi-i om dintr-o bucată, nu ţine cu fasciştii care i-au cotropit ţara. Putem avea încredere în el.

Secundul îl susţinu:

— Tot nu avem unde să ne ascundem acum, armele sînt la noi şi norvegianul n-o ştie. Nu mai e mult şi se înnoptează. Ne vom baricada cît mai bine şi dacă cineva va încerca să spargă uşa, vom auzi fără doar şi poate. În schimb, ne vom odihni cum trebuie, iar pe urma... noaptea-i bun sfătuitor.

Toţi fură de aceeaşi părere cu secundul. După ce înţepeniră bine uşa groasă cu o grindă şi nişte cavile [*Cavile - mînerele roţii de cîrmă (timonă}. Piese mici de lemn, de forme diferite. (N, red. rom.)*] găsite în cabină, marinarii începură să se dezbrace şi să-şi stoarcă hainele ude. Căldura îi moleşi, o pace binefăcătoare pogorî asupra acestor biete făpturi chinuite, care mai găsiră totuşi energia trebuincioasă ca să dezlege

bocceaua cu arme. Automatele şi celelalte arme fură şterse cu grijă şi aşezate cîte trei de o parte şi de alta. Marinarii se înveliră cu cîteva pînze groase şi, lipindu-şi corpurile goale, adormiră buştean de cum puseră capul jos.

Ilin auzi prin somn un zgomot înfundat, nelămurit care i se părea că vine de la mari depărtări, apoi se dezmetici: cineva bătea în uşă. Secundul aruncă pînza de pe el şi, cu o mişcare bruscă, se ridică în capul oaselor. Somnul se risipi ca prin farmec. Crispîndu-se din cauza durerii ce o resimţea în toţi muşchii, Ilin îşi trezi tovarăşii. Îndărătul uşii bătăile continuau: „toc-toc, toc-toc". A, dar ăsta trebuie să fie gazda!

Cu revolverul într-o mînă, îndoit din şale, secundul se apropie de uşă; în spatele lui, ceilalţi, cu baionetele în mînă, se aşezaseră în rînd. Cînd uşa se crăpă, marinarii zăriră lumina palidă a zilei pătrunzînd prin spiraiul de sus. Îndărătul uşii răsună glasul cunoscut al norvegianului, care vorbea cuiva în limba lui. În cabină intră, gîfîind şi lovindu-se cu spinarea de tavanul scund, un bătrîn cu barbă albă, aproape tot atît de lung ca şi gazda care îl urmă şi trase imediat uşa după el.

Noii veniţi rămaseră cu gura căscată la vederea neobişnuitului tablou. Închipuiţi-vă o cămăruţă joasă, cu aer închis, haine ude atîrnînd din tavan, iar în lumina slabă a felinarului - şase oameni goi-puşcă strîngînd în mîini armele! După ce-şi reveni din uluială, bătrînul zîmbi ursuz şi spuse ceva gazdei. Acesta se adresă marinarilor în aceeaşi englezească stîlcită:

— El, marinar bătrîn. El poate. Nu sînt nemţi. Sus păzeşte om.

Bătrînul păşi înainte, dădu la o parte fără teamă pistolul automat din mîna fochistului şi, dezdoindu-şi cu un suspin de uşurare spatele, se aşeză jos. Gazda pipăi îmbrăcămintea marinarilor, clătină din cap, făcu din ea la iuţeală o legătură şi ieşi.

Marinarii se aşezară şi ei în faţa bătrînului, fără însă a lăsa armele din mîini. Bătrînul norvegian cercetă pe fiecare în parte cu ochii lui străpungători înfundaţi în orbite, îşi trecu degetele prin barba-i deasă şi începu să le spună ceva pe englezeşte. Toţi, chiar şi cei ce nu cunoşteau bine limba, îl ascultau cu atenţie. Gazda se întoarse şi se aşeză pe podea, alăturîndu-se celor ce ascultau. Bătrînul, hîtru, făcu cu ochiul

marinarilor şi aprinse o lulea care mirosea de te trăsnea. Abia acum îşi amintiră marinarii că trecuse multă vreme de cînd nu mai fumaseră. Cineva descoperi o bucată de ziar şi două ţigări, de o mărime extraordinară, prinseră a umbla din mînă în mînă. Ilin scoase şi el cu grijă din tocul revolverului nelipsita-i pipă. Marinarii fumau cu voluptate. Numai Kurganov, care nu era deprins, tuşea şi drăcuia, iar din cînd în cînd îi ţinea isonul şi gazda, care de bună seamă nu era nici el fumător.

Secundul începu să traducă tovarăşilor ce spunea bătrînul:

— Am nimerit într-un fiskever [*Fiskever - port de pescari. (N. red. ruse.)*]. Aci este o unitate nemţească de grăniceri de coastă, dar baza maritimă e în fiordul vecin. Corabia asta e de mult aci, a venit din Kumagsfür; căpitanul ei a fugit la englezi, echipajul a luat-o şi el din loc. În golf sînt vreo şaizeci de vase pescăreşti cu motor. Nu se duc la pescuit; oamenii nu vor să-i hrănească pe nemţi, iar nemţii nu le dau voie să iasă în larg decît cu condiţia asta. Pe urmă, n-au nici combustibil. Gazda noastră stă aici pentru că nemţii l-au dat afară, împreună cu fratele lui, dintr-o casă de pe malul celălalt al fiordului, unde şi-au instalat pichetul de grăniceri. Gazdei i-a plăcut aici: e la largul lui şi unde mai pui că nu-i vede pe fascişti. Aseară a dat o fugă pînă în cătun şi s-a sfătuit cu pescarii ce să facă cu noi. Bătrînul m-a întrebat ce avem de gînd. I-am răspuns: „Să ne batem cu nemţii. Fiecare din noi face cît zece nemţi, aşa că garantăm pentru şaizeci". Mi-a răspuns că sînt peste şase sute aici. Dar să lăsăm glumele. Pescarii zic că dacă se iscă lupta, nemţii îi vor omorî pe toţi, pe o rază de o sută de kilometri, sau îi vor arunca în închisoare, crezînd că au ascuns o unitate de paraşutişti. Pescarii vor să ne ajute să fugim şi cît mai repede. Din golf nu pot scoate nici o navă cu motor, fiindcă nu au combustibil. Pe urmă, fac şi zgomot. Cel mai bine e să fugim cu velierul ăsta pe care ne aflăm: are o poziţie fericită, e chiar la intrarea în golf.

În anotimpul ăsta e totdeauna ceaţă cînd bate vîntul dinspre mare. Seara, vîntul îşi schimbă direcţia, bate dinspre fiord, către vest, şi goneşte ceaţa spre mare. Dacă izbutim să plecăm o dată cu ceaţa, am scăpat. Velierul nu face zgomot şi, în cursul nopţii putem să ne îndepărtăm mult de mal şi să ajungem în zona unde patrulează vasele englezeşti. Înainte de

căderea nopţii, pe ceaţă, vor veni pe vas pescarii din sat ca să pună vergele şi să lege pînzele. Desigur, corabia e cam mare, nu-i vas de apă dulce şi o să ne fie greu să mînuim pînzele. Şi încă ceva: greementul e vechi. Deci, pericole sînt. Dar altă ieşire nu avem. Oamenii nu ne pot duce în munţi, la partizani, nu au pe cineva potrivit pentru asta. Straşnici oameni! Zis şi făcut! Noaptea, în timp ce dormeam, ne-au adus două butoiaşe cu apă şi ceva alimente - brînză, peşte sărat, pîine din făină de orz, deşi nici lor nu le prisosesc. Mai rar oameni ca ei! După cum vedeţi, am dormit mai mult de douăsprezece ore, - încheie secundul. - Ei, ce ziceţi? Cred că-i bine să facem cum ne povăţuieşte.

— Sigur, aşa facem! - răspunseră în cor marinarii.

Ilin se întoarse din nou spre bătrîn şi-l întrebă în englezeşte:

— Dar nemţii nu vor observa dispariţia unui vas atît de mare?

— Asta-i treaba noastră, - răspunse bătrînul. - Avem o noapte întreagă înainte. O să aducem aici o goeletă veche la fel de mare, şi o s-o scufundăm ca să i vadă din apă numai catargele.

Gazda aduse hainele, pe care le uscase şi un ceaunaş cu cafea fierbinte.

— Tovarăşe secund, - spuse deodată Kurganov - întrebaţi-l - şi arătă cu capul spre gazdă, - nu vrea să plece şi el cu noi? Ce să facă aici, printre nemţi? E băiat bun.

Bătrînul, surîzînd, cu ochii strălucitori, traduse gazdei întrebarea secundului. Acesta zîmbi şi el şi turnă ceva pe limba lui.

— Spune că nu poate, i-ar pieri familia. Fratele lui a dus ambele familii la Reros, unde are un unchi care lucrează la ocolul silvic. La iarnă o să se ducă şi el acolo.

— Păcat, un om ca ăsta ne-ar fi trebuit, - mormăi fochistul. - Cereţi-i numele şi adresa, poate ne-om mai întîlni după război... Dar, în definitiv, unde am nimerit?

— Naiba ştie, nu înţeleg numele satului, aşa cum îl pronunţă ei... - recunoscu încurcat Ilin. - Regiunea se numeşte Laapphavet. Sîntem între marile insule Särjö şi Arnö, adică la nord-est de Tromsö.

Marinarii strînseră cu putere mîinile norvegienilor, apoi

secundul, îndeplinind dorinţa unanimă, scrise pe două bucăţi de hîrtie numele şi adresele marinarilor sovietici, pe care le înmînă pescarilor. Bătrînul împături cu grijă hîrtia şi mult timp scotoci în fel şi chip prin chimir, bodogănind ceva.

— Zice că trebuie să ascundă bine hîrtia, - traduse secundul, - căci dacă i-o găsesc nemţii, poate să-şi ia rămas bun de la viaţă.

Norvegienii plecară. Marinarii, înviorați de evenimente, prinseră a discuta cu însufleţire planul lor de acţiune.

— Vă spuneam eu! - jubila Kurganov.

— Nu te pripi, să nu-ţi fie proastă bucuria, - mîrîi Titarenko. - Dacă totul nu-i decît o şiretenie, ca să pună mai uşor mîna pe noi...

— Ia nu mai cobi! - îl întrerupse înciudat fochistul. - Nu sînt în stare ticăloşii de fascişti să-i strice pe toţi oamenii. Mai sînt şi de ispravă... În tine ai încredere, de ce să-i crezi pe alţii mai răi?

Zăpăcit de elocinţa neaşteptată a fochistului, timonierul amuţi. Ilin ordonă celorlalţi să nu iasă pe punte, iar el hotărî să examineze corabia, mai ales ca să vadă în ce stare era cîrma. Urcă cu băgare de seamă treptele scîrţîitoare care duceau pe punte. Capacul bocaportului era ridicat înspre provă şi nu-l lăsa să vadă marea, în schimb fiordul îi apărea ca în palmă.

O panglică îngustă de apă, aproape neagră ca smoala, pătrundea adînc în inima munţilor stîncoşi. Stînci mohorîte şi crăpate se înălţau pe mal. Căsuţele răspîndite de-a lungul ţărmului parcă de-abia cutezau să se lipească de poalele stîncilor. Ceva mai încolo, pe o podină de piatră se înălţa o construcţie bizară; un parmaclîc [*Construcţie de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcţie sau un element de construcţie. (N. Club CPŞF.)*] de stîlpi scurţi sprijinea mai multe acoperişuri de lemn, aşezate unul peste altul şi a căror suprafaţă avea forma unor solzi de peşte. De jos i se părea că o casă încăleca pe alta - pe cea mare una mai mică, pe cea mică - o alta şi mai mică, al cărui acoperiş în patru muchii sfîrşea cu un turnuleţ ascuţit şi cu vîrful înalt. Clădirea era împodobită cu giruete de fier, în forma unor capete de dragoni, cu botul rînjit, cu limba scoasă.

Surprins de această ciudată arhitectură, Ilin privi

îndelung într-acolo pînă ce desluşi nişte cruci mititele. - era, probabil, o străveche biserică norvegiană. Lemnul fusese înnegrit de timp, dar silueta colţuroasă şi avîntată a clădirii se contura destul de clar pe fondul stîncilor golaşe, cenuşii. Capetele dragonilor, întunecate, cătau ameninţătoare. Molizi întunecoşi împresurau biserica; îndărătul ei munţii se mistuiau în nori pufoşi, mohorîţi. Ilin simţi deodată cîtă tristeţe degaja această aşezare neturburată şi rece din îndepărtatul Nord.

Ieşi de-a binelea pe punte, ascunzîndu-se după bordaj. Obişnuit cu navele moderne, catargele i se părură prea înalte. Arborele trinchet avea vergele transversale şi, prin urmare vele pătrate, arborele artimon [*Arborele trinchet - arbore (catarg) situat la prova navei, arborele artimon - arbore situat Ia pupa navei. (N. red. rom.)*] ghiu [*Ghiu - verga inferioară Ia vele trapezoidale sau triunghiulare. (N. red. rom.)*] şi pic. Nava era o brigantină. De o parte şi alta a bocaportului pe unde ieşise Ilin, erau două vinciuri pentru fungile [*Fungă - saulă, parîmă care serveşte Ia ridicarea velelor. (N. red. rom.)*] gabierului şi a zburătorului. „Gabierii sînt tăiaţi, cu vinciul cred că le-am putea mînui" - îşi notă în gînd secundul, căutînd să-şi reamintească tot ce învăţase la şcoala de marină în domeniul navigaţiei cu pînze. Parîmele, care aici se înălţau pînă sus de tot, ca un păienjeniş subţire, aici se lăsau în jos de pe catarg - pe bord, pe punte, pe bompres, ori pe un alt catarg, - i se părură teribil de încurcate. Ia te uită ce fel de vas trebuia să conducă, să comande el...

Ilin strîmbă din nas şi se uită spre mare. La stînga bompresului, de-a lungul umbrei lungi a stîncilor fiordului, zări în depărtare un lanţ de ostroave în formă de cupole ca nodurile unui pumn gigantic scufundat în mare. „Va să zică, trebuie să ocolim promontoriul, s-o luăm la dreapta şi numai după vreo zece mile să ne îndreptăm direct spre vest", - chibzui mai departe secundul. Singurul lucru care-l neliniştea erau velele. „Bine ar fi fost să fie o goeletă... Orice altă navă numai ceva mai mică şi cu vele aurice...". Se aplecă peste bord şi citi pe provă următoarea inscripţie: „Sfaalver".

Spusele bătrînului norvegian se adeveriseră întocmai, înainte de a se însera, fiordul se cufundă într-o ceaţă groasă, mai deasă decît în seara trecută. Marinarii ieşiră pe punte şi deodată puseră mîinile instinctiv pe arme: peste bord se

strecurau una cîte una o mulţime de umbre. Curînd puntea se umplu de oameni. Fără grabă, dar şi fără a pierde în zadar vreo clipă, norvegienii întinseră sarturile, scoaseră, desfăcură şi înălţară velele. Se arătau foarte prietenoşi cu ruşii. Un bătrîn lup de mare mic de stat şi bine legat îi îndruma cu glas moderat.

— E un fost căpitan de vas, - îi explică lui Ilin pe englezeşte musafirul din dimineaţa aceea.

Munca grea, plină de riscuri, era pe terminate. Bătrînul lup de mare se apropie de Ilin şi-i strînse mîna:

— Mă numesc Oxholm. Totul e gata. Am pus velele în direcţia vîntului. Cînd suflă dinspre fiord pentru poziţia asta a vergelelor, vîntul va fi aproape din pupa. Cînd vîntul o să sufle în rafale dinspre fiord, n-o să mai aveţi timp de braţat vergile: desfaceţi lanţul ancorei şi - la drum! Încă ceva: rîndunica şi focul săgeţii nu le-am întins. Au putrezit. Nici velastraiele nu sînt toate, în locul velastraiului arborelui artimon am întins velastraiul de furtună a arborelui trinchet.

— Mulţumesc, - răspunse Ilin; la drept vorbind respirase uşurat cînd auzise că lipsea rîndunica, adică pînza cea mai de sus, a cărei înălţime ameţitoare îl speriase din primul moment.

Vîntul conteni, pînzele se zbîrciră şi se lăsară în jos. Clipa evadării se apropia. Norvegienii îşi şterseră sudoarea, strînseră mîinile marinarilor sovietici, îi bătură prieteneşte pe umăr şi apoi dispărură peste bord tot atît de tăcuţi cum veniseră. Kurganov îmbrăţişă gazda, repetîndu-i numele său pînă acesta izbuti să pronunţe aproape corect: „Curganoff".

— Vînt şi noroc bun! - auziră de după bord vocea căpitanului Oxholm. - Vînt aveţi, desfaceţi lanţul. Good bye!

Pînzele care se pierdeau în ceaţă deasupra capetelor marinarilor îşi neteziră faldurile. Vîntul dinspre fiord începu să susure prin parîme. Încă puţin şi aveau să pornească. Fochistul, ce-şi pregătise din timp sculele, se apucă să taie şplintul [Şplint - cui de fler folosit pentru fixarea unei piese metalice. (N. red. rom.)] cu care era prinsă cheia superioară a lanţului ancorei; mecanicul se apucă de cealaltă cheie. Ceaţa înăbuşea zgomotul loviturilor, care totuşi răsunau destul de sonor în golf. Cu un huruit care-i făcu pe marinari să tresară, un lanţ al ancorei căzu în apă, apoi al doilea. Corabia se cutremură uşor; încet, pe nesimţite aproape, se urni. Cînd îşi mai luă vînt, prinse în sfîrşit

a funcţiona şi cîrma. Era şi timpul, chiar pe o ceaţă atît de groasă se zăreau în faţă contururile vagi ale promontoriului stîncos.

— Cîrma stînga! - comandă încet Ilin, fără să ia mîna de pe timonă.

Prova grea, turtită, plescăi uşor în apă. Valurile băteau în direcţia în care trebuiau să meargă, bompresul se întoarse repede la stînga. Titarenko, muşcîndu-şi buzele, învîrti timona invers.

— Merge, ţine-o bine! - şopti Ilin, căutînd să străpungă cu privirea zidul cenuşiu al ceţii, în care se afunda bompresul navei.

Din fericire, ieşirea din fiord era destul de lată. După ce depăşi promontoriul, Ilin viră spre nord, cu vîntul mereu în spate. Negura groasă s-o tai cu cuţitul înghiţi corabia ce ieşea fără zgomot în largul oceanului, părăsind pentru totdeauna ţărmurile Norvegiei, unde marinarii sovietici găsiseră un ajutor atît de neaşteptat şi preţios. Spusele bătrînului căpitan se adeveriră. Brigantina nu întîlni pe nimeni.

Peste o oră, din nou cu vînt favorabil din vest, corabia luă viteză. Secundul îşi adună micul echipaj şi puse în vedere oamenilor că trebuie să deprindă pe drum mînuirea velelor.

— Luaţi aminte, obişnuiţi-vă cu ele, ca să faceţi faţă la orice, în caz de nevoie. Cunoaşteţi cu toţii velele unei bărci, acum învăţaţi-le pe cele adevărate. Dar ia staţi, vasul este moale, asta înseamnă că...

— ...trebuie reduse pînzele de pe arborele trinchet, - răspunse la iuţeală Meteliţîn.

— Aşa e! Deşi nu-mi prea convine, trebuie să strîngem zburătorul. Avem prea puţine pînze pe arbore: velele nu oferă toate aceeaşi suprafaţă. Puneţi toţi mîna. Eu nu pot lăsa timona pînă ce Titarenko nu va învăţa s-o mînuiască.

— Sîntem destui noi patru, - răspunse mecanicul.

Şi marinarii se repeziră la vinciuri.

Brigantina se îndepărtase mult de ţărm şi pe valurile mari ale oceanului avea balansul puternic. Meteliţîn ajunse primul la crucetă şi, căutînd să nu se uite în jos, se caţără pe parîme pînă la verga de sus a zburătorului. Dedesubtul lui puntea dispăruse în ceaţă, nici piciorul catargului nu se mai vedea, iar verga zburătorului i se părea prea subţire. Meteliţîn auzea cum

trosneşte uşor în butuc. La fiecare ruliu al vasului, catargul descria în văzduh un arc. Cînd brigantina îşi afunda prova în apă, catargul părea că se prăbuşeşte şi Meteliţîn se crampona cu disperare de sarturi [*Sarturi - parîme din cablu metalic care susţin transversal catargele şi pe care s-au amenajat trepte ce duc la gabie şi crucetă. (N. red. rom.)*]. Şi mai rău era cînd vasul sălta pe un val: catargul se năpustea asupra-i ca şi cînd ar fi vrut să-l facă praf. Picioarele îi lunecară şi rămase atîrnat cu spatele deasupra punţii. Fruntea lui Meteliţîn se brobonă de sudoare; din cauza înălţimii cu care nu era obişnuit îi venea greaţă. Totuşi se obişnui curînd şi putu să cerceteze starea manevrelor - strîngătorilor, balansinelor şi a saulelor.

Cu forţe unite reuşiră să găsească, pe cavile, lîngă bordurile vasului, capetele mobile ale manevrelor - din tribord şi din babord. Culcaţi cu burta pe velă şi proptindu-se cu picioarele în ţapape [*Parîmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pînze (N. Club CPŞF)*], care se balansau ca nişte leagăne, „vaporenii" reuşiră să se achite de o îndeletnicire cu care încă nu erau obişnuiţi. Deşi bezna îi stingherea, izbutiră să strîngă zburătorul.

Vîntul se înteţi şi începu să bată de travers, dar echipajul brigantinei deprinsese puţin manevrele. Vergelele erau braţate [*BRAŢÁ, A orienta vergile unui velier astfel încît velele să ocupe o poziţie dorită faţă de direcţia vîntului. (N. Club CPŞF)*] cum trebuie, suprafaţa velelor se echilibră şi bătrîna corabie începu să alerge pe întinsul apei cu 10 noduri pe oră. Singurele lucruri care-i nedumereau pe marinari erau scîrţîielile şi trosnetele puternice ce veneau «le undeva, din adîncul vasului.

— Aşa trebuie să fie pe vasele cu pînze? - întrebă nedumerit Meteliţîn pe secund. - Teamă mi-e să nu ne trezim că vasul se desface în bucăţi!

— Nici eu nu ştiu ce-o fi! Parcă ceva n-ar fi în regulă. Nu cumva luăm apă?

— În cală intră puţin, dar nu-i chiar o pătrundere; am tras la două pompe şi acum e uscat.

— Ia să văd şi eu, - zise Ilin. - Voi rămîneţi aici.

Luînd felinarul lăsat de norvegieni, secundul coborî în cală unde puse piciorul pe nişte scînduri tremurătoare acoperite de apă, puse deasupra santinei. Trosnetele puternice acopereau zgomotul valurilor ce se loveau în bordurile de lemn.

Cercetînd cu atenţie cala, secundul îşi dete seama că zgomotele acelea proveneau de la întregul corp al brigantinei, iar scîrţîielile asurzitoare de la catarge. Ilin mai zăbovi ce mai zăbovi, apoi se întoarse pe punte.

— Ceva nu merge, - răspunse el la întrebarea ajutorului. - Dar naiba ştie ce. Vasul s-a şubrezit. Şi manevrele noastre probabil că ar fi trebuit încă o dată întinse.

— Bine, dar e o beznă de-ţi dai cu degetele-n ochi; cum am putea-o scoate la capăt cu un singur felinar?

— Totuşi trebuie să încercăm.

— Am înţeles. Ne apucăm îndată.

— Luaţi şi felinarul.

— Nu vă trebuie, ca să urmăriţi busola?

— Halal marinar! - rîse Ilin. - Nici nu te-ai uitat la busolă! Alcoolul din vas s-a evaporat sau a fost de mult băut. Încotro bate vîntul, într-acolo mergem şi noi, numai de am fugi cît mai repede. Şi parcă nu-i totuna dacă mergem spre vest, sud-vest sau nord-vest? Din păcate am uitat să ne dăm întîlnire cu englezii. Aţi vrea să navigăm cu vîntul din pupa schimbînd după toate regulile marinăreşti, murele? Dar spune-mi, prietene, cum aţi putea numai voi patru mînui atîtea pînze? Vezi, asta e. Eu unul am o busolă de buzunar fosforescentă şi-mi ajunge... Drace, tare-aş vrea să fumez!

Pentru Ilin şi timonier noaptea trecu într-o permanentă încordare. Erau cu urechea mereu ascuţită la uruitul vîntului în vele. Cînd creştea şi devenea mai sonor, ştiau că nava s-a repezit după vînt. Rezistenţa crescîndă a timonei semnala imediat acelaşi lucru. Pentru ceilalţi patru marinari, noaptea trecu în neîncetate manevre cu greementul. Mîinile lor, obişnuite cu o muncă de cu totul alt gen, îi dureau, palmele se băşicaseră.

Dimineaţa, marea deveni şi mai agitată. Vîntul scăzu dar valurile creşteau, deveneau uriaşe iar brigantina era scuturată ca o coajă de nucă. Mersul deveni nesigur, pînzele pocneau amarnic sub rafale la fiece plonjare precipitată. Biata navă trosnea şi scîrţîia ca vai de ea, scîndurile punţii vibrau şi se îndoiau sub picioare.

— Se duce dracului jucăria noastră, v-o spun eu, mormăia mecanicul. - A început să ia şi apă...

— De ce ţi-e teamă, Matvei Nikolaevici? - ripostă nu prea

convins Meteliţîn. - Deocamdată, gonim al naibii...

— „Manevra gabierilor" nu prea-mi convine, nu mă pricep în de-alde astea. Şi cînd nu te pricepi, nu ţi-i la îndemînă... De altfel nici dumitale nu prea ţi-i, dragă Vitea - şi mecanicul îl bătu prieteneşte pe umăr.

Meteliţîn se făcu roşu ca racul, vru să-l contrazică, dar în clipa aceea ceva plesni sec, după care urmară nişte pocnituri asurzitoare: vela trinchet plesnise în mai multe locuri şi izbea catargul şi straiurile. Bucăţile de pînză se încolăceau în jurul manevrelor, biciuindu-i pe marinarii ce se repeziseră spre velă. Cegodaev primi o lovitură atît de puternică în faţă, încît se prăbuşi pe punte.

— Cu cuţitul, tăiaţi cu cuţitul fungile! - strigă de jos secundul.

Sfatul fu binevenit. De sub verge ţîşniră nişte „covoare zburătoare" albe, care se agăţară de vergi ca şi cînd n-ar fi vrut să se despartă de vas; dar vîntul turbat le înşfăcă, le învîrti şi răsuci, repezindu-le dincolo de valurile ce se înălţau în faţa navei.

Proaspeţii corăbieri, în frunte cu „şeful de echipaj" Meteliţîn, se înfăţişară plouaţi secundului.

— N-aveţi nici o vină, - mormăi acesta morocănos. Pînzele sînt putrede.

După ce goni alte trei ore săltînd pe marea înfuriată, brigantina mai pierdu trei vele, - contra-randa, velastraiul trinchetinului şi gabierul de sus: ba se rupea greementul, ba plesnea vreo pînză putredă. Iar valurile creşteau, creşteau mereu, năvălind peste bord, stingherind mersul navei, care şi aşa încetinise.

— Numai de n-ar veni o furtună! - strigă secundul către ajutorul său, căutînd să acopere trosnetul şi scîrţîitul catargelor şi al greementului. - Păcat că nu avem un barometru. Să închidem mai bine bocaporturile şi să punem palancurile [*Palane - dispozitiv pentru ridicarea greutăţilor compus din doi scripeţi şi parîmă. (N. red. rom.)*] pentru manevra echei [*Echea cîrmei - bara fixată pe capul axului cîrmei care serveşte pentru întoarcerea cîrmei la dreapta sau la stînga. (N. red. rom.)*] cîrmei.

— Ce să facem cu velele? - întrebă îngrijat Meteliţîn.

— Cu pînzele?... - repetă tărăgănat secundul. - Stai puţin.

Ia să ne gîndim... Ne-au rămas mai puţin de jumătate, dar trebuie, trebuie...

— Dacă am coborî vela artimon - propuse prudent ajutorul.

— Vela mizenă în orice caz. Atunci pe artimon să rămînă numai vela aceea aurică ce se plimbă pe arboretul artimon, - parcă velastraiul trinchet cum o numea specialistul acela în vele, - îşi aminti Ilin. Îi spusese că e o pînză specială pentru vreme de furtună. - Flocurile desigur că vor trebui strînse, dar pe arborele trinchet ne-a rămas o singură velă şi încă una mare - gabierul de jos. Va trebui s-o lăsăm, dar să luăm terţarolele. Aşa. Pe urmă ar trebui să coborîm pe punte vergelele de sus şi picul - da, aşa e bine. Cam asta-i tot. Începeţi cu velele. Ei, ce mai e? - îl întrebă Ilin pe ajutor, care şovăia.

— Nimic, Anton Petrovici, - se fîstîci el, - cum să luăm terţarolele de pe gabier, ce înseamnă strîns?

Ilin îi explică, mirîndu-se el singur cum de nu uitase toate aceste amănunte ale manevrării velelor pătrate. Între timp, marinarii îşi făceau de lucru pe lîngă borduri, strîngînd macaralele fungelor. Apoi se căţărară pe verge.

Suprafaţa uriaşei vele se micşorase mult. Marinarii trăgeau mereu de ea şi, reducînd-o la limită, începură să lege baierele de terţarole.

— Dacă am naviga aşa vreo două luni, ce mai corăbieri isteţi ar ieşi din noi! - strigă Ilin către Titarenko care după ce se mai odihnise oleacă, se întorcea la timona.

Ucraineanul încuviinţă din cap cu ochii ţintă la un val cît casa şi lucios ca oţelul, care se ridica ameninţător la tribord.

Cu aripile strînse, brigantina era acum ca o uriaşă pasăre zburlită. Cerul era alburiu. Vîntul aici slăbea, aici se înteţea iar în rafale, aducînd de cine ştie unde un cor de gemete surde, amestecate cîteodată cu semnale ascuţite de trompete.

Glasul furtunii ce se apropia avea nu ştiu ce farmec copleşitor, ameninţător. Stătea gata să se năruie cu puterile-i ciclopice asupra bătrînei brigantine, care se zbătea pe valuri; cei şase marinari se simţiră deodată tot atît de singuri ca şi în clipa cînd părăsiseră „Kotlas"-ul ce se scufunda.

Marea înnebunise. Valurile uriaşe, toate numai spumă, erau acum de zece metri. Vîntul le spulbera chiuind coamele, spuma, fluturînd ca nişte plete dalbe, se risipea încoa şi-ncolo.

Munţii de apă se ridicau şi-şi întindeau ghearele lungi spre navă gata, gata să o prindă. Glasurile mării se contopeau într-un muget neîntrerupt, vuietul furtunii îi ţinea isonul.

Brigantina, căreia nu-i mai rămăsese întreagă decît o singură pînză - gabierul, zbura acum cu vîntul din pupa. Trosnetele vasului, glasurile oamenilor se înecară în larma asurzitoare a furtunii. Catargele se clătinau se îndoiau, ameninţînd să se prăbuşească pe punte. Bompresul ba se repezea în jos, cu gîndul parcă să se înfigă în zidul de apă înălţat în faţă, ba cerca să străpungă norii deveniţi cafenii. Pe punte apa se învolbura şi spumega, repezindu-se în cascade de la prova la pupa şi de la pupa la prova. Cîteodată, jumătatea din faţă a corăbiei dispărea retezată parcă de o trombă de spumă azvîrlită de-a curmezişul punţii, alteori un val gigantic ajungea din urmă nava ce încerca să-i scape şi-şi răsturna coama peste ea. Agăţîndu-se din răsputeri de lanţuri, gheboşindu-se şi oprindu-şi răsuflarea, marinarii simţeau atunci cum vasul se lasă sub ei, strivit de tonele de apă, şi cum, deodată, adunîndu-şi ultimele forţe, se cutremura şi se îndrepta scuturînd tentaculele lipicioase ale mării, care, şerpuind şi spumegînd, reveneau din nou la atac.

Ilin şi Titarenko, scăldaţi în sudoare sub hainele leoarcă de apă, ţineau din răsputeri timona, care li se împotrivea: orice eroare de cîrmă i-ar fi sortit pieirii. Secundul se străduia să ghicească în dansul haotic al valurilor acea direcţie către care să se avînte asemenea unui om ce balansează în echilibru deasupra unei prăpăstii şi care direcţie, ea singură, putea salva nava.

Ceilalţi marinari, istoviţi, lucrau fără întrerupere la pompe. În cală creştea mereu apa, ce răzbătea printre scîndurile dezghiocate. Nimănui nu-i era teamă. Luptau dîrz pentru viaţă.

Spaţiosul careu al ofiţerilor de pe crucişătorul englez „Fireless" era feeric luminat. Majoritatea ofiţerilor, care în momentul acela nu aveau încă treabă, se refugiaseră aici, între braţele îmbietoare ale fotoliilor de piele.

Ruliul era obositor, nu te lăsa să faci ceva, nici măcar să dormi.

— Gentlemeni, - spuse vecinului său un locotenent tînăr, -

e teribil să fii în larg pe o vreme ca asta! Ce ghinion că am pornit în patrulare tocmai cînd au început furtunile de toamnă.

— Nu-i nimic, ne vom întoarce la bază, - răspunse acesta, fără să deschidă ochii.

— Ce furioasă e marea aici - continuă locotenentul. - Acum înţeleg de ce norvegienii sînt consideraţi cei mai buni marinari din lume!

— Cine ţi-a spus asta, Noyess? - întrebă batjocoritor un alt ofiţer. - Cei mai buni marinari sîntem noi, englezii.

Se iscă o controversă. Atmosfera se însufleţi. La un moment dat intră un alt ofiţer, a cărui faţă roşie arăta că vine direct de pe punte. Începu să-şi şteargă ochii cu batista. Un cor de exclamaţii salută apariţia lui:

— În sfîrşit, Cattering, ţi-a venit schimbul?

— Ne plictiseam fără poveştile dumitale de demult...

— Cum e sus?

— Noaptea Walpurgiei, - răspunse în sfîrşit, Cattering. - Comandantul, el însuşi, stă pe puntea de comandă. Vom vira ca să navigam cu vîntul din pupa.

— Straşnic! - se bucură cineva.

— S-a ivit o controversă, sir - i se adresă respectuos lui Cattering locotenentul Noyess. - Aşteptăm concluziile dv. competente.

— În ce chestiune?

— Care sînt cei mai buni marinari din lume.

— Şi ce spuneţi dumneavoastră?

— Părerile sînt împărţite, - interveni ofiţerul care-l contrazisese pe Noyess. Eu unul cred că cei mai buni marinari sînt englezii, Noyess - norvegienii, Watson - japonezii iar Calvert jură că nu există şi nici n-au existat pe lume marinari mai buni decît turcii.

— Interesantă discuţie, - zise surîzînd Cattering, - dar nu mă grăbesc să trag nici o concluzie. Mai curînd v-aş spune o istorioară veche de mai bine de un veac. Pe urmă vom discuta toate argumentele în favoarea unei naţiuni sau a alteia. De acord?

Ofiţerii primiră într-un glas. Cattering se aşeză comod într-un fotoliu, îşi desfăcu picioarele lungi şi-şi aprinse pipa. Rămase un timp pe gînduri, apoi glăsui:

— Ştiţi că înainte de război am lucrat, din însărcinatra

Yacht Club-ului, la arhivele Amiralităţii. Printre documente am găsit un raport cît se poate de interesant, întocmit de colonelul Caverlange din armata colonială din India şi de sublocotenentul Hubert din Marina Majestăţi sale. Era vorba de împrejurările în care naufragiase în anul 1817 vasul cu trei catarge „Fairy-Drang", aparţinînd unei societăţi din India de Est. Vasul acesta fusese surprins de un ciclon teribil în Oceanul Indian.

Mai întîi se iscase pe neaşteptate o furtună, care-i stricase arborada, iar caricul, din pricina înclinării, se deplasase în cală. Numai experienţa iscusitului său căpitan şi lupta eroică a marinarilor putuseră salva nava „Fairy-Drang" dintr-o situaţie extrem de critică. Din nefericire, însă, furtuna fusese vestitoarea unui ciclon îngrozitor, căruia corabia avariată nu-i mai putu ţine piept pînă la capăt... Drace! - exclama Cattering întrerupîndu-şi povestirea.

Crucişătorul se aplecă tare într-o parte, apoi se redresă brusc şi se năpusti în partea cealaltă.

— Slavă domnului, am virat... Cum vă spuneam, - reluă Cattering, - cînd vasul avariat începu să se scufunde în ocean, cei de pe el observară un bric de naţionalitate necunoscută, care naviga tot cu vîntul din pupa, care ajungea din urmă nava „Fairy-Drang" care se scufunda. Coca lată şi masivă a vasului dispărea uneori cu totul în valurile gigantice şi nu se mai vedeau decît vîrfurile celor două catarge ale sale. Vasul naviga cu o singura velă necorespunzătoare cu tăria ciclonului: gabierul mare. Nevenindu-le a crede că vasul acela era atît de teafăr, marinarii de pe „Fairy-Drang" începură să-i facă semnalele de naufragiu. Bricul necunoscut se apropie cu grijă, dar tocmai» în clipa aceea „Fairy-Drang" se scufundă...

În cabina ofiţerilor intră valvîrtej primul ofiţer de pe a cărui manta impermeabilă mai picura apa, şi ceru în treacăt stewardului:

— Whisky!

— S-a întîmplat ceva, sir? - se alarmară ofiţerii, sărind din fotoliu.

— Mai nimic. Un velier în larg, de naţionalitate necunoscută, cu o singură velă gabier, navighează cu vîntul din pupa, ca şi noi.

— Ce spui, sir? - sări Cattering. - Nu cumva un vas negru cu două catarge?

Fu rîndul primului ofiţer să se mire:
— Ai ghicit, Cattering! Dracu' să mă ia dacă înţeleg! E la ananghie. Le-am semnalizat, dar nu sîntem siguri că au răspuns; parcă totuşi am văzut licărind o clipă ceva; or fi lansat vreo rachetă. Nu le putem veni în ajutor dar navigam în aceeaşi direcţie şi furtuna începe să se potolească. Le-am semnalizat să se ţină de noi, dar nu prea aproape, altfel îi scufundăm. Nu ne-or fi întins nemţii vreo cursă?
Primul ofiţer îşi sorbi whisky-ul şi ieşi din nou. Cattering se luă după el.
— Stop! - strigară ceilalţi - ai întrerupt povestea cînd mai palpitantă!
— O termin eu, n-aveţi grijă, numai să arunc o privire la corabia aceea, - răspunse Cattering care şi trecuse pragul.
Ofiţerii se repeziră după el.

Furtuna se potolise. Ici-colo răzbăteau printre nori razele purpurii ale soarelui scăpătat spre asfinţit. Reflexe de jăratec jucau pe puntea umedă.
Abia se isprăvise manevra dificilă de ridicare a bărcii de salvare. Oamenii adunaţi pe punte se dădură la o parte cu respect în faţa celor şase marinari ruşi, pe care primul ofiţer îi conducea să-şi schimbe hainele.
După un timp, ofiţerii îl înconjurară din nou pe Cattering , care ieşea de la comandant.
— Ce fac ruşii?
— Dorm, - răspunse zîmbind Cattering şi le povesti pe scurt păţaniile de necrezut ale celor şase marinari de pe „Kotlas".
— Tii, ce întîmplare! - exclamă locotenentul Noyess. - Şase „vaporeni" au putut veni de hac unei coşcogeamite nave cu pînze! Şi noi care-i consideram pe ruşi oameni de uscat.
Tăcerea îndelungată ce urmă, - omagiul spontan adus bravilor ruşi - fu întreruptă de un ofiţer deşirat:
— Cattering, dar povestea dumitale cum s-a terminat? A coincis atît de uimitor cu apariţia corăbiei, încît mai că aş crede...
— Nu greşeşti, - răspunse repede Cattering. - însăşi soarta a terminat povestea în locul meu. Bricul despre care v-am povestit şi care se numea „Nyor" era francez, dar echipajul

era rus şi-l comanda secundul - tot un rus, fiindcă murise căpitanul francez. Marinarii ruşi au făcut atunci dovada unei nemaipomenite iscusinţe. Au reuşit să salveze o parte a echipajului de pe „Fairy-Drang", printre care şi pe autorii raportului şi să ţină piept ciclonului, deşi greementul, ca şi bricul nu prea erau de soi. V-am spus povestea asta ca să vă arăt că mai există o naţiune, ale cărei aptitudini marinăreşti adesea nu le preţuim la justa lor valoare...

— Ia stai, Cattering! - îl întrerupse ofiţerul cei lung. - Cum poţi să-i pui pe ruşi pe aceeaşi treaptă cu englezii? Doar noi sîntem aceia care am creat întreaga teorie a navigaţiei, ştiinţa mării, toate tradiţiile flotei... Cum e cu putinţă ca un popor continental să fie atît de înzestrat în ale marinăriei?

— Cred că explicaţia ne-o dau însuşirile deosebite ale poporului rus. Dintre naţiunile din Europa, ruşii s-au format pe teritoriul cel mai întins şi în acelaşi timp într-o climă aspră. Acest popor viguros a fost dăruit de soartă cu o însuşire care e, după cît pot eu să-mi dau seama, următoarea: ruşii tind întotdeauna spre rădăcina lucrurilor, vor să ajungă la cauza principală a oricărui fenomen. Am curajul să afirm că ei cunosc natura mai adînc decît noi. Aşa şi în marină: rusul pricepe foarte repede graiul mării şi al vînturilor, el reuşeşte chiar acolo unde se dă bătută o experienţă de veacuri.

— Dar... - bolborosi deşiratul.

— Nici un dar, - i-o tăie Cattering. - Iată, gîndiţi-vă la întîlnirea de acum. Cît priveşte disputa noastră, pînă ce ne-om întoarce în Anglia, mai avem timp berechet s-o terminăm.

În zori, „Fireless" opri un vas ce naviga din Anglia spre U.R.S.S. şi cei şase marinari sovietici îşi continuară odihna binemeritată, de astă dată în drum spre patrie...

Soarele toamnei apunea cînd Ilin ieşi din camera hărţilor. Ştia că peste două ore aveau să întîlnească convoiul. Secundul intră în coridor şi se opri. Marinarii se îmbulzeau lîngă uşa întredeschisă, dindărătul căreia răzbătea minunatul glas de tenor al lui Meteliţîn. Cînta aceiaşi melodie ce-l impresionase aut de mult pe Ilin inimioară, în cabina întunecoasă de pe naufragiatul „Kotlas". Numai că acum în glasul lui Meteliţîn nu mai tremura amărăciunea:

Ţară, mumă bună, ne duci dorul.
Te-au lăsat feciorii şi-au plecat,

Lacrimile-ţi seacă.
Dar aleanul Piară! Iată:
Ne-am înapoiat!

Ilin ieşi agale pe punte. Departe, la orizont mijea o panglică alburie: gheţurile polare se apropiau. Acolo era cotitura spre Răsărit.

IVAN ANTONOVICI EFREMOV (notă biografică)

În 1922, la vîrsta de şaisprezece ani, Ivan Antonovici Efremov îşi dădea la Petrograd examenul de maturitate. Bănuia el oare că va deveni scriitor? Desigur că nu şi dacă cineva i-ar fi prezis-o atunci, ar fi pufnit în rîs. Căci în momentul acela, nimic nu exista pentru tînărul Ivan Antonovici în afară de paleontologie - ştiinţa formelor arhaice ale vieţii...

Absolvind şcoala medie, Ivan Antonovici lăsa în urma lui copilăria-i de orfan, cele trei clase de liceu urmate înainte de Revoluţie şi Războiul civil, pe care-l trăise - copil de trupă - într-o unitate a Armatei Roşii.

Paleontologia... Ivan Antonovici citea cu pasiune orice carte în acest domeniu şi nu pregeta să scrie savanţilor împărtăşindu-te năzuinţele sale, primind întotdeauna drept răspuns invariabilul sfat: Învaţă!

Să înveţe? Cu dragă inimă! Dar unde şi cum? Era în 1922, Războiul civil de-abia se terminase, în ţară domnea ruina şi foamea şi tînărul stat sovietic avea de luptat cu încă foarte multe greutăţi. Nimeni nu se gîndea deci, şi cu atît mai puţin tînărul Efremov, că ar putea învăţa fără să şi muncească. Primit cu braţele deschise de academicianul Piotr Petrovici Suşkin, care îi făcuse un loc în cabinetul său şi în orele libere îi dirija lectura şi studiile, Ivan Antonovici urmează în acelaşi timp cursurile de navigaţie.

În vara lui 1924 Ivan Antonovici, înarmat cu diploma de şef de echipaj, se îndreaptă spre Oceanul Pacific. Acolo îşi face stagiul obligator navigînd pe vase de cabotaj de-a lungul ţărmurilor nelocuite, învăluite în ceaţă, ale Extremului Orient. Iarna se întoarce la Petrograd şi-şi reia studiile în ospitalierul cabinet de lucru al lui Piotr Petrovici Suşkin.

În anul următor, Ivan Antonovici navighează pe Marea Caspică. Tînărul şef de echipaj comandă acum o şalupă hidrografică şi trei matrozi. Pe neaşteptate, o telegramă din Petrograd îi aduce o veste de cea mai mare însemnătate: pentru şeful de echipaj Efremov se găsise un post de laborant!

Laborant, preparator sau om de serviciu - ce avea a face! Important era că putea să se întreţină şi să înveţe în acelaşi timp.

Unei expediţii îi urmează alta. Se constată că tînărul laborant are nu numai înclinaţii de om de ştiinţă, dar şi aptitudini de conducător, organizator. Ani în şir acest şef de echipaj şi paleontolog amator (nu era decît absolvent al şcolii medii) conduce fără întrerupere expediţii ştiinţifice. Şi întotdeauna este la înălţimea încrederii acordate.

Acestea sînt îndeletnicirile lui pe timpul verii; iarna îşi reia lucrările de laborator şi urmează cursurile facultăţii de biologie a Universităţii din Leningrad. Dar, fie că biologia nu-l atrăgea prea mult, fie că ştia de acum tot ce avea nevoie, Efremov, ajuns în anul trei, părăseşte facultatea. Acest pas, riscant la prima vedere, era în realitate îndreptăţit: nu avea timp de pierdut.

În 1927 apare prima lucrare ştiinţifică a lui Ivan Antonovici Efremov: „Descrierea locurilor de răspîndire a amfibiilor arhaice". Aceste locuri tînărul om de ştiinţă le descoperise el însuşi în nord-estul părţii europene a Uniunii Sovietice, în regiunile Arhanghelsk şi Vologda.

Lucrării de debut îi urmează altele, din ce în ce mai multe - cîteva pe an. Pînă în 1955 Ivan Antonovici a publicat 65 de lucrări ştiinţifice.

La început însă, cunoştinţele sale nu au un caracter sistematic. De aceea între anii 1932-1934 Ivan Antonovici urmează cursurile fără frecvenţă ale Institutului de mine din Leningrad. Astăzi este inginer de mine. Nu întîmplător s-a consacrat acestei profesiuni, căci de n-ar fi existat minele, mai ales cele adînci, ştiinţa modernă a paleontologiei n-ar fi făcut progrese atît de mari. În adîncurile lor au putut fi descoperite multe şi preţioase urme ale vieţii trecute a pămîntului.

În 1935 Ivan Antonovici Efremov obţine titlul de candidat în ştiinţe fără să-şi mai fi susţinut dizertaţia. Lucrările sale pledau pentru pentru el. În 1940, numai cinci ani după obţinerea titlului de candidat în ştiinţe, i se conferă pentru descrierea amfibiilor arhaice titlul de doctor.

Dar de-abia anul 1942 aduce cu sine afirmarea integrală a personalităţii lui Ivan Antonovici, pînă acum cunoscut doar ca om de ştiinţă. Acum scrie el primele sale nuvele şapte la număr: „Întîlnire deasupra Tuscarorei", „Katti-Sark", „Duhurile iezerului" [*Lacul Duhurilor de munte (N. Club CPŞF)*], „Taina minei străvechi", „Olga-Horha" [*Olhoi – Horhoi (N. Club*

CPŞF)], „Piscul Pleşuv" [*Piscul de sub lună (N. Club CPŞF)*], „Secretul elen".

Nuvelele odată scrise trebuiau însă şi tipărite.

De la citirea primelor pagini, redactorii editurii „Molodaia Gvardia" au văzut în Ivan Antonovici Efremov un scriitor autentic, ajuns Ia maturitate, un talent care-şi aflase calea.

În acelaşi timp însă cu munca literară, Ivan Antonovici Efremov îşi continuă munca ştiinţifică. EI desăvîrşeşte în această perioadă un nou domeniu al ştiinţei, tafonomia, ştiinţă care se ocupă de zona situată între biologie şi geologie. Din cauza războiului însă această lucrare a sa „Tafonomia şi erele geologice" a fost publicată de-abia în 1955.

Activitatea savantului şi scriitorului nu se limitează la spaţiul cuprins între cei patru pereţi ai cabinetului său de lucru. El îşi continuă an de an explorările, străbate zeci de mii de kilometri în căutarea fosilelor. Cercetează spaţii uriaşe din Nord, Siberia răsăriteană, Iakuţia, Uralul, Extremul Orient, Asia Centrală, Sahalinul, China de vest, Mongolia - alegînd numai drumurile neumblate.

Din 1943 cronologia neobositei activităţi a lui Efremov, ca om de ştiinţă, se îmbină armonios cu cronologia activităţii sale ca scriitor. Îmbinarea este numai aparent recentă, fiindcă de fapt aceste două laturi ale personalităţii lui Efremov coexistau invizibil, şi mai înainte. Atît savantul, cît şi literatul trebuiau să-şi saună cuvîntul - şi nu puteau să nu şi-l spună.

În afară de „Molodaia Gvardia", primele nuvele ale lui Ivan Antonovici sînt publicate şi de revista „Novîi Mir", în 1944, precum şi de Editura Flotei Maritime Militare. În 1945 aceste nuvele sînt traduse şi publicate în Anglia.

În 1944 Ivan Antonovici Efremov scrie încă şase nuvele: „Corn-Alb" [*Cornul alb (N. Club CPŞF)*], „Atolul Facaofo" [*Atolul Fakaofo (N. Club CPŞF)*], „Observatorul Nur-i Deşt", „Limanul curcubeului", „Umbra dinosaurului", „Ultima velă".

Ceva mai tîrziu apar „Căutătorii de diamante".

În 1945 - admirabila povestire „Nave printre stele" [*Corăbii astrale (N. Club CPŞF)*], publicată pentru prima oară în revista „Znanie-sila"; Efremov începe totodată nuvela „La hotarul Oikumeniei".

În 1948 - „Văpaia iadului", publicată ulterior în revista „Znanie-sila".

În l952 - „Călătoria lui BowergesJ".

În 1954 Efremov termină „Drumul vînturilor", în care savantul- scriitor relatează peripeţiile expediţiei pe care a întreprins-o prin stepele bătute de vînt ale Mongoliei, străbătînd în căutarea fosilelor o distanţă de 25.000 kilometri.

În 1955 Ivan Antonovici începe să scrie „Nebuloasa Andromeda" [*Nebuloasa din Andromeda (N. Club CPŞF)*], a cărei acţiune se petrece în anul 4808 al erei noastre, adică peste două mii opt sute cincizeci de ani...

...Iată dar, că soarta a fost generoasă cu acest savant-scriitor. Savantul aspiră să cunoască, iar scriitorul îi împrumută pana, fiindcă artistul ce vieţuieşte în omul de ştiinţă consideră de datoria lui să-I ajute să-şi exprime ideile.

Ştiinţa este talentul de a schiţa în trăsături precise. Ele redau ceea ce e cunoscut, dovedit în mod indiscutabil, dar rămîn neputincioase acolo unde începe necunoscutul.

Arta este talentul culorilor. Cu ajutorul lor pătrunzi în necunoscut, fiindcă necunoscutul devine palpabil, se întruchipează, trăieşte în artistul însaişi care, împreună cu Bowerged, nu pregetă să se avînte pînă la marginile lumii, intuieşte teroarea socială care a zămislit piramidele, se simte de minune în compania unei reptile preistorice încă vii pentru ca, întorcîndu-se cu şaptezeci de milioane de ani în urmă, să poată arunca o privire în viitorul îndepărtat al omenirii.

Pe de o parte cunoscutul, pe de altă parte posibilul.

Dacă n-ar fi fost savantul, de bună seamă că n-ar fi existat nici scriitorul. Şi dacă artistul n-ar fi vieţuit în savant, se prea poate ca nici acesta să nu fi existat. Să făureşti cu ambele mîini deopotrivă - nu e puţin lucru. Două laturi contopite în mod organic, iată în ce constă caracteristica personalităţii lui Efremov, forţa talentului său.

Cum ai putea împleti într-o scurtă prezentare aceste două biografii îmbinate în prealabil de viaţă?

Un băiat de zece ani, a cărui atenţie - nici Ivan Antonovici singur nu-şi dă seama de ce - a fost captivată, din mulţimea cărţilor, de una singură, cu figuri de animale uluitoare şi cu descrieri încă şi mai uluitoare.

Cabinetul de lucru al academicianului, ce i s-a deschis fără scrisori de recomandaţie şi fără intervenţii în sferele înalte. Piotr Petrovici Suşkin, care i-a dăruit tînărului ore

întregi din preţiosul său timp pentru că savantul, în vîrstă de cincizeci şi cinci de am, şi tînărul de şaisprezece ani aveau ceva comun, ceva nespus de însemnat. Un tînăr şef de echipaj, care visa nu călătorii pe meleagurile îndepărtate, ci solul plin de oase, mărturii ale vieţii de mult apuse.

Îţi trebuie un simţ ascuţit ca să distingi adevărul de mistificare. Tînărul ardea de dorinţa de a cunoaşte, a cunoaşte şi iar a cunoaşte; de a cunoaşte singur, direct. Şi ca să cunoşti cu adevărat, trebuie să şi creezi - atît în ştiinţă, cît şi în artă.

Nu există criteriu de apreciere a acelei munci care oferă oamenilor fie şi numai un dram de încîntare. Fericit destin este al celui care are parte de o existenţă multilaterală, sclipitoare, bogată în căutări şi realizări! Savant şi om de artă, Ivan Antonovici Efremov şi-a făurit cu propriile lui mîini destinul, aşa cum l-a întrezărit cîndva, cu patruzeci de ani în urmă, pe vremea cînd nu se mai sătura răsfoind cartea ce-l vrăjise.

După nota biografică a lui V. D. IVANOV